

Univerzita Karlova

Filosofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Mgr. Kajetán Holeček

Židovské půjčky ve středověkém Znojmě na základě rychtářské knihy z let 1425–1426

Jewish Loans in Znojmo in the Middle Ages
based on the Book of Reeve (1425–1426)

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Zilynská, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 25. května 2021.

Kajetán Holeček

Především chci poděkovat Mátě, Bedřišce a Ferdovi za jejich trpělivost a pochopení, neboť o čas, který jsem trávil zpracováváním tohoto tématu, jsem ochuzoval hlavně je.

Velký dík patří mé vedoucí PhDr. Blance Zilynské, Ph.D., za její trpělivé a vytrvalé vedení této diplomové práce, za její rady, poznámky a podněty. Poděkovat se sluší též PhDr. Martinu Musílkovi, Ph.D., neboť to byl on, kdo mě na znojemský materiál upozornil. Za cenné komentáře a pročtení textu děkuji PhDr. Milanu Žoncovi Ph.D. a Bc. Davidu Trojanovi. Děkuji též Janě Pekárkové a ostatním pracovníkům SOkA Znojmo za jejich pomoc při bádání v archivu, stejně tak děkuji pracovníkům SOkA Olomouc. V neposlední řadě pak děkuji všem svým kolegům, kteří svými připomínkami a komentáři přispěli zdárnému dokončení této práce.

Práce využila databázi *Czech Medieval Sources online*, kterou poskytuje výzkumná infrastruktura LINDAT/CLARIAH-CZ (www.lindat.cz) podporovaná MŠMT ČR (projekt č. LM2018101).

Anotace:

Jedním z odvětví, v němž se Židé ve středověku podíleli na hospodářské činnosti měst, bylo finančnictví. Vzhledem k tomu, že ve středověké společnosti panoval pro křesťany oficiální zákaz půjčování peněz na úrok, byli to Židé, kteří byli v této oblasti městského hospodaření výrazně aktivní. Bylo tomu tak i ve Znojmě, kde je z let 1415–1438 dochováno sedm městských knih, které se věnují především zápisům židovských úvěrů a půjček. Z těchto zápisů lze vyčíst podrobnosti stran poskytnutí půjčky: jména účastníků transakce, rovněž jejich místní původ i okolnosti půjčky jako takové. Ukazuje se, že všichni dlužníci nebyli nutně obyvateli města, ale pocházeli i z městského okolí, rovněž jejich stavovská příslušnost je různá. Na základě údajů z knihy z let 1425–1426 budu rekonstruovat síť vztahů mezi židovskými věřiteli a jejich dlužníky ve Znojmě a jeho okolí.

Klíčová slova:

Židé – Znojmo – Morava – lichva – středověk – městské knihy

Abstract:

Jews were integral part of medieval urban society. For Christians, there was a widespread prohibition of lending money on interest, that's why were Jews focused on this part of urban economy. It is documented also in Znojmo, where are kept well preserved municipal books, containing records of Jewish credit from time span 1415–1438. Based on these records we can analyse details of the loans: names of creditors and debtors, place of their origin, sums owed etc. Results of this analysis are noteworthy. As debtors, we can meet citizens and other residents of Znojmo and suburb, clergy, nobility, as well as artisans and peasantry. Based on the book from 1425–1426 I'll reconstruct the contacts between Jewish creditors and their debtors.

Key words:

Jews – Znojmo – Moravia – usury – Middle Ages – municipal books

Obsah

I. Úvod.....	7
I. 1. Lichva: židovský fenomén?	9
II. <i>Judenbuch</i>	15
II. 1. Třetí židovská kniha: rukopis 329 (1425–1426)	19
III. Dějiny Židů ve Znojmě	25
III. 1. Právní postavení: panovník.....	25
III. 2. Právní postavení: městské právo.....	28
III. 3. Právní postavení: židovský rychtář.....	29
III. 4. Protižidovský útok v Pulkavě (Pulkau).....	32
III. 5. Stopy židovského osídlení ve Znojmě.....	34
III. 6. Židovské obyvatelstvo Znojma	38
III. 7. Náboženský život v obci	40
III. 8. Vypovězení.....	41
IV. Židovské půjčky ve Znojmě.....	43
IV.1. Věřitelé.....	47
IV. 2. Úročení	49
IV. 3. Zástavy.....	54
IV. 4. Dlužníci.....	60
IV. 5. Původ dlužníků.....	64
IV. 6. Původ věřitelů	66
IV. 7. Povolání dlužníků	70
IV. 8. Žid Nachim	72
IV. 8. 1. Nachimovy půjčky.....	74
IV. 8. 2. Nachimova klientela.....	77
IV. 9. Ženy jako věřitelky	81
IV. 10. Vztahy mezi věřiteli, dlužníky a ručiteli	85

V. Závěr	89
VI. Příloha: Regesta třetí židovské knihy	95
VII. Obrazová příloha	132
VIII. Bibliografie	137
VIII. 1. Seznam zkratk	137
VIII. 2. Rukopisné archivní prameny	137
VIII. 3. Edice pramenů	138
VIII. 4. Monografie, studie a články	141

I. Úvod

Jaké panují představy o Židech ve středověkých městech českých zemí? Někteří z nás si možná vybaví Žida v podivném klobouku a dlouhém kaftanu, tedy tak, jak býval často ztvárňován na dobových vyobrazeních. Jiným se do podvědomí budou vkrádat představy doby moderní, různé karikatury, podbarvené v té době se rodícím antisemitismem. Někdo si nepředstaví nic, co by výrazně vybočilo z představ o jiném středověkém člověku. Všechny naše představy vycházejí především ze skutečnosti, že nejsme schopni do důsledku poznat realitu života ve středověku. Nejsme schopni popsat minulost takovou, jaká skutečně byla. Platí to i pro život židovského obyvatelstva ve středověku. Dáno je to jednak nedostatečným množstvím pramenů, jednak specifickým postavením, které Židé ve středověké společnosti zaujímal. Přes veškerou obtížnost a různá úskalí je však právě život a společenské postavení Židů ve středověkém Znojmě tématem mé diplomové práce.

Téma není převratnou kapitolou českých ani židovských dějin. Židé žili v tomto městě relativně krátce. Doložení jsou od poloviny 13. století až do svého vypovězení z města roku 1454. Do Znojma se Židé navrátili až roku 1848. Znamená krátká přítomnost Židů v jednom z mnoha královských měst českých zemí, že se Židé nepodíleli na oněch „velkých dějinách?“ Možná, že ještě kratší časový výsek z dějin Židů ve Znojmě postačí k tomu, abych ukázal, že význam židovské komunity a jejích vazeb s křesťanskými sousedy přesahuje hradby jednoho města a je nepostradatelným vláknem ve spleť síti dějin Židů v českých zemích.

Památkou, odkazující na znojenskou židovskou komunitu, která se do dneška dochovala, je mimo jiné sedm městských knih. Městský rychtář do nich zapisoval úvěry, které si u Židů bralo nežidovské obyvatelstvo Znojma a jeho okolí. Právě tento materiál představuje osnovu mého bádání. Nejedná se o pramen, který by nabízel barvitý popis různých aspektů židovského života ve Znojmě. Informace v zápisech rychtářů jsou kusé, formálně i stylově jednotné. Přesto i mezi nimi probleskují záznamy, promlouvající o vztahu křesťanů a Židů více, než jen jako o vztahu ve formě „má dáti – dal.“ Dohromady celkový počet zápisů stoupá do tisíce. Na základě těchto účtů, dlužních úpisů a dalších záznamů jsem se pokusil rekonstruovat základní schéma židovského úvěrového podnikání ve středověkém Znojmě a jeho okolí.

I přesto, že pramen sám je založen na tom, že Židé byli v otázce finančnictví a úvěrového podnikání nadmíru aktivní, nepovažuji to za stěžejní východisko své práce.

Ano, Židé půjčovali peníze, a půjčovali je na úvěr. Otázkou je, zda to skutečně byla výhradně jejich devíza, zda byl právě toto *ten* faktor, který by je vyčleňoval od jejich sousedů, s nimiž byli v každodenním styku.

Středověké město byla životem tepající síť vazeb a vztahů, v níž byly protkány různé vrstvy obyvatel. Proplétala se v ní hedvábná vlákna s režnými nitěmi, barevnou výšivku střídaly hrubé záplaty, na ulicích se mýjely drahé kožichy s páchnoucími hadry. Na podobě tohoto pestrého plátna se podíleli stejně Židé jako křesťané, stejně obyvatelstvo mluvící česky či německy, stejně tak lidé pocházející z venkova jako lidé, bydlící na znojemských náměstích. Jistě, každá skupina obyvatelstva hrála ve městě svou roli, která jí umožňovala zaujmout v městském životě pevnou pozici. Žádná z rolí však nebyla úplně odštěpena od okolí. Každá skupina obyvatel, každá jednotlivá vrstva, se podílela na chodu města a jeho okolí a tím pomáhala celou složitou strukturu udržovat v jednom celku. Někde byly vazby spojené pevnými švy, někde byly zteřelé, někde potrhány. Role Židů byla různorodá, příklady z některých měst ukazují, že tak, jako někteří Židé poskytovali nezbytný prostředek pro udržení hospodářství v chodu v podobě finančního kapitálu, stejně se mohli stát ventilem, kterým se upouštělo napětí ve městské společnosti. Není náhodou, že tyto dvě zmíněné role, které Židé zastávali, se vzájemně nevylučovaly, ba právě naopak.

Městské knihy, zaznamenávající židovské obligace, pokrývají časové období od roku 1415 do roku 1438. Jakkoli by bylo lákavé zpracovat proměnu židovského obyvatelstva od období těsně před vypuknutím husitských válek až do doby těsně po jejich skončení, probádat, jak se proměnily vazby Židů s křesťany a jaký dopad na městský život války měly, věnovat se tomu nemohu a nebudu. Takový úkol by jednak dalece přesáhl rozsah pro diplomovou práci stanovený, jednak by byl vysoce nad moje dosavadní schopnosti. Zaměřím se převážně na jednu knihu, a to pocházející z let 1425–26, která je třetí v chronologickém pořadí jejich dochování. První z nich, z let 1415–16, tematicky vybočuje, neboť v ní představují dominantní podíl obsahu záležitosti jiného charakteru, než jsou židovské půjčky – převážně se jedná o různé spory mezi křesťany a Židy. Druhá kniha v pořadí pak pokrývá rozpětí dvouleté, konkrétně let 1417–19, tedy nestandardní rozpětí v porovnání s ostatními židovskými knihami, které byly vedeny v rozpětí pouze o něco málo delším než jeden rok (období vedení knihy odpovídalo období působnosti městské rady). Až u třetí knihy v pořadí se setkáváme s jednotným charakterem: kniha je vedena po dobu jednoho roku a většinu zápisů představují židovské půjčky.

Budu analyzovat částky, které Židé půjčovali, komu je půjčovali a za jakých podmínek. Na základě rozboru jednotlivých záznamů sestavím základní strukturu dopadu židovských půjček na znojemskou městskou společnost i na společnost v okolí města, neboť Židé půjčovali peníze prokazatelně i mimoměstskému obyvatelstvu. Některým lidem půjčovali Židé s pevně danou přírážkou, některým na týdenní úrok, některým na zástavu. To jsou vše aspekty, které v práci vezmu v potaz a na jejichž základě budu rekonstruovat síť vazeb mezi Židy a Nežidy.

Práce bude jistě jen skromným příspěvkem pro zkoumání dějin Židů ve středověkých českých zemích, avšak snad ne bezvýznamným. Doufám, že mé zpracování, byť jen zlomku archivního materiálu pro dějiny Židů ve Znojmě, pomůže osvětlit další temná místa v dějinách vztahů mezi Židy a jejich sousedy. Vždyť veškeré dějiny jsou vždy jen dějinami mezilidských vztahů a v problematice vzájemných kontaktů židovského a nežidovského obyvatelstva je ještě mnoho věcí, které zaslouží prozkoumání, revizi, narovnání či nové vysvětlení. Nechť tedy má práce těmto nápravám prospěje a neuškodí.

I. 1. Lichva: židovský fenomén?

Než přikročím k samému jádru práce, považuji za nezbytné pozastavit se u fenoménu, který tvoří pomyslnou osnovu celé práce a který se zároveň jako červená nit táhne historiografickou reflexí židovských dějin. Jedná se o půjčování peněz na nadměrný úrok – o lichvu.

Lichva nemůže být výhradně spojována pouze se židovskou společností středověku. Půjčování peněz na úrok bylo doménou jak Židů, tak křesťanů. Lichva byla v křesťanské společnosti předmětem zákazů, omezování a regulací, vycházejících na jedné straně z biblických textů a prvokřesťanské tradice, na straně druhé i z tradice antické.¹ Teorie regulace úročení a reálná praxe se samozřejmě rozcházely, právě proto je nutné obě strany mince posuzovat ve vzájemné korelaci. Teoretická pravidla půjčování peněz nelze chápat jako věrnou reflexi praktikované skutečnosti, stejně tak však nelze praxi odstříhávat od teorie a tím teorii upírat jakýkoliv dopad na skutečnost.²

¹ GILOMEN, Hans-Jörg, Wucher und Wirtschaft im Mittelalter, in: *Historische Zeitschrift* 250 (1990), s. 265–301, zde s. 269.

² Tamtéž, s. 267–268, pozn. 13.

Lichva a půjčování peněz je do historiografie pevně vpletena jako jedno z hlavních odvětví, v němž byli Židé ve středověku aktivní. Argumentace, kterou především starší historiografie zastávala, se opírala o (interpretačně problematickou) právní maximu *Canones Judæis non sunt scripti*, tedy že Židé nejsou vázáni církevně-právními nařízeními – mohou například na rozdíl od křesťanů půjčovat peníze na úrok.³ Tento argument je však nutné odmítnout, ostatně někteří církevní otcové se stavěli proti lichvě, ať z rukou křesťanů, nebo Židů.⁴

Jako kompromisní se z tohoto hlediska zdá verdikt IV. lateránského koncilu. V 67. kánonu *De usuris Iudæorum* se Židům zapovídá půjčování peněz na nepřiměřené úroky (*graves et immoderatas usuras*), avšak do jisté míry je půjčování peněz na úrok patrně přípustné, byť to v nařízení vysloveně nezaznívá.⁵ Z kánonů tohoto koncilu vycházejí i další nařízení, jak církevní, tak světská, upravující podmínky života Židů v křesťanských zemích. Z církevních dokumentů se v českém a moravském kontextu jedná především o provinciální statuta Arnošta z Pardubic z roku 1349, která se však o židovské lichvě nezmiňují. Podobně ji pomíjí i moravská synodální statuta z téhož roku.⁶

Kánony lateránského koncilu a další církevní nařízení neměly zákonitě dopad jen na církevní půdu, recipovány byly i v nařízeních světské moci. V našem kontextu je takovýmto pramenem, který upravoval právní postavení Židů, především privilegium, které vydal roku 1262 Přemysl Otakar II., a které je historickou tradicí nazýváno *Statuta Judæorum*. Statuta vychází především z podobného nařízení rakouského vévody Fridricha II. Bojovného z roku 1244, jejichž text se téměř shoduje.⁷ Čítají celkem 33 paragrafů, z nichž se třetina věnuje půjčování peněz na úrok či zástavu. V českém či moravském kontextu se jedná o nejstarší pramen, který problematiku židovského půjčování peněz upravuje.

³ Tamtéž, s. 272–273, pozn. 28, kde viz podrobnou bibliografii k této problematice. V následující pozn. 29 pak viz rozbor výše zmíněné právní maximy na základě papežských nařízení z 12. a 13. století.

⁴ Tamtéž, s. 275–276.

⁵ Tuto interpretaci vnesl do historického bádání Guido Kisch. GILOMEN, Wucher und Wirtschaft, s. 276; KISCH, Guido, *The Jews in Medieval Germany. A Study of Their Legal and Social Status*, New York: Ktav Publishing House, 1970, s. 192; ANTONÍN, Robert a kol., *Čtvrtý lateránský koncil a české země ve 13. a 14. století*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020, s. 244, kde však chybně uvedeno číslo kánonu 69, místo správného 67. Nicméně český překlad kánonů na s. 394 již uvádí pořadí správné.

⁶ ANTONÍN, *Čtvrtý lateránský koncil*, s. 247.

⁷ AČ XLI, č. 47, s. 45–51, viz především poznámku na s. 51; BRETHOLZ, Bertold, *Geschichte der Juden in Mähren im Mittelalter: Erster Teil – Bis zum Jahre 1350*, Brünn – Prag – Leipzig – Wien: Verlag von Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 80–81.

Konkrétně je zde postižena i otázka výše úroků. V paragrafu §31 rakouského dokumentu se praví: *Item statuimus, ut et Iudei de talento per singulas ebdomadas non nisi octo denarios percipiant in usuris*.⁸ Regulace týdenního úroku je tedy stanovena naprosto explicitně: Židé nemají brát větší úrok, než je 8 denárů z jedné hřivny. Tento paragraf se v českých Statutech nenachází, je nahrazen paragrafy jinými, jak jsem výše zmínil v poznámce. Starší bádání zdůvodňovalo vypuštění tohoto paragrafu tím, že Přemysl Otakar II. nechtěl stanovit žádnou maximální úrokovou sazbu.⁹ Nejedná se nicméně o jediný paragraf, který se půjčování peněz věnuje – ostatní však nezmiňují úroky, ale pouze půjčování na zástavu, a nacházejí se jak v rakouské předloze, tak v českém dokumentu.¹⁰ Otázka zástav byla z hlediska práva frekventovanější, především s ohledem na to, co vše lze do zástavy brát: explicitně byly zakazovány liturgické předměty,¹¹ dále například mokré či zkrvavené oblečení a pochopitelně též věci kradené. Neustálé opakování těchto zákazů však naznačuje, že neustále přetrvávalo riziko, že by mohly být porušovány.

Církevní a panovnická nařízení nejsou jedinými právními dokumenty, které ovlivňovaly život Židů v západokřesťanském světě. Zásadními prameny světského práva jsou především právní knihy, které formovaly oblast práva městského. Nejstarší z nich, tzv. *Saské zrcadlo*, z něhož vycházelo množství dalších právních knih, například Židy v kontextu půjčování peněz vůbec nezmiňuje.¹² Mnohem cennější informace v českém a moravském kontextu přináší až tzv. *Míšeňská právní kniha* z 2. poloviny 14. století, která se k židovské lichvě vyjadřuje v několika paragrafech.¹³

O omezení židovského úroku sice mluví již například pražské městské právo z přelomu 13. a 14. století, to však nikdy nevstoupilo v platnost. Stanovilo nicméně, že Židé mohou brát úrok maximálně 5 feniků z jedné hřivny, 6 feniků z jedné libry a 1

⁸ CIB I, č. 45, s. 134–143, zde s. 141. AČ XLI, č. 47, s. 50; BRETHOLZ, *Geschichte*, s. 80. V edici Archivu českého je však v případě edice tohoto dokumentu rozpor v českém překladu a latinském znění dokumentů. Zatímco latinský text uvádí v §31 výše zmíněnou pasáž o výši týdenního úroku, český překlad pod stejným paragrafem uvádí zákaz osočování Židů z používání lidské krve. Latinský text statut též čítá pouze 31 paragrafů, český překlad však 33. Vysvětlení je nasnadě: latinský text je textem statut Fridricha II. Bojovného, český překlad však vychází ze znění statut vydaných Přemyslem Otakarem II.

⁹ NEUMANN, Max, *Geschichte des Wuchers in Deutschland bis zur Begründung der heutigen Zinsgesetze (1654)*, Halle: Verlag der Buchhandlung des Weisenhauses, 1865, s. 323, citováno in: BRETHOLZ, Bertold, *Geschichte*, s. 80, pozn. 2.

¹⁰ Jedná se o §2–7, 23, 25 a 27–29, tedy celkem o třetinu všech ustanovení.

¹¹ Tento zákaz výslovně pak uvádějí např. nařízení jihlavských práv měšťanů a horníků (*Iura civium et montanorum*), konkrétně v části tzv. *Iura originalia*, viz AČ XLI, č. 49, s. 53–55.

¹² KISCH, *The Jews*, s. 193.

¹³ KISCH, *The Jews*, s. 193; SPÁČIL, Vladimír – SPÁČILOVÁ, Libuše (ed.), *Míšeňská právní kniha. Historický kontext, jazykový rozbor, edice*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010, paragrafy III.14.3, III.17.1, III.17.9, III.17.11, III.17.25 a III.17.26.

feník z 30 feniků.¹⁴ Další podobná nařízení pocházející z let 1328–1332 jsou pak součástí staroměstských statut, která jsou obsažena v nejstarší městské knize a lze je tak považovat za hodnověrný odraz skutečnosti.¹⁵

Právní regulace lichvy prolínala i do sféry teologické. Z křesťanského hlediska byla lichva vrcholně problematická praxe, u křesťanů oficiálně zakazovaná, Židům však do jisté míry trpěná.¹⁶ Argumentace proti lichvě se opírala o úryvek z biblické knihy Deuteronomium 23, 20: „Svému bratru nebudeš půjčovat na úrok, na žádný úrok ani za stříbro ani za pokrm ani za cokoliv, co se půjčuje na úrok.“¹⁷

Problematika lichvy obecně se pak stávala tematikou traktátů a teologických pojednání. Z období 15. století jsou v českém kontextu nejznámější čtyři traktáty:¹⁸ traktát Mikuláše z Drážďan *De usuris*,¹⁹ traktát Jakoubka ze Stříbra *Contra usuram*,²⁰ traktát Jana z Příbrami *De usura*²¹ a traktát Václava Korandy mladšího *O lichvě*.²² Všechny čtyři traktáty pojednávají problematiku lichvy vztaženou na celou společnost, nikoliv partikulárně na Židy. Pouze u Jakoubka ze Stříbra nacházíme i oddíl, zaměřený přímo na lichvu židovskou, proto se u něj krátce zastavím.²³

¹⁴ AČ XLI, č. 84, s. 90–91.

¹⁵ AČ XLI, č. 137, 138, 144, s. 127–131.

¹⁶ K otázce lichvy ve středověku viz především URFUS, Valentin, *Právo, úvěr a lichva v minulosti: Uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva*, Brno: Universita J. E. Purkyně, 1975; dále pak LE GOFF, Jacques, *Peníze a život: ekonomika a zbožnost ve středověku*, Praha: Argo, 2005. Církevní pohled na lichvu a její zákazy viz FUHRMANN, Horst, *Středověk je kolem nás*, Jinočany: H & H, 2006, s. 145–151.

¹⁷ Český ekumenický překlad. Středověké interpretace tohoto a dalších úryvků z křesťanské a židovské strany nabízí KIRSCHENBAUM, Aaron, *Jewish and Christian Theories of Usury in the Middle Ages*, in: *The Jewish Quarterly Review* 75/3 (1985), s. 270–289.

¹⁸ Jejich svéráznou interpretaci nabízí UHLÍŘ, Zdeněk, *Lichva v českých předhusitských a husitských polemikách*, in: *Poohří* 4 (2014), s. 9–25.

¹⁹ URFUS, Valentin, *Jakoubek ze Stříbra a Mikuláš z Drážďan jako teoretikové úroku a lichvy*, in: *Jihočeský sborník historický* 35 (1966), s. 199–204.

²⁰ DE VOOGHT, Paul, *Jacobellus de Stříbro (+1429), premier théologien du husitisme*, Louvain: UCL, 1972, s. 351–386; KAVKA, František, *Jakoubkův spis ‚Contra usuram‘ a židovská otázka*, in: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 40 (2000), s. 17–24; ŠMAHEL, František, *Husitské Čechy: struktury – procesy – ideje*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 421–423; KESTENBERG, Ruth, *Hussitentum und Judentum*, in: *Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Czechoslovakischen Republik* 8 (1936), s. 1–25, především na s. 11–13.

²¹ UHLÍŘ, Zdeněk, *Traktát Jana z Příbrami De usura*, in: HLAVÁČEK, Petr (ed.), *O felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze – Filosofie, 2013, s. 105–118.

²² REJCHRTOVÁ, Noemi (ed.), *Václav Koranda mladší (1493), O lichvě*, in: MOLNÁR, Amadeo (ed.), *Acta Reformationem Bohemicam Illustrantia I: příspěvky k dějinám utrakvismu*, Praha: Kalich v ÚCN, 1978, s. 153–164; k tomu viz studii REJCHRTOVÁ, Noemi, *Administrátor Václav Koranda o lichvě*, in: *Tamtéž*, s. 129–152.

²³ Ve své diplomové práci se mu věnovala GAŽÍKOVÁ FEČOVÁ, Rostislava, *Teologické pojednání Mistra Jakoubka ze Stříbra „De usura iudeorum et christianorum“ a jeho reflexe postavení Židů ve společnosti*, diplomová práce, Katedra historické teologie a církevních dějin, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. V příloze 2 autorka uvádí překlad části Jakoubkova traktátu, věnované židovské lichvě.

Dochován je ve čtyřech rukopisech.²⁴ Na základě vídeňského rukopisu sign. 4749 zpracoval edici tohoto traktátu Paul de Vooght. Jakoubek sleduje židovskou lichvu v kontextu soužití Židů a křesťanů. Uvádí celkem sedm důvodů pro jejich vzájemné soužití, z nichž všechny míří na utvrzení víry křesťanů – jedná se v podstatě o argumenty misijní a o argumenty „svědeckého lidu.“²⁵ Uvedu několik příkladů: Židé mají žít mezi křesťany pro případ jejich možného obrácení; přítomnost Židů mezi křesťany upevňuje víru v Krista; Židé stále uchovávají původní texty Starého zákona, což slouží jako důkaz neporušenosti latinských překladů atd.²⁶ Žádný z důvodů se však ani náznakem netýká hospodářské aktivity Židů, tím méně pak půjčování peněz. Jako ideální stav vnímá Jakoubek právě zapojení Židů do hospodářského života společnosti fyzickou prací, neboť by pak Židé byli „od křesťanů více milováni, protože by s nimi nesli břemeno, sloužili by obci a byli by více občany,“ a nehynuli by tak v pogromech.²⁷ Tento způsob Jakoubkova vidění skutečnosti bývá nazýván hospodářskou asimilací, která je chápána jako obecný předpoklad celkové asimilace Židů.²⁸ Lichvu naopak Jakoubek chápe jako zavrženíhodný způsob působení Židů ve společnosti, neboť ji od nich pochytili též křesťané – klerici i laikové – a některými z nich již není považována ani za hřích.²⁹

Z uvedených dokladů by se mohlo zdát, že půjčování peněz na zástavu, případně pak lichva, byly skutečně dominantním zdrojem příjmů českého a moravského Židovstva. Jak však v následujících kapitolách ukáží, byl by takový pohled hrubě nepřesný a zkratkovitý. Z pramenů, zaznamenávající každodenní kontakt křesťanského a židovského obyvatelstva spíše vyplývá, že pro většinu Židů mohlo být půjčování peněz maximálně drobným přivýdělkem, neboť se jí věnovali minimálně. Pouze několik málo jedinců či rodin bylo natolik bohatých, že si mohli dovolit půjčovat peníze ve velkých obnosech.³⁰ I židovská středověká společnost znala své boháče a chudáky.

U všech zmínek v právních dokumentech je potřeba vypíchnout, že tyto dokumenty vždy reflektovaly nějakým způsobem problematické aspekty, které

²⁴ MS Praha, NK ČR, sign. III G 8, fol. 158–173; sign. 5 G 15, fol. 41–54; MS Wien, ÖNB, 4749, fol. 168–199; sign. 4938, fol. 81–92; KAVKA, Jakoubkův spis, s. 18, pozn. 8; GAŽÍKOVÁ FEČOVÁ, *Teologické pojednání*, s. 52.

²⁵ KAVKA, Jakoubkův spis, s. 20.

²⁶ Celý soupis viz KAVKA, Jakoubkův spis, s. 19.

²⁷ KAVKA, Jakoubkův spis, s. 20, pozn. 22.

²⁸ KESTENBERG, Hussitentum und Judentum, s. 13; KAVKA, Jakoubkův spis, s. 17.

²⁹ KAVKA, Jakoubkův spis, s. 21.

³⁰ Toto tvrzení se pochopitelně nevztahuje pouze na znojemské Židy, lze jej vztáhnout na středověké evropské Židovstvo, viz MELL, Julie L., *The Myth of the Medieval Jewish Moneylender I*, London: Palgrave Macmillan, 2017, s. 12.

vycházely ze soužití Židů a křesťanů. Podobně i teologické traktáty reflektovaly problematiku, která byla v dobové společnosti živá. Obecně vzato se v židovském kontextu jednalo převážně o dva problémy: náboženská otázka jejich postavení mezi křesťany a jejich hospodářská role. Obě tyto sféry, navíc vzájemně se prolínající, měly výbušný potenciál, proto je bylo nutné regulovat a reflektovat. Právní dokumenty se věnovaly hlavně otázkám, které potenciálně vyvolávaly spor. Nelze se pak divit, že většina dokladů o židovské přítomnosti v západokřesťanské společnosti hojně reflektuje právě odvětví půjčování peněz, a že přirozeně z toho vyplývá i obraz, který se o Židech vyvinul – Žid jako lichvář.

Přesto nelze podlehnout dojmu, že reflektuje-li většina pramenů Židy jako lichváře, znamená to, že se většina Židů živila půjčováním peněz. Automaticky však vyvstává otázka, čím se tedy Židé živili?³¹ Michael Toch rozlišuje pět skupin povolání: 1. finančnictví, 2. povolání spojená s fungováním obce, ať již zajišťující rituální stránku věci (rabín, synagogální předzpěvák...), nebo zajišťující chod v civilních věcech (správce špitálu, hrobník, učitel dětí...), 3. židovští lékaři, 4. obchodníci a 5. řemeslníci. Při posuzování výskytu různých povolání je třeba vycházet ze skutečnosti, že pro fungování židovské společnosti byla nutná jistá míra soběstačnosti v jednotlivých oblastech života. Zároveň je nutné mít na paměti, že jednotlivé výše uvedené skupiny povolání se prolínaly.³² Výskyt různých zaměstnání mezi Židy není v pramenech příliš hojně dokumentován. Při pohledu na znojemskou obec se jen tu a tam v pramenech mihne například zmínka o správci špitálu, správci lázně, poražeci dobytka nebo o učiteli dětí. Aktivitu Židů v řemeslech však reflektují postupem času stále častěji se vyskytující stížnosti cechů na nekalou konkurenci ze strany Židů. Evidentně zde docházelo doslova k „fušování“ do řemesla, což se jasně danými regulami řízeným cechům rozhodně protivilo. Taková argumentace je ostatně doložená i ze Znojma.

³¹ Tuto problematiku stručně, ale velice výstižně popsal Michael TOCH, Geldleiher und sonst nichts? Zur wirtschaftlichen Tätigkeit der Juden im deutschen Sprachraum des Spätmittelalters, in: *Tel Aviver Jahrbuch für deutsche Geschichte* 22 (1993), s. 117–126 (přetištěno v TOCH, Michael, *Peasants and Jews in Medieval Germany: Studies in Cultural, Social and Economic History*, Aldershot: Ashgate, 2003).

³² Za všechny lze zmínit židovského lékaře Feifla z Jeruzaléma, který je roku 1417 zmíněn jako osobní lékař krále Václava IV., zároveň se živil jako řezník; BD II, č. 1145, s. 909–910.

II. *Judenbuch*

Východním pramenem mé práce je znojemská městská kniha z let 1425–1426, uložená ve Státním okresním archivu ve Znojmě ve fondu Archiv města Znojma pod signaturou AMZ-II 329.³³ V archivním inventáři nese název *Kniha znojemských Židů (obligací)*, a jedná se o jednu ze sedmi knih stejného druhu, vzniklých mezi lety 1415–1438.³⁴ Hned na počátku je nutné pozastavit se nad terminologií, která se ohledně tohoto pramene používá.

V soupisu městských knih z pera Rostislava Nového se tyto knihy nazývají *knihami obligací*.³⁵ Archivář Antonín Verbík, který se studiu těchto pramenů věnoval ve své studii, publikované v 80. letech 20. století ve Sborníku archivních prací, používá označení *rychtářské knihy*.³⁶ Posledním, kdo tyto městské knihy badatelsky zpracovával, byl Thomas Peter, který jim věnoval (bohužel stále nedokončenou) disertaci na univerzitě v Trevíru. Ve svých studiích využíval termín *Judenbücher*,³⁷ vycházející z dobového označení *judenpuch* či *liber Judæorum*. Dále se v literatuře

³³ Kniha znojemských Židů (obligací), 1425–1426, SOkA Znojmo, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 329, č. knihy 174. Pro zjednodušení budu dále používat označení *Judenbuch III*, pro ostatní znojemské židovské knihy pak *Judenbuch* s příslušnou římskou číslicí podle chronologie. Celý obsah knihy je v regestech uveden v příloze práce. Jednotlivým zápisům byly přiřazeny signatury, budu na ně odkazovat v poznámkách pod čarou ve <špičatých> závorkách, pro lepší orientaci při případné práci s originálem i s odkazem na patřičné folio. V případě odkazů na zápisy z ostatních židovských knih ze Znojma budu odkazovat pouze na foliaci. Vzhled knihy jako celku viz v obrazové příloze, obr. 1.

³⁴ Nacházejí se pod následujícími signaturami: nejstarší kniha z let 1415–16 nese sign. AMZ-II 328/1, následuje kniha z let 1417–19 pod sign. AMZ-II 328, poté je dochována až zpracovávaná kniha z let 1425–26, po ní existuje kniha z let 1427–28 (sign. AMZ-II 329/1), dále kniha z let 1428–29 (sign. AMZ-II 330), s odstupem sedmi let je dochována kniha z let 1435–36 (sign. AMZ-II 331) a poslední dochovaná kniha pochází z let 1437–38 (sign. AMZ-II 331/1).

³⁵ NOVÝ, Rostislav (ed.), *Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310–1526: katalog*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963 (=Acta Univesitatis Carolinae, Philosophica et Historica 4), s. 196–198.

³⁶ VERBÍK, Antonín, Rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století, in: *Sborník archivních prací* 31/1 (1981), s. 53–74. Antonín Verbík v této své studii nabídl první komplexní zhodnocení celého korpusu pramenů. Přehledovým způsobem zhodnotil formu jednání před městským rychtářem, způsob vedení knih a strukturu zápisů, základně pojednal také objem půjček, druh zástav a úročení. Jeho studie je nezbytným východiskem pro jakoukoli další práci s těmito znojemskými prameny.

³⁷ PETER, Thomas, *Judenbücher als Quellengattung und die Znaimer Judenbücher*. Typologie und Forschungsstand, in: KIESSLING, Rolf – RAUSCHER, Peter – ROHRBACHER, Stefan – STAUDINGER, Barbara, *Räume und Wege. Jüdische Geschichte im Alten Reich 1300–1800*, Berlin: De Gruyter, 2007 (=Colloquia Augustana 25), s. 307–334. Uvedené studie Thomase Petera, spolu s jeho níže zmíněnou studií o rodinných vazbách mezi znojemskými Židy (viz pozn. 47) představuje nejnovější dosavadní příspěvek ke zkoumání znojemského materiálu. Autor zasazuje archivní materii do kontextu pramenů z prostředí Svaté říše římské a Rakouska. V prvně jmenované studii se věnuje především povaze pramenu jako takového, cenné je především komparativní hledisko s podobnými prameny z Říše. Studie věnovaná rodinným vazbám pak představuje jeden ze směrů, kterým se lze při práci (nejen) se znojemskými prameny ubírat, přičemž Thomas Peter prosopograficky analyzuje osudy vybraných znojemských Židů, které se mu daří propojovat se širšími souvislostmi mimo znojemské hradby.

vyskytuje označení *knihy židovského rychtáře*,³⁸ který je však nutné zcela odmítnout, neboť mylně naznačuje, že knihy byly vedeny právě tímto úředníkem.³⁹

Nejednotnost v názvosloví tkví především ve specifickém charakteru pramene. Každý z uvedených názvů totiž alespoň do jisté míry reflektuje obsah těchto městských knih. Název *knihy obligací* ukazuje na převážné zaměření těchto dokumentů, neboť dominantní položkou v obsahu jsou právě obligace. Výjimku představuje nejstarší z knih z let 1415–16, která je obsahově nejednotná a vyskytují se v ní záležitosti spíše trestně-právního charakteru, zápisy obligací představují menšinu. V ostatních knihách však obligace dominují, byť se nejedná výhradně o obligace židovské. Podstatnou částí knih jsou i obligace křesťanské, mohou se zde vyskytnout také zápisy, které s půjčováním peněz přímo nesouvisí, například záznamy o prodeji majetku.

Ani název *rychtářské knihy* není chybný. Všechny sedm knih bylo vedeno v kanceláři městského rychtáře, a proto i tento název nalezne své ospravedlnění, navíc se s ním setkáváme i v některých zápisech, nacházejících se převážně v mladších ze sedmi knih. Přesto však může působit zavádějícím dojmem, neboť ve fondu Archiv města Znojma existuje též mladší, raně novověký korpus pramenů, který se v nynějším inventáři též nazývá *rychtářské knihy*, avšak s mnou studovaným materiálem nijak nesouvisí.

Jako nejpřesnější, avšak na první pohled také nejméně informativní, bych označil německý termín *Judenbuch*. Toto označení také vychází z dobové terminologie, ve zpracovávané knize se nachází přímo v úvodní proklamací (fol. 1a)⁴⁰ a také přímo v jednom ze zápisů na fol. 51a.⁴¹ Německý výzkum se kloní k názoru chápat tento termín jako označení specifické podkategorie městských knih. Podle Claudie Steffes-Maus jsou *Judenbücher* sériové záznamy křesťanské administrativy, které vznikaly v městském prostředí Svaté říše římské. Byly zakládány jako samostatné soupisy a vedeny po dlouhou dobu. Zaznamenávaly pestrou škálu zápisů, které se týkaly soužití Židů a křesťanů.⁴² Tuto definici by bylo možné vztáhnout i na znojenské prameny, nicméně znovu je nezbytné zdůraznit, že značnou část jejich obsahu tvoří agenda,

³⁸ VERBÍK, Rychtářské knihy, s. 54.

³⁹ K úřadu židovského rychtáře viz kapitolu III.3. Právní postavení: židovský rychtář.

⁴⁰ *It[em] Alhie ist v[er]merkt vorden das Judenpuch das mir Joha[n]ni Pat[e]rnostrar dyczeit Stat Richt[e]r mein gnadigen h[er]r[e]n der gesworen Rat geantwurt und geb[e]n nach Cristi gepurt vierczehen ffünf und czwaynczigisten Jar des Su[n]tag Esto mihi in Deum (18. února 1425). Viz v obrazové příloze obr. 2.*

⁴¹ *Judenbuch III, fol. 51a <177/M26>.*

⁴² STEFFES-MAUS, Claudia, Das "Judenbuch III" der Reichsstadt Rothenburg ob der Tauber, in: HIRSCHMAN, Frank G. – MENTGEN, Gerd, *Campana pulsante convocati. Festschrift anlässlich der Emeritierung von Prof. Dr. Alfred Haverkamp*, Trier: Kliomedia, 2005, s. 545–561, zde s. 546.

týkající se pouze křesťanů. Ve své práci se přidržím právě tohoto termínu, a to v české podobě, budu tedy o těchto městských knihách nadále hovořit jako o *knihách židovských*. Jsem si vědom, že termín samotný o jejich obsahu příliš nevypovídá, respektuje však jejich dobové označení.

Znojemské židovské knihy jsou mimořádné svým rozsahem, nejedná se však o jediný dochovaný korpus pramenů v českých zemích, který sleduje židovské obligace. Z Moravy jsou kromě Znojma podobné dokumenty dochovány ještě ve dvou případech. V olomouckém okresním archivu je uložena kniha, nesoucí název *Registra Judæorum*, pocházející z let 1413–1420 (1428).⁴³ I ona, podobně jako znojemské prameny, obsahuje zápisy týkající se židovského půjčování peněz, jiné zápisy v ní uváděny nejsou. Jedná se tedy o knihu specificky židovských obligací, křesťané jsou uváděni pouze jako dlužníci.⁴⁴ Znojemský a olomoucký příklad jsou jediné případy z Čech a Moravy, kdy se ve středověku setkáváme s knihami, které se, buď převážně, nebo výlučně, věnovaly židovským půjčkám. Pokud taková kniha v městské kanceláři vedena nebyla či není doložena, samozřejmě to neznámá, že by ve městě Židé jako finančníci nepůsobili. Zprvte nelze vyloučit zánik takové knihy v průběhu času. Obvyklejší je, že se zápisy židovských obligací setkáváme v městských knihách, které ještě nebyly pevně obsahově vyhraněny, například v knihách pamětních, případně v knihách specializovaných, zvláště v knihách obligací.

Velice cenným příkladem druhé zmiňované varianty jsou prameny dochované pro město Cheb. Ve zdejším archivu se ve fondu Archiv města Chebu nachází celkem devět knih obligací (dvě z nich pouze fragmentárně),⁴⁵ které kromě křesťanských věřitelů uvádí i půjčky učiněné u věřitelů židovských. Tento pramen je nesmírně cenný mimo jiné pro široký časový rozsah jejich dochování (kontinuálně jsou knihy vedeny od roku 1387 do roku 1496). Vzhledem ke značnému množství materiálu, který je v knihách obsažen (každá z knih čítá přes 300 folií, přičemž rozměr jednoho folia dosahuje ve většině případů rozměrů 30 x 40 cm) tyto prameny stále čekají na své komplexní zpracování.

⁴³ Kniha zápůjček židovských, 1413–1428, SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouce, sign. 36, inv. č. 1822.

⁴⁴ Prameny se věnovali: KUX, Johann, Das Olmützer Judenregister vom Jahre 1413–1420, in: *Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens* 9 (1905), s. 385–423; ZAORAL, Roman, Financial Conditions in Early 15th-Century Olomouc in the Light of the Jewish Register, in: DOLEŽALOVÁ Eva a kol. (eds.), *Juden im mittelalterlichen Stadt. Der städtische Raum im Mittelalter – Ort des Zusammenlebens und des Konflikt = Jews in the Medieval Town. Urban Space in the Middle Ages – a Place of Coexistence and Conflicts*, Praha: Filosofia, 2015 (=Colloquia Mediævalia Pragensia 7), s. 131–139.

⁴⁵ Nový, *Městské knihy*, s. 79–80.

Ilustrativním případem, kdy byly židovské půjčky zapisovány do městské knihy jako součást širší agendy, jsou jihlavské městské knihy z let 1359–1415. Zde se ve třech městských knihách⁴⁶ skrývají záznamy o židovských pohledávkách.⁴⁷ V první knize z let 1359–77 jsou zápisy o židovských půjčkách roztroušeny po celé knize, většinou však na konci rubriky, věnované jednotlivým rokům,⁴⁸ není to však pravidlem. V případě následující knihy z let 1378–1403 se již struktura ustaluje: v rubrice jsou vedeny nejprve zápisy nesporných záležitostí (trhy nemovitostí, obligace atd.) pro dané období (minimálně rok, často je však období delší), následuje část nazvaná *Acta Iudæorum*, kde jsou zaznamenány židovské půjčky, celá rubrika je uzavřena vypsánymi testamenty. Ve třetí knize z let 1408–73 struktura odpovídá knize předchozí, dochází pouze ke změně pořadí – po nesporných záležitostech přichází zápisy testamentů a teprve poté následují židovské obligace. Jejich zaznamenávání však končí rokem 1415, dále se již zvláštní rubrika nevyskytuje.⁴⁹ Je to zvláštní již jen z toho důvodu, že Židé byli z města vypovězeni až o deset let později. Otázka, zda a případně kam byly židovské obligace v posledních deseti letech v Jihlavě zapisovány, musí prozatím zůstat nezodpovězená.

Bohatou pramennou základnu přináší také Brno, kde jsou tyto zápisy doloženy např. v pamětní knize z let 1343–1376 (1379), a to napříč celou knihou.⁵⁰ Pozoruhodné je pak sledovat židovské půjčky v kontextu placení městské sbírky. Především v roce 1387 se totiž v berních rejstřících u zápisu platby u některých poplatníků objevuje záznam „*per judem*,” resp. „*judem convenit*,” tedy že platba byla provedena doslova „*skrze Žida*,” resp. byla „*shromážděna Židem*.” V praxi to znamenalo, že si dotýčný plátce půjčil u Žida částku, kterou měl odvést v rámci městské berně. Jednalo se o sumy

⁴⁶ Městská kniha I soudní, SOkA Jihlava, fond Archiv města Jihlavy, inv. č. 1; Městská kniha II soudní a radní, inv. č. 2 a Městská kniha III radní, inv. č. 3. Všechny tři rukopisy jsou digitalizované na stránkách manuscriptorium.com, plné odkazy jsou uvedeny v závěrečné bibliografii.

⁴⁷ PETER, Thomas, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen mährischen Juden während des Spätmittelalters, in: MÜLLER, Jörg R. (ed.), *Beziehungsnetze aschkenasischer Juden während des Mittelalters und der frühen Neuzeit*, Hannover: Verlag Hahnsche Buchhandlung, 2008 (=Forschungen zur Geschichte der Juden, Abteilung A: Abhandlungen, 20), s. 149–162, zde s. 150, pozn. 6; HOFFMANN, František, *Jihlava v husitské revoluci*, Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1961, s. 83–84.

⁴⁸ Např. v rubrice pro léta 1369–1371 jsou zápisy o židovských půjčkách uvedeny na fol. 106b–114a, fol. 114b je vakátní a na fol. 115a již začíná rubrika pro rok 1372.

⁴⁹ HOFFMANN, *Jihlava v husitské revoluci*, s. 83, pozn. 185; Poslední oddíl cíleně vymezený židovským půjčkám je v rubrice z roku 1415 na fol. 37a–38a, dále se s tím již v knize nesetkáváme a zápisy týkající se Židů se vyskytují pouze ojediněle.

⁵⁰ FLODR, Miroslav (ed.), *Pamětní kniha města Brna z let 1343–1376 (1379)*, Brno: Matice moravská, 2005 (=Prameny dějin moravských 8).

poměrně malé, ale příhodně to ilustruje fungování židovského finančnictví ve středověkém Brně.⁵¹

Židovské půjčky však nemusely být nutně zapisovány pouze do městských knih. Zmínit je nezbytné zápisy o židovských půjčkách z Mostu, které byly zapisovány na separátní pergamenové listy.⁵² Podobně jsou doloženy údaje i o půjčkách z Českých Budějovic.⁵³ Zmínit je záhodno také tři knihy, které nesou též název *Judenbuch* a pocházejí z území mimo země Koruny české. Jsou dochovány pro města Erfurt,⁵⁴ Rothenburg ob der Tauber⁵⁵ a Vídeň.⁵⁶

II. 1. Třetí židovská kniha: rukopis 329 (1425–1426)

Kniha je dochována v původní pergamenové vazbě, psaná na papíře a čítá 84 folií o rozměrech 11,5 x 32 cm. Je psána německy, „gotickou kurzívou s ostře lánými, hranatými tvary.“⁵⁷ Pouze datovací formule zápisů a případné mladší doplňky k zápisům jsou psány latinsky.⁵⁸ Kniha byla vedena v kanceláři městského rychtáře, o čemž svědčí i úvodní proklamace, kde je rychtář podepsán – jednalo se o Johanna Paternostrara.⁵⁹ Vzhledem k tomu, že byla kniha vedena před rychtářem, zapisoval do

⁵¹ Podrobně tuto tematiku popsal Ctibor OSTRÝ ve své studii Platby „per judem“ do brněnské městské sbírky v druhé polovině 14. století a poplatníci, kteří je využívali, in: CHOCHOLÁČ, Bronislav – MALÍŘ, Jiří – REITINGER, Lukáš – WIHODA, Martin, *Pro pana profesora Libora Jana k životnímu jubileu*, Brno: Maticе moravská, 2020, s. 411–422.

⁵² SCHLESINGER, Ludwig (ed.), *Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526*, Prag: Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1876 (=Beiträge zur Geschichte Böhmens, Abteilung IV, Städtebücher 1), např. č. 480–494, s. 198–199.

⁵³ Zde stojí za zmínku dluh tří jihočeských nižších šlechticů, jedním z nich byl patrně Jan Žižka z Trocnova, u dvou českobudějovických Židovek: Jehue a Stany. KÖPL, Karl (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen, I. Band, 1. Hälfte (1251–1391)*, Prag: Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1901 (=Städte- und Urkundenbücher aus Böhmen 4), č. 248, s. 150–151; ČORNEJ, Petr, *Jan Žižka: život a doba husitského válečníka*, Praha: Paseka, 2019, s. 25–26, pozn. 21; PLETZER, Karel, Jan Žižka z Trocnova spoludlužníkem u budějovických Židovek: úvaha nad dlužní listinou, in: *Jihočeský sborník historický* 68 (1999), s. 249–254.

⁵⁴ SÜSSMAN, Arthur, Das Erfurter Judenbuch (1357–1407), in: *Mitteilungen des Gesamtarchivs der deutschen Juden* 5 (1914), s. 3–126.

⁵⁵ STEFFES-MAUS, Das "Judenbuch III" der Reichsstadt Rothenburg ob der Tauber.

⁵⁶ GOLDMANN, Artur, *Judenbuch der Scheffstrasse zu Wien (1389–1420)*, Wien – Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1908 (=Quellen und Forschungen zur Geschichte der Juden in Deutsch-Österreich 1).

⁵⁷ VERBÍK, Rychtářské knihy města Znojma, s. 58.

⁵⁸ Např. Judenbuch III, fol. 16b <73>. V přípisu je latinsky uveden záznam o zrušení dluhu: *deleru[m] [feria] q[ua]rta an[te] Gregori XXVIII°* (10. března 1428).

⁵⁹ Proklamaci viz v pozn. 40. Jako rychtář působil v letech 1425–26.

ní jeho písař. V případě této knihy se jednalo o písaře Erasma,⁶⁰ který je dokonce několikrát v knize zmíněn jako věřitel.⁶¹

Znojenské židovské knihy byly ve většině případů vedeny pouze po dobu jednoho roku,⁶² což odpovídalo funkčnímu období městské rady, které rychtář podléhal⁶³ (což bývá v úvodním zápise židovských knih zdůrazněno). Nejinak je tomu i u této knihy. Úvodní zápis od rychtáře o započetí psaní knihy je z 18. února 1425,⁶⁴ první datovaný zápis o dluhu pochází z 22. února 1425.⁶⁵ Poslední ze zápisů nese datum 21. dubna 1426.⁶⁶ V jednotlivých částech knihy jsou zápisy vedeny chronologicky, jen v několika případech je chronologie narušena. Pravděpodobně to bude z části vycházet až z dodatečného zápisu údajů do knihy.⁶⁷ Zároveň je z některých dodatečných zápisů zřejmé, že byly knihy využívány i po svém uzavření. Svědčí o tom dodatky o splacení či zrušení dluhu, učiněné až v pozdějších letech.⁶⁸

Podrobnému rozboru a interpretaci jednotlivých zápisů se budu věnovat až v následujících kapitolách, nyní jen stručně nastíním obsah knihy a specifika jejích jednotlivých částí. Kniha je rozdělena do čtyř oddílů. První, nazvaný přímo *Judenbuch*, se věnuje přímo židovským půjčkám,⁶⁹ druhý, nazvaný *Memoriale Christianorum*,⁷⁰ jednak půjčkám mezi křesťany, jednak přihlášením k ručení za dluhy, dále jsou v ní zápisy tematicky odlišné, například záznamy o prodeji majetku, vyskytují se zde však i záznamy týkající se Židů. Třetí a čtvrtá část jsou charakterově analogické, jedná se o

⁶⁰ Jako rychtářský písař působil v letech 1425–28, viz HUBÁČKOVÁ, Ivana, Městská kancelář ve Znojmě v první třetině 15. století, in: *Ročenka státního okresního archivu ve Znojmě* (2002), s. 10–23, zde s. 22, příloha č. 1: Seznam městských a rychtářských písařů.

⁶¹ *Judenbuch* III, fol. 50b <171/M20>; fol. 51a <175/M24>; fol. 55a <225/M74> a fol. 56b <239/M88>. Vždy je titulován jako *Erasmu[s]*, *meyn schreib[e]r*.

⁶² Výjimku tvoří pouze druhá dochovaná kniha (sign. AMZ-II 328), která byla vedena v letech 1417–19.

⁶³ Městské samosprávy se snažily získat rychtu pod svou kontrolu. Ve Znojmě byly tyto snahy úspěšné – město získalo právo volby rychtáře městskou radou od Jindřicha Korutanského. Po jeho pádu však privilegium platnost ztratilo a roku 1336 daroval rychtu Jan Lucemburský klášteru v Louce. Již o rok později však klášter za roční plat 10 hřiven toto právo prodal městu a tento stav se již během středověku nezměnil. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 140; ČECHOVÁ, Jiřina, Znojenská rychta v období předhusitském, in: *Jižní Morava* 5 (1969), s. 79–83; VERBÍK, *Rychtářské knihy města Znojma*, s. 56–57.

⁶⁴ Viz pozn. 40.

⁶⁵ *Judenbuch* III, fol. 49a <153/M2>.

⁶⁶ *Judenbuch* III, fol. 24b <102>.

⁶⁷ VERBÍK, *Rychtářské knihy města Znojma*, s. 62.

⁶⁸ Přípisek z roku 1428 viz pozn. 62, dále pak viz např. fol. 6a či fol. 24b kde jsou též krátké přípisky z téhož roku. V případě těchto přípisků se nabízí srovnání s obsahem čtvrté (1427–28) a páté (1428–29) židovské knihy, zda se v nich nenachází zápisy, které mohly s přípisky souviset. Toto srovnání je však nutné odkázat dalšímu výzkumu.

⁶⁹ *Judenbuch* III, fol. 2a–48b. Vzhled klasického zápisu do knihy v této části viz v obrazové příloze, obr. 3.

⁷⁰ *Judenbuch* III, fol. 49a–59a. Vzhled klasických zápisů do knihy v této části viz v obrazové příloze, zápis o dluhu obr. 4, zápis o ručení obr. 5.

prohlášení nároku na pohledávky, v originále se nazývají *Urchud der Christen*⁷¹ a *Juden urkund*.⁷²

Na vnitřní straně desek je uveden rejstřík knihy.

<i>It[em] Nachim Jud Judlman Jud</i>	<i>A</i>
<i>Abraham Lammel Jud</i>	<i>B</i>
<i>Gansl Jud</i>	<i>C</i>
<i>Yssirll Jud und sein Weib</i>	<i>D</i>
<i>Lessyr Jud</i>	<i>E</i>
<i>Leb Jud</i>	<i>F</i>
<i>Jacobin Masschlin Jüdin</i>	<i>G</i>
<i>Nerel Jud von Hostradicz</i>	<i>H</i>
<i>Musschl Jud</i>	<i>J</i>
<i>Mandel Jacobin sun</i>	<i>K</i>
<i>Rachim Jud vo[n] d[e]r Iglau</i>	<i>L</i>
<i>Maistrin vo[n] Perg</i>	<i>M</i>
<i>Rachel d[e]r Slahrin tocht[e]r</i>	<i>N</i>
<i>Jacob des David enengkel</i>	<i>O</i>
<i>Sarel Jüdin</i>	<i>P</i>

Rejstřík se nevztahuje na celou knihu, jedná se pouze o seznam židovských věřitelů, z první části knihy. Věřitelů je uvedeno sedmnáct, každému z nich je přiděleno písmeno, kterým je daná rubrika též nadepsána. Ve skutečnosti je však v první části knihy věřitelů dvacet jedna. V rubrice nejsou uvedeni Žid David se svou manželkou (jeden mřežovaný zápis na fol. 27a), dále Žid Daniel (také jeden mřežovaný zápis na fol. 36a) a konečně Žid Yssirl, bratr starého Izáka (fol. 37a, dva mřežované zápisy). Celkem je v první části uvedeno 151 zápisů o dluzích, z nichž je pouze 15 nemřežovaných, všechny ostatní jsou mřežovány a pohledávky tedy lze považovat za splacené.⁷³

Podrobně se budu zápisům z první části knihy věnovat ve čtvrté kapitole, zde jen stručně nastíním jejich strukturu. Jedná se o přiznání jednotlivce ke dluhu, které bylo učiněno přímo před rychtářem. Zápisy mají následující podobu: *Osoba A* vyznala přede

⁷¹ Judenbuch III, fol. 69a–75a. Vzhled klasického zápisu do knihy v této části viz v obrazové příloze, obr. 7.

⁷² Judenbuch III, fol. 81a–82b. Vzhled klasického zápisu do knihy v této části viz v obrazové příloze, obr. 8.

⁷³ VERBÍK, Rychtářské knihy města Znojma, s. 63.

mnou (míněn rychtář) že je dlužna osobě B patřičnou sumu, a to buď „bezúročně“ (*angesuch, an schaden*)⁷⁴ nebo s týdenním úrokem (*auff tagleichen schaden; auff gesuch*), kterou má splatit do smluveného termínu (v případě půjček na týdenní úrok nebyl termín splacení uváděn). Dále mohl být připojen odstavec o lidech, kteří za dluh ručili, a to buď zástavou konkrétního majetku, například domu či části vinice, nebo spolu s dlužníkem celým jměním (*mit all yr hab*). Na závěr byla připojena latinská datovací formule. Věřitelů, dlužníků i ručitelů mohlo být jmenováno více. V případě věřitelů se jednalo spíše o výjimečné případy, u dlužníků to bylo poměrně obvyklé: často byli dlužníci dva, vyskytují se i případy, kdy bylo dlužníků devět.⁷⁵ I v případě ručitelů se setkáváme s případy, kdy jsou uvedeni dva, zřídka i více, nicméně dominují transakce, kdy nebyl uveden ručitel žádný.

Druhá část se nazývá *Memoriale Christianorum*.⁷⁶ Jak jsem uvedl, obsahuje v podstatě dva druhy zápisů: zápisy dluhů, formálně v podstatě stejné jako v případě židovských půjček, a dále prohlášení o ručení, kdy se dotýčný přiznává k ručení za nějaký dluh. Pro příklad uveďme prohlášení z fol. 50b: „*Hans, kramář z [Moravských] Budějovic, se prohlásil ručitelem za Medriczera, pekaře.*“⁷⁷ V některých případech může být za toto prohlášení ještě připojen dovětek, že se tak stalo podle městského práva (*um das stat recht*).

Z hlediska obsahu je však tato část knihy nejpestřejší. Kromě dvou zde zmíněných dominantních druhů zápisu se zde totiž dále vyskytují různé variabilní zápisy: převody dluhů mezi jednotlivými věřiteli, osvobození od dluhu či zápisy o prodejkách a převodech různého majetku: domů, vína apod. Dlužno rovněž podotknout, že se zde vyskytují i zápisy, týkající se Židů. Z těch, kteří nejsou uvedeni v rubrice jsou jmenováni Židé Jacob Haker⁷⁸ a Teblein.⁷⁹

Třetí a čtvrtá část knihy jsou formálně totožné, jedná se o tzv. prohlášení nároku na dluhy, a to jak ze strany věřitelů křesťanských,⁸⁰ tak věřitelů židovských.⁸¹ V zápise

⁷⁴ Reálně byly všechny půjčky úročené. K terminologii a její interpretaci viz kapitolu IV. 2. Úročení.

⁷⁵ Judenbuch III, fol. 4b <27> a 5a <29>. Jedná se však o výjimečné případy, k nimž se vyjádřím v kapitole IV. 4. Dlužníci.

⁷⁶ Judenbuch III, fol. 49a. *It[em] Memoriale [christi]ano[rum] Anno XXV° pey mir Johani Pat[e]rnoster.*

⁷⁷ Judenbuch III, fol. 50b <168/M17>. *It[em] Hans Krom[e]r von Pudwicz hat sich zugesagt purg[el] für yn Medricz[e]r pek.*

⁷⁸ Judenbuch III, fol. 54a <214/M63>.

⁷⁹ Judenbuch III, fol. 58b <258/M107>. K tomuto zápisu viz níže v kapitole III. 5. Stopy židovského osídlení ve Znojmě.

⁸⁰ Judenbuch III, fol. 69a. *Dy Urchund d[e]r Cristen pey mir Johan[n]i pat[e]rnost[e]r anno XXV.*

⁸¹ Judenbuch III, fol. 81a. *Der juden urkund anno XXV°.*

je uvedeno, že věřitel vznesl nárok na majetek, kterým se ručilo za půjčenou částku. Každý ze zápisů je navíc opatřen nadpisem se jménem dlužníka či ručitele. Pro představu uvedu příklad z folia 73b. Zde je psáno, že „*Mathes ze Stošíkovic na Louce vznesl nárok na Matla z Ybbs [an der Donau] a na jeho vinici ve Skalkách kvůli [dlužným] 5 kopám grošů. Dáno roku 1426, ve čtvrtek před Obrácením sv. Pavla. (24. ledna 1426)*“⁸² V případě křesťanů je takovýchto nároků vzneseno 95, židovských nároků je uvedeno 27. Není náhodou, když směřuje více nároků vůči jedné osobě, bývají však uvedeny odděleně, podle jednotlivých věřitelů.

Valná většina finančních částek, s nimiž se v knize setkáváme, byla uvedena v kopách grošů nebo v groších. Dále bývají částky uvedeny ve hřivnách, výjimečně se setkáváme s vídeňskými feniky⁸³ a v několika případech je půjčka uvedena dokonce ve zlatých.⁸⁴ Půjčky ve fenicích se týkají převážně dlužníků z Dolních Rakous.⁸⁵ V případě částek uváděných v groších, resp. kopách grošů, je nezbytné si uvědomit, že zde tyto platební jednotky sloužily pravděpodobně pouze jako označení nominální hodnoty transakce, nikoliv jako označení reálné mince, v níž byla částka placena.⁸⁶ Pražský groš přestal být ražen přibližně v letech 1422–1423⁸⁷ a od té doby sloužila grošová mince převážně k tezaurování bohatství, z oběhu v podstatě zmizela a rozhodně nelze předpokládat, že by byla prostředkem krátkodobých půjček. Částky tedy byly spíše vypláceny a spláceny prostřednictvím mince drobné,⁸⁸ v této době dominovaly jednostranné peníze se čtyřrázem, v Čechách označené lvem, na Moravě orlicí.⁸⁹

⁸² Judenbuch III, fol. 73b <338/C79>. *Matl von Ibs. It[em] Mathes von Taswicz hat urchu[n]d geb[e]n auff den Matlein von Ibs und auff sein waingarten ym Sussenp[er]g um V sch' g'. Act[um] anno XXVI° f[eria] q[ui]nta an[te] Con[ver]sio[nis] Pauli (24. ledna 1426).*

⁸³ Např. Judenbuch III, fol. 3a <13>, 5a <29> či 27a <103>.

⁸⁴ Např. Judenbuch III, fol. 3b <16>, 4b <28> či 38a <125>.

⁸⁵ Např. zápis na fol. 27a <103>, kde si Philip Ffrisching z dolnorakouského Retzu půjčuje u znojenského Žida Davida a jeho manželky 4 libry feniků: *It[em] Philip Ffrisching von Recz hat vor mein bechant das er schuldig ist David dem Juden und seyner hawsfraw[e]n IIII phunt phening dido ste[n]t an gesuch auff Sankt Johans tag Sunabenten schirist chu[m]ftig dofür sint purg[e]l Anderl der Purg Schelm vo[n] Nessekleb und d[e]r Gang[e]l Newhold und d[e]r Gang[e]l Fflasschik[e]r und d[e]r Casper d[e]r purg Ffrissching all vo[n] Recz und gelob[e]n ym mit gesamt[e]r handt mit all yr hab. Act[um] anno XXV° d[omi]nica D[omi]ne ne longe. (1. dubna 1425)* Stejně tak je tomu i v případě na fol. 3a <13> (Model Schantl a Mert Korenkipl, oba z Retzu).

⁸⁶ Groš (nikoli „pražský groš“) jako početní jednotku čítající sedm penízů uvádí VOREL, Petr, *Od pražského groše ke koruně české: průvodce dějinami peněz v českých zemích*, Praha: Havran, 2004, s. 68–69.

⁸⁷ CHLÁŘ, Jan, *Příběh pražského groše: stručný přehled historie a mincovnictví zemí Koruny české v době grošové*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020, s. 80; VOREL, *Od pražského groše*, s. 68–70.

⁸⁸ Za tento poznatek vděčím Mgr. Petru Schneiderovi a PhDr. Janu Boublíkovi.

⁸⁹ VOREL, *Od pražského groše*, s. 71–72.

Stěžejní roli v chápání mechanismu půjček hraje původ jednotlivých věřitelů a dlužníků. Podrobně se mu také budu věnovat ve zvláštní kapitole.⁹⁰ Již nyní lze ale k tomuto problému předesílit několik poznatků: židovské knihy uvádí místo původu velice nekonzistentně. V židovské knize z let 1425–26 je zmíněno 557 jedinců, u 250 z nich je přímo zmíněno místo původu, u některých je tomu nepřímo. Nepřímé zmínky se týkají ve valné většině lidí ze Znojma, kde je uvedeno například vlastnictví domu v některé ze znojemských ulic apod. Nezbytné je samozřejmě brát v úvahu, že přídomek uvedený za jménem nelze automaticky chápat jako místo, kde dotyčný skutečně žil, ale také jako možné příjmení či znak původu místa, z něhož se osoba do města přistěhovala. Pro ilustraci uveďme např. Víta z Prahy, který prokazatelně bydlel ve Znojmě.⁹¹ Přesto však lze již zde uvést, že se v knihách vyskytují i dlužníci, kteří ve Znojmě nežili, ale pocházeli z okolních vesnic. Dominují následující obce: Stošíkovice na Louce, Havraníky, Hnanice, Chvalovice, Načeratice, Sedlešovice, Šatov, Unšovice (zaniklá obec) a Vrbovec, zmínit je nutné i hojně se vyskytující dolnorakouský Retz.⁹²

U židovských věřitelů je ve třetí židovské knize místo původu uvedeno zcela výjimečně, zmíněno je pouze u tří z nich: Rachima z Jihlavy, Maistrin z *Pergu* a Nerela z Hostěradic. Lze předpokládat, že se jednalo o osoby, které se ze zmíněných míst přistěhovaly, byť u Nerela z Hostěradic je to diskutabilní, jak ještě ukáži ve zvláštní kapitole.⁹³ Rachim se musel z Jihlavy přistěhovat někdy před rokem 1417, neboť tehdy je již uveden v rejstříku znojemské židovské knihy z let 1417–1419.⁹⁴ Jakým způsobem interpretovat vzájemné vazby a místo původu mezi jednotlivými osobami nicméně prozatím ponechávám otevřené a vrátím se k tomu ve zvláštní kapitole.⁹⁵

⁹⁰ Viz kapitoly IV. 5. Původ dlužníků a IV. 6. Původ věřitelů.

⁹¹ POLESNÝ, Karel, *Znojmo v r. 1442, (statistická studie.) Otištěn rejstřík městské daně ke sv. Alžbětě r. 1442*, Znojmo: nákladem vlastním, 1932, s. 22.

⁹² K místům původu dlužníků v kontextu dalších znojemských židovských knih viz VERBÍK, Rychtářské knihy města Znojma, s. 67.

⁹³ Viz kapitola IV. 6. Původ věřitelů.

⁹⁴ Judenbuch II, přídeští. Podrobně k jeho osobě viz PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen, s. 158–159.

⁹⁵ Viz kapitoly IV. 6. Původ věřitelů a IV. 10. Vztahy mezi věřiteli a dlužníky.

III. Dějiny Židů ve Znojmě

Na přelomu 13. a 14. století potvrdil český král Václav II. privilegium pro moravské Židy, které obdrželi od jeho otce Přemysla Otakara II. Původní Přemyslův dokument, historiografií nazývaný *Statuta Judæorum*, byl vydán roku 1262⁹⁶ a garantoval Židům v českých zemích ochranu panovníka. Tímto aktem se v českých zemích kodifikoval princip *servi cameræ regis* – tedy že Židé jsou služebníci královské komory, jsou jedním z panovnických regálů. Václavova konfirmace tohoto privilegia však neměla význam jen pro celozemský kontext, neboť je v současné době také prvním z písemných pramenů, které dokládají existenci židovského osídlení ve Znojmě. V jedné z verzí potvrzení privilegia je totiž uvedena zmínka, že konfirmace byla vydána *tamen [...] Iudeorum degentium in Znoyma precibus*, tedy „na prosby Židů, žijících ve Znojmě.“⁹⁷ Z této poznámky vyplývá, že na přelomu 13. a 14. století již musela ve Znojmě existovat svébytná židovská komunita, dostatečně silná a sebevědomá na to, aby mohla žádat panovníka o potvrzení svých privilegií.

III. 1. Právní postavení: panovník

Právní postavení Židů ve městě bylo formováno především dvěma sférami. Hierarchicky nejvýše byla již zmíněná podřízenost panovníkovi, dále život Židů ovlivňovalo městské právo, které však muselo respektovat panovnická nařízení.⁹⁸ Zastavím se nejdříve u podřízenosti Židů panovníkovi. Znojmo bylo spravováno zeměpánem, tedy moravským markrabětem. V některých obdobích to byla osoba odlišná od českého krále. Pokud se zaměříme na období, v němž již máme o Židech jisté zprávy, tedy na 14. a 15. století, byla situace následující. Po zavraždění Václava III., posledního přemyslovského krále, roku 1306 bylo Znojmo spolu s dalšími částmi Moravy na několik let jako zástava pod vládou Habsburků. Roku 1335 se moravským markrabětem stává budoucí český král Karel, po něm nastupuje na markraběcí stolec

⁹⁶ Starší historiografie považovala za datum vydání rok 1254, k dataci do roku 1262 viz ZACHOVÁ, Jana, *Un privilège de Přemysl Otakar II*, in: *Judaica Bohemiæ* 14/2 (1978), s. 71–74.

⁹⁷ AČ XLI, č. 63, s. 67–68; RBM II, č. 2390, s. 1034. Opis je součástí formulářové sbírky Jindřicha z Isernie, na fol. 53r-v. Dokument je přístupný online na http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_I_E_48_444ZNL8-cs [poslední přístup 25. května 2021].

⁹⁸ Jen výjimečně se setkáváme s tím, že nad Židy měla jistou pravomoc městská rada, jako tomu bylo v Chebu, i zde je však nezbytná opatrná interpretace. ŠMAHEL, *Husitské Čechy*, s. 415.

v roce 1349 jeho bratr Jan Jindřich, a tím i lucemburská sekundogenitura. Po jeho smrti (1375) vládne Moravě do roku 1411 jeho prvorozený syn Jošt. V úvahu je však potřeba vzít také Joštovy bratry Jana Soběslava a Prokopa, kteří také spravovali části Moravy, a zvláště Prokop zasahoval i do dějin znojemských Židů. Po Joštovi správu Moravy převzal jeho bratranec, český král Václav IV., po jeho smrti pak na krátký čas jeho bratr Zikmund. Až do roku 1423 tak byl český král znovu zároveň moravským markrabětem. Tehdy dostal Moravu jako léno rakouský vévoda a zeť českého krále Zikmunda Albrecht V. Habsburský. V jeho držení zůstala Morava až do jeho smrti roku 1439, kdy však již byl také českým králem (v letech 1437–39). Přítomnost Židů ve Znojmě ovlivnil zásadně také Albrechtův syn Ladislav Pohrobek, neboť to byl on, kdo Židy na žádost znojemských měšťanů roku 1454 vypověděl z města.

Stěžejním bodem panovnické legislativy vůči Židům byla již několikrát zmíněná židovská statuta. Body ze statut podstatné pro téma této práce jsem zmínil již v úvodní kapitole. Kromě znojemské confirmace statut se setkáváme ještě s jedním cenným dochováním tohoto dokumentu, totiž s jejich německou verzí, která je součástí svodu znojemského městského práva – tzv. *Ortholfova kodexu* – proto se k židovským statutům vrátím v příslušné kapitole o právním postavení Židů v městském právu.

Dokumentů a privilegií vydaných zeměpánem, tedy českým králem případně moravským markrabětem, které se týkaly výhradně znojemských Židů, není mnoho. Pro téma práce jsou podstatná privilegia z 15. století, která se týkala finančních aspektů pobývání Židů ve městě. První z takových, která se dochovala, pochází z 6. května 1421.⁹⁹ Tehdy král Zikmund při svém pobytu ve městě potvrdil radě města Znojma, že jí dluží 905 uherských zlatých, které ve městě spotřeboval za stravu, a zároveň nařídil, aby si rada dlužnou částku vymohla u Židů, a to v následujícím rozložení: od znojemských 400 zlatých, od Židů v Brně 300 zlatých a v Olomouci 205 zlatých. Pěkně se na tomto příkladě ukazuje, jak zeměpán využíval Židy jako jeden ze svých regálů pro sanaci svých finančních ztrát.

V kontextu židovských půjček je nutné zastavit se u dvou privilegií, která vydal král Albrecht Habsburský. Nejprve dne 23. září 1436 ještě pouze jako markrabě vyzval znojemského hejtmana Oldřicha Eyczigera, dále purkmistra a radu města Znojma, aby byli nápomocni Židu Nachimovi a ostatním Židům při vymáhání dluhů, které u nich

⁹⁹ SOKA Znojmo, AM Znojma, odd. Listiny, listina č. 79.

mají služebníci probošta na Hradisku sv. Hipolyta.¹⁰⁰ O rok později, dne 11. prosince 1437, vydal Albrecht další listinu, v níž uznal, že znojemští měšťané byli v předchozí válečné době nuceni se zadlužovat u Židů, kteří od nich požadovali vysoké úroky. Král proto jako markrabě moravský nařídil, aby měšťané a obyvatelé Znojma platili zdejším Židům z jedné kopy grošů týdně 3 a 1/2 vídeňských feniků na úrocích.¹⁰¹ Při posouzení snížené úrokové sazby se sazbou, kterou nacházíme v židovských knihách se ukazuje, že dochází ke sražení sazby na polovinu, neboť je-li v židovských knihách uváděn týdenní úrok ve vídeňských fenicích, velmi často ve výši 7 nebo 8 feniků z kopy grošů.¹⁰²

V obou listinách jsme tedy svědky dvou protichůdných tendencí: na jedné straně snaha ochránit židovské finanční pohledávky, na straně druhé jejich omezování. Ochrana židovských dluhů byla jistě dána především silnou pozicí Žida Nachima, který s panovníkem vyjednával – jednalo se o mimořádně vlivnou osobu, která svým vlivem výrazně překračovala význam nejen města, ale i království. Jeho osobě se proto budu věnovat ve zvláštní kapitole.¹⁰³ Snaha po omezení židovských úroků naopak vycházela ze zájmů města, které si na židovské úroky stěžovalo opakovaně. Panovník byl zde tedy tlačěn z obou stran – ze strany židovské i ze strany města. Že převážily zájmy města, není překvapivé, všechno vyvrcholilo vypovězením Židů z města o sedmnáct let později.

Služby znojemských Židů využívala též Albrechtova manželka Alžběta Lucemburská (1409–42), která po smrti svého manžela hájila nástupnická práva jejich syna Ladislava. Listinou z 18. června 1442 vyzvala znojemského hejtmana Arnošta z Leskovce, purkmistra a radu města Znojma, aby k její potřebě vybrali peníze u Židů.¹⁰⁴ V podobné záležitosti pak píše ještě 24. srpna téhož roku.¹⁰⁵

Podobně jako Albrecht zakročil proti židovským půjčkám na vysoký úrok též jeho syn Ladislav Pohrobek, a to rok před vypovězením Židů z města. Dne 19. července 1453 vydal privilegium, v němž potvrdil privilegia, práva a svobody města Znojma, a kromě jiného též stanovil pevnou úrokovou sazbu na židovských půjčkách. Od té doby

¹⁰⁰ MZA Brno, Eo6 – Benediktini Rajhrad (1045-1908), listina č. 127, dostupné online na stránkách monsaterium.com, plný odkaz viz v závěrečné bibliografii.

¹⁰¹ SOkA Znojmo, AM Znojma, odd. Listiny, listina č. 90

¹⁰² Srov. např. Judenbuch III, fol. 37a, <120> a <121>; fol. 40b, <135>.

¹⁰³ Viz kapitola IV. 8. Žid Nachim.

¹⁰⁴ MZA Brno, Eo6 – Benediktini Rajhrad (1045-1908), listina č. 132, dostupné online na stránkách monsaterium.com, plný odkaz viz v závěrečné bibliografii.

¹⁰⁵ MZA Brno, Eo6 – Benediktini Rajhrad (1045-1908), listina č. 133, dostupné online na stránkách monsaterium.com, plný odkaz viz v závěrečné bibliografii.

měla úroková sazba dosahovat týdně půl groše z jedné kopy.¹⁰⁶ I zde snížení odpovídá polovině obvyklé úrokové sazby, která činila 1 groš z kopy.¹⁰⁷

Pozornost budí také dokument starší, z roku 1411. Dne 21. února měl král Václav IV. vydat na žádost olomouckého biskupa Konráda z Vechty nařízení, na jehož základě se anulovaly všechny dluhy u Židů, starší deseti let.¹⁰⁸ Bohužel, pramenné doklady k této události jsou velice kusé. Jako první tuto informaci uvádí František Martin Pelcl ve svém životopise krále Václava IV.,¹⁰⁹ a to s odkazem na listinu uloženou v Rajhradském klášteře. Ta se však patrně do dnešních dnů nedochovala. Odkázání jsme tak jen na kusé zprávy ve starších regestových edicích, které však pouze přebírají Pelcovy informace a nelze z nich získat jakékoli podrobnosti o tomto zákroku vůči moravským Židům.

III. 2. Právní postavení: městské právo

Kromě nařízení panovníka zasahovalo do života Židů ve městech též městské právo. V českých zemích se setkáváme převážně se dvěma oblastmi městského práva: právem severoněmeckým – magdeburským, a právem jihoněmeckým, zvaným dříve též norimberské. Znojmo bývá, z moravských měst např. spolu s Brnem a Jihlavou, tradičně kladeno do okruhu práva jihoněmeckého.¹¹⁰ Tyto právní okruhy se však dále diferencovaly, Znojmo se postupem času stalo centrem vlastního právního okruhu. Již v 2. polovině 14. století je doložena úzká vazba tohoto okruhu na brněnské městské právo.¹¹¹ Jednotlivé právní okruhy mohly disponovat specifickými svody městského práva – pro Brno je tak doložena tzv. *Právní kniha města Brna*,¹¹² ve Znojmě se pak setkáváme s výše zmíněným tzv. *Ortholfovým kodexem*.

¹⁰⁶ SOkA Znojmo, AM Znojma, odd. Listiny, listina č. 103.

¹⁰⁷ Srov. např. Judenbuch III, fol. 39b, <127>.

¹⁰⁸ BD II, č. 1142, s. 887; ŠTĚPÁN, Václav, Die gesellschaftliche und rechtliche Stellung der Juden in Mähren in der vorhussitischen Zeit, in: *Judaica Bohemica* 28/1–2 (1992), s. 3–21, zde s. 19; SÜSSMANN, Arthur, *Die Judenschuldentilgungen unter König Wenzel*, Berlin: Verlag von Louis Lamm, 1907, s. 186.

¹⁰⁹ PELZEL, Franz Martin, *Lebensgeschichte des Römischen und Böhmisches Königs Wenceslaus. Zweiter Theil*, Prag – Leipzig: Schönfeldisch – Meissnerischen Buchhandlung, 1790, s. 580.

¹¹⁰ VOJTÍŠEK, Václav, O právních rukopisech města Německého Brodu, in: TÝŽ, *Výbor rozprav a studií*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 116–138, zde s. 117; KAPRAS, Jan, *Právní dějiny země koruny České I*, Praha: Česká grafická akciová společnost Unie, 1913, s. 59; HOFFMANN, František, K oblastem českých práv městských, in: *Studie o rukopisech* 14 (1975), s. 27–67, zde s. 37.

¹¹¹ FLODR, Miroslav, *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (–1359)*, Brno: Matice moravská, 2001, s. 108; HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 398.

¹¹² FLODR, Miroslav (ed.), *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století. I. Úvod a edice. II. Komentář. III. Rejstříky a přehledy*, Brno: Blok, Archiv města Brna, 1990 (I), 1992 (II), 1993 (III).

Ortholfův kodex pochází z konce 14. století.¹¹³ Jak tradovaný název napovídá, jedná se o dílo započaté městským notářem Ortholfem. Jsou v něm shromážděna privilegia českých králů vztahující se ke Znojmu. Dále pak kniha obsahuje sbírku výroků přísedících městského soudu (celkem 228). Kniha byla označena jako *Stadtrecht czu Znaim* a je v podstatě soupisem znojemského městského práva. V knize je patrná silná návaznost na okruh brněnského městského práva.

V Ortholfově kodexu se nachází též oddíl věnovaný přímo židovskému právu.¹¹⁴ Obsahuje celkem 31 paragrafů. Byť to v textu kodexu není výslovně řečeno ani naznačeno, jedná se o německé znění tzv. židovských statut. Text odpovídá Přemyslovým statutům, zohledňuje nicméně fakt, že moravským zeměpánem byl markrabě, proto pokud dokument mluví o zeměpánovi, používá termín markrabě. Jedná se každopádně o cenné dochování tohoto dokumentu.

Jako standartní se nejvíce ani fakt, že znojemská právní kniha neobsahuje specifická nařízení vůči Židům, ale pouze mechanický opis panovníkem vydaných statut. Nahlédneme-li například do brněnských městských práv, shledáme, že obsahují vlastní pojetí nařízení vůči Židům,¹¹⁵ podobně je tomu v rozvinutém jihlavském městském právu.¹¹⁶ V Olomouci užívaná tzv. *Míšeňská právní kniha*, která sice spadala do vlastního právního okruhu, vycházejícího z magdeburské právní tradice, také uvádí vlastní pojetí židovských práv.¹¹⁷ Je nezbytné zdůraznit, že nařízení městských práv o Židech nemohlo být v rozporu s panovnickou legislativou vůči Židům, nicméně vlastní zpracování židovských práv v soupisech městského práva svědčí o vyspělosti městské legislativy.

III. 3. Právní postavení: židovský rychtář

V kontextu právního postavení Židů ve městě je nezbytné se zastavit u úřadu židovského rychtáře (*iudex iudæorum*, *Judenrichter*).¹¹⁸ Kodifikaci této instituce

¹¹³ Kniha práv města Znojma z konce 14. stol. (tzv. Ortholfův kodex), SOkA Znojmo, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 287/2, inv. č. 1. Odbornou literaturou bohužel zůstává opomíjená, viz pouze ČÁDA, František, *Rukopisy města Znojma*, in: *Studie o rukopisech* 5 (1966), s. 97–144, kde k Ortholfově kodexu a jeho vazbě na brněnské městské právo viz s. 103–106.

¹¹⁴ Kniha práv města Znojma z konce 14. stol. (tzv. Ortholfův kodex), fol. 48a–49b.

¹¹⁵ FLODR, Miroslav (ed.), *Právní kniha města Brna I*, č. 426–436 [De Iudeis], s. 289–293.

¹¹⁶ AČ XLI, č. 49–50, s. 53–56.

¹¹⁷ SPÁČIL, *Míšeňská právní kniha*, zejm. kap. III.17, s. 516–518 (rejstřík), s. 657–664 (edice).

¹¹⁸ V následujících odstavcích vycházím především ze studie Lenky BLECHOVÉ, *Die Institution des Judenrichters in mittelalterlichen Quellen böhmisch-mährischen Provenienz*, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien*

nacházíme poprvé ve výše zmíněném privilegiu pro rakouské Židy z roku 1244, vydaném vévodou Fridrichem II. (tzv. *Fridericiana*). Odtud pak tento princip převzalo mj. i privilegium pro Židy v českých zemích, výše mnohokrát zmíněná *Statuta Iudæorum*.¹¹⁹ Úkolem židovského rychtáře bylo především urovnávání sporů mezi křesťany a Židy, vnitrožidovské spory spadaly většinou do kompetence vlastních židovských soudů. Židovský rychtář byl křesťan a muselo se jednat o důvěryhodnou osobu, a to nejen z pohledu panovníka, ale také z pohledu městské rady, neboť s ní byl patrně v intenzivnějším kontaktu než s vyššími královskými úředníky. Židovský rychtář však pravomoci městské samosprávy nepodléhal, byl panovníkovým úředníkem, a to s právem soudit sporné případy mezi křesťany a Židy.¹²⁰ Cílem zřízení úřadu židovského rychtáře byla snad snaha řešit méně závažné spory křesťanů a Židů pokud možno přímo na území města. Pouze v případě, že spor nabyl větších rozměrů, zasáhl do něj vyšší panovníkův zástupce.¹²¹ Se židovským rychtářem se v bohemikálních pramenech setkáváme od roku 1332, kdy je zmíněn pražský židovský rychtář Chunczil.¹²² Pro jiná česká města pak přímé doklady o židovském rychtáři chybí. Na Moravě jsou doklady o tomto úřadu hojnější. *Iudex Iudæorum* se zmiňuje v Jihlavě,¹²³ Brně¹²⁴ a konečně i ve Znojmě.

O znojemském židovském rychtáři se dozvídáme již roku 1334, kdy se zmiňuje měšťan Stanislav, zastávající tento úřad. Jednalo se o spor, v němž figurují premonstrátský klášter v Dolních Kounicích na straně jedné a klášter téhož řádu v Louce u Znojma na straně druhé. Prvně jmenovaný konvent si půjčil od Žida Beneše 300 moravských hřiven pražských grošů, a za tuto cenu prodal louckému klášteru ves Držkovice, aby mohl dluh u Beneše splatit. Transakce vycházela právě ze soudního výroku židovského rychtáře Stanislava a purkrabího Hynčíka za účelem vyrovnání

im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857-1942), Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 97–127, ke Znojmě zvláště s. 112–113.

¹¹⁹ Viz pozn. 7, pro židovského rychtáře se jedná o §22.

¹²⁰ Touto optikou tak lze nahlížet například privilegium Václava IV. z roku 1393, v němž upozorňuje, že soudní pravomoc nad Židy v Čechách nemají zemští páni (*lantherren*), ale náleží panovníkovým úředníkům (*unsere amptlute*), čímž jsou patrně myšleni také židovští rychtáři. CIM I, č. 112, s. 179–181; BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 105–106.

¹²¹ V Praze např. roku 1390 spor řešil z panovníkova popudu moravský markrabě, BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 108.

¹²² PÁTKOVÁ, Hana (ed.), *Liber vetustissimus antiquæ civitatis Pragensis*, Praha: Scriptorium, 2011, s. 242; BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 109.

¹²³ BRETHOLZ, *Quellen*, §263, s. 125–126; BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 113–114.

¹²⁴ BRETHOLZ, *Quellen*, §45, s. 39; CDM VII, č. 608, s. 443–444; BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 114–116.

dluhu.¹²⁵ Stanislav byl významným znojemským měšťanem, jak dokládají starší listiny – roku 1331 mu Jan Lucemburský potvrdil vlastnictví vsi Práče,¹²⁶ o dva roky později pak koupil od premonstrátského konventu v Dolních Kounicích ves Vlasatice, aby vykoupil dluhy Jakubu, Židovi z rakouského města Retz.¹²⁷

S židovským rychtářem se ve znojemských pramenech setkáváme i o sedmdesát let později, a to v roce 1401, kdy figuroval ve sporu mezi Židy a znojemskými řezníky ohledně prodeje a cen masa. Židovský rychtář zde vystupoval jako osoba, které měli Židé platit pokutu za nedodržení nařízení. Jeho povinnost je v listině analogická povinnosti městského rychtáře. Spor byl rozhodnut markrabětem Prokopem v listině z 8. září.¹²⁸

V první znojemské zmínce je rychtář označen latinsky – *iudex iudeorum*, v případě z roku 1401 pak již německy jako *judenrichter*. Terminologie je však dosti nekonzistentní. Jako možný termín, označující židovského rychtáře vnímá Lenka Blechová i termín *magister Iudæorum*, potažmo *Judenmeister*. V březnu 1390 je mezi Židy Salmanem z Hostěradic a Josefem z Retzu zmíněn také Radim, *magister Iudeorum*. Vzhledem ke křesťanskému jménu Radim nabízí Lenka Blechová interpretaci Radimova přízviska jako označení funkce židovského rychtáře.¹²⁹ U tohoto pojmu se nicméně nabízí celé spektrum protichůdných interpretací. Termín totiž mohl označovat židovské starší, tedy vedoucí židovské samosprávy, potažmo pak i židovské soudce, stejně tak mohl být použit pro židovské rabíny či jiné učence.¹³⁰ Rozlišit je nutné vždy podle kontextu. Jako pravděpodobnější se tedy jeví interpretace rakouských badatelek Eveline Brugger a Birgit Wiedl, které nabízejí čtení jména třetího z věřitelů jako *Kadym*, což je relativně obvyklé židovské jméno.¹³¹ Pravděpodobnost tří židovských věřitelů, z nichž jeden by byl například významným místním učencem či představitelem samosprávy, jak může naznačovat titul *magister Iudeorum*, je vyšší, než skutečnost, že by mezi dvěma židovskými věřiteli figuroval jako třetí přední znojemský měšťan. Obdobným způsobem se pak přikláním i k interpretacím u dalších

¹²⁵ AČ XLI, č. 151, s. 136; BRETHOLZ, *Quellen*, §28, s. 14; CDM VII, č. 4; RBM IV, 7, č. 16; BD I, č. 70, s. 44. Originál listiny uložen v MZA Brno, E 57 - Premonstráti Louka, 1334 II 14; BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 112–113.

¹²⁶ CDM VI, č. 436, s. 332; BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 113.

¹²⁷ AČ XLI, č. 148, s. 133–134; BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 112–113.

¹²⁸ CDM XIII, č. 131, s. 141–142; ŠTĚPÁN, *Die gesellschaftliche Stellung*, s. 16–17. Podobný spor je doložen i v Brně ve 40. letech 14. století. MEZNÍK, Jaroslav, *Lucemburská Morava (1310–1423)*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, s. 154.

¹²⁹ BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 117.

¹³⁰ Podrobně k problematice terminologie viz BLECHOVÁ, *Die Institution des Judenrichters*, s. 116–119.

¹³¹ *Regesten Österreich*, č. 1936, s. 58–59.

osob, které se ve Znojmě s tímto titulem, nebo pouze s titulem *magister* vyskytly. Vždy se totiž jedná nade vší pochybnost o Židy: Rayman, Perlin, David, Mayer a Baruch, zmínění v tzv. *Malém rejstříku příjmů a vydání* z roku 1408, nebo o Žida Eysaka, zmíněného v druhé židovské knize, u něž se nachází přídomek *Maister*.¹³² Buď se jednalo o představitele židovské samosprávy, nebo o osoby s rabínským vzděláním (což však nutně neznamenalo, že ve městě skutečně působili jako obecní rabíni).

Konečně vyvstává také otázka, nakolik se institut židovského rychtáře vůbec v českých zemích rozvinul. Shromážděných zmínek je poskrovnu a v porovnání se zeměmi rakouskými, odkud tento institut do českých zemí patrně přišel, jsou tyto zmínky doloženy pouze nahodile. Kromě Prahy se pak všechny zmínky váží k městům moravským. Již v kapitole II. *Judenbuch* jsem zmínil variantu, kterou uváděla starší literatura, že židovské knihy byly vedeny před židovským rychtářem, jako tomu bylo právě v Rakousku.¹³³ Jak však prameny přesvědčivě dokládají, vedení židovských knih bylo zcela jistě v kompetenci rychtáře městského, a to jak v případě Znojma, tak v případě Olomouce.¹³⁴ Ani zápisy z Jihlavy nesvědčí o tom, že by za řešení finančních záležitostí mezi Židy a křesťany zodpovídal židovský rychtář. Absence tohoto funkcionáře mě vede k domněnce, že v českých zemích nebyl ve většině měst *iudex Iudæorum* vůbec zastoupen, úřad se patrně systematicky nerozvinul ve Znojmě a velmi pravděpodobně samovolně zanikl, neboť jeho pravomoci mohla bez potíží převzít městská samospráva, konkrétně pak městský rychtář.

III. 4. Protižidovský útok v Pulkavě (Pulkau)

Mezi písemnými prameny je nutné kromě dokumentů právního či správního charakteru věnovat pozornost i pramenům narativním. V kontextu Znojma se jedná především o zprávy o útoku, kterým měla být znojemská židovská obec zasažena roku 1338, v návaznosti na události v nedaleké rakouské Pulkavě (Pulkau), od Znojma vzdálené cca 20 km vzdušnou čarou. Tehdy tam měli Židé během Velikonoc ukrást a

¹³² *Judenbuch* II, fol. 22b.

¹³³ BRUGGER, Eveline, The political and economic relevance of Jewish loans for the dukes of Austria during the late Middle Ages, in: SLAVÍČKOVÁ, Pavla (ed.), *A History of the Credit Market in Central Europe: the Middle Ages and Early Modern Period*, London – New York: Routledge, 2021, s. 75–85, zde s. 79–80.

¹³⁴ ZAORAL, Financial Conditions, s. 134.

znesvětit hostii, což se stalo podnětem k útoku na tamější židovskou komunitu.¹³⁵ Motivace útoku nebyla nijak výjimečná, domnělé znesvěcení hostie bylo častým důvodem k napadení Židů. Pro příklad uveďme, že tento motiv měl posloužit například k útoku na pražské Židy v roce 1389. Likvidace židovské komunity v Pulkau měla pravděpodobně široký dosah, neboť podle kronikářských zpráv se z rakouského města útoky rozšířily i do okolních lokalit, včetně moravského Znojma.

O událostech informuje množství narativních pramenů rakouské i české provenience. Zmíním např. anály kláštera ve Světlé (Zwettl), tzv. *Annales Zwetlenses*,¹³⁶ které v závěru popisu událostí uvádějí též místa, do nichž se útoky dále rozšířily. Jako jediné nerakouské místo je zmíněno právě Znojmo.¹³⁷ Kromě Pulkavy a Znojma se pak uvádí např. Retz, Horn či právě Světlá (Zwettl). Anály cisterciáckého kláštera ve Světlé však nejsou jediné, které Znojmo zmiňují. Podobně je Znojmo připomínáno též v hebrejském prameni, tzv. *Norimberském martyrologiu*.¹³⁸ Zmínky českých, resp. moravských lokalit v tomto prameni jsou bohatší, kromě Znojma jsou z moravských lokalit zmíněny ještě např. Valtice, Hrádek u Znojma, Třebíč či Moravské Budějovice.¹³⁹ Stručné informace získáváme i ze zpráv českých kronikářů Františka Pražského¹⁴⁰ a Jana Neplacha.¹⁴¹ Oba čeští kronikáři však pouze reflektují, že měl útok

¹³⁵ Blíže k událostem v Pulkavě viz WIEDL, Birgit – SOUKUP, Daniel, Die Pulkauer Judenverfolgungen (1338) im Spiegel österreichischer, böhmischer und mährischer Quellen, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857-1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 129–158; WIEDL, Birgit, Die angebliche Hostienschändung in Pulkau 1338 und ihre Rezeption in der christlichen und jüdischen Geschichtsschreibung, in: *Medaon: Magazin für jüdisches Leben in Forschung und Bildung* 6 (2010), dostupné online <https://www.medaon.de/en/artikel/die-angebliche-hostienschaendung-in-pulkau-1338-und-ihre-rezeption-in-der-christlichen-und-juedischen-geschichtsschreibung/> [poslední přístup 25. května 2021].

¹³⁶ MGH SS 9, s. 677–684, dostupné online https://www.dmgh.de/mgh_ss_9 [poslední přístup 24. května 2021].

¹³⁷ MGH SS 9, s. 683.

¹³⁸ SALFELD, Siegmund (ed.), *Das Martyrologium des Nürnberger Memorbuches*, Berlin: Verlag von Leonhard Simion, 1898 (=Quellen zur Geschichte der Juden in Deutschland 3), s. 240–241.

¹³⁹ Pro toto město je uvedeno pouze *Budwis*, edice Norimberského martyrologia předpokládá, že se jednalo o České Budějovice, tuto interpretaci pak přebírá i DOLEŽALOVÁ, Eva, Der böhmischen Könige und die erneute Ansiedlung der Juden, in: TÁŽ a kol. (eds.), *Juden im mittelalterlichen Stadt. Der städtische Raum im Mittelalter – Ort des Zusammenlebens und des Konflikt = Jews in the Medieval Town. Urban Space in the Middle Ages – a Place of Coexistence and Conflicts*, Praha: Filosofia, 2015 (=Colloquia Mediaevalia Pragensia 7), s. 27–37, zvláště s. 30–31. Naopak k variantě Moravských Budějovic se kloní kompendium *Germania Judaica* II, s. 512, stejně tak WIEDL – SOUKUP, Die Pulkauer Judenverfolgungen.

¹⁴⁰ ZACHOVÁ, Jana (ed.), *Kronika Františka Pražského*, Praha: Historický ústav AV ČR, 1998 (=Fontes rerum Bohemicarum. Series nova 1), s. 168, český překlad viz BLÁHOVÁ, Marie (trans.), *Kronika Františka Pražského*, in: BLÁHOVÁ, Marie (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 55–172, zde s. 128.

¹⁴¹ FRB III, s. 481; ZACHOVÁ, Jana (trans.), *Kronika Neplachova*, in: BLÁHOVÁ, Marie (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 525–553, zde s. 548.

v Pulkavě dozvuky i v českých zemích, konkrétní místa nezmiňují. František Pražský pak navíc znesvěcení hostie v Pulkavě zasazuje do kontextu podobných událostí, které se měly dle tradice odehrát v české Kouřimi.¹⁴² Problém tkví v tom, že ke kouřimským událostem neexistují jiné zmínky než z této kroniky a dále z pera Beneše Krabice z Weitmile,¹⁴³ lze tedy vyjádřit pochybnost, zda v Kouřimi vůbec k takovému incidentu skutečně došlo a zda měl případně nějakou souvislost s událostmi v Pulkau. Z českých pramenů je pak nezbytné zmínit ještě báseň *Kterak Židé mučili Boží Tělo*, pocházející ze 14. století, která předkládá narativizované líčení pulkavských událostí.¹⁴⁴

K útoku na Židy v Znojmě však existuje ještě jeden pramen, který podtrhuje hodnověrnost kronikářských zpráv vážících se k útoku na znojemské Židy. Jedná se o záznam pře mezi znojemským Židem Nechlinem na straně jedné a rychtářem a přísežnými města Jemnice na straně druhé.¹⁴⁵ Ve sporu se jednalo o majetky, které městská rada na rozkaz svého pána Viléma z Landštejna odňala Nechlinovi. Moravský markrabě Karel ve svém listu upozornil, že viděl originál listiny, který dokládá, že má Nechlin právo na majetky po zemřelém jemnickém měšťanu Bernardu Krieglerovi a že jich nabyl ještě před pronásledováním Židů (*ante persecutionem Iudeorum*), a před tím, než město dostal do držení Vilém z Landštejna. Byť v dokumentu není řečeno, ve kterém roce k pronásledování Židů mělo dojít, a dokument je doložen pouze ve formulářové sbírce a není datován, jako jedna z možných interpretací se nabízí, že lze zmínku o perzekucích Židů chápat v kontextu útoku na Židy v Pulkavě roku 1338, resp. následných útoků v dalších moravských obcích, patrně tedy i ve Znojmě.

III. 5. Stopy židovského osídlení ve Znojmě

Pro doložení židovského osídlení ve městě jsou kromě písemných nezbytné i materiální doklady, případně reference o nich – například zmínky o hřbitově, synagoze či židovské rituální lázni. Již k roku 1256 měl být ve Znojmě židovský hřbitov (lokalizován do dnešní ulice Na Valech), jak o tom svědčil nápis na dnes již nedochovaném

¹⁴² ZACHOVÁ, *Kronika Františka Pražského*, s. 168.

¹⁴³ FRB IV, s. 490; BLÁHOVÁ, Marie (trans.), *Kronika Pražského kostela Beneše z Weitmile*, in: BLÁHOVÁ, Marie (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 173–268, zde s. 203.

¹⁴⁴ Edici a komentář básně připravil SOUKUP, Daniel, *Kterak Židé mučili Boží Tělo* – edice a komentář, in: *Česká literatura: časopis pro literární vědu* 59/5 (2011), s. 697–712.

¹⁴⁵ AČ XLI, č. 156, s. 140–141; CDM VII, č. 354, s. 909; Codex Jacobi, č. 158, s. 66–67.

náhrobku.¹⁴⁶ Datace, resp. její čtení z náhrobku je však nejisté, a tak nelze tuto zmínku přijmout jako zcela spolehlivou. Věrohodnějšími doklady by měly být dva náhrobky z první poloviny 14. století: starší z roku 1313, který byl nalezen v 60. letech 19. století, mladší z roku 1334, nalezený roku 1804 před znojenskou Horní branou. Oba jsou však bohužel v současné době také nezvěstné.¹⁴⁷ Písemné prameny podávají informace spolehlivější. První písemná zmínka o hřbitově se datuje do roku 1330, kdy je ve smlouvě mezi kláštelem klarisek a kláštelem minoritů zmíněna i židovská zahrada, tedy hřbitov.¹⁴⁸ Podobně je zmíněn hřbitov i o jedenáct let později. I zde figuruje pouze jako prostředek pro přesnější vymezení lokality.¹⁴⁹ Židovská obec platila ze hřbitova také patřičné poplatky, uvést lze zmínku v tzv. *Malém rejstříku příjmů a vydání* pro léta 1408–09,¹⁵⁰ kde je na fol. 57a zaznamenána platba za židovský hřbitov. Židovský hřbitov zanikl bezpochyby po vypovězení Židů z města, náhrobky byly velice pravděpodobně využity jako stavební materiál, jak dosvědčují analogické případy z jiných měst.

Židovská obec měla kromě již zmíněného hřbitova samozřejmě také synagogu, která byla stěžejním bodem celého židovského osídlení. První doklad o ní pochází z roku 1341, z výše uvedeného dokumentu, který uvádí také židovský hřbitov.¹⁵¹ Výslovně synagoze se věnuje smlouva z roku 1390 mezi židovskou komunitou a kláštelem klarisek. Podle tohoto kontraktu se synagoga nacházela v blízkosti kláštera: mezi kláštelem a budovou synagogy měla procházet zeď.¹⁵² I ze synagogy se, podobně jako ze hřbitova, odváděly městu poplatky, například berní rejstřík z roku 1439 uvádí, že za lázeň u synagogy se toho roku platilo 28 grošů,¹⁵³ roku 1442 je uveden tentýž poplatek. Přestože synagoga uvedena není, lze předpokládat, že se poplatek vztahoval i na ni.¹⁵⁴

¹⁴⁶ BRETHOLZ, Bertold, *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom 11. bis zu 15. Jahrhundert 1 (1067–1411)*, Prag: Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Čechoslovakischen Republik, 1935, §9, s. 8. Jako nejstarší datovaný náhrobek v českých zemích jej uvádí HOFFMANN, *Středověké město*, s. 382.

¹⁴⁷ AČ XLI, č. 249–250, s. 215–216; POLLAK, Josef Chajim, *Zikaron ba-sefer*, in: *Hanescher* 3 (1863), s. 113–114. Nejnovějším příspěvkem k nálezům židovských náhrobků, resp. jejich fragmentů, je studie Václava NEČADY a Daniela POLAKOVIČE, *Copies of Inscriptions on Medieval Jewish Tombstones from Znojmo (Znaim) Made by Moravian Historian Joseph Edmund Horky*, in: *Judaica Bohemiae* 55/2 (2020), s. 53–68; dále viz WODZIŃSKI, Marcin, *Středověké židovské náhrobky na Moravě*, in: *Židé a Morava* 6 (1999), s. 8–17.

¹⁴⁸ AČ XLI, č. 139, s. 128.

¹⁴⁹ AČ XLI, č. 194, s. 170.

¹⁵⁰ BRETHOLZ, *Quellen*, §487, s. 259; *Malý rejstřík příjmů a vydání (1408)*, SOkA Znojmo, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 238, inv. č. 301.

¹⁵¹ AČ XLI, č. 194, s. 170.

¹⁵² BRETHOLZ, *Quellen*, §381, s. 222; CDM XI, 534, č. 615, GJ III, s. 1721, pozn. 5.

¹⁵³ *Berní rejstřík města Znojma (1439)*, SOkA Znojmo, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 242a, inv. č. 306.

¹⁵⁴ POLESNÝ, Karel, *Znojmo v r. 1442 (statistická studie). Otištěn rejstřík městské daně k sv. Alžbětě r. 1442*, Znojmo: nákladem vlastním, 1932, s. 24.

Další zmínka o synagoze se již týká pouze vypovězení Židů ze Znojma. Na základě listiny z roku 1454 byla synagoga spolu s dalšími domy postoupena městu a následně přeměněna na kapli sv. Bernardina.¹⁵⁵

Stejně jako u hřbitova a synagogy, i u rituální lázně můžeme původní lokaci pouze odhadovat. Podle zmínek v pramenech, které mluví o *balnium[!] iuxta sinagogam* případně *circa sinagogam*¹⁵⁶ lze odvodit, že se nacházela v blízkosti synagogy, případně přímo v jejím sklepě. I výše uvedený doklad z berního rejstříku z roku 1439 napovídá, že se lázeň nacházela u synagogy. Je možné, že ji lze lokalizovat do sklepa současného domu č.p. 134 ve Veselé ulici, který k synagoze podle všeho přiléhal, neboť se v jeho sklepě nachází jakýsi zatopený bazén.¹⁵⁷ Dokonce jako o bývalé synagoze uvažuje o domě i evidenční list movité kulturní památky Národního památkového ústavu.¹⁵⁸ Potvrzení této hypotézy by však vyžadovalo systematický archeologický průzkum tohoto domu.

Kromě zmínek o konkrétních místech či domech spojených s židovským osídlením se setkáváme také s informacemi, které se týkají židovského osídlení jako celku. Roku 1330 je poprvé zmíněna židovská ulice (*platea Iudæorum*), která se nacházela v bezprostředním sousedství kláštera klarisek. Zpráva je obsažena v již zmíněné úmluvě mezi minoritským klášteřem a klášteřem klarisek ohledně přenechání části minoritské zahrady. Zmíněna je zde také branka (*portula Iudæorum*), která vedla ze hřbitova do židovské ulice. Na základě dohody mezi klášterními konventy bylo stanoveno, že stávající židovská branka se má nechat zazdít a má se zřídit nová, u čtverhranné věže, hraničící s židovskou čtvrtí (*vicum Iudæorum*).¹⁵⁹ Z informací obsažených v tomto kontraktu jsme již schopni potvrdit i polohu židovské čtvrti, resp. ulice: jedná se o dnešní Veselou ulici.

Židovská ulice lemovala městské opevnění. S ohledem na události husitské revoluce byla tato skutečnost z hlediska obrany města problematická. Svědčí o tom stížnost znojenských měšťanů králi Zikmundovi z roku 1421, badatelsky zpracovaná

¹⁵⁵ KOČÍ, Jan, *Zaniklé sakrální stavby královského města Znojma a blízkého okolí*, diplomová práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2015, s. 26, 45–46 a 76. Dostupné online <<http://hdl.handle.net/20.500.11956/79830>> [poslední přístup 24. května 2021].

¹⁵⁶ GJ III, s. 1721, pozn. 4, 7 a 8.

¹⁵⁷ KOČÍ, *Zaniklé sakrální stavby královského města Znojma*, s. 95–96, foto viz na s. 63, obr. 39.

¹⁵⁸ Přístupné online: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1245256 [poslední přístup 25. května 2021]

¹⁵⁹ AČ XLI, č. 139, s. 128–129; BRETHOLZ, *Quellen*, §25, s. 13–14; CDM VI, 310, č. 403; RBM III, 655, č. 1675; BD I, 48, č. 62. Originál této listiny je uložen v MZA Brno, E 43 - Klarisky ve Znojmě, listina č. 4.

Ivanem Hlaváčkem.¹⁶⁰ Dokument je v podstatě zápisem informací, které měly být králi Zikmundovi při vhodné příležitosti (snad při Zikmundově návštěvě Znojma v březnu 1421) předneseny. Zaujme zde především čtvrtý článek stížnosti, který vyjadřuje obavy z nespolehlivosti Židů pro možné obraně města před husity, neboť jejich ulice se nacházela blízko hradeb a tím pádem představovala slabý článek obrany – v této oblasti bylo tedy nutné zesílit hlídky.¹⁶¹ Zpráva je cenným dokladem o realitě vztahů mezi Židy a městem a o nedůvěře ve spolehlivost Židů při obraně města.

Existence vlastní ulice neznamenal, že Židé nevlastnili domy jinde. Nalézáme mnoho zmínek o tom, že se Židé stávali držiteli domů v jiných čtvrtích města či na předměstí, což není výjimečný jev.¹⁶² Ve Znojmě Židé vlastnili například domy v České ulici, jak uvádí zpracovávaná židovská kniha z let 1425–26. Zde je však otázka, nakolik si Židé mohli domy, které získali jako propadlou zástavu, ponechat, anebo zda je nebyli nuceni obratem prodat, neboť nemohli formálně vlastnit nemovitosti. Podrobně se tomu budu věnovat ve čtvrté kapitole.¹⁶³ Zmínky o domech mimo židovský okrsek však nacházíme i v berních rejstřících, kde jsou Židé uváděni jako majitelé domů v různých čtvrtích. Nacházíme též ojediněle doklady o opačných případech, kdy Židovskou ulici obývali křesťané. Roku 1438 se v sedmé židovské knize zmiňuje Petr kožišník v Židovské ulici (*Peter Kchyrsnar in der Judenkassen*) jako dlužník Žida Josefa. Dotyčný zastavuje svůj dům v téže ulici jako jistinu za dluh 30 grošů.¹⁶⁴ Další informace však o něm nemáme, rejstříky městské daně z roku 1439 ani z roku 1442 jej již nezmiňují ani v příslušné čtvrté čtvrti města, ani kdekoliv jinde.

Na základě údajů z třetí židovské knihy je potřeba ještě zmínit zápis v části *Memoriale Christianorum*, nacházející se na fol. 58b–59a reflektující i židovské vlastnictví vinice.¹⁶⁵ Transakce mezi Židem Tebleinem a Hansem Rabelem se datuje do 25. března 1426. Jejím předmětem je pronájem půl lánu vinice, kterou si Rabel od

¹⁶⁰ HLAVÁČEK, Ivan, Znojemští a král Zikmund v počátcích husitské revoluce: skromný příspěvek k typologii městských písemností pozdního středověku, in: MIKULEC, Jiří – POLÍVKA, Miloslav, *Per sæcula ad tempora nostra: sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2007, s. 94–99.

¹⁶¹ HLAVÁČEK, Znojemští a král, s. 97. Na s. 95 viz přepis patřičného odstavce žádosti znojemských.

¹⁶² Podrobně vypočítává majetky znojemských Židů mimo ulici Karel Polesný na základě rejstříku z roku 1397, viz POLESNÝ, Karel, Znojemští Židé ve 14. století, in: *Od Horácka k Podyjí* 5 (1927–28), s. 103–107, zde s. 104. Např. z Prahy jsou doloženy případy, kdy Židé vlastnili či obývali dům mimo hranice židovského okrsku. Zpravidla se jednalo o pronájem či o nabytí nemovitosti zvláštním privilegiem. MUSÍLEK, Martin, *Patroni, klienti, příbuzní. Sociální svět Starého Města pražského ve 14. století*, Praha: Casablanca, 2015, s. 102–108.

¹⁶³ Viz kapitola IV. 3. Zástavy.

¹⁶⁴ Judenbuch VII, fol. 39b.

¹⁶⁵ Judenbuch III, fol. 58b–59a <258/M107>.

Tebleina pronajímá. Jak text úmluvy dokazuje, jedná se v podstatě o sdílené podnikání, neboť se podrobně vyjmenovává, kdo ponese náklady za stráž vinice, její údržbu, i jak se bude dělit úroda z vinice. Zápis je cenným dokladem pro relativizaci zažitě představy o tom, že Židé se nemohli stávat vlastníky pozemků.

III. 6. Židovské obyvatelstvo Znojma

Znojemská obec byla v kontextu moravských obcí jistě významná. Údaje o její početnosti nejsou příliš spolehlivé, jedná se spíše o dohady v závislosti na velikosti města, potažmo pak na velikosti Židovské ulice. Pro přelom 14. a 15. století uvažuje Antonín Verbík o 120–150 osobách.¹⁶⁶ Stejný odhad, konkrétně 122 Židů uvádí k roku 1415 i Bedřich Mendl.¹⁶⁷ Připustíme-li však, že Znojmo čítalo v tomto období přibližně 2 400–4 300 lidí,¹⁶⁸ tvořila by zdejší komunita minimálně přibližně 3 % městského obyvatelstva. V době vypovězení Židů z města (1454) se ve Znojmě podle údajů z roku 1468 nacházelo pravděpodobně 26 židovských domů.¹⁶⁹

Stranou nemůžeme nechat ani migraci židovského obyvatelstva. V znojemských městských knihách je doloženo množství Židů, pocházejících z jiných měst. Ve třetí židovské knize je to například Žid Rachim z Jihlavy. Posoudíme-li Židy pocházející z jiných míst než ze Znojma optikou všech sedmi židovských knih, zjistíme, že se nejedná o mimořádné případy. Ve Znojmě se nacházeli Židé, pocházející původně z dalších moravských měst – kromě zmíněného Rachima z Jihlavy např. Susman z Brna,¹⁷⁰ setkáváme se však i s osobami pocházejícími z mnohem vzdálenějších měst – malý Izák z Prahy,¹⁷¹ nebo Izák z Chebu.¹⁷² Výskyt těchto osob je cenným dokladem pro studium židovské migrace a mobility. Zmíněny jsou též osoby z blízkého Rakouska – např. David a Josef z Retzu, Abraham z Eggeburgu,¹⁷³ či z okolních vesnic – např. Nerel z

¹⁶⁶ VERBÍK, Rychtářské knihy města Znojma, s. 55; ŠTĚPÁN, Die gesellschaftliche und rechtliche Stellung, s. 4.

¹⁶⁷ POLESNÝ, Karel, *Znojmo v r. 1442*, s. 9.

¹⁶⁸ MAREK, Jaroslav, *Společenská struktura moravských královských měst v 15. – 16. století*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965, s. 31.

¹⁶⁹ POLESNÝ, Karel, *Znojmo v r. 1442*, s. 7.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Judenbuch VI, fol. 1b.

¹⁷³ Tamtéž.

Hostěradic.¹⁷⁴ Nakolik tyto přídomky označují pouze místo původu a nakolik skutečné bydliště, posoudím ve zvláštní kapitole.¹⁷⁵

Situace je i opačná: v jiných moravských či rakouských městech jsou doloženi Židé, pocházející původně ze Znojma. Například v brněnské pamětní knize z let 1343–1376 (1379) jsou k roku 1366 doloženi Abraham a jeho syn Peslin, oba původně ze Znojma,¹⁷⁶ k roku 1372 pak Žid Jeklin.¹⁷⁷ Znojemský Žid Musch se zmiňuje k roku 1384 v Praze,¹⁷⁸ V rakouských zemích, konkrétně ve Vídni, se setkáváme se Židy Baruchem a Schalamem ze Znojma, Židovkou Warochin,¹⁷⁹ či se Zisnabou, vdovou po znojenském Židu Saulovi, která je roku 1392 doložena ve Vídni, kde se živila mj. půjčováním peněz,¹⁸⁰ další jednotlivci původem ze Znojma jsou pak ve Vídni zmiňováni v následujících letech.¹⁸¹

Kromě informací o původu Židů přináší židovské knihy i další cenné informace o židovském obyvatelstvu. Kromě finanční movitosti jednotlivých Židů, která je alespoň náznakem na základě údajů v židovských knihách postižitelná, jsou to údaje o fungování židovské obce, především pak o jejích hodnotářích a zaměstnancích. Ve druhé židovské knize se nachází zmínka o Židu Izákovi, zvaném mistr (*Eysak Maister*).¹⁸² Mohlo se jednat o jednoho z čelných představitelů samosprávy či o rabína, o termínu *Maister* a jeho možném výkladu jsem se již zmínil výše. Další osoba, která se vyskytuje s přídomkem, je Markl, Izákův sluha (*Markl, des Eysaks chnecht*),¹⁸³ který však žádné peníze, minimálně v letech 1417–19, nepůjčil, neboť v příslušné rubrice není ani jeden zápis.

Velmi cenná je zmínka o učiteli dětí, kterou přináší taktéž druhá židovská kniha. Jednalo se o funkci pro zajištění náboženského chodu obce nezbytnou. Učitel dětí byl zpravidla zaměstnancem obce nebo bohaté židovské rodiny a poskytoval vzdělání

¹⁷⁴ Judenbuch III, fol. 38a.

¹⁷⁵ Viz kapitola IV. 6. Původ věřitelů.

¹⁷⁶ FLODR, *Pamětní kniha města Brna*, č. 2052, s. 675; GRÜNBAUMOVÁ, Iva, *Lidé na okraji ve středověkém Brně (Za vlády Lucemburků)*, diplomová práce, Historický ústav, Filosofická fakulta Masarykovy University v Brně, 2006, s. 38.

¹⁷⁷ GRÜNBAUMOVÁ, *Lidé na okraji*, s. 39.

¹⁷⁸ GJ III, s. 1721, pozn. 24.

¹⁷⁹ Tuto problematiku sleduje Martha KEIL, *Erfolgsgeschichten? Die jüdische Einwanderung aus Böhmen und Mähren in die Österreichischen Länder des Spätmittelalters*, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857–1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 347–361, zde s. 351.

¹⁸⁰ Regesten Österreich 4, č. 1981, s. 87.

¹⁸¹ GJ III, s. 1721, pozn. 28, 29 a 30.

¹⁸² Judenbuch II, fol. 22b.

¹⁸³ Judenbuch II, fol. 56a.

chlapcům přibližně od 5 let věku. Je přirozené, že v každé větší obci se takový člověk musel vyskytovat, zde ho však dokonce známe jménem – jednalo se o Daniela (*Daniel der kinder lermeister*).¹⁸⁴ O to cennější je, že víme, že se i osoba v takové funkci na finančnictví podílela.

V obci nebyla zastoupena jen povolání, která zajišťovala její chod. V roce 1418 je zmíněn jako jeden z věřitelů Samuel šenkýř (*schenkmaister*). O sporu řezníků s židovskou obcí již byla řeč, v tomto kontextu je třeba připomenout, že každá židovská obec musela mít vlastního rituálního poražeče, tzv. *šocheta*, možná i vlastního řezníka (nejedná se o automaticky o totožné funkce: rituální poražeč zvíře usmrtí v souladu s předpisy náboženského práva, není však povinen zajišťovat prodej a distribuci masa, to mohl dělat stejně tak židovský řezník; není zřejmé, nakolik byli křesťanští obyvatelé města, potažmo pak autoři listin, schopni mezi těmito dvěma funkcemi rozlišovat). Symptomatické je, že informace o povolání Židů jsou uvedena pouze ve druhé židovské knize, i když lze předpokládat, že se lidé, zastávající funkce nezbytné pro chod obce, či vykonávající další zaměstnání, na finančnictví podíleli nadále. Vždy však záviselo na písaři, považoval-li za vhodné údaje o zaměstnání jedince do knihy uvést. Ve většině případů je totiž pro bližší specifikaci jedince užít pouze odkaz na příbuzenství s jiným znojemským Židem, případně místo původu dotyčného.

III. 7. Náboženský život v obci

Jak jsem výše zmínil, pro židovskou obec byl stěžejní náboženský život. K jeho popisu a rekonstrukci však schází dostatek pramenů, proto se musíme spokojit jen s torzovitými útržky. Křesťanské prameny až na drobné výjimky tento aspekt židovské každodennosti pomíjejí, nebo vycházejí pouze ze zažitých stereotypů nebo přímo pomluv. Hebrejských pramenů pak existuje poskrovnu. Většina zmínek, které známe, se váže na osoby jednotlivých rabínů a jejich právní výroky, tzv. *responsa*.¹⁸⁵ Ve Znojmě je tak na přelomu 13. a 14. století doložen rabín Jakob, pocházející z lokality v hebrejštině označené jako *Triušt* nebo *Trošt*. Jako jeden z možných výkladů tohoto místa se nabízí moravská Třešť, je to však diskutabilní, neboť neexistují žádné důkazy

¹⁸⁴ Judenbuch II, fol. 68b.

¹⁸⁵ Hebrejsky *šeelot u-tšuvot* či zkráceně *ŠU“T*, tedy doslova *otázky a odpovědi*.

o židovském osídlení Třeště před druhou polovinou 17. století.¹⁸⁶ Co však lze odvodit s větší přesvědčivostí, je vazba rabína Jakoba na Znojmo. Jeho jméno je totiž spojeno s právním sporem, který byl právě formou *responsa* zaslán významnému sefardskému rabínovi Šlomo ibn Adretovi. Stanovisko tohoto učenice je adresováno právě rabínu Jakobovi do Znojma. Lze z toho tedy odvodit, že spor řešil ve Znojmě rabínský soud, tzv. *bejt din*. Více se však o fungování rabínského soudu nedozvídáme. Pouze z vazeb tohoto znojmského rabína s rabíny z Vídně a Brna lze odhadovat rozprostření rabínské sítě na Moravě a v Rakousku, ale vždy jen ve velmi kusých obrysech.¹⁸⁷

Dalším hebrejským pramenem, který se týká Znojma, je zpráva pocházející přibližně z roku 1424, popisující náboženské zvyky ve Znojmě a v Brně. Jedná se však pouze o mechanický popis některých liturgických specifik židovské bohoslužby, které o celkovém obraze židovské obce mnoho nevypoví.¹⁸⁸

III. 8. Vypovězení

Poslední kapitolou dějin židovské obce ve středověkém Znojmě je již výše několikrát zmíněné vypovězení.¹⁸⁹ Došlo k němu na žádost znojmských měšťanů 25. července roku 1454. Celou epizodu je nutné vnímat v kontextu dění, které moravské Židy zasáhlo již počátkem 15. století. Roku 1426 byli Židé vypovězeni z Jihlavy, a tato událost se stala předzvěstí dění za 30 let. Roku 1454 totiž nebyli Židé vypovězeni pouze ze Znojma, ale také z Olomouce, Brna a Uničova. Shrňme-li základní motivace, proč k vypovězení Židů ze Znojma došlo, bezesporu hrála roli právě jejich finanční aktivita. Jak jsem výše

¹⁸⁶ GJ II/2, s. 833; VISI, Tamas – KRAPPMANN, Marie – DREXLEROVÁ, Alžběta, *Vybrané hebrejské a jidiš prameny k dějinám Židů na Moravě: středověk a raný novověk*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 (=Judaica Olomucensia 5), s. 30.

¹⁸⁷ AČ XLI, č. 75, s. 81–82. Detailně ke sporu mezi Židy ve Znojmě viz VISI, Tamas, *Words of Power: Studies in Rabbinic Authority and Literature*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 (=Judaica Olomucensia 6), s. 39–41. K provázanosti rabínů dále viz VISI, Tamas, *Rabbinic Sources about Jews in Medieval Moravia*, in: DOLEŽALOVÁ Eva a kol. (eds.), *Juden im mittelalterlichen Stadt. Der städtische Raum im Mittelalter – Ort des Zusammenlebens und des Konflikt = Jews in the Medieval Town. Urban Space in the Middle Ages – a Place of Coexistence and Conflicts*, Praha: Filosofia, 2015 (=Colloquia Mediaevalia Pragensia 7), s. 103–123, zvláště s. 114–116.

¹⁸⁸ VISI, Tamas a kol., *Vybrané hebrejské a jidiš prameny*, s. 46–54. Ke kontextu viz VISI, Tamas, *Jüdische liturgische Traditionen des mittelalterlichen Mährens*, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steiner zum Gedenken (1857-1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 363–372.

¹⁸⁹ Podrobně viz KOCMAN, Pavel, *Die Ausweisung der Juden aus den mährischen königlichen Städten 1426–1514: Verlauf, Anlässe, Folgen*, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steiner zum Gedenken (1857-1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 269–345, ke Znojmu zvláště s. 289–298.

zmínil, roku 1437 nařídil markrabě Albrecht, že maximální úrok, který mohou Židé brát z půjček, jsou z jedné kopy grošů 3 a 1/2 vídeňských feniků týdně, což představovalo polovinu obvyklé částky týdenního úroku. Totožný trend pak roku 1453 potvrzuje Ladislav Pohrobek. Již za husitských válek si znojemští měšťané stěžovali na neúměrné zatížení židovskými úroky.

Dalším aspektem, který mohl hrát roli při vypovězení Židů ze Znojma, je aktivita františkánského mnicha Jana Kapistrána, jehož kázání byla namířena také proti Židům. Roku 1451 kázal prokazatelně ve Znojmě, je možné, že jeho kázání mířilo i proti židovské lichvě.¹⁹⁰ Znojemští obyvatelé se evidentně bránili splácet dluhy, jak svědčí výrok Ladislava Pohrobka ze srpna roku 1453, v němž potvrzuje, že jsou dlužníci povinni Židům své dluhy splácet. Měšťané následně poslali v lednu a únoru roku 1454 k panovníkovi dvě poselstva, díky nimž se jim podařilo vyjednat, že budou povinni splatit Židům pouze základ půjčky, nikoliv úroky. Proti tomu se naopak ohradili Židé, avšak bez úspěchu. Úsilí městských rad mělo za následek, že byli Židé vypovězeni jednak ze Znojma (25. července), ale již o tři dny předtím z Olomouce a Uničova (22. července), a nakonec i z Brna (27. července). Tímto na mnoho let skončilo osídlení Židů ve Znojmě. Jejich synagoga byla přeměněna na kapli sv. Bernardina, jejich domy pak připadly křesťanům.¹⁹¹

¹⁹⁰ KOCMAN, Die Ausweisung, s. 290.

¹⁹¹ Zda zasvěcení kaple sv. Bernardinovi souviselo s Kapistránovým působením ve městě (Jan Kapistrán byl Bernardinův žák), je otázka k dalšímu, komplexnímu výzkumu, zdá se to však jako pravděpodobná hypotéza. Za tento poznatek vděčím PhDr. Blance Zilynské, Ph.D.

IV. Židovské půjčky ve Znojmě

V popisu pramenů jsem zmínil, že tzv. *židovské knihy* nezaznamenávaly pouze půjčky židovské. Stejně tak byly do knih zapisovány půjčky u křesťanů, dále různé transakce mezi křesťany, pohledávky věřitelů a smírná vyrovnaní mezi znesvářenými stranami. Židovské knihy jsou proto cenným pramenem pro zkoumání mnoha aspektů života středověkého města. S jejich pomocí by bylo možné například sledovat roli klášterů a duchovních v městském finančnictví.¹⁹² Stejně tak by rozbor těchto pramenů poskytl cenné informace o pobytu exulantů z katolických měst ve Znojmě během husitských válek.¹⁹³ Tyto i další aspekty však zůstanou stranou mého zájmu. Korpus pramenů je příliš široký, než aby bylo možné jej komplexně vytěžit v jedné diplomové práci. Proto se v následujících kapitolách zaměřím převážně na jedinou židovskou knihu, a to z let 1425–26, konkrétně pak na židovské půjčky v této knize zapsané. Pouze v případech, kdy jsem považoval za vhodné rozvést specifický fenomén (např. kolektivní půjčky venkovských samospráv, „neznojemský“ původ věřitelů, či role žen – věřitelek), využil jsem i údaje z dalších židovských knihy.

Jakkoli jsem si vědom toho, že nelze zcela oddělit židovské a křesťanské půjčování peněz, přeci jen se z pramene zdá, že se klientely¹⁹⁴ obou skupin do jisté míry míjely. K letům 1425–26 je v židovské knize uvedeno celkem 315 dlužníků a z nich pouze 28, tedy necelá desetina, dlužila jak křesťanům, tak Židům. Vztáhneme-li toto

¹⁹² V knihách je například zaznamenáno množství případů, v nichž figuruje jako jedna ze stran sporu klášter minoritů. Viz např. Judenbuch III, fol. 49a <154/M3>, fol. 57b <248/M97>, 72a <313/C54>. Nejedná se o ojedinělé příklady, ve Zhořelci se této problematice věnoval SPEER, Christian, Kleriker als „Bankiers“ im mittelalterlichen Görlitz (1380–1440), in: *Görlitzer Magazin* 19 (2006), s. 51–64.

¹⁹³ Za zmínku stojí jednak Vít z Prahy, vyskytující se v několika zápisech třetí židovské knihy (např. fol. 53a <201/M50> nebo 53b <207/M56> a jinde). Prokazatelně šlo o exulanta, viz jeho testament a testament jeho bratra ve znojenské knize testamentů (Kniha testamentů, 1421–1529, SOkA Znojmo, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ II 96, inv. č. 292, Vítův testament z roku 1444 viz fol. 20a, testament jeho bratra Šimona z roku 1420 na fol. 9a). Za pozornost pak v tomto kontextu stojí též zápis ve třetí židovské knize na fol. 72a <310/C51>, v němž se jedná o pozůstalost pražského exulanta Jindřicha Saxenfelda, navazující na jeho testament z roku 1422, uložený jednak ve znojenské knize testamentů (fol. 10a), jednak ve vídeňském archivu. Testament edičně zpracoval Thomas KRZENCK (ed.), *Böhmische Bürgertestamente des 15. Jahrhunderts*, Marburg: Verlag Herder-Institut, 2017, č. 23, s. 62–64. V zápise třetí židovské knihy pak Jindřichův bratr Herman a jakýsi Mathes Rawb z Kolína nad Rýnem, kteří byli testamentem pověřeni pro získávání Jindřichových pohledávek, vznesli nárok na dluh Erharta Hawbnera ve výši 1000 zlatých (viz obrazová příloha, obr. 7). K osobě Jindřicha Saxenfelda viz GRAUS, František, *Český obchod se sukrem ve 14. a počátku 15. století*, Praha: Melantrich, 1950, s. 24; KRZENCK, Thomas, *Böhmische Testamente aus der Hussitenzeit*, in: *Bohemia* 34/1 (1993), s. 7–28 a MUSÍLEK, Martin, *Odras dvorské kultury v městském prostředí ve 13. a 14. století*, in: DVOŘÁČKOVÁ, Dana – ZELENKA, Jan (ed.), *Dvory a rezidence ve středověku 2: skladba a kultura středověké společnosti*, Praha: Historický ústav, 2008, s. 475–505, zde s. 484, pozn. 45.

¹⁹⁴ Kdykoliv budu v této práci mluvit o „klientele“ nebo o „klientech“, bude se jednat o význam novodobý, ve smyslu obchodního vztahu, nikoliv o středověký význam služebné provázanosti.

číslo pouze na židovské půjčky, jimž se budu věnovat, pak z celkového počtu 186 osob zadlužených u Židů, tvoří dlužníci, kteří dlužili také křesťanům, pouze 15 %. Ostatní dlužníci figurují buď pouze jako dlužníci křesťanů, nebo pouze jako dlužníci Židů. Bylo by samozřejmě nezbytné podrobit tento výsledek korelaci s údaji dalších židovských knih. Přesto se domnívám, že údaj třetí židovské knihy naznačuje tendenci, která ve středověkém Znojmě převládala, a totiž oddělenou klientelu židovských a křesťanských věřitelů.

Než se pustím do rozboru jednotlivých aspektů půjček: rozboru věřitelů, dlužníků, úročení atd., budu se krátce věnovat termínům, kdy byly půjčky uzavírány. Jak jsem zmínil v kapitole o prameni samotném, termín zápisu, ono *actum*, kterým jsou všechny zápisy o půjčkách ukončeny, je odrazem reálného jednání, které před rychtářem proběhlo. Vystává tedy otázka, zda lze vysledovat nějaký trend v termínech, kdy si jednotliví dlužníci od Židů půjčovali. V celistvé podobě to znázorním grafem, kde budou půjčky rozlišeny dle měsíců a též dle jednotlivých věřitelů (Graf I: Půjčky podle data uzavření).

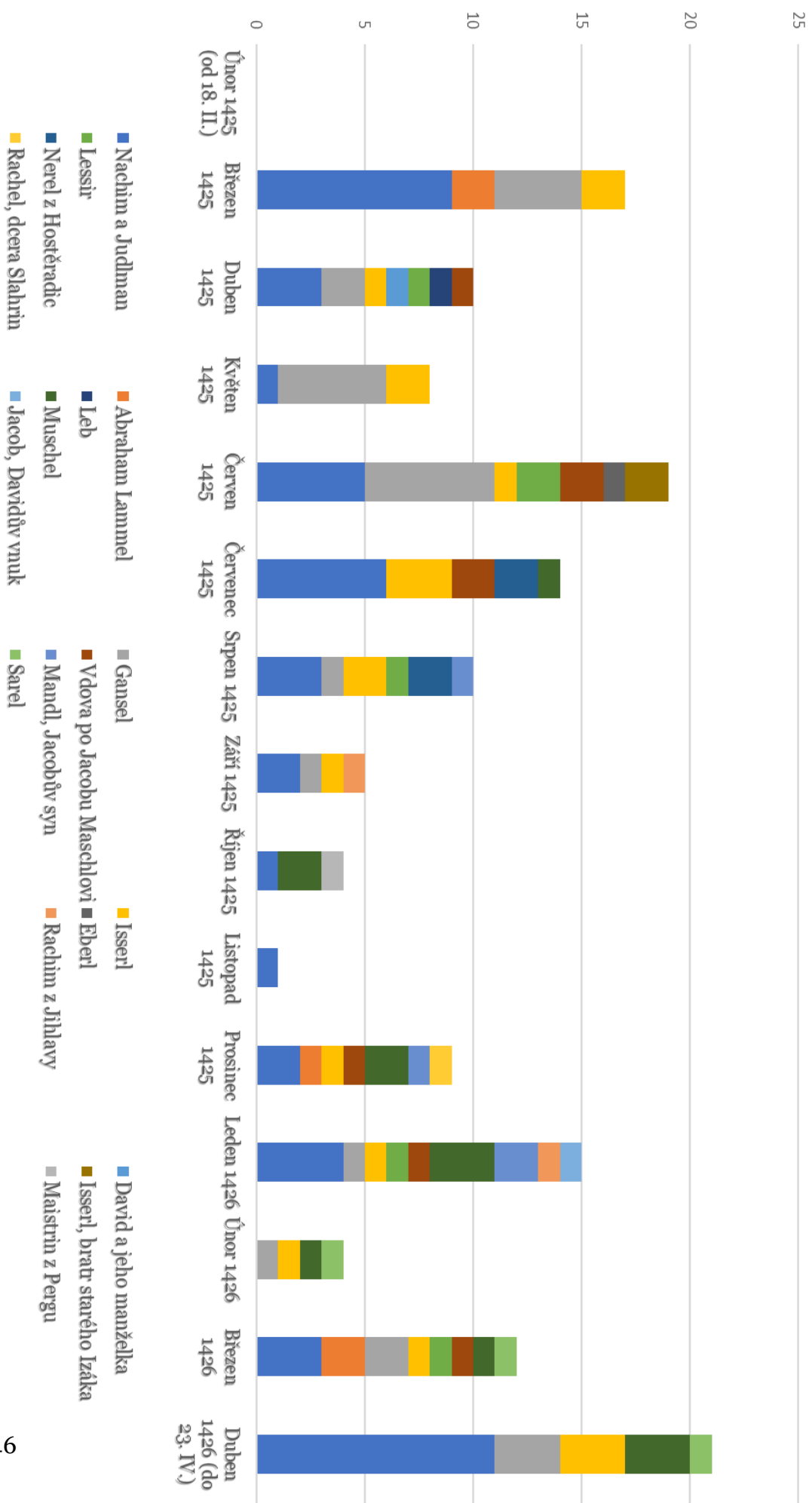
Je zřejmé, že nelze vyvodit přesvědčivé závěry z výseku pouhých 62 týdnů, během nichž byla třetí židovská kniha vedena. Přesto se pokusím okomentovat alespoň některé trendy, které z grafu vyplývají. Dominantní roli zastávají měsíce na počátku léta: v červnu bylo uzavřeno 19 půjček, v červenci 14. Naopak výrazný propad je zřejmý v měsících podzimních, kdy bylo v září uzavřeno 5, v říjnu 4 a v listopadu dokonce pouze 1 půjčka. Dílčí meziroční srovnání se nám nabízí u měsíců jarních – února, března a dubna. Únor (byť pro rok 1425 pouze částečně zastoupený) se zdá být nevyužívaným měsícem, březen naopak byl pro uzavírání půjček celkem obvyklý (březen 1425: 17 půjček, březen 1426: 12 půjček). Zaujme silná nerovnováha mezi dubnem 1425 a dubnem 1426. Zatímco v prvním sledovaném roce bylo v tomto měsíci uzavřeno pouze 10 půjček, o rok později jich bylo více než dvakrát tolik (celkem 21), a to je ještě nutné zdůraznit, že pro rok 1426 není duben zastoupen celý, zápisy končí 23. dubna.

Valná většina půjček byla krátkodobých, interpretovat je tedy lze jako půjčky překlenovací, mířené na zvláštní potřeby dlužníků. Antonín Verbík klade půjčky do souvislosti s rozvinutým vinařstvím a s tím spojenými pracemi, neboť vinobraní vyžadovalo značnou kapacitu nájemních sil. Zde však ke korelaci tohoto zemědělského období s termíny půjček spíše nedochází, pozdní léto a podzim je zastoupen spíše slabě. Jediný údaj, který lze celkem bezpečně vyargumentovat, je absence půjček

listopadových – v listopadu 1425 bylo Znojmo obléháno husity,¹⁹⁵ lze tedy předpokládat i s tím spojené utlumení úvěrového podnikání. Všechny tyto údaje by však bylo nutné podrobit komplexnímu porovnání s údaji z ostatních židovských knih. Teprve tehdy bude možné vyslovit konečný soud o možné korelaci termínů půjček se zemědělskými obdobími.

¹⁹⁵ Obléhání Znojma proběhlo mezi 10. – 20. listopadem 1425, viz MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk, Morava za husitských válek ve světle archeologických nálezů a výzkumů, in: *Archeologia historica* 5 (1980), s. 31–68, zde s. 40.

Graf I: Půjčky podle data uzavření

IV.1. Věřitelé

Jak jsem již zmínil ve druhé kapitole, třetí znojemská židovská kniha uvádí celkem 18 rubrik vyhrazených jednotlivým Židům, půjčujícím peníze. V několika případech se však na úvěrovém podnikání podílelo více příbuzných z téže rodiny, a tyto osoby pak mohly sdílet jednu rubriku. Například v případě Žida Isserla je v názvu rubriky uvedeno, že peníze půjčoval se svou manželkou Beluší, v jednotlivých zápisech pak bylo specifikováno, kdo z nich danou částku půjčil. Podobně je tomu i v případě Žida Nachima, který peníze půjčoval spolu se svým švagrem Judlmanem – podnikání vedli společně, neboť jsou oba zapsáni v téže rubrice.

V níže uvedené tabulce jsou vypsáni všichni znojemští Židé, kteří podle židovské knihy půjčovali v letech 1425–26 peníze a jsou tedy uvedeni v první části židovské knihy. Barevné rozlišení pak označuje vzájemné příbuzenství jednotlivých Židů, tak jak jej na základě údajů z židovských knih rekonstruoval Thomas Peter.¹⁹⁶

Jméno	Objem půjček ¹⁹⁷	Průměrná půjčka	Medián ¹⁹⁸
Nachim	35 půjček (231 kop a 42 gr. [13902 gr.] + 2 zl.)	397,2	270
Gansl	26 půjček (80 kop a 23 gr. [4823 gr.])	185,5	128
Judlman (Nachimův švagr) ¹⁹⁹	16 půjček (47 kop a 14 gr. [2834 gr.] + 19 liber víd. feniků + 2 zl.)	217,8	130
Muschel (Nachimův bratr)	14 půjček (31 kop a 32 gr. [1892 gr.])	135,1	120
Isserl (Nachimův bratr)	12 půjček (47 kop a 11 gr. [2831 gr.])	235,9	95
Beluše, Isserlova manželka (Nachimova švagrová) ²⁰⁰	8 půjček (14 kop a 54 gr. [894 gr.])	111,8	102

¹⁹⁶ PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen.

¹⁹⁷ Jak z níže uvedeného vyplývá, všechny půjčky nebyly počítány v groších, některé byly provedeny v vídeňských fenících, některé též ve zlatých. Sumy ve zlatých jsem na groše nepřepočítával. Při přepočítávání grošových částek, které byly v zápisech uvedeny v kopách či v hřivnách, předpokládám přepočet 1 kopa = 60 grošů, 1 hřivna = 64 grošů. V případě vídeňských feniků se držím orientačního přepočtu 1 groš = 7 feniků, 1 libra = 240 feniků.

¹⁹⁸ Výpočet mediánu uvádím pouze u věřitelů, kde je doloženo pět a více půjček, v ostatních případech by byla hodnota mediánu již nevypovídající.

¹⁹⁹ Je v rubrice společně se svým švagrem Nachimem.

²⁰⁰ Je v rubrice společně se svým manželem Isserlem.

Jméno	Objem půjček ¹⁹⁷	Průměrná půjčka	Medián ¹⁹⁸
Jacobin Maschlin	8 půjček (12 kop a 47 gr. [767 gr.])	95,9	60
Lessir	6 půjček (16 kop a 20 gr. [980 gr.])	163,3	135
Abraham Lammel (Ganslův zeť)	5 půjček (8 kop a 59 gr. [539 gr.])	107,8	95
Mandl, Jacobův syn	4 půjčky (21 kop a 12 gr. [1272 gr.])	318	
Nerel z Hostěradic	4 půjčky (16 kop a 25 gr. [985 gr.] + 10 zlatých)	328,3	
Sarel	3 půjčky (4 kopy a 23 gr. [263 gr.])	87,7	
Issirl, bratr starého Izáka (Nachimův strýc)	2 půjčky (7 kop [420 gr.])	210	
Rachim z Jihlavy, švagr Jacoba Maschleina	2 půjčky (2 kopy a 31 gr. [151 gr.])	75,5	
David a jeho manželka	1 půjčka (4 libry vídeňských feniků)		
Jakob, Davidův vnuk	1 půjčka (2 kopy a 18 gr. [138 gr.])		
Maistrin z Pergu	1 půjčka (50 gr.)		
Leb	1 půjčka (půl kopy gr. [30 gr.])		
Rachel, dcera Slahrin	1 půjčka (půl kopy gr. [30 gr.])		
Daniel	1 půjčka (půl kopy gr. [30 gr.])		

Tabulka I. Židé – věřitelé a objem jejich půjček v letech 1425–1426.

Z tabulky zřetelně vyplývá nerovnováha mezi zámožností jednotlivých Židů. Dominantní je postavení Nachima s 35 půjčkami, k němuž se vyjádřím níže ve zvláštní podkapitole.²⁰¹ Celková částka, kterou Nachim vypůjčil totiž převyšuje objem půjček všech ostatních Židů a význam jeho osoby výrazně překračoval hranice města i země.

Silnou pozici má dále Gansl, který během jednoho roku figuruje u 26 půjček. Přestože je půjček pouze o devět méně než u Nachima, je zde zřejmý výrazný propad v jejich objemu. Zatímco Nachimova průměrná půjčka dosahovala necelých 400 gr., u Gansla je to pouze 185 gr. na jednu půjčku. To zřetelně podtrhuje zmíněnou Nachimovu

²⁰¹ Viz IV. 8. Žid Nachim.

dominanci. I v případě Judlmana (16 půjček v celkové hodnotě přes 2800 grošů), dosahuje průměrná půjčka pouze přibližně 217 grošů, přestože podnikal společně s Nachimem. Všichni tito tři Židé patří k nejaktivnějším poskytovatelům půjček i v celkovém zhodnocení všech sedmi znojenských židovských knih.²⁰² Silnou pozici v půjčování peněz měli i Isserl s Beluší – ve třetí knize stojí tito manželé za 20 půjčkami, v celkovém součtu pak za 74 půjčkami.

Znatelná je i skupina Židů, u nichž je v knize zapsána pouze jedna či dvě půjčky, a to v relativně nízkých sumách. Jejich pozici v židovském finančnictví je však nezbytné posuzovat komplexním zhodnocením jejich výskytu i v ostatních židovských knihách. Celkové shrnutí provedl ve svém výzkumu Thomas Peter,²⁰³ pro představu lze uvést, že poměrně aktivní byl v celkovém souhrnu i Rachim z Jihlavy (celkově pátý nejaktivnější věřitel, poskytl 53 půjček), přestože jsou v jeho případě během let 1425–26 doloženy pouze dvě transakce.²⁰⁴ Ještě aktivnější než on, byl Abraham Lammel (celkově čtvrtý v pořadí s 63 půjčkami), i on však ve sledovaných letech půjčil peníze pouze pětkrát.²⁰⁵

Většinu věřitelů však tvoří osoby, u nichž celkový součet transakcí během 23 let, v nichž byly židovské knihy vedeny, nepřekročil deset případů. Týká se to například Nerela z Hostěradic, Židovek Ráchel či Maistrin z Pergu a dalších. Tyto případy je nutné vnímat v celkovém hledisku jako převládající. Ve všech sedmi knihách se vyskytuje v letech 1415–1438 celkem 85 osob, z toho pouze čtvrtina, tedy 21, přesáhla počet 10 půjček.²⁰⁶

IV. 2. Úročení

Při posuzování židovského finančnictví vyvstává již v úvodní kapitole zmíněná otázka, jak to bylo s půjčováním na úrok ze strany Židů. Ohledně úroku používá tato židovská kniha následující formulace: *auf tagleichen schaden*, tedy *na každodenní úrok*; a převažující fráze *an gesuch*, případně výjimečně se vyskytující *an schaden*, obojí ve významu *bez úroku*. Že tvrzení *auf tagleichen schaden* a *an gesuch* stojí ve vzájemném rozporu dokazuje mřežovaný zápis ze 3. ledna 1426 na fol. 5b:²⁰⁷

²⁰² Nachim v celkovém součtu doložen jako věřitel v 269 půjčkách, Judlman ve 116 a Gansl ve 113 případech. PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen, s. 152.

²⁰³ PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen, s. 152.

²⁰⁴ Judenbuch III, fol. 43a.

²⁰⁵ Judenbuch III, fol. 11a–11b.

²⁰⁶ PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen, s. 151–152.

²⁰⁷ Judenbuch III, fol. 5b <34>.

It[em] Sigmund der Schulrin sun hat vor mein bechant das er schuldig ist Nachim dem Juden III sch' et X g' dido ste[n]t ~~an-gesueh~~ auff tagleich schaden daru[m]b gelobt er ym mit all seiner hab. Act[um] anno XXVI° f[eria] q[ui]nta an[te] E[pi]ph[an]iam d[omi]ni.

Právě chybný zápis písaře, který původně uvedl, že bude půjčka bezúročná, následně toto tvrzení škrtnul a zapsal, že půjčka bude na denní úrok, ukazuje, že se praktikovaly dva základní způsoby úročení.

I když jsem na předchozích řádcích použil pro frázi *an gesuch* překlad *bez úroku*, je nemyslitelné přistoupit na domněnku, že by Židé půjčovali peníze, aniž by jim z toho plynul jakýkoliv zisk. Odpověď na otázku způsobu úročení je nutné hledat v obecné praxi půjčování peněz ve středověkém městě. Kromě možnosti denního, resp. v praxi týdenního úroku, zde totiž existoval ještě další způsob, jakým peníze úročit. V rámci dohody mezi dlužníkem a věřitelem byla k částce, kterou si dlužník půjčoval, připočtena ještě fixní suma, kterou dlužník spolu se základní sumou splatil. Do židovské knihy pak již byl zapsána celkový součet, který měl dlužník splatit, tedy i s připočteným příplatkem – úrokem za půjčení peněz.²⁰⁸ Dále pak byla u této transakce připsána lhůta, do níž byl povinen dlužník svůj dluh uhradit. Zpravidla se jednalo o půjčky krátkodobé, na půl roku či na rok. Zápisy v židovské knize, tedy patrně i obecná praxe v půjčování peněz, byly konzistentní: byla-li částka půjčena na týdenní úrok, časová lhůta splacení uvedena nebyla. Pokud byla částka půjčena *an gesuch*, vždy následovala specifikace, do kdy bylo nutné půjčku splatit.²⁰⁹ V následujících částech práce tak budu frázi *an gesuch* překládat jako *na pevný úrok*, byť jsem si vědom, že doslovný význam fráze je zcela jiný.

Jaká byla frekvence jednotlivých typů úročení ukazuje níže uvedená tabulka, a to v korelaci půjček na týdenní úrok s celkovým součtem půjček podle jednotlivých věřitelů.

²⁰⁸ VERBÍK, Rychtářské knihy, s. 61. Obecně k popisu této praxe viz GOLINSKI, Mateusz, *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu a kultury materialnej*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006, s. 23–35; HOLTSMANN, Annegret, *Juden in der Grafschaft Burgund im Mittelalter*, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 2003 (= Forschungen zur Geschichte der Juden A: 12), s. 194; GILOMEN, Hans-Jörg, Wucher und Wirtschaft im Mittelalter, in: *Historische Zeitschrift* 250 (1990), s. 265–301, zde s. 287, pozn. 94; GRAUS, František, *Mor, flagelanti a vraždění Židů: 14. století jako období krize*, Praha: Argo, 2020, s. 240.

²⁰⁹ VERBÍK, Rychtářské knihy, s. 61.

Jméno	Počet půjček	Uvedený týdenní úrok	Uvedená výše úroku
Nachim	35	8	
Gansl	26	9	1 ²¹⁰
Judlman (Nachimův švagr) ²¹¹	16	5	1 ²¹²
Muschel (Nachimův bratr)	14	9	2 ²¹³
Ysserl (Nachimův bratr)	12	1	
Beluše, Ysserlova manželka (Nachimova švagrová) ²¹⁴	8	2	1 ²¹⁵
Jacobin Maschlin	8	4	
Lessir	6	1	
Abraham Lammel (Ganslův zeť)	5	1	
Mandl, Jacobův syn	4	3	
Nerel von Hostradicz	4	1	
Sarel	3	1	
Yssirl, bratr starého Izáka (Nachimův strýc)	2	2	2 ²¹⁶
Rachim z Jihlavy, švagr Jacoba Maschleina	2	2	1 ²¹⁷
David a jeho manželka	1		
Jakob, Davidův vnuk	1		
Maistrin von Perg	1		

²¹⁰ Judenbuch III, fol. 15a <57>, 3 gr. týdně.

²¹¹ Je v rubrice společně se svým švagrem Nachimem.

²¹² Judenbuch III, fol. 5a <29>, za každou libru feniků 1 gr. týdně.

²¹³ Judenbuch III, fol. 39b <127>, 1 gr. z kopy týdně; Judenbuch III, fol. 40b <135>, 8 feniků z každé kopy týdně.

²¹⁴ Je v rubrice společně se svým manželem Isserlem.

²¹⁵ Judenbuch III, fol. 23a <84>, 20 denárů týdně.

²¹⁶ Judenbuch III, fol. 37a <120, 121>, 8 feniků z každé kopy týdně.

²¹⁷ Judenbuch III, fol. 43a <144>, 1 groš z kopy týdně.

Jméno	Počet půjček	Uvedený týdenní úrok	Uvedená výše úroku
Leb	1	1	1 ²¹⁸
Rachel, dcera Slahrin	1	1	
Eberl	1		
Součet	151	51	9

Tabulka II. Židé – věřitelé a poměr celkového počtu půjček a půjčkami na týdenní úrok 1425–1426.

Půjčky na týdenní úrok tvořily třetinu celkového počtu. O výši úroku není jednoduché vyslovit nějaké jednoznačné závěry, neboť ve většině případů nebyla uvedena. Nejčastěji se však setkáváme s úrokem 1 groš z kopy za týden, případně pak s 8 feniky z každé kopy za týden, což je vzhledem k přepočtu feniků na groše analogická částka. Vzhledem k malému počtu údajů a sledování problematiky pouze v omezeném časovém rozsahu však rozhodně nelze tyto závěry absolutizovat.

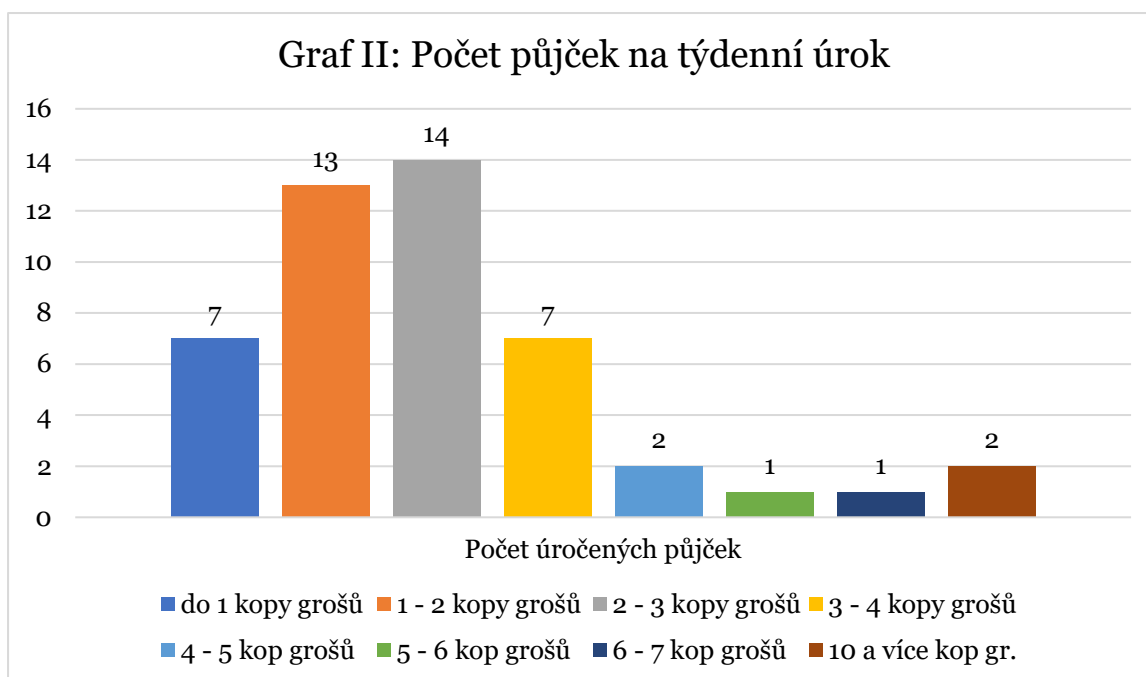
Nelze vyčíst ani nějakou souvztažnost mezi tím, zda někteří věřitelé půjčovali na týdenní úrok častěji než jiní. Například u Nachima či u Gansla je sice doložen největší počet půjček na týdenní úrok, nicméně v poměru k celkovému počtu půjček se nejedná o výrazný podíl (u Nachima je to 8 z 35, tedy přibližně $\frac{1}{4}$, u Gansla pak 9 z 26, tedy necelá třetina). Poměrně nejvíce půjček na týdenní úrok, pomineme-li případy, kdy věřitel půjčil peníze jednou či dvakrát, je doloženo u Muschela, který tímto způsobem úročil 9 ze 14 půjček, tedy více než polovinu. V případě ostatních Židů se pak jedná skutečně pouze o jednotlivé případy. U Žida Issirla, bratra starého Izáka, je třeba zdůraznit, že obě půjčky, které provedl a úročil týdenním úrokem, byly určeny stejné osobě, totiž Jankovi, Ješkovu synu (*Janko, des Jeschken sun*).²¹⁹

Lze vysledovat alespoň spojitost mezi výši částek, které byly úročené týdenním úrokem? Nejprehlednější bude znovu znázornění pomocí grafu:²²⁰

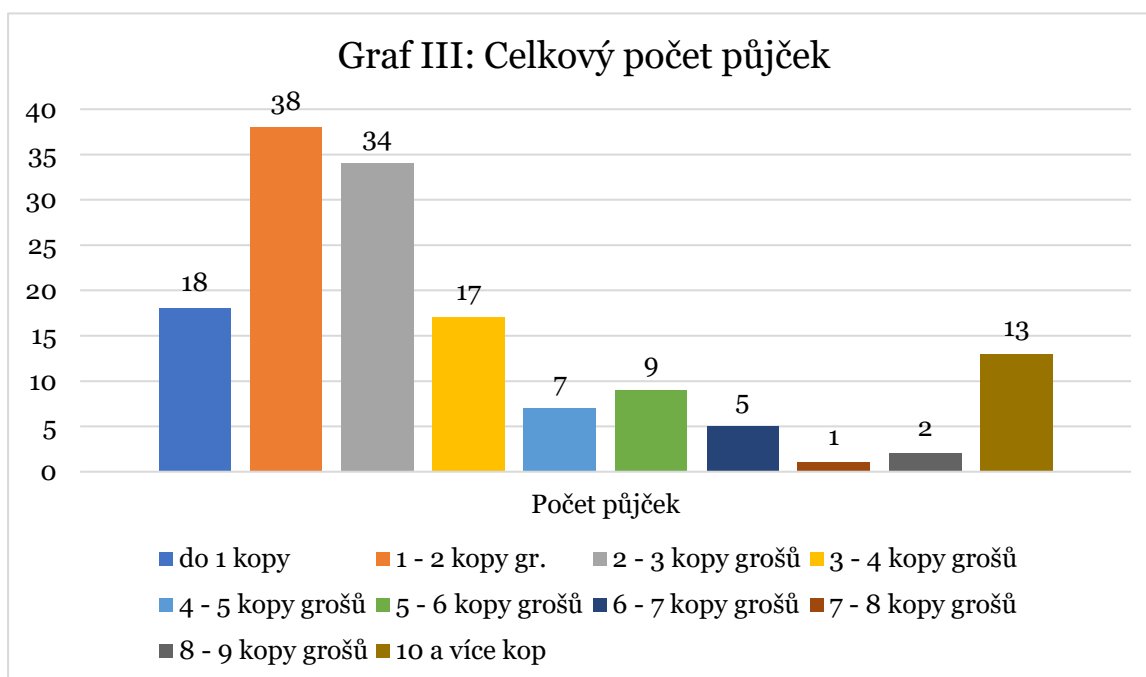
²¹⁸ Judenbuch III, fol. 32a <110>, 1 groš týdně.

²¹⁹ Judenbuch III, fol. 37a <120, 121>.

²²⁰ Do grafu nejsou zahrnuty čtyři případy, kdy jsou půjčky zapsány v jiné měně, než v groších: třikrát se jednalo o půjčky ve zlatých (dvě byly ve výši 2 zlatých, jedna pak ve výši 10 zlatých a 19 grošů), v jednom případě pak o vídeňských fenicích (jednalo se o půjčku 10 liber vídeňských feniků, tedy v přepočtu přibližně 5 a půl kopy grošů).

Jak z grafu vyplývá, nejvíce částek půjčených na týdenní úrok se pohybovalo ve výši od jedné do tří kop grošů. Na dalším grafu je pak možné vidět celkový počet půjček, které byly zapsány v groších:

Po srovnání obou grafů vyplývá, že půjčky na týdenní úrok svou četností vcelku kopírují počet všech půjček – i v celkovém přehledu židovských půjček výrazně dominují půjčky ve výši od jedné do tří kop grošů. V úročení půjček týdenním úrokem lze tedy jen stěží

vypozorovat nějaký specifický trend. Jedinou, avšak podstatnou výjimkou je poměr úročení částek přesahujících hodnotu 10 kop grošů. Přestože je takových půjček doloženo celkem třináct, úročeny týdenním úrokem byly pouze dvě z nich. Je to vcelku logické. Pro dlužníka bylo přijatelnější, domluvil-li se s věřitelem na pevné částce úroku, která se připočetla k základní půjčované sumě než riskovat týdenní úrok, který by mohl vzhledem k výši částek vyrůst do mimořádné, dost možná nesplacitelné výše. Z hlediska výhledu splatnosti to byl přístup výhodný i pro věřitele. Z fixní sumy připočtené k základu půjčky možná neměl tak vysoký zisk, jaký by získal úrokem, na druhou stranu měl větší jistotu, že mu dlužník svou pohledávku splatí.

IV. 3. Zástavy

Jistou protiváhou k riziku nesplacení dluhu byly zástavy a ručení. Ne ve všech zápisech jsou uvedeny zástavy, vždy je však zmíněna nějaká forma ručení za půjčku. Ručit mohl buď dlužník vlastním majetkem, případně přistoupili k transakci i ručitelé. Z celkového počtu 151 transakcí uvedených v části knihy s židovskými půjčkami vystupuje minimálně jeden ručitel ve třetině případů, tedy v 55. Většinou se jednalo o ručitele jednoho (33 případů), dva ručitelé jsou doloženi ve 14 případech, pětkrát jsou uvedeni ručitelé tři a čtyři ručitelé vystupují ve třech případech.

Než přistoupím k jednotlivým druhům zástav, je třeba se zastavit u zmíněných ručení. Ve všech případech je totiž jako ručení uvedena v závěru zápisu formule *gelobt er ym mit all seiner hab*, v případě více dlužníků či ručitelů pak formule *geloben ym mit gesampter hand mit all yr hab*. V prvním případě je význam takový, že dotýčný „ručí veškerým svým jměním,“ v druhém případě pak zápis znamená, že „dlužníci a ručitelé ručí věřiteli rukou společnou veškerým jejich jměním.“ Pouze tento druh ručení, bez specifikace konkrétních zástav, je uveden ve 115 případech, tedy v naprosté většině půjček od Židů. Tuto formulaci však nelze chápat tak, že v případě nesplacení půjčky přijdou dlužníci či ručitelé o všechnen svůj majetek. Spíše je pravděpodobná interpretace, že má věřitel právo z veškerého jejich majetku vybrat tolik, kolik pokryje ztrátu způsobenou nesplacením pohledávky.

Tomu napovídá i zápis o dluhu v části knihy *Memoriale Christianorum* z 29. dubna 1425.²²¹ Forma zápisu odpovídá standartnímu záznamu o dluhu: Václav a jeho

²²¹ Judenbuch III, fol. 51b <178/M27>: *It[em] Wenczlav Spryn ynkle und sein hawsfraw hab[e]n vor mein becha[n]t das sy schuldig sint dem Hanus Pesschmaist[e]r III ½ sch' g' dy sy er ym bezcoll[e]n*

manželka jsou dlužni Hanušovi 3 a půl kopy grošů, které mají zaplatit půl na sv. Martina a půl o Vánocích, za to ručí veškerým svým jměním. Na to pak ještě navazuje dovětek, který říká, že pokud by se dlužníci vyhýbali splacení dluhu, má být jeho hodnota následně vzata z jejich jmění.

Paleta zástav je poměrně pestrá. Setkáváme se se zastavením vinice nebo její části (13 případů), zastavovány bývaly i domy (12 případů), po jednom případě je pak jako zástava dána chlebná lavice či plátna, dále různý movitý majetek. Zmínit lze například dluh Johanneše z Pergu, zvaného Malý, z 30. ledna 1426, ve výši 15 kop a 48 grošů.²²² Sumu si Johannes půjčil od Žida Judlmana, do zástavy pak dal dva pláště: jeden z feřtatového hedvábí s kuním kožichem a jeden z černého hedvábí s liščím kožichem a dále pestrý tkaný oděv. Podobně lze zmínit případ šlechtice Jana II. mladšího z Kunštátu, který zastavil taktéž Judlmanovi zlaté zrcadlo, dva zlaté prsteny a hermelínový plášť podšíty hedvábím.²²³

Již výše jsem uvedl, že jedním ze způsobů, jakým se mohli Židé stát majiteli domů, bylo právě propadnutí zástavy. Ve většině případů se určitě jednalo o domy buď přímo ve Znojmě, nebo na jeho předměstích. Většinou byl dům lokalizován jednak pomocí městské topografie (název ulice, brány), jednak sousedstvím s jinou nemovitostí. Transakce, v nichž je uveden jako zástava dům, znázorním v následující tabulce:

Fol. [Sign.]	Dlužník	Ručitel	Věřitel	Zástava	Suma
3a [10]	Niklas Antt z Konic	---	Nachim	Dům (<i>herberg; blíže nespecifikováno</i>)	24 kop gr. [1440 gr.]
3b [15]	Hans, Merteinův zeť	---	Judlman	Dům vedle Ješkova dvora (<i>herberg zu next des Jeschken hoff</i>)	2 kopy gr. [120 gr.] + úrok
4a [21]	Andre Geschehenswol, pekař (<i>pek</i>)	---	Nachim	Chlebná lavice vedle Andre, pekaře, a dům u Horní brány vedle Nikleina (<i>prot pank zu</i>	2 a půl kopy gr. [150 gr.]

scholl[e]n halbs gelt auff sankt Merten tag schirist chu[m]ftig und halbs gelt darnach auff dy Waynnacht[e]n darumb gelob[e]n se ym mit all yr hab vorund und unvorund. Auch ob er entwich so czait er und sein veib dy vilkur ub[er] sich und ub[er] yr hab das sy in kaynn[e]r stat ad[e]r mark ad[e]r in dorrfer[e]n chain ffrayung nicht scholl[e]n hab[e]n und schol se fennknuss[e]n also lang und yn yr gut v[or]pot[e]n also lang uncz er bezolt von yn vyrt. Act[um] anno etc. XXV° d[omi]nica die an[te] Philippi et Jacobi.

²²² Judenbuch III, fol. 5b <36>.

²²³ Judenbuch III, fol. 52b <189/M38>. Tato zástava však byla vyplacena zpět: *It[em] der Judlman Jud hat phant aufgeb[e]n h[e]rrn Jann von Lichtennaw ain Mandl mit harmlein und ain Saidl sixen unt[er]czogen und ain guldein Spigl und czwey guldeyne fingerl. Act[um] f[eria] q[ua]rta an[te] Corp[or]is [Christi] anno XXV°. (6. června 1425)*

				<i>next den Andre pek[e]n und sein herberg vor dem Obr[e]rmtar zu next dem Nikelein auff der Stig)</i>	
4a [24]	Gorig popravčí (<i>nachrichter</i>)	---	Nachim	Dům v České ulici vedle Petra Umzrina (<i>haws in d[e]r Pehem gass[e]n zu next dem Pet[e]r Umzrin</i>)	5 kop gr. [300 gr.] + úrok
15b [63]	Niklas Kayrninger	Hansl, Moyrův syn	Gansl	Dům v Pukentalu, vedle Liphartova a dvě poloviny vinice ve Skalkách (<i>sein herberg ym Puk[e]ntal zu next dem liphart[e]n gelegen und czwey halb gewanten vaingart[e]n ym Sussenperg zu next dem Elias haw[s]</i>)	4 hřivny gr. [256 gr.] + úrok
22a [85]	Hans prýmkař (<i>snurer</i>)	---	Beluše	Dům v Pukentalu (<i>haws ym Pukentall zu next dem Merten vo[n] Pudwicz</i>)	100 gr.
22a [86]	Wenczlav, Liphartův zeť	Liphart	Isserl	Dům v Pukentalu (<i>herberg ym Pukentall czu next dem firnaisslem</i>)	50 gr.
29a [104]	Cristan Rudl	---	Lessir	Dům v Pukentalu vedle jatek a čtvrtinu vinice v Saczen (<i>haws ym Pukental zu next dem Kutlhoff und sein ffiertal vaingart[e]n yn Saczen</i>)	3 kopy a 20 gr. [200 gr.]
29b [108]	Cristan Rudl	---	Lessir	Dům v Pukentalu vedle jatek a vinice v Saczen (<i>haws ym Puk[e]ntal zu next dem Kutlhoff und sein waingarten yn Saczen zu next dem Michel Vagner</i>)	2 a půl kopy gr. [150 gr.]
34a [116]	Gorig pekař (<i>pek</i>) a jeho manželka	---	Jacobin Maschlin	Domek vedle tržnice (<i>hawsel zu next dem kauffhaws</i>)	1 kopa gr. [60 gr.] + úrok
41a [143]	Hanko Lainholcz a jeho manželka	---	Mandl, Jacobův syn	Dům (<i>blíže nespecifikováno</i>)	13 kop a 12 gr. [792 gr.] + úrok
43a [144]	Peter Flander	---	Rachim z Jihlavy	Domek vedle Soukenického dvora	1 kopa gr. [60 gr.] +

				(<i>hawssel zu next dem Ramhoff</i>)	úrok 1 gr. týdně
47a [151]	Wenczel ponocný (<i>nachtvachter</i>)	---	Sarel	Dům vedle Soukenického dvora (<i>haws zu next dem Ramhoff</i>)	3 hřivny gr. [192 gr.]

Tabulka III. Zástavy nemovitostí v letech 1425–26.

Z výše uvedené tabulky lze vysledovat několik pozoruhodných věcí. Nejčastěji, tedy pětkrát, se vyskytuje ručení domem, který se nacházel ve znojemské čtvrti Pukental (dnes Koželuhy, U Dyje). Zařadit je tam možné kromě těch domů, které jsou v knize do Pukentalu výslovně lokalizované, také dům Goriga pekaře, neboť tržnice se nacházela nedaleko Koželuhy.²²⁴ Soukenický dvůr (*Romhof*) se nacházel u hradeb ve čtvrté čtvrti, hradby lemovala také zmíněná Česká ulice. Rovné tři čtvrtiny případů, kdy se Židům dával do zástavy dům, se tak týkají lokalit ve městě, které patřily spíše k méně prestižním. Buď se nacházely u hradeb, nebo dokonce za nimi. To poskytuje alespoň přibližnou představu o klientele židovských věřitelů z hlediska movitosti. Pouze v případě Niklase Antta je explicitně řečeno, že pocházel z nedalekých Konic. Lze tedy uvažovat o tom, že se o znojemského obyvatele nejednalo, byť jisté to není – stejně tak se mohlo jednat o přistěhovalce. Podobně není zmíněn původ ani Hanse, Merteinova švagra a u Hanka Lainholcze. Zde však chybí jakákoli indicie, která by napovídala k původu těchto dlužníků, nepodařilo se je dohledat ani v berních rejstřících z let 1439 a 1442. Všechny ostatní dlužníky jsme schopni lokalizovat do Znojma.

I částky, za něž byly domy zastaveny jsou poměrně nízké, jen ve dvou případech přesahují hodnotu pěti kop grošů. K posouzení zástavní ceny je třeba vzít také v potaz, že ve třech případech kromě domu dlužník zastavuje též část vinice. Jsou to případy dluhů Niklase Kayrningera a Cristana Rudla.

Právě u posledně jmenovaného se nyní zastavím. Cristan Rudel totiž zastavil svůj dům dokonce dvakrát. Pokaždé ho zastavil Židu Lessirovi, poprvé spolu s částí, podruhé dokonce s celou vinicí. První půjčka byla zapsána dne 15. dubna 1425.²²⁵ Půjčka měla hodnotu 3 kopy a 20 grošů a byla úročená fixním úrokem, splatná ke dni sv. Martina (11. listopadu). Zápis je mřežován, lze tedy předpokládat, že půjčka byla splacena. Předpoklad vychází též z toho, že již o tři čtvrtě roku později, dne 24. ledna 1426, se u Žida Lessira setkáváme s dalším zápisem, v němž Cristan Rudl dal jako

²²⁴ RICHTER, Václav – SAMEK, Bohumil – STEHLÍK, Miloš, *Znojmo*, Praha: Odeon, 1966, s. 32.

²²⁵ Judenbuch III, fol. 29a <104>.

ručení tentýž dům, a to za půjčku v hodnotě 2 a půl kopy grošů.²²⁶ I tato půjčka byla úročena pevnou sumou, splatná byla znovu ke dni sv. Martina. V obou případech nevystupoval žádný ručitel. Případ by tak naznačoval setrvalé finanční potíže, které Cristan Rudl měl, půjčoval si totiž opakovaně relativně nízkou částku, zastavovat však musel svůj dům a vinici, pravděpodobně jediný hodnotný majetek, který měl.

Přes poměrně nízké částky lze u některých dlužníků sledovat, že měli evidentně problém se splácením. Dokazují to příklady Hanse, Merteinova švagra, Niklase Kayrningera a jeho ručitele a švagra Hansla, dále Goriga pekaře, Hanka Lainholcze a Wenczela ponocného. Všichni tito jmenovaní jsou totiž uvedeni i v oddíle *juden urchund* jako dlužníci, kteří stále nesplatili své dluhy.

Hans si půjčil peníze podle zápisů v knize dvakrát. Kromě zmíněné půjčky, za níž ručil svým domem, si dále od Judlmana v témže dni půjčil dva zlaté, rovněž na týdenní úrok. Kromě toho se mu k tomuto dluhu připočetl ještě dluh starší, a sice ve výši 80 gr., který měl splatit do sv. Jana Křtitele (24. června).²²⁷ Problém se schopností splácet ukazuje již uvedená zmínka o starším dluhu, připočteném k dluhu nově vzniklému. V tom samém dni, v jakém byly zapsány půjčky (11. června 1425) je v knize zapsána také Judlmanova pohledávka vůči Hansovi, a to kvůli nejmenované sumě peněz (doslova *um ain sum gelts*), mohlo se jednat právě o zmíněný starší dluh, připočtený k dluhu novému.²²⁸

O poznání méně přehledná je situace Niklase Kayrningera a jeho ručitele Hansla, Moyrova syna. Jak je v tabulce č. III uvedeno, půjčil si Niklas 1. května 1425 od Žida Gansla 4 hřivny grošů, a to na blíže nespecifikovaný týdenní úrok.²²⁹ Zápis byl uveden do knihy se zpožděním, neboť peníze měl Niklas půjčené již od masopustu (*dido gestanden sint seit ffasschank*). Po třičtvrtě roce (25. ledna 1426) byla do židovské knihy zapsána Ganslova pohledávka,²³⁰ v níž si věřitel nárokoval jmění jak Niklasovo, tak Hanslovo, který vystupoval jako ručitel, kvůli dluhu šesti hřiven grošů a úroku, který na sumě vznikl. Nesrovnalostí je však částka, kterou si Gansl jako věřitel nárokoval. Půjčka byla ve výši čtyř hřiven, Gansl nárokoval hřiven šest. Jedno vysvětlení lze nalézt v dalším z dlužních úpisů. Hned za zápisem Niklasova dluhu je totiž zapsán dluh Hanslův, a to ve výši 2 kopy a 3 groše. Hanslovi recipročně ručil

²²⁶ Judenbuch III, fol. 29b <108>.

²²⁷ Judenbuch III, fol. 3b <16>.

²²⁸ Judenbuch III, fol. 81b <362/J8>.

²²⁹ Judenbuch III, fol. 15b <63>.

²³⁰ Judenbuch III, fol. 81b <366/J12>.

Niklas.²³¹ Obě půjčky mají více společného: byly zapsány zpětně ve stejném dni, obě byly vyplaceny o masopustu, obě byly úročené týdenním úrokem. Je tedy možné, že Gansl poté jako věřitel nárokoval oba dluhy najednou, což by, i vzhledem ke vzájemnému ručení obou dlužníků, dávalo smysl. Přesto je zde několik nejasností: nárokováná částka stále neodpovídá ani součtu obou zmíněných dluhů. Sečteme-li totiž oba dluhy, získáme částku 379 gr., zatímco Gansl vznášel požadavek na šest hřiven čili 384 gr. Rozdíl je to minimální, ale je nutné jej vzít v úvahu. Další nesrovnalostí je údaj o splacení dluhů: zatímco Hanslova půjčka je mřežována, tedy ji lze považovat za splacenou, Niklasova zůstává nemřežovaná. Je možné, že Hansl splatil pouze svůj dluh, a za Niklase jako ručitel již ne? Definitivní rozsudek zde poskytnout nelze. Nabízí se samozřejmě i poněkud banálnější, avšak stejně málo uspokojivé řešení, a totiž že se jednalo o vznášení nároku na starší dluh. Ten však nejsme schopni dohledat, neboť starší dochovaná kniha pochází až z let 1417–19. Třetí, ještě vágnější možnost interpretace je, že se jedná o vymáhání onoho dluhu ve výši 4 hřiven, a písař udělal v zápise chybu a místo čísla IV zapsal číslo VI.

Případ Goriga pekaře je oproti dvěma zde zmíněným jasnější. Dne 21. března 1426 bylo do knihy zapsáno, že si půjčil od manželky Žida Jacoba Maschela 1 kopu grošů.²³² Tentýž den bylo zapsáno, že tato Židovka od Goriga tuto částku vymáhala.²³³ Při vědomí, že transakce byly do knih zapisovány i retrospektivně, je možné chápat tyto zápisy následujícím způsobem. Gorig pekař si s manželkou půjčili zmíněnou částku, následně ji nespláceli, načež šla věřitelka s dlužníky k rychtáři, tam vznesla nárok na dlužnou sumu (nárokovala ji bez úroků, přestože byla suma půjčena na týdenní úrok), a při té příležitosti byla do knihy zapsána i půjčka samotná.

Naprosto stejným způsobem by bylo možné nahlížet i půjčku Hanka Lainholcze a jeho manželky u Žida Mandla, syna výše zmíněné Židovky. Hanko si půjčil 13 kop a 12 grošů, půjčka byla do knihy zapsána na svátek Obrácení sv. Pavla (25. ledna 1426).²³⁴ Tentýž den je zapsán i nárok na nezaplacený dluh ze strany Žida Mandla.²³⁵ Že měl Hanko se splácením dluhů problémy naznačují i nároky křesťanů. Mathes Melharn nechal již o měsíc dříve, 17. prosince 1425, zapsat do knihy svůj nárok na Hankův dluh

²³¹ Nejednalo se o neobvyklou praxi. Takovýchto případů, kdy si dva lidé navzájem ručí při svých půjčkách, se v knize nachází více. Podrobně viz kapitola IV. 10. Vztahy mezi věřiteli a dlužníky.

²³² Judenbuch III, fol. 34a <116>.

²³³ Judenbuch III, fol. 82b <377/J23>.

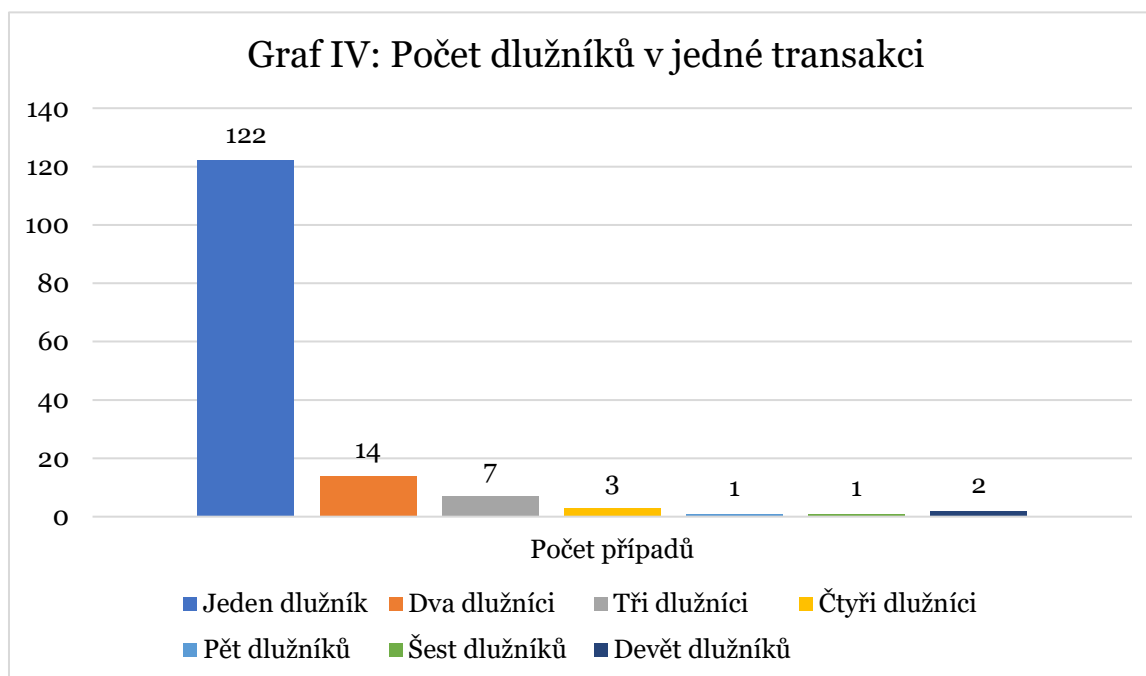
²³⁴ Judenbuch III, fol. 41a <143>.

²³⁵ Judenbuch III, fol. 82a <368/J14>.

ve výši 9 kop grošů.²³⁶ Na začátku února, o svátku sv. Doroty (4. února 1426) je pak v knize zapsán nárok Junga Magerspugla na dlužných 5 kop grošů.²³⁷ Za co dluhy u těchto dvou křesťanů vznikly však prameny neuvádí. I v případě posledního z neplatičů, ponocného Wenczela, jsou zápis o dluhu²³⁸ i vznešený nárok²³⁹ do knihy vepsány ve stejném datu, a to 8. dubna 1426.

IV. 4. Dlužníci

Již jsem výše uvedl, že dlužníků v rámci jedné transakce vystupovalo více. O jak častý fenomén se v případě židovských půjček jednalo ukáže následující graf:

Z grafu evidentně vyplývá, že drtivě převažují případy, kdy si peníze půjčuje jednotlivec. Případy, kdy jsou zastoupeni dlužníci dva, jsou převážně způsobeny spřízněností dlužníků (jedná se o 9 ze 14 případů, v zápise to bývá explicitně uvedeno: nejčastěji se zmiňuje manželka (6x), po jednom případě pak je uveden syn, bratr či švagr jako spoludlužník). Příbuzenské vztahy mezi některými, ne však všemi dlužníky, pronikají samozřejmě i do případů, kdy je dlužníků více než dva.

²³⁶ Judenbuch III, fol. 73b <335/C76>.

²³⁷ Judenbuch III, fol. 74a <344/C85>.

²³⁸ Judenbuch III, fol. 47a <151>.

²³⁹ Judenbuch III, fol. 82b <381/J27>.

V grafu zaujmou nicméně především dvě půjčky, v nichž figuruje devět dlužníků. Jedna byla provedena u Žida Nachima,²⁴⁰ druhá pak u jeho švagra Judlmana,²⁴¹ který, jak jsem několikrát zmínil, podnikal s Nachimem. Obě půjčky vykazují mnoho podobností. Skupina dlužníků je vždy tvořena lidmi z jedné obce: v případě Nachimovy půjčky jsou dlužníci z Hnanic (*Gnadlassdorf*), v případě Judlmanovy půjčky pak ze zaniklé obce Unšovice (*Unsendorf*). V čele obou skupin dlužníků stojí rychtář: Nikel Schram[e]l je uváděn jako „toho času rychtář ve Hnanicích“ (*dy selbzeit Richt[e]r zu Gnadlassdorff*), Nikel Czuchkspratl(?) jako „rychtář v Unšovicích“ (*Richt[e]r zu Unsendorff*). Někteří unšovičtí dlužníci jsou pak navíc nazváni jako „unšovičtí přísežní“ (*Schepphen zu Unsendorff*). Obě částky, které si jednotlivé skupiny půjčují, jsou relativně vysoké: hnaničtí si půjčují 15 kop gr., unšovičtí pak 10 liber vídeňských feniků (v přepočtu na groše cca 342 gr., tzn. 5 kop a 42 gr.), navíc se v tomto případě jednalo o částku úročenou na týdenní úrok (z 1 libry feniků se platil 1 gr. týdně čili při půjčce 10 liber je to 10 gr. týdně). Ani u jedné z těchto půjček nefiguruje žádný ručitel. Složení skupin dlužníků, jejich společný původ a konečně i výše půjčky napovídá hypotézu, že si u Židů půjčovala celá vesnická samospráva, resp. rada, možná za účelem uhrazení jiného, palčivějšího dluhu.

Obě půjčky byly splaceny. O průběžném splácení jsou v knize dokonce uvedeny podrobnosti. Hnaničtí záznam byl vepsán do knihy v neděli 19. srpna 1425, termín splacení byl stanoven na svátek Očišťování Panny Marie, tedy na sobotu 2. února 1426. Podle přípisů je však jasné, že k tomu ve lhůtě nedošlo. Splátka dluhu proběhla po třech částech. První část, 8 kop grošů, byla splacena na Popeleční středu roku 1426, tedy 13. února. Druhá část, čítající 5 a půl kopy, byla splacena o neděli *Oculi* pravděpodobně téhož roku (rok není výslovně zmíněn), tedy 3. března 1426. Zbytek dlužné sumy, tedy 1 a půl kopy, byl pak zaplacen ve čtvrtek před Květnou nedělí, 21. března 1426.

Unšovická půjčka byla do knihy vepsána ve středu před sv. Matoušem, tedy 19. září 1425. Již o dva měsíce později (v neděli před sv. Kolumbánem, tedy 18. listopadu) bylo připsáno, že dlužníci zaplatili většinu dlužné částky, a to 8 liber feniků. Od zapsání půjčky do této splátky uplynulo více než osm týdnů, úrok tedy činil přibližně 80 gr., což činilo cca 23 % z původní částky.

Případy ze třetí židovské knihy však nejsou jediné, v nichž se setkáváme s abnormálně vysokým počtem dlužníků. Ve druhé židovské knize z let 1417–1419

²⁴⁰ Judenbuch III, fol. 4b <27>.

²⁴¹ Judenbuch III, fol. 5a <29>.

nalézáme další čtyři půjčky, které vykazují podobnosti se dvěma výše zmíněnými.²⁴² V každé z nich stojí v čele dlužníků rychtář, zmínění jsou *šefové*, tedy přísežní, a počet dlužníků přesahuje pět osob. Ze dne 11. února 1418 pochází půjčka šesti obyvatel obce Kyjovice u Žida Izáka (mimochodem Nachimova otce),²⁴³ z 25. února téhož roku pak půjčka pěti osob z Hevlína, která byla dokonce provedena jak u Žida Izáka,²⁴⁴ tak u Žida Jony z Moravských Budějovic.²⁴⁵ Dne 23. října téhož roku si pak dokonce deset osob z jihomoravských Jaroslavic půjčuje 42 kop grošů, znovu u Žida Izáka.²⁴⁶

Poslední jmenovaná půjčka ze 23. října se případům z roku 1425 podobá nejvíce: zmiňuje se v ní deset osob, v jejichž popředí stojí rychtář, po něm tři přísežní a dalších šest obyvatel vsi, které se přiznaly ke dluhu u Žida Izáka a jeho syna Isserla ve výši 42 kop grošů. Termín splacení byl šibeniční – půjčka byla splatná do 14 dnů. Ke splacení v termínu však nedošlo, neboť byl dále v zápisu připojen dovětek, podle nějž bylo 10 kop grošů splaceno 13. listopadu 1418, tedy v neděli po sv. Martinu.²⁴⁷ Zápis je mřežován, půjčka byla tedy patrně později splacena zcela.

Další tři ze zmíněných půjček mají kromě podobné struktury dlužníků (rychtář a přísežní), společný ještě jeden aspekt. Dlužníci nedluží za sebe samotné, ale za majitele jejich vesnic. Nejedná se tedy de facto o půjčku, ale spíše o ručení. Případ půjčky z Kyjovic to deklaruje přímo, neboť označuje zmíněné osoby jako ručitele. Doslova zní případ následovně: *Jan, rychtář z Kyjovic, Marek, starý rychtář, Jan Kuwik, Mikuš a Blasius Wala, přísežní, a Pawl Wesek, též z Kyjovic vyznali přede mnou [rychtářem], že ručí Židu Izákovi za své pány Petra z Kyjovic a Václava, jeho švagra, též z Kyjovic, za 42 kop grošů. Půjčka byla splatná do sv. Jiří, ručitelé ručili veškerým jméním. Stejně jako u půjček z třetí židovské knihy, i zde byla půjčka abnormálně vysoká.*²⁴⁸

²⁴² Krátce je zmiňuje VERBÍK, Rychtářské knihy, s. 69, pozn. 69, kde je i přepis zápisů.

²⁴³ Judenbuch II, fol. 6a.

²⁴⁴ Judenbuch II, fol. 7a.

²⁴⁵ Judenbuch II, fol. 57b.

²⁴⁶ Judenbuch II, fol. 11b.

²⁴⁷ Judenbuch II, fol. 11b. *Item Jakob pey dem Steinprükn dieczait richt[e]r zu Jasslawicz und Larenczn des Clarär sun, Mert Prawn, Gerig des Pysscholffs sun, schepphen daselbs und Hans Mertnyczär, Hans Kneuffel, Stephl Elb[e]r, Pet[e]r Lyebusschär, Mat[e]l in der Gassen, Gerig Lyeglär, gemaynn lewt auch daselbs hab[e]n vor mein bechant, das sy schuldig sein Eysaken dem Juden und Isserlein, seynen sun XLII schok dy do stent an gesuch virczehen tag von dem hewtigen tag, darumb geluben sy inn mit gesampt[e]r handt mit all ir hab. Act[um] anno etx XVIII° d[omi]nica p[ro]xima an[te] festu[m] sanctor[um] Symonis et Jude ap[osto]lor[um] (23. října 1418), daran haben sy geben X sex. des hat der Eysak vor mein bechant, anno etc. XVIII° d[omi]nica p[ost] festum sancti Martini. (13. listopadu 1418)*

²⁴⁸ Judenbuch II, fol. 6a. *Item Jan richt[e]r czu Gaywicz und Marekch der alte richt[e]r, Jan Kulbik, Mykuss und Blasye Wala schepphen daselbs, Pawl Wessek auch daselbs gesessen hab[e]n vor mein bechant das sy purg[e]l sind Eysaken dem Juden fur Ir[e]n h[e]rrn den Petrein von Gaywicz und*

Dvě půjčky z Hevlína jsou si navzájem naprosto totožné, byly však provedeny odděleně u dvou Židů zároveň. Tomu napovídá i chyba v zápisu o dluhu u Izáka, kde je nejprve uvedeno jméno budějovického Žida Jony, následně přeškrtnuté a nahrazené jména Žida Izáka. Rychtář Matěj a čtyři přísežní se přiznali ke dluhu svých pánů Sezemy III. Zajímače z Kunštátu, Jana II. mladšího z Kunštátu a jejich matky Anny z Konice, který vznikl taktéž u Žida Izáka, a to ve výši 12 kop grošů. Dlužníci – konkrétně tedy rychtář a přísežní – znovu ručili veškerým svým jméním.²⁴⁹

Jak tedy těchto šest půjček interpretovat? Nejprve shrnu podstatné skutečnosti. Stěžejní je, že v půjčce figuruje široký kolektiv, vedený rychtářem a ve většině případů i přísežnými. Pouze v půjčce hnanických obyvatel přísežní zmínění nejsou. Přítomnost rychtáře, přísežných a dalších obyvatel dotyčného místa mě vede k domněnce, že tito dlužníci zastupovali celou obec. Potvrzují ji tři půjčky, v nichž je zmíněno, že ves, resp. její obyvatelé ručí za dluh svých pánů, případně za ně přímo dluží. V případě, že toto zastupování zmíněno není, nelze rozhodnout, zda si obec půjčila peníze pro sebe, či pro své pány. Pravděpodobnější se mi však zdá druhá varianta, byť to není zcela spolehlivě doložitelné.

Pozoruhodné je, že se v celku všech sedmi židovských knih setkáváme s takovýmito případy pouze ve druhé a třetí knize. Napříč všemi zápisy je možné dále narazit na případy, kdy byl jako dlužník nebo ručitel uveden rychtář některé z obcí v okolí Znojma, případně i některý přísežný. Zde však není možné rozlišit, zda dotyčný dluží jako jednotlivec, či jako zástupce kolektivu – posuzuji proto takové případy jako osobní půjčky nebo ručení, byť druhá nabízená varianta není zcela vyloučená. Specifikem kolektivních půjček dále je, že byly prováděny pouze u židovských věřitelů, a to zpravidla u těch, kteří půjčovali peníze ve velkém objemu. Tak se setkáváme se Židy Nachimem, jeho švagrem Judlmanem, jeho otcem Izákem a jeho bratrem Isserlem. Budiž to tedy dokladem výrazné finanční dominance této židovské rodiny uvnitř židovské komunity ve Znojmě.

Waczlaw[e]n seinen Swag[e]r auch czu Gaywicz gesess[e]n umb XLII schok dy do stent an gesuch auf Sankt Gorigen tag schirist chumftigen darumb gelub[e]n sy im mit gesampter handt mit all ir hab. Anno etc. XVIII° fe[r]ia sex[ta] p[ost] festum sancte Scholastice. (11. února 1418)

²⁴⁹ Judenbuch II, fol. 7a. *Item Mathias richt[e]r czu Hefflein, Stephan Tanczing, Nickel Weygel, Pet[e]r Osttreicher, Hans Schyerffar schepphen daselbs hab[e]n vor mein bechant, das sy schuldig sein für Irr[en] h[er]rn Czesamen und herrn Jann peyde von Jewsspicz und frawn Anna von Kunicz ir mwt[e]r auch gesessen czu Jewspicz ~~Jonam dem Juden von Pudwicz~~ Eysaken dem Juden XII schock dy do stent an gesuch auf sankt Gorigen tag schirist chumftigen darumb geluben sy im mit gesampt[e]r handt mit all ir hab. Act[um] anno etc. XVIII° fe[r]ia sexta p[ost] festu[m] sancti Mathie ap[osto]li. (25. února 1418)*

Proč se s těmito kolektivními půjčkami v dalších letech již nesetkáváme, na to nelze v současné chvíli odpovědět.

IV. 5. Původ dlužníků

Jak z předchozího výkladu plyne, finanční služby znojemských Židů nevyužívali pouze obyvatelé města, ale také jeho okolí. V níže uvedené tabulce jsou seřazeny lokality podle početnosti dlužníků, pocházejících z různých obcí ve větší či menší blízkosti Znojma. Pro úplnost a správné vyhodnocení údajů je v tabulce také uveden počet transakcí, v nichž se lidé, pocházející z různých obcí vyskytovali. Nezřídka se totiž stalo, že se buď na jedné transakci podílelo větší množství dlužníků z jedné obce, nebo že jeden dlužník vystupuje ve vícero transakcích. Jinak pak může být interpretován údaj, pokud si uvědomíme, že čtyři dlužníci, pocházející z Bohumilic, se vyskytují pouze v jedné půjčce, a naopak čtyři šaldorfští dlužníci se vyskytují v šesti transakcích. Přestože se v obou případech jedná o stejný počet lidí, jejich aktivita v půjčování peněz se diametrálně lišila.

Místo původu ²⁵⁰	Počet dlužníků	Počet transakcí
Znojmo	18	19
[redacted] Z toho Pukental	7	9
Hnanice	15 (6)	9 (8)
Chvalovice	11	10
Stoškovice na Louce	10	9
Unšovice	9	4
Sedlešovice	8	8
Havraníky	6	6
Konice	6	11
Mašovice	5	1
Šatov	5	9
Retz	4	3
Bohumilice	4	1
Šaldorf	4	5
Vrbovec	4	3
Načeratice	3	3
Neslovice	3	3
Oblekovic	3	3
<i>Awg</i>	2	1

²⁵⁰ Kurzívou jsou uvedena místa, u nichž se mi nepodařilo dohledat jejich současný název.

Místo původu ²⁵⁰	Počet dlužníků	Počet transakcí
Dyjákovice	2	1
Milifron (dnes Dyje)	2	1
Mirotslav	2	2
Hostěradice	1	1
Moravské Budějovice	1	1
Baidnitz (snad Vitonice)	1	1
Flisschpicz	1	1
Jiřice	1	1
Krhovice	1	1
Miterretzbach	1	1
Bantice	1	1
Perg	1	1
Popice	1	1
Těšetice	1	1
Džbánice	1	1
Ybbs	1	1
Bez uvedeného původu	47	54
Součet	186	178²⁵¹

Tabulka IV. Původ dlužníků u Židů podle údajů uvedených z let 1425–1426.

Tabulka ukazuje, že nejvíce dlužníků židovských věřitelů pocházelo ze Znojma, nejedná se však ani o 10 % jejich celkového počtu. Interpretaci zde však komplikuje fakt, že pokud osoba pocházela ze Znojma, většinou to v prameni není uvedeno přímo. V ojedinělých případech je dotýčný zmíněn jako znojemský spoluměšťan.²⁵² Jinak lze znojemský původ odhadovat pouze nepřímou, odkazuje-li se například na ručení dlužníka majetkem (např. domem) ve Znojmě. V některých případech lze osoby dohledat v mladších berních rejstřících. Zde však není identifikace osoby vždy zcela spolehlivá.

Dlužníci z okolí Znojma tvořili celkem dvě třetiny celkového počtu dlužníků. Mírně zde dominují dlužníci pocházející z vesnice Hnanice. Právě v jejich případě je však nezbytné znovu upozornit na půjčku uvedenou na fol. 4b, v níž figuruje celkem devět osob z této obce jako dlužníci.²⁵³ Zároveň je třeba zdůraznit, že ani jeden z dlužníků z této transakce se v knize již dále nevyskytuje. Odmyslíme-li si tedy tuto

²⁵¹ Zde se nejedná o součet sloupce, ale o pevné údaje z třetí židovské knihy: V části *Judenpuch*, kde jsou uvedeny židovské půjčky, je zapsáno 151 transakcí, v části *Juden urkund*, kde byly zaznamenávány vymáhání dluhů, je uvedeno 27 transakcí.

²⁵² Vždy se však jedná o spory mezi křesťany, viz *Judenbuch* III, fol. 50b <172/M21>, a fol. 58a <252/M101>. V případě židovských dluhů se o spoluměšťanech ve třetí židovské knize nemluví.

²⁵³ *Judenbuch* III, fol. 4b <27>.

půjčku, zjistíme, že na osm zbylých půjček připadá pouze šest dlužníků, tedy poměr výrazně odlišný od předchozího – počet hnanických dlužníků v tu chvíli nijak výrazně nepřevyšuje počet dlužníků z ostatních obcí. Podobným způsobem lze nahlížet i na podobně výše zmíněné dlužníky unšovické, popřípadě i dlužníky ze vsi Chvalovice. V tomto případě je na fol. 39b uvedeno šest dlužníků, pět z nich s přídomkem *von Kallendorf*.²⁵⁴ Dva z těchto pěti se však jako dlužníci vyskytují v knize častěji. Unšovických dlužníků se v celé knize vyskytuje pouze zmíněných devět. Všichni figuruji v záznamu o dluhu u Žida Judlmana na fol. 5a, čtyři z nich pak ještě v dalších záznamech.²⁵⁵ Vysoký počet dlužníků je tak ve většině případů způsoben kombinací několika transakcí, v nichž vystupuje větší počet dlužníků, a transakcí, kde vystupuje v několika transakcích pouze jednotlivce, někdy dokonce tentýž člověk.

Odmyslíme-li si tyto extrémní případy, kdy je dlužníků v rámci jedné půjčky takto vysoký počet, vidíme, že nelze vysledovat výraznou dominanci některé obce. Ve většině případů se jedná skutečně o jednotlivce, kteří si nárazově půjčili peníze. Celkový odhad by se pravděpodobně mírně proměnil v případě, že bychom znali místo původu všech dlužníků. Vzhledem k tomu, že původ je doložitelný u 74 % židovských dlužníků, nelze předpokládat výrazné odchýlení od naznačených údajů.

IV. 6. Původ věřitelů

Problematika původu se však přirozeně netýká jen dlužníků, ale i věřitelů. Většina jich velmi pravděpodobně žila ve Znojmě, nicméně již v kapitole o dějinách židovské obce v Znojmě jsem se zmínil o původu některých Židů v jiných městech. Doložení jsou Židé pocházející z Prahy, Chebu, Jihlavy či Brna. U nich je nade vší pochybnost, že skutečně žili ve Znojmě, buď se do něj přistěhovali oni, nebo již jejich předkové. Jak však interpretovat případy, kdy má dotyčný Žid přídomek z obce, která se nacházela v relativní blízkosti města? Konkrétně se jedná o osoby pocházející z míst Retz a Hostěradice. Obě obce se nachází ve vzdálenosti do 20 kilometrů od Znojma: Retz 13 km, Hostěradice 18 km. Z Hostěradic pocházel Žid Nerel, z Retzu pak dva Židé: Josef a David. Lze i tyto případy vykládat jako osoby, které žily ve Znojmě a do města se ze

²⁵⁴ Judenbuch III, fol. 39b <126>.

²⁵⁵ Jedná se o Jakela Grneta, Stephila Feldczagla, Thomana Bugera a Wenczela Ertla, kteří spolu vystupují ještě v záznamu o dluhu na fol. 7a <46>, učiněném u Nachima. Wenczel pak vystupuje samostatně v dalších dvou půjčkách – fol. 3a <12> a 7a <47>.

zmíněných lokalit přistěhovaly, nebo v těchto místech reálně žily a do Znojma docházely za rychtářem?

První možnost se sice zdá na první pohled pravděpodobnější, přesto bych se klonil spíše k variantě druhé. Vede mne k tomu především skladba dlužníků, kteří si u těchto Židů půjčovali. Nerel z Hostěradic je jako věřitel doložen ve čtyřech případech třetí židovské knihy. Ve třech z nich půjčuje lidem, kteří buď pocházeli přímo z Hostěradic (Farel, starý cechmistr²⁵⁶), či z Miroslavi (Sigel Ottentaler²⁵⁷ a Philip Fischel²⁵⁸), která je od Hostěradic vzdálena pouze necelé 4 kilometry. V případě Farel lze dokonce důvodně předpokládat, že skutečně v Hostěradicích žil a do Znojma pouze přijel, neboť ručí za půjčené peníze svou vinicí nedaleko Hostěradic. V případě dvou dlužníků z Miroslavi zůstává otázka interpretace místa původu otevřená, neboť ze zápisu více o jejich původu vyčíst nelze a v jiných případech v této knize se ani jeden z nich nevyskytuje.²⁵⁹ Nelze tedy vyloučit možnost, že Žid Nerel skutečně žil v Hostěradicích a do Znojma například jezdil jen v době trhů. Situaci ohledně interpretace místa původu tohoto Žida neusnadňuje ani to, že se nevyskytuje v rubrikách žádných dalších židovských knih, ani mladších, ani starších.

V interpretaci tohoto problému by mohl pomoci případ Žida Josefa z Retzu, který se vyskytuje v první²⁶⁰ a druhé židovské knize.²⁶¹ Celkem je v jeho případě doloženo čtrnáct transakcí. Toto číslo je nutné konfrontovat se zjištěním Thomase Petera, neboť podle jeho výzkumu je pro Josefa z Retzu doloženo transakcí 32, tedy více než dvojnásobek.²⁶² Zde však velmi pravděpodobně došlo ke záměně dvou osob za jednu. Jak jsem zmínil, Josef z Retzu je doložen v první a druhé židovské knize, tedy v letech 1415–19. V šesté a sedmé knize, pokrývající léta 1435–38, vystupuje další Žid Josef, tentokrát bez jakéhokoliv přívlastku. Thomas Peter pravděpodobně považoval oba Josefy za totožné, a proto došel k výslednému číslu 32 transakcí. Proti ztotožnění obou Josefů však dle mého soudu stojí jednak absence zmínky o místě původu

²⁵⁶ Judenbuch III, fol. 38a <122>.

²⁵⁷ Judenbuch III, fol. 38a <123>.

²⁵⁸ Judenbuch III, fol. 38a <124>.

²⁵⁹ Čtvrtou osobou, která si od Žida Nerela půjčila je Niklas Pabstl (v zápise uveden pouze jako N. Pabstl, lze ho však patrně ztotožnit s osobou Niklase Pabstla z Německého Brodu, který se vyskytuje v dalších zápisech, jeho původ je explicitně zmíněn v Judenbuch III, fol. 73b <336/C77>), kde lze uvedené místo původu chápat spíše jako příjmení a předpokládám, že ve skutečnosti již dotyčný žil patrně ve Znojmě, neboť jedním z jeho věřitelů byl též významný znojemský měšťan Cristan Spiczmagel, viz Judenbuch III, fol. 72b <319/C60>.

²⁶⁰ Judenbuch I, fol. 8a a 14a.

²⁶¹ Judenbuch II, fol. 47a–48a.

²⁶² PETER, Familien Geschäftsbeziehungen, s. 152.

v případě Josefa z 30. let 15. století, jednak velký časový rozptyl mezi zmínkami o těchto stejnojmenných Židech. Je nepravděpodobné, že by Josef z Retzu zmizel na 15 let z pramenů. Zároveň je k roku 1439, resp. pak i k roku 1442 v berních rejstřících zmíněn Žid Josef, obývající druhou čtvrť Znojma,²⁶³ kterého patrně lze ztotožnit s Josefem ze šesté a sedmé židovské knihy. Proto pokládám oba Josefy za dvě odlišné osoby.

Půjčky Josefa z Retzu prezentuji v následující tabulce:

Datum	Dlužník	Původ	Ručitel	Původ	Částka
10. I. 1416 – 24. I. 1416 ²⁶⁴	Staffel Endlein ²⁶⁵	<i>Hoffen</i>	---	---	13 šilinků
14. VI. 1416	Strobel ²⁶⁶	Hnanice	Peter Kneussel	Hnanice	72 grošů
12. I. 1418	Peter Goldnar	Niederretzbach	Wenczlaw Tritenpreyn	Niederretzbach	7½ liber a 36 feniků
12. I. 1418	Nikel Rugär	Niederretzbach	Wenczlaw Tiytenpreyn	Niederretzbach	8 liber a 30 feniků
30. I. 1418	Hensl Kerndlar	Šatov	---	---	5 a půl hřivny (grošů?)
	Wenczlaw, jeho bratr	Šatov	---	---	
30. I. 1418	Peter Meyr	Šatov	Hensl Kerndlar	Šatov	47 grošů
			Wenczlaw, jeho bratr	Šatov	
1. II. 1418	Lyenhart Winter	Alten Stadt zu Retz	---	---	6 liber feniků
14. II. 1418	Oswaldt Wolffhart	Retz	Wenczlaw, jeho zeť	Unšovice	3 libry feniků
27. IV. 1418	Hanus Wilswol	---	Margareth Wilswolín	---	10 liber feniků
			Andre Goltzmit	---	
			Janko, Adamův syn	---	
18. V. 1418	Hansl Schell	Niederretzbach	---	---	12 liber feniků
	Stephan Raner	Niederretzbach	---	---	
4. I. 1419	Oswaldt Wolffhart	Retz	Wenczlaw, jeho zeť	Unšovice	12 šilinků feniků
4. I. 1419	Larencz, Mayerův syn	Niederretzbach	Wenczlaw Tritenpreyn	Niederretzbach	1½ libry a 36 feniků
4. I. 1419	Niklas Rugär	Niederretzbach	Wenczlaw Tritenpreyn	Niederretzbach	3 libry feniků
4. I. 1419	Niclas Rugär	Niederretzbach	Wenczlaw Tritenpreyn	Niederretzbach	9 šilinků feniků

Tabulka V. Transakce Josefa z Retzu.

²⁶³ Berní rejstřík města Znojma (1439), SOKA Znojmo, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 242a, inv. č. 306, fol. 5b; POLESNÝ, *Znojmo v r. 1442*, s. 22.

²⁶⁴ U této transakce není uvedeno datum zápisu, odhaduji jej tedy podle zápisů na témže foliu.

²⁶⁵ Nejedná se v pravém slova smyslu o zápis půjčky, ale o zprávu o zadržení dlužníka kvůli nesplacenému dluhu: Judenbuch I, fol. 8a: *Item Yoseph Jud von Recz hat lassen halden den Staff[e]l Endlein von Hoffen umb XIII schillind p[fenning] di ste[n]t seyð sankt Merteinstag im and[er]n jar.*

²⁶⁶ Ani zde není zapsána půjčka jako taková, ale o obeslání dlužníka a ručitele: Judenbuch I, fol. 14a: *Item Yoseph Jud von Recz hat v[er]poten den Strob[e]l von Gnedlesdorf umb LXXII g. purg[e]l für den selb[e]n Strob[e]l auf einstellung auf den suntag Peter Kneussel auch von Gnedlesdorf. Act[um] in die sancte Trinitatis.*

V transakcích vystupují v pozici dlužníků či ručitelů celkem 18 osob. Polovina z nich pocházela buď ze vsi Niederretzbach (6 osob), nebo přímo z města Retz (2 osoby). Tři osoby pocházely ze Šatova (vzdálený od Retzu cca 6 km přímou čarou), dvě pocházely z Hnanic, což je ves na hranici s Rakouskem (cca 5 km od Retzu), po jedné pak ze zaniklé vsi Unšovice (nacházela se mezi dnešním Šatovem a Chvalovicemi, také přibližně 6 km od Retzu) a z neidentifikované vsi *Hoffen*.²⁶⁷ U čtyř osob místo původu neznáme. Uvedené údaje svádějí k domněnce, že Josef z Retzu skutečně v Retzu žil a sloužil jako zdroj půjček pro obyvatele tohoto dolnorakouského města a jeho okolí. O blízké vazbě k rakouskému prostředí svědčí i fakt, že valná většina provedených půjček byla vyplacena ve fenicích, kterými se v Dolním Rakousku platilo.

Zmínit je pro kontext též třeba jistého Žida Davida z Retzu, který též ve druhé židovské knize vystupuje.²⁶⁸ Je však zmíněn jen u jedné půjčky (dlužník pochází z Hodonic a dva ručitelé pocházejí z Šaldrofu, obojí vsi nedaleko Znojma), dále se v knize nevyskytuje. U něj však disponujeme přímým dokladem, že skutečně ve Znojmě žil, neboť je uveden k roku 1397 v Dědických knihách města Znojma.²⁶⁹ Ztotožnění sice není stoprocentní, je však pravděpodobné.

Přesto však nezůstane otázka hledání původu Josefa z Retzu bez odpovědi. Druhá židovská kniha totiž není jediným pramenem, kde se Josef z Retzu vyskytuje. Jeho jméno nalézáme v již zmíněném záznamu o půjčce markraběte Prokopa a dalších šlechticů z 24. března 1390.²⁷⁰ Jako věřitelé zde vystupují tři Židé: Kadym, *judenmeister* ze Znojma, Samson z Hostěradic a konečně Josef z Retzu. Jistě, i zde by na základě prostého uvedení lokality u jména zůstala otázka otevřená. Že však Josef skutečně v Retzu bydlel, dokládá znění listiny. Kromě Prokopa Lucemburského jako dlužníci dále vystupují Beneš z Kravař a na Krumlově (†1398), Lacek z Kravař (*asi 1348 – †1416), Jan z Meziříčí (†1399), Jan ze Šternberka na Lukově (†1412/1414), Petr (†po 1391) a jeho syn Vznata (†před 1412), zvaní Hechtové z Rosic a Filip ze Svojanova (†1406). Dlužná částka činila 431 hřiven pražských grošů, splatná byla do nadcházejících letnic, tedy do 22. května. Pokud by nebyla do té doby splacena, plynul by z částky týdenní úrok ve výši jednoho groše za hřivnu.

²⁶⁷ Možná se jednalo o Hevlín, německy Höflein, od Retzu však vzdálený přes 30 km.

²⁶⁸ *Judenbuch* II, fol. 45a.

²⁶⁹ POLESNÝ, Karel, *Dědické knihy (liber hereditatum) města Znojma z r. 1363 a z r. 1397*, Znojmo: nákladem vlastním, 1928, s. 103.

²⁷⁰ *Regesten Österreich*, č. 1936, s. 58–59; CDM XI, č. 591, s. 513–514.

Nyní v listině přichází doklad původu dlužníků: v případě setrvalého nesplacení částky mají věřitelé právo obeslat do Hostěradic či do Retzu dva ze zmíněných dlužníků, kteří za sebe pošlou náhradníka do ležení, a to vždy v doprovodu jednoho sluhy a dvou koní, dokud nebude Židům dluh splacen. Po tuto dobu měli Židé též právo zadržet majetky dlužníků a dát je do zástavy. Dlužníci též nesměli případ předat nadřízené vrchnosti. Jak z uvedeného vyplývá, Josef v Retzu skutečně žil, a podle objemu půjčky a jejích podmínek se nejednalo o nevýznamnou osobu. Vzhledem k tomu, že od doby vydání této listiny do zmínky Josefa z Retzu v židovských knihách uplynulo 28 let, vystává samozřejmě otázka, zda lze oba Josefy ztotožnit. Není to vyloučené, Josef však byl pravděpodobně roku 1418 již poměrně starý. I tato skutečnost však do interpretace zapadá, neboť Josef z Retzu se již v žádné z pozdějších knih nevyskytuje – lze tedy předpokládat, že v mezidobí let 1418–1425 umírá.

Podařilo se tak rozklíčovat nejen skutečný původ Josefa z Retzu, ale nepřímo možná i Nerela z Hostěradic. Ve výše uvedené listině figuruje Samson z Hostěradic, který v tomto městečku také prokazatelně žil.²⁷¹ Nelze vyloučit, že Nerel byl jeho potomkem, žijícím nadále v Hostěradicích a přivydělávajícím si půjčováním peněz. Jak jsem však výše zmínil, nelze tuto hypotézu podepřít více doklady, neboť ani Nerel již dále v židovských knihách nevystupuje.

Závažnější otázkou, kterou tato problematika otevřela, je vůbec vystupování cizích Židů ve znojmských městských knihách. Znojmo evidentně sloužilo jako centrum pro Židy z širokého okolí, a to i pro vyřizování právních záležitostí. V Hostěradicích ani v Retzu jistě neexistovaly početné židovské komunity, v Hostěradicích dost možná žila jen jedna židovská rodina. Chtěl-li mít židovský věřitel jistotu, že jeho pohledávka bude písemně zaznamenána, musel se odebrat do Znojma, kde byly takové záznamy vedeny. Pozoruhodnější je to v případě Retzu, neboť ten se nacházel již na rakouském území. Obchodní kontakty však tuto hranici evidentně nerespektovaly. Židovské knihy tak není možné vnímat jen jako pramen pro poznávání finanční aktivity Znojma a jeho Židů, ale celého, poměrně rozlehlého regionu.

IV. 7. Povolání dlužníků

²⁷¹ Předpokládá to i Fr. Graus v odstavci věnovanému Židům z Hostěradicích, viz GJ II, s. 575.

Kromě místa původu bývají osoby v židovské knize označovány ještě svým povoláním. V ideálním případě by analýza těchto údajů mohla sloužit k posouzení, zda v židovské klientele dominovala některá povolání.²⁷² Je zřejmé, že pro komplexní výpovědní hodnotu by muselo být zpracováno všech sedm knih, to však rozsah práce neumožňuje, uvedu zde tedy pouze údaje ze třetí knihy. Jakkoli bude výsledek zkreslený, chci zde upozornit na všechny možnosti, kterými lze údaje o židovských půjčkách posuzovat. Níže shromážděné výsledky je nutné tedy chápat především ilustrativně.

Podobně jako u uvedení údaje o místě původu dlužníka, i údaj o vykonávaném povolání absentuje ještě ve větším počtu případů. Problém je navíc znásoben tím, že na rozdíl o místa původu, které lze např. pro obyvatele Znojma v některých případech dohledat v jiných pramenech, u vykonávaných řemesel to v podstatě není možné. Stejně jako uvedení místa původu, i uvedení vykonávaného řemesla či jiného povolání nemusí nutně sloužit k označení reálné živnosti jednotlivce. I zde je možné chápat to pouze jako přídomek. Přikláním se však k interpretaci uvedených povolání jako záznamu skutečně vykonávané živnosti. V případě židovských půjček ve třetí židovské knize je situace u dlužníků následující:

Povolání	Počet
Barvíř	1
Bečvář, bednář	2
Hrnčíř	1
Kloboučník	1
Koželuh	3
Kožišník	1
Krejčí	2
Mlynář	1
Pekař	3
Ponocný	2
Popravčí	1
Prýmkař	1
Rybář	2
Švec	3
Tesař	1
Vyvolávač, soudní sluha	1
Zedník	1

²⁷² Pro Frankfurt nad Mohanem takovou analýzu provedl David SCHNUR, *Wirtschaftliche Beziehungen zwischen jüdischen Geldverleihern und christlichen Handwerkern im spätmittelalterlichen Frankfurt am Main*, in: FOUQUET, Gerhard – RABELER, Sven, *Ökonomische Glaubensfragen: Strukturen und Praktiken jüdischen und christlichen Kleinkredits im Spätmittelalter*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2018 (=Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte – Beihefte 242), s. 63–98, zvláště s. 73–81.

Tabulka VI. Povolání dlužníků u Židů

Z celkového počtu 186 dlužníků je pouze u 27 z nich, tedy u 14 %, doloženo pravděpodobné povolání, které vykonávali. Je zřejmé, že z takto nízkých čísel lze těžko odvodit komplexní posouzení klientely znojemských Židů. Není zřejmé ani převažování některých zaměstnání nad jinými – po třech osobách je doloženo u koželuhů, ševců a pekařů, dále je zmíněn například barvíř, ponocný či popravčí. Nejednalo se o prestižní povolání, lze se tedy domnívat, že u Židů jako dlužníci převažovali spíše lidé z nižších společenských vrstev. Těžko to lze z tak nízkých čísel potvrdit a je tedy nutné ponechat tyto údaje bez dalšího zhodnocení.

IV. 8. Žid Nachim

Jednoznačně nejvýraznější osobou, která vystupuje v židovských knihách jako věřitel je Žid Nachim. O jeho osobě toho mnoho nevíme. Doložen je bezpečně již v první židovské knize.²⁷³ Výše jsem naznačil jeho příbuzenské vazby s ostatními Židy, na nichž se ukazuje výrazná dominance tohoto rodinného klanu. Jako finančník působil ve městě již Nachimův otec Izák, který patrně někdy po listopadu 1418 umírá.²⁷⁴ Činní byli jeho bratři Isserl a Muschel, též několikrát zmíněný švagr Judlman. Z pramenů známe též jméno Nachimových manželů – první byla Freudel,²⁷⁵ druhá se jmenovala Gith.²⁷⁶

Neznáme ani přesné místo, kde Nachim ve Znojme bydlel. Z berních rejstříků však lze vyčíst, že obýval čtvrtou čtvrt Znojma.²⁷⁷ Z domu odváděl v roce 1439 poplatek 16 grošů,²⁷⁸ o tři roky později 12 grošů, což je částka, která nijak nevybočovala z částek, které platili ostatní. Lze z toho tedy vyvodit, že nevlastnil nijak mimořádně velký dům. Na základě Karlem Polesným zpracovaného berního rejstříku z roku 1442 lze dále říci, že Nachim nebydlel přímo v židovské ulici. Ta totiž nebyla v berním rejstříku vedena, neboť platba z domů v židovské ulici nepodléhala městské lozunce, ale panovníkově

²⁷³ Judenbuch I, fol. 6a.

²⁷⁴ Naposledy zachycen v Judenbuch II, fol. 12b v zápise ze 17. listopadu 1418. Více PETER, Familien Geschäftsbeziehungen, s. 155.

²⁷⁵ Judenbuch IV, fol. 9a–9b.

²⁷⁶ PETER, Familien Geschäftsbeziehungen, s. 153.

²⁷⁷ POLESNÝ, *Znojmo v r. 1442*, s. 24.

²⁷⁸ Berní rejstřík města Znojma (1439), SOKA Znojmo, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 242a, inv. č. 306, fol. 7b.

komoře.²⁷⁹ Tím se mimo jiné vysvětluje, proč je obou berních rejstřících uvedeno tak málo Židů: pouze pět (Židé Izák a Josef ve druhé čtvrti²⁸⁰ a kromě Nachima ještě Izák a Wolf ve čtvrti čtvrté).²⁸¹

O Nachimově mimořádném postavení nejen v kontextu Znojma, ale v kontextu českých zemí, resp. Svaté říše římské, svědčí listina z 22. února roku 1427.²⁸² V ní římský král Zikmund kárá představitele německých židovských obcí, že neuposlechli jeho pozvání k pohovorům o důležitých otázkách říšských záležitostí, doručené Židem Nachimem ze Znojma (*Nachum von Znaim*). Dále říšským Židům, resp. jejich představitelům nařizuje, aby se před něj neprodleně dostavili. Jako vyslanec kromě Nachima vystupuje také Žid Mendel, který by mohl být totožný s Mendlem, doloženým ve Znojmě, to je však již jen spekulace.

Nachim nepochybně do Říše odjel, neboť se v roce 1427 v pramenech nevyskytuje, naopak jej zastupuje jeho výše zmíněná manželka Freudel. Setkáváme se s ním znovu až v lednu roku 1428. Dalším dokladem o Nachimově chystané nepřítomnosti pak může být zápis z 9. dubna 1426:²⁸³

It[em] Nachim Jud hat vor mein auffgeb[e]n dem Musschlein Juden auff dy fridy Ffridpergin kromrin II½ sch' und auff den Czachrais von Olaqnicz I½ sch' g'. Act[um] anno etc. XXVIº f[eria] 3ª p[ost] conductu pasce.

Zde Nachim předává své dvě pohledávky v celkové výši 4 kop grošů svému bratru Muschelovi. Lze předpokládat, že se tak stalo právě z důvodu chystaného odjezdu ze Znojma.²⁸⁴ Roku 1427 se nejednalo o jediné Nachimovo pověření ze strany panovníka. O podobném se dovídáme ze zprávy adresované radě města Frankfurt nad Mohanem z 21. září 1430. Zikmund v tomto dokumentu pověřil Nachima, který byl tou dobou na cestě za jinými Židy v Porýní, aby za ním přivedl dva frankfurtské Židy. Frankfurtskou radu žádal, aby Židy instruovala, aby za ním do Norimberku poslala dva své zástupce

²⁷⁹ POLESNÝ, *Znojmo v r. 1442*, s. 4–5.

²⁸⁰ Berní rejstřík města Znojma (1439), fol. 5b; POLESNÝ, *Znojmo v r. 1442*, s. 22, kde je místo Izáka uveden Žid Syna.

²⁸¹ Berní rejstřík města Znojma (1439), fol. 7b; POLESNÝ, *Znojmo v r. 1442*, s. 24.

²⁸² ANDERNACHT, Dietrich (ed.), *Regesten zur Geschichte der Juden in der Reichsstadt Frankfurt am Main (1401–1519)*, Band 1/1, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1996 (=Forschungen zur Geschichte der Juden, Abteilung B: Quellen 1/1), s. 83, č. 290.

²⁸³ Judenbuch III, fol. 59a <259/M108>, viz v obrazové příloze obr. 6.

²⁸⁴ PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen, s. 161, pozn. 44, který však uvádí rozdílné čtení částky: místo správných 4 kop, tedy v přepočtu 240 grošů, uvádí pouze 180 grošů, což by odpovídalo 3 kopám.

s plnou mocí.²⁸⁵ V návaznosti na to je pak ještě doložen dokument z 18. května 1431, v němž se praví, že Nachim jednal jménem obcí v Norimberku, Mohuči, Oppenheimu, Wormsu a Špýru ohledně poskytnutí sumy peněz panovníkovi.²⁸⁶

Dalším dokladem, že Nachim představoval čelného zástupce znojenské židovské obce ukazuje již jednou zmíněná listina z 23. září roku 1436, kdy prosil u markraběte Albrechta o pomoc při vymáhání dluhů od služebníků probošta z Hradiska sv. Hipolyta. Z těchto ojedinělých dokladů lze celkem bezpochyby říci, že Nachim výrazně překračoval rámec jak města Znojma, tak zemí Koruny české.

IV. 8. 1. Nachimovy půjčky

Zaměříme-li se na Nachimovu finanční aktivitu, jednalo se suverénně o nejčinnějšího věřitele, a to nejen v kontextu třetí židovské knihy, ale v kontextu všech znojemských židovských knih. Nachim vystupuje celkem v 269 transakcích.²⁸⁷ V případě knihy z let 1425–26 se pak jednalo o 35 transakcí, tedy pětinu celkového počtu židovských půjček v celé knize. Celková suma, kterou půjčil v tomto období činila 13 902 grošů, jedna půjčka pak byla vedena ve zlatých a činila 2 zlaté. Úročených týdenním úrokem bylo 8 transakcí, v žádném z případů však není jmenována výše úroku. Ostatní půjčky byly úročeny fixně.

Všechny půjčky byly splacené. Zda byly splacené v termínu, který byl u většiny půjček uveden, či později, není zřejmé. Pouze u jednoho případu je k zápisu připojena poznámka o postupném splácení dluhu.²⁸⁸ Nejvyšší půjčka dosahovala výše 24 kop grošů (tedy 1440 gr.), nejnižší pak pouhých 32 grošů. Jak jsem již v úvodu zmínil, průměrně dosahovaly Nachimovy půjčky necelých 400 gr., vzhledem k výskytu extrémně vysokých sum však bude ilustrativnější uvést medián půjček – ten činí 4 a půl kopy, tedy 270 grošů (pro srovnání: medián Ganslových půjček činí 128 grošů, Judlmanových pak 130 grošů).

Nachimova výrazná zámožnost se také ukazuje na počtu půjček v hodnotě 10 a více kop grošů.²⁸⁹ Z celkových třinácti jich osm pocházelo od Nachima (v jednom případě se jednalo o sdílenou půjčku od Nachima a jeho bratra Isserla, k tomu viz níže).

²⁸⁵ ANDERNACHT, *Regesten*, č. 361, s. 103.

²⁸⁶ Tamtéž, č. 381, s. 108.

²⁸⁷ PETER, *Familienbasierte Geschäftsbeziehungen*, s. 152.

²⁸⁸ *Judenbuch III*, fol. 4b <27>.

²⁸⁹ Viz Graf III: Celkový počet půjček, na s. 53.

Pozoruhodné také je, že kromě pojednané půjčky hnanické obce, připadly zbylé půjčky na jednotlivce (v jednom případě s manželkou), jeden z dlužníků – Hans Lechner, rychtář z Konic, měl takto vysoké dluhy u Nachima dva. Znamená to, že celou tíhu těchto sum nesl jednatel, resp. jeho domácnost. Ve třech těchto případech je uvedena konkrétní zástava: dům, dvůr nebo vinice. Většina z těchto dlužníků pocházela z vesnic v okolí Znojma. Pouze Michel hrnčír (*haffner*) pocházel ze znojemské části Pukental. Petra Fondla jsem pak s jistotou dávkou tolerance schopen lokalizovat do Znojma, neboť se v jednom ze zápisů uvádí i jeho syn Caspar, jenž je doložen v berních rejstřících z roku 1439²⁹⁰ a 1442.²⁹¹ Přesněji bydliště této rodiny určit nelze, evidentně docházelo k stěhování. Caspar je totiž roku 1439 doložen ve třetí čtvrti, o tři roky později však ve čtvrti čtvrté. I takto vysoké půjčky byly splatné většinou do půl roku až roku, jedna z nich dokonce pouze do 15 dnů. Všechny půjčky byly splacené, není však zřejmé, zda v určené lhůtě.

Mimořádně vysoké půjčky není možné posuzovat pouze optikou jednoho věřitele. Někteří z výše zmíněných dlužníků totiž peníze dlužili ve více případech, někdy se jednalo o relativně vysoké sumy. Blíže se tedy k tématu vrátím v příslušné podkapitole.²⁹²

Nachimovi se také několikrát podařilo získat do vlastnictví další znojemské domy, a to formou zástavy za dluhy. Dne 25. července 1425 prodal za 10 kop dům vedle dnes již zaniklého kostela sv. Petra (nacházel se na dnešním Václavském náměstí) Petrovi Scherhaiflovi.²⁹³ Dále bylo v zápise uvedeno, že měl Petr splatit dům ve dvou splátkách, 5 kop do čtrnácti dnů od zápisu transakce, zbylých 5 kop pak do sv. Jiří příštího roku. Za dluh ručil kupující celým svým jměním. Tím však celá transakce neskončila. Petr evidentně své závazky nesplnil, neboť Nachim vznesl 4. dubna 1426, tedy o necelý rok později, nárok na veškeré Petrovo jmění kvůli nejmenované sumě peněz – jednalo se patrně právě o nezaplacenou částku za prodej domu, byť to nebylo výslovně řečeno.²⁹⁴ Pozoruhodné však je, že Nachim tento nárok vznesl tři týdny před splatností částky. Je možné, že Petr nezaplatil ani první polovinu, zřejmě to ze zápisu není. Z těchto pramenů není ani jasné, zda Petr dluh skutečně zaplatil, je to však pravděpodobné. S jeho osobou se totiž setkáváme ještě v berním rejstříku z roku 1442,

²⁹⁰ Berní rejstřík města Znojma (1439), fol. 7a.

²⁹¹ POLESNÝ, *Znojmo v r. 1442*, s. 25.

²⁹² IV. 8. 2. Nachimova klientela.

²⁹³ Judenbuch III, fol. 53a <200/M49>.

²⁹⁴ Judenbuch III, fol. 82b <380/J26>.

kdy je uveden jako vlastník domu ve čtvrté čtvrti města, platí z něj 16 grošů.²⁹⁵ Mohlo se jednat o týž dům, který o sedmnáct let dříve koupil od Nachima.

Tato transakce není jediná, kterou Nachim se znojenskými domy prováděl. Dne 30. července 1425 si od Nachima půjčil Gorig popravčí (*nachrichter*) na blíže nespecifikovaný úrok 5 kop grošů. Za půjčenou sumu ručil svým domem v České ulici, který se nacházel vedle domu Petra Umzrina.²⁹⁶ V oddíle *Memoriale Christianorum* je ze stejného data doložen zápis, v němž se tentýž Gorig vzdal svého domu před Prostřední branou (nacházela se nedaleko České ulice u kláštera dominikánů, na dnešním pomezí Kovářské ulice a Komenského náměstí), který stál vedle dvora Petra lazebníka (*pader*), ve prospěch Žida Nachima. Nachim pak na oplátku osvobodil Goriga od dluhu 14 kop grošů, za něj měl původně od něj Gorig dům koupit.²⁹⁷ Aby byl celý případ ještě spletitější, vstupují do něj další osoby. Již o čtrnáct dní dříve totiž vznesl na Gorigův dům v České ulici, lokalizovaný znovu jako dům vedle Petra Umzrina, nárok Petr švec (*schuster*), kvůli pohledávce 6 kop grošů.²⁹⁸

Jak celý případ rozplést? Chronologicky prvním zápisem je nárokování Gorigova majetku ze strany Petra ševce (15. července 1425). Vzhledem k tomu, že je zápis mřežován, lze předpokládat, že Gorig Petrovu pohledávku uhradil. O čtrnáct dní později, 30. července 1425, zastavil Gorig stejný dům Nachimu Židovi za půjčku 5 kop grošů. Potud je to poměrně jasné. Nesoulad do toho však vnáší Gorigův dům u Prostřední brány, zmiňovaný ke stejnému datu. Mohlo se jednat o týž dům, jako dům v České ulici? Jak jsem výše zmínil, Prostřední brána se u České ulice nacházela. Pokud bychom tedy připustili, že označení lokace domu *vor dem Mit[e]rmtor* může označovat dům v České ulici, znamenalo by to také, že bude nutné ztotožnit Petra Umzrina s Petrem lazebníkem. Byť bylo označování osob ve středověku značně nekonzistentní, zde lze předpokládat, že se jednalo o dvě odlišné osoby, neboť dům Petra Umzrina se zmiňuje ve třetí židovské knize ještě jednou, v případě, který se zmíněnými transakcemi vůbec nesouvisí.²⁹⁹ Je zde patrný také nesoulad označení nemovitosti, s níž Gorigovy domy sousedí: Petr Umzrin vlastnil dům (*haws*), zatímco Petr lazebník vlastnil dvůr (*hoff*). Gorig tedy v jednu chvíli vlastnil dva domy, a to v relativní blízkosti: jeden v České ulici, jeden před Prostřední branou.

²⁹⁵ POLESNÝ, *Znojmo v r. 1442*, s. 24.

²⁹⁶ Judenbuch III, fol. 4a <24>.

²⁹⁷ Judenbuch III, fol. 53b <206/M55>.

²⁹⁸ Judenbuch III, fol. 71b <306/C47>.

²⁹⁹ Judenbuch III, fol. 52b <194/M43>.

Navrhuji následující chronologii Gorigových transakcí. Stěžejní jsou dva staré dluhy, jejichž termín vzniku neznáme: Gorig dlužil Petru ševci 6 kop grošů (nevíme důvod) a Nachimu Židovi za koupi domu před Prostřední branou 14 kop grošů. Petr si jako prostředek získání své pohledávky nárokoval dne 15. července 1425 Gorigův dům v České ulici, Nachim oproti tomu odpustil Gorigovi neuhrazenou částku za prodej domu a ten mu dům vrátil. Skutečnosti, že byl Gorig evidentně ve finanční tísní, potvrzuje záznam z téhož dne, do nějž se datuje vyrovnání s Nachimem, o půjčce 5 kop grošů, za níž znovu Gorig ručil svým domem v České ulici.

Za dluhy se samozřejmě neručilo jen nemovitostmi. Dokládá to například půjčka Michela hrnčíře (*haffner*) ze 17. července 1425. Než přistoupíme k jejímu popisu, je třeba se vrátit o čtyři měsíce dříve, ke dni 14. března 1425. Tehdy vznesl Nachim nárok na Michlův majetek kvůli dluhu 14 kop grošů, který byl již šest let nesplacený.³⁰⁰ Právě tato pohledávka se totiž promítá do červencové půjčky. V ní je totiž uvedeno, že Michel byl dlužen Nachimu Židovi 17 kop grošů, 4 kopy byl povinen splatit na Vánoce, 4 kopy na Velikonoce a zbylých 9 kop na sv. Jana Křtitele. K tomu zůstal dlužen 9 kop gr. staršího dluhu, a to tak dlouho, dokud neprovede práce v téže hodnotě. Vzhledem k tomu, že byl Michel hrnčířem, jednalo se v tomto případě především o výrobu kachlových kamen (*kachloffen*) a hrnců (*tepphen*).³⁰¹ Právě 9 kop staršího dluhu interpretuji jako část ze staršího dluhu, která se automaticky přičetla k dluhu novému. Protože pak bylo pravděpodobné, že by pro dlužníka bylo splácení spíše nemožné, volily patrně obě strany dohodu, že si dlužník svůj dluh odpracuje.

Uvedené příklady snad posloužily jako dostatečná ilustrace Nachimových půjček. Setkáváme se s půjčkami velmi vysokými, často se setkáváme s ručeními nemovitostmi. Půjčky je nutné chápat často jako součást širších fiskálních vazeb. Do nově zapisovaných transakcí se promítají půjčky a dluhy starší, leckdy mohla být půjčka součástí širších převodů majetku.

IV. 8. 2. Nachimova klientela

Nezbytné je také zaměřit se na to, jaká klientela si u Nachima půjčovala. Z celkového počtu 61 Nachimových dlužníků není místo původu uvedeno u deseti z nich. Dva z nich jsme schopni lokalizovat na základě znojemských berních rejstříků. Místo původu

³⁰⁰ Judenbuch III, fol. 81a <358/J4>.

³⁰¹ Judenbuch III, fol. 4a <22>.

zbylých osmi pro nás zůstává záhadou. Je však potřeba znovu zdůraznit, že přídomek uvedený za jménem nemusí nutně znamenat, že dotyčný v lokalitě skutečně žil. Mohlo se také jednat o historické přízvisko na úrovni příjmení. Pripustíme-li však, že přídomek skutečně odkazoval k místu původu, získáme následující čísla:

Místo původu	Počet dlužníků	Počet půjček
Hnanice	12 (5) ³⁰²	5 (4)
Stošikovice na Louce	5	4
Konice	4	7
Sedlešovice	4	3
Unšovice	4	2
Znojmo	4	4
Havraníky	2	1
Chvalovice	2	1
Milifron (dnes Dyje)	2	1
Jiřice	1	1
Oblekovice	1	1
Šaldorf	1	1
Šatov	1	1
Neznámé	8	8

Tabulka VII. Původ Nachimových dlužníků v letech 1425–26.

Z tabulky zřetelně vyplývá, že převaha dlužníků pocházela z Hnanic. Zde je to ovšem způsobeno především velkým počtem dlužníků v rámci jedné půjčky. Jedná se o výše již rozebraný případ osmi dlužníků.³⁰³ Pokud si tuto půjčku odmyslíme, získáme srovnatelné údaje s ostatními lokalitami. Dlužníci jsou tedy rovnoměrně rozvrstveni mezi jednotlivé lokality v blízkosti Znojma. Zastoupení znojemských obyvatel je poměrně nízké. S jistotou víme o čtyřech dlužnících, a i kdybychom přistoupili na nepravděpodobnou variantu, že u všech dlužníků, kde není uvedeno místo původu, se jednalo o Znojmo, dostaneme se k počtu dvanácti osob, což je pouhá šestina z celkového počtu Nachimových dlužníků.

Není neobvyklé, že si jedna osoba půjčila od stejného věřitele víckrát, a to často během krátkého intervalu. Třikrát figuruje u Nachima jako dlužník Hans Lechner, rychtář v obci Konice. Dvakrát si půjčil sám, v jednom případě pak spolu s Václavem

³⁰² V rámci jedné půjčky figuruje devět dlužníků, z nichž se někteří v knize dále nevyskytují, jejich nezahrnutím do celkového obrazu se dojem dominance hnanických dlužníků v Nachimově klientele relativizuje, viz níže.

³⁰³ Judenbuch III, fol. 4b <27>.

Fischerem a jeho manželkou. Kromě toho figuruje u Nachima také dvakrát jako ručitel za jiné dlužníky: vždy se jedná o Hanse Schilhera z Konic. Již zde předešlu další podstatný aspekt fungování finančnictví ve Znojmě – vzájemné ručení. Hans Lechner a Hans Schilher si za své dluhy ručí navzájem. Těmto vazbám se však budu věnovat podrobně ve zvláštní kapitole.³⁰⁴

V podkapitole o Nachimových půjčkách jsem zmiňoval některé půjčky, výrazně převyšující celkový průměr jeho transakcí. U třech osob se nyní zastavím – u výše zmíněného Hanse Lechnera, u Merta Sukera a Petra Fondla. Půjčky Hanse Lechnera jsou poměrně vysoké. Dne 14. března 1425 si půjčil 10 kop grošů se splatností do patnácti dnů.³⁰⁵ O necelého půl roku později, si od Nachima půjčil ještě vyšší částku, konkrétně 22 kop grošů,³⁰⁶ termín splatnosti byl na sv. Martina, tedy 11. listopadu 1425. V obou případech za půjčku ručili další lidé, vždy veškerým jménem, zástava konkrétních nemovitostí či jiného majetku uvedena není. Za zmínku stojí také diametrálně odlišná doba splatnosti: na jedné straně je to pouze 15 dní na splacení 10 kop grošů, na druhé straně je to pět měsíců na splátku 22 kop grošů.

Mert Suker z Havraníků si spolu se svou manželkou půjčili částku 21 hřiven grošů (1344 gr.), a to od Židů Nachima a jeho bratra Isserla.³⁰⁷ Půjčka byla do knihy vepsána dne 19. prosince, splatná byla do Vánoc příštího roku. Za půjčku ručili manželé půllánem vinice. Zde je lhůta splatnosti dokonce jeden celý rok. Tentýž den však byla do knihy vepsána další půjčka těchto manželů, kterou jim poskytl pouze výše zmíněný Isserl.³⁰⁸ Tato půjčka byla výrazně nižší, činila pouze 2 kopy a 15 grošů, splatná byla do masopustu, tedy do 12. února 1426. Půjčka byla bez specifikovaných zástav. Zápis je mřežován, dluh je možné tedy považovat za splacený. Termín zápisu do knihy neznačí nutně termín uzavření kontraktu, přesto však působí zvláštním dojmem, že si titíž lidé půjčují peníze částečně od stejného člověka nadvakrát, a to v tak rozdílných sumách.

Výraznou osobou z hlediska výskytu ve třetí židovské knize je Peter Fondl. Jako jeden z mála dlužníků je totiž doložen jednak jako dlužník Židů, jednak jako dlužník křesťanů. Spolu s ním také v některých případech vystupuje jeho manželka, jeho syn Caspar a jeho švagr Hanus. Peter Fondl má následující pohledávky: od Nachima si ve čtvrtek před sv. Martinem (8. listopadu 1425) půjčil 6 kop grošů na týdenní úrok, za

³⁰⁴ IV. 10. Vztahy mezi věřiteli, dlužníky a ručiteli.

³⁰⁵ Judenbuch III, fol. 2b <6>.

³⁰⁶ Judenbuch III, fol. 4b <25>.

³⁰⁷ Judenbuch III, fol. 5a <32>.

³⁰⁸ Judenbuch III, fol. 24a <95>.

což ručil dvěma zelenými plátny a jedním červeným.³⁰⁹ Dne 7. března 1426 si pak znovu půjčil dokonce 16 kop, tentokrát na úrok fixní.³¹⁰ Částka byla splatná po 8 kopách na sv. Jakuba (25. července) a na sv. Martina (11. listopadu). Za tuto půjčku Peter Fondl ručil svým dvorem (není řečeno, kde se nacházel) a svou vinicí.

Co se týče dluhů u křesťanů, situace je následující: Peter Fondl byl dlužen dne 29. října 1425, tentokrát se svou manželkou, 18 kop grošů Janu Smetanovi z Vrbovce a jeho dědicům.³¹¹ Částka byla splatná po částech: 6 kop o masopustu a 12 kop o Letnicích. Dlužníci dávali do zástavy 5 věder vína od Hanuše, jejich švagra. Jan Smetana pak část této pohledávky předal Vítovi z Prahy.³¹² Nejednalo se však o jediný dluh: 9. listopadu je v knize zapsán další dluh, tentokrát ve výši 10 kop grošů, který má Peter Fondl spolu s manželkou a synem Casperem u Hanse Lerlera z Norimberka. Specifické je, že dluh měli splatit na lineckém jarmarku. Pokud by mu na tomto jarmarku nezaplatili, pak mu měli zaplatit veškeré výdaje, které utratil o rok dříve na cestě do Znojma.³¹³ Kromě těchto zápisů o dluzích se setkáváme také s vymáhání starších dluhů: 15. dubna 1425 nechal vyvolat svou pohledávku bez uvedení její výše zlatník Andre Unger.³¹⁴ O čtyři dny později, 19. dubna, vymáhal svou pohledávku ve výši 16 zlatých Jeroným ze Štýru (Steyr), přičemž si nárokoval Petrův dvůr (znovu bez udání jeho polohy).³¹⁵ Téhož dne vznesl svou pohledávku na Petrův dluh ve výši 16 kop gr. také výše zmíněný Hans Lerler z Norimberka, a stejně jako Jeroným, i on si nárokoval Petrův dvůr.³¹⁶ Poslední z pohledávek pak pocházela z 30. dubna 1425, věřitelem byl Konrád Perausch ze Štýru (Steyr). Pohledávka činila sumu 80 liber, pravděpodobně vídeňských feniků. Věřitel si nárokoval Petrovu vinici.³¹⁷

Z uvedených údajů vyplývá, že Petr Fondl byl aktérem transakcí o vysokém objemu. Indicie napovídají, že se patrně jednalo o kupce, který jezdil na trhy do Lince – linecký jarmark je výslovně zmíněn v jednom z případů, pohledávky dvou věřitelů z rakouského Štýru na kontakty s Rakouskem ukazují také. Petr Fondl obchodoval mj. se sukнем, což se ukazuje v jednom z případů, kdy sukna figurují, jako zástavy. Dotyčný měl evidentně problém se splácením již tak dost vysokých dluhů.

³⁰⁹ Judenbuch III, fol 5a <31>.

³¹⁰ Judenbuch III, fol 6a <39>.

³¹¹ Judenbuch III, fol, 54a <216/M65>.

³¹² Judenbuch III, fol. 58a <254/M103>.

³¹³ Judenbuch III, fol. 54b <222/M71>.

³¹⁴ Judenbuch III, fol. 70a <276/C17>.

³¹⁵ Judenbuch III, fol. 70b <283/C24>.

³¹⁶ Judenbuch III, fol. 70b <284/C25>.

³¹⁷ Judenbuch III, fol. 71a <291/C32>.

Případ zde posloužil především jako ilustrace Nachimovy klientely, zároveň však dává nahlédnout do reality obchodních styků Znojma s rakouskými zeměmi, které byly stále živé, a to navzdory tomu, že i Morava byla v této době zasažena husitskými boji.

IV. 9. Ženy jako věřitelky³¹⁸

Ve světle pramenů se nemůže zdát jako překvapivá skutečnost ani to, že v zapsaných transakcích vystupují jako věřitelky také ženy. Na půjčování peněz se ženy podílely nejčastěji ze tří důvodů. Buď se jednalo o manželky, zastupující v té době ve městě nepřítomné muže, jako tomu bylo v případě Nachimovy manželky Freudel v roce 1427, nebo vystupovaly jako vdovy, které převzaly rodinné podnikání, a konečně pak mohly podnikat spolu se svými manžely. Setkáváme se i s případy, kdy žena ve finančnictví podnikala a její manžel nikoliv. Celkem se ve sledovaném období let 1425–26 v židovské knize nachází šest Židovek – věřitelek. Čtyři z nich podnikaly samostatně, dvě pak spolu se svými manžely.

Nejaktivnější ze samostatně podnikajících Židovek je *Jakobin Masschlin Jüdin*, tedy manželka Žida Jakoba Maschela.³¹⁹ V židovské knize z let 1425–26 je jí vyhrazena vlastní rubrika, v předchozí knize z let 1417–19³²⁰ je rubrika psána ještě na jejího manžela. Vlastní rubrika je Jakobově manželce vyhrazena ještě v knize z let 1427–28.³²¹

Rozebereme-li si její působení chronologicky, získáváme následující obraz. V druhé židovské knize je uvedeno celkem 22 půjček. Valnou většinu, celkem 19, provedl ještě sám Jakob Maschel, pouze 2 jeho dcera Ester (*Hester*). Jakobova manželka figuruje v poslední půjčce, zapsané v této rubrice, datované 19. prosince 1418 – jedná se o první její výskyt v židovských knihách.³²² Poslední půjčka, kterou provedla, se datuje k neděli po sv. Valentinu roku 1428, tedy 15. února. Další půjčka v této rubrice, z 10. března, je již připsána jejímu synovi Mandlovi, který se pak, s výjimkou jednoho případu, týkajícího se Ester, vyskytuje v rubrice sám. Lze tedy předpokládat, že tohoto

³¹⁸ Obecně tuto problematiku shrnul Michael TOCH, *Die jüdische Frau im Erwerbsleben des Spätmittelalters*, in: CARLEBACH, Julius (ed.), *Zur Geschichte der jüdischen Frau in Deutschland*, Berlin: Metropol-Verlag, s. 37–48, (přetištěno v TOCH, Michael, *Peasants and Jews in Medieval Germany: Studies in Cultural, Social and Economic History*, Aldershot: Ashgate, 2003); MARCUS, Ivan G., *Mothers, Martyrs, and Moneymakers: Some Jewish Women in Medieval Europe*, in: *Conservative Judaism* 38/3 (1986), s. 34–45.

³¹⁹ PETER, *Familienbasierte Geschäftsbeziehungen*, s. 154.

³²⁰ V rubrice na předešlý zapsán jako Jakob Maschl.

³²¹ *Judenbuch IV*, fol. 18a–19b.

³²² *Judenbuch II*, fol. 29b.

roku patrně Jakobova manželka zesnula, nebo nebyla schopna dále svou živnost vykonávat.³²³

V knize z let 1428–29 se pak setkáváme s oběma jejími potomky, synem Mandlem a dcerou Ester. Mandl podnikal samostatně ještě za života své matky, ve třetí židovské knize je mu vyčleněna samostatná rubrika,³²⁴ Ester se na podnikání podílela již v roce 1418. Nakolik se na podnikání podílel Esterin manžel nevíme: jeho židovské jméno neznáme, v židovských knihách se vyskytuje pouze jednou, roku 1428, a to bez uvedeného jména, pouze jako „Esterin manžel.“ Thomas Peter pak jeho osobu ztotožňuje s jistým Albrechtem Neuchristem, který je zmíněn v šesté židovské knize roku 1435. Jeho přídomek naznačuje, že se jednalo o konvertitu ke křesťanství. Tato osoba se zde zřekla všech nároků na jmění Židovky Ester, je tedy možné, že se jednalo o jejího manžela, který se konverzí odstříhl od své původní rodiny i komunity a tím pochopitelně přestal mít podíl na rodinném podnikání.³²⁵

Vraťme se však ke sledované manželce Jakoba Maschla. V letech 1425–26 půjčila peníze v osmi případech, v celkové hodnotě 12 kop a 47 grošů [767 gr.], o dva roky později pak dokonce v případech jedenácti, při celkové hodnotě 18 kop a 39 grošů [1119 gr.]. Jedna z půjček byla v hodnotě 1 zlatého. Většina jejích půjček, jak v letech 1425–26, tak v letech 1427–28 byla úročena fixním úrokem. Z celkem 19 případů je 11 *an schaden*, 8 je pak úročených týdenním úrokem, hodnota týdenního úroku je uvedena pouze v jednom případě, a to ve výši 4 denárů týdně.³²⁶

Další ze samostatně podnikajících žen, která se v roce 1425–26 v pramenech vyskytuje, je Maistrin *von Perg*. Ani v jejím případě není tento rok jediným, kdy by byla jako věřitelka aktivní. Podobně je doložena též ve čtvrté knize z let 1427–28.³²⁷ V knize z následujícího roku se již rubrika označená jejím jménem nenachází, není jmenována ani v části knihy *Juden urchund*. O sedm let později, v šesté židovské knize, je v rejstříku znovu jmenována osoba *Maistrin Judin*, je možné, že se jednalo o totožnou osobu,³²⁸ vzhledem k časové prodlevě to však není příliš pravděpodobné. Označení *Maistrin* je generické pojmenování manželky jakéhokoli *Maistra*, druhá zmíněná je

³²³ Zcela poslední výskyt v židovských knihách je z 4. července 1428. Judenbuch V, fol. 65a; PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen, s. 156, pozn. 14.

³²⁴ Judenbuch III, fol. 41a.

³²⁵ Judenbuch VI, fol. 113b. Podrobně k tomu viz PETER, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen, s. 156.

³²⁶ Judenbuch IV, fol. 18a.

³²⁷ Judenbuch IV, fol. 28a.

³²⁸ Judenbuch VI, fol. 85a.

navíc uváděna bez přídomku *von Perg*. V rejstříku poslední knihy na fol. 30b, ani jinde v knize, se již jakákoli Maistrin znovu nenachází.

Proti ztotožnění obou těchto osob mluví i údaje z roku 1436 – tehdy totiž Maistrin půjčila vysokou částku, 13 kop a 14 gr.³²⁹ V případě půjček z dvacátých let však půjčky nepřesahují 2 kopy. Tím se dle mého soudu potvrzuje, že je nepravděpodobné ztotožnit obě Židovky s přízviskem Maistrin, když i jejich hospodářská síla byla značně odlišná. Je samozřejmě možné, že během mezidobí let 1428–35 Maistrin zbohatla, nelze to však nijak potvrdit. Pro neztotožnění osob by svědčila i absence Maistrin v knize z let 1428–29.

Otázka je také ohledně případného přiřazení Maistrin k potenciálnímu manželovi. Jak jsem výše naznačil, nejčastějším důvodem pro samostatné podnikání žen ve finančnictví bylo jeho převzetí po zesnulém choti. Lze někoho takového dohledat i v židovských knihách pro tuto osobu? V druhé knize z let 1417–19 se nachází osoba se jménem Eyzak Jud Maister.³³⁰ Bohužel zůstává rubrika prázdná, nelze tudíž zjistit, zda měl dotyčný manželku, a zda je případně ztotožnitelná s onou Maistrin. Situaci bohužel neusnadní ani přídomek „von Perg,“ neboť se nikdo takový v předchozích knihách nevyskytuje.

Co do počtu půjček nebyla Maistrin *von Perg* nijak mimořádnou osobou. Za celou dobu jejího výskytu ve znojenských knihách je totiž doloženo pouze šest půjček. Ve sledovaném roce 1425–26 je to půjčka jedna (ve výši 50 gr.), o dva roky později jsou to půjčky tři. První půjčka z tohoto roku byla ve výši 2 kopy gr. na týdenní úrok 1 gr., zástavou byl dán dům v *Bremer gassen*. Po jejím splacení na ni navázala další půjčka ve výši 4 zlatých, splatná do masopustu, a v případě nesplacení pak s týdenním úrokem 1 a půl gr. Poslední pak byla půjčka ve výši 75 grošů, splatná na sv. Šimona a Judu, za což byla zastavena dlužníková vinice.

Nijak výrazně aktivní v půjčování peněz nebyla během let 1425–26 ani Rachel, dcera Židovky Slahrin. Ve třetí židovské knize půjčila peníze pouze v jednom případě, a to částku 30 gr.³³¹ O dva roky později však půjčila Rachel peníze tentokrát sedmkrát.³³² Jednalo se však o velmi nízké půjčky, jen jedna z nich svou hodnotou (1 a

³²⁹ Judenbuch VI, fol. 85a. *Niklas Prower un[d] sein hawsfraw hab[e]n vor mein bechant, daz sew schuldig sein der Maistrin Judin XIII sch' g' un[d] XIII g' auf sank Mert[e]n tag an sched[e]n un[d] gelob[e]n dar zu mit al ir hab sew paide. Actu[m] f[fe]ria II p[ost] Vincenti anno etc XXXVI°.* (23. ledna 1436).

³³⁰ Judenbuch II, fol. 22b–23a.

³³¹ Judenbuch III, fol. 45a. <147>

³³² Judenbuch IV, fol. 34a–b.

půl kopy a 20 grošů) přesáhla hodnotu 100 grošů. O další rok později v pramenech Rachel chybí, znovu se objevila až v roce 1435, kdy je doložena u třech půjček.³³³ V tomto případě jsou půjčky přeci jen vyšší, jedna sice má hodnotu pouze půl kopy grošů, ostatní dvě však činí 3, resp. 4 kopy grošů. Nutné je také zdůraznit, že na rozdíl od výše zmiňované Maistrin von Perg, kde se v roce 1435 setkáváme s její jmenovkyní, v případě Rachel je identifikace spolehlivá, vždy se objevuje s přídomkem *Slahrin*, případně *Slahrin tochter*.

Židovka Sarel, objevující se v knize též pod jménem *Sarel Veniger*, tedy Sarel zvaná Menší, je doložena ve více případech, nejen ve sledované třetí židovské knize. Poprvé je vlastní rubrika doložena již v druhé židovské knize z let 1417–19, kde je uvedena pod jménem *Heschlin Judin, Zara genant*, tedy Hešlova Židovka, zvaná Sára.³³⁴ V letech 1425–26 figuruje ve třech půjčkách.³³⁵ O dva roky později, ve čtvrté židovské knize, se vyskytuje znovu, tentokrát pod jménem *Venige Sarl Heschlin genant*, tedy Menší Sára, zvaná Hešlova, a to ve dvou zápisech.³³⁶ Stejně tak se vyskytuje o rok později, znovu jen pod jménem *Sara weniger*, tentokrát jen se dvěma zápisy.³³⁷ V knize z let 1435–36 je vyčleněna jedna rubrika pro Židovku jménem Sára, zůstala však prázdná.³³⁸ Není zřejmé, zda se jednalo o tutéž Sáru, jako v předchozích případech. V poslední dochované knize se již Sára nevyskytuje vůbec.

Půjčky u Sáry nejsou nijak závratně vysoké, nejvyšší činí 3 a půl kopy grošů.³³⁹ Až na jednu půjčku jsou všechny zatížené fixním úrokem. O půjčce Václava ponocného jsem se zmínil již výše, je však pozoruhodné, že tentýž člověk si stejnou sumu peněz, tedy 3 hřivny grošů, půjčil také o osm let dříve.³⁴⁰ Tehdy, na rozdíl od roku 1426, nedával do zástavy svůj dům, ale „pouze“ ručil veškerým jměním. Půjčku tenkrát činil sám, bez podílu manželky. Skutečnost, že si tato osoba půjčila peníze víckrát od téže věřitelky však může napovídat o „klientských“ vazbách mezi Židy a jejich dlužníky. Je to přirozené. Pro obě strany bylo výhodné kontrakt podepsat znovu ve chvíli, kdy spolu měly pozitivní zkušenosti.

Souhrnně vzato nelze o figurování žen jako věřitelek říci nic mimořádného. Obvyklé bylo, že se na podnikání podílely spolu se svými manželi, a po jejich smrti

³³³ Judenbuch VI, fol. 72a.

³³⁴ Judenbuch II, fol. 66a.

³³⁵ Judenbuch III, fol. 49a <149> <150> <151>

³³⁶ Judenbuch IV, fol. 36a.

³³⁷ Judenbuch V, fol. 29a.

³³⁸ Judenbuch VI, fol. 71a.

³³⁹ Judenbuch IV, fol. 36a.

³⁴⁰ Judenbuch II, fol. 66a.

přebíraly podnikání a pokračovaly v něm v nezměněné míře. Svědčí o tom mimo jiné i způsob, jakým jsou v knihách jmenovány, téměř vždy pomocí jmen jejich manželů. Příklad Židovky Ester, která patrně vedla svou živnost bez podílu manžela, je nutné chápat jako mimořádný, nelze z něj vyvozovat pravidlo.

IV. 10. Vztahy mezi věřiteli, dlužníky a ručiteli

Je zřejmé, že převážně na základě informací z jedné ze sedmi židovských knih není možné detailně analyzovat vztahy mezi osobami, které se v ní vyskytují. Uvedená kapitola tak poslouží spíše k náčrtu možných vztahů mezi dlužníky, věřiteli a ručiteli. Domnívám se, že i takováto drobná sonda nastíní, jak finančnictví ve středověkém Znojmě fungovalo.

U zápisů dluhů se nezřídka objevuje situace, kdy si dlužník a ručitel v jedné transakci vymění své role v transakci další, jak jsem již naznačil v kapitole o Nachimově klientele.³⁴¹ Pro ilustraci zde uvedu zápis dluhu z 25. března 1425:

It[em] Pet[e]r der Bentlein sun von Nasschraticz hat vor mein bechant das er schuldig ist Ganslein dem Jüden und Abraham seym aiden VIII mrc' g' dido ste[n]t an gesuch II mark g' auff sankt Johans tag schirist chu[m]ftig und dy VI mark g' auff sankt Michels tag dar nach auch an gesuch dofür sint purg' Anderl Pachanders und Pet[e]r Sundel und Hans der Hawswyrt all vo[n] Nasschraticz und gelob[e]n yn mit gesampt[er] handt mit all yr hab. Act[um] anno etc. XXV° d[omi]nica die q[ua] cant[atur] Judica me.³⁴²

V tomto případě vyznává Peter, Bentleinův syn z Načeratic, že dluží Židům Ganslovi a jeho zeti Abrahamovi 8 hřiven grošů, které zaplatí ve dvou splátkách: 2 hřivny na sv. Jana Křtitele (24. června) a 6 hřiven na sv. Michala (29. září). Za půjčku ručí jeho sousedé z Načeratic – Anderl Pachander, Peter Sundel a Hans der Hawswyrt (což byl načeratický rychtář).³⁴³ Hned následující zápis z téhož dne, zní následovně:

³⁴¹ Kapitola IV. 8. 2. Nachimova klientela.

³⁴² Judenbuch III, fol. 15a <58>.

³⁴³ Jako rychtář je uveden na fol. 54b <221/M70>.

It[em] Anderl Pachanders von Nasschraticz hat vor mein bechant das er schuldig ist Ganslein dem Juden LXX g' dido ste[n]t an gesuch auff sankt Michels schirist chu[m]ftig dofür ist purg[e]l Pet[e]r der Bentlein sun auch von Nasschraticz und gelob[e]n ym dofür mit gesampt[er] handt mit all yr hab. Act[um] anno etc. XXV° d[omi]nica die q[ua] canta[tur] Judica me.³⁴⁴

Zde naopak Anderl Pachander, který výše figuroval jako ručitel, vyznává před rychtářem, že dluží Židu Ganslovi 70 grošů, které má splatit také do sv. Michala. Za dluh ručí předchozí dlužník Petr, Bentleinův syn.

V případě vzájemného ručení se nejedná o nic výjimečného. Představme si, jak se výše zmíněný modelový případ odehrál ve skutečnosti – skupina obyvatel z Načeratic přišla do města, a při té příležitosti si někteří půjčili od Židů patřičnou sumu peněz, a protože přišli do města spolu, rovnou se jejich druhové nabídli jako ručitelé. Recipročně se zachoval i předchozí dlužník ke svému společníku ve chvíli, kdy potřeboval ručitele on. Lze předpokládat, že skupina přišedších z Načeratic šla do města z více důvodů, než byla půjčka u Židů. Soudím tak mj. z toho důvodu, že Peter Snudel, jeden z výše zmíněných ručitelů, se v knize již nevyskytuje, Hans der Hawswyrt pak ještě jednou jako ručitel za jiné dluhy, k nimž se níže ještě vrátím. Těžko si lze představit, že by oba šli do města jen proto, aby zde ručili svým sousedům za dluhy.

Jak takováto sousedská vzájemnost v ručení za dluhy fungovala v rámci jedné obce, dokazuje osoba zmíněného načeratického rychtáře Hanse Hawswirta. Jako ručitel figuruje totiž víckrát, a vždy v případech dluhů načeratických sousedů. Dne 7. listopadu 1425 vyznal před rychtářem, že ručí za Hansleina, Moyrova syna z Načeratic, který již tři roky dluží 6 kop grošů Židu Tebleinovi. Dále vyznává, že témuž Židovi ručí za čtyři roky starý dluh Andre Pachandera ve výši půldruhé hřivny gr., za který dále ručí Petr Peczman a Filip der Tenkl, oba také z Načeratic.

Přesto i v případě ručení překračovaly vazby i hranice jednotlivých vsí. Petr, Bentleinův syn, je doložen jako ručitel v případě dluhu Hanse Schreyera ze vsi Vrbovec, který si do Židovky Beluše půjčil 2 kopy grošů s týdenním úrokem 20 denárů. Kromě Petra ručil také Andre Snudl z Načeratic (snad příbuzný Petera Snudla z výše zmíněného případu), a dále Lucas der Pawr z Krhovic. Všechny tři

³⁴⁴ Judenbuch III, fol. 15a <59>.

vsi se od sebe nacházejí ve vzdálenosti 2–6 km, je tedy pravděpodobné, že se všichni zmínění dlužníci a ručitelé znali.

Další skutečnost, kterou je nezbytné zmínit, je vazba mezi dlužníky a věřiteli. Již ve zvláštní kapitole jsem pojednal specifickou vazbu mezi Josefem z Retzu a jeho klientelou. Podobné tendence jsem naznačil i u Nerela z Hostěradic. Zde se v obou případech jednalo o Židy, kteří velmi pravděpodobně nežili ve Znojmě. Lze však u znojenských Židů vystopovat podobné klinetské vazby? U výše zmíněných Načeratic je situace následující. Z Načeratic jsou doloženi celkem tři dlužníci v celé knize, všichni si půjčili peníze od Žida Gansla. Gansl během jednoho roku půjčil peníze v 26 případech, dlužníci pocházeli z více než deseti lokalit v okolí Znojma. Těžko lze tedy obhájit výlučné postavení načeratických dlužníků. Přesto však nelze hypotézu o vazbách mezi dlužníky z jedné lokality s konkrétním věřitelem odhodit jako zcela bezpředmětnou. Zaměříme-li se na dlužníky ze vsi Hnanice, nalezneme celkem 16 osob, které si půjčily u Židů.³⁴⁵ Jednalo se celkem o 10 půjček, z čehož pouze 4 byly provedeny u jiného věřitele, než byl Žid Nachim. Zde by tedy bylo možné o nějaké vazbě uvažovat. Posoudíme-li situaci ve vsi Chvalovice, kde je doloženo 12 dlužníků v 10 transakcích, je zde paleta věřitelů pestřejší: čtyři transakce připadají na Žida Muschela, dvě na Isserla a Judlmana, a jedna na Nachima a Abrahama Lammela. Zde je tedy rozložení transakcí mezi jednotlivé věřitele vcelku rovnoměrné. Z devíti transakcí, které proběhly u Židů, a učinili je lidé pocházející ze Stošíkovic na Louce (jednalo se celkem o deset osob), připadly čtyři na Nachima (pět osob), dvě na Judlmana (3 osoby) a po jedné pak na Žida Lessira a Židovku Sarel.

Spíše než vazbu obyvatel jedné obce na konkrétního židovského věřitele, by tak bylo přínosnější posoudit vazby jednotlivců ke konkrétním Židům, a to v dlouhodobém měřítku. To však nemůže být předmětem této práce. Většina osob totiž v jedné knize figuruje pouze jednou v pozici dlužníka. Jen v několika případech si jedna osoba půjčuje peníze během roku víckrát. Například Andre Schuster ze Sedlešovic si půjčuje dokonce třikrát od Žida Muschela,³⁴⁶ v rozmezí od 14. října 1425 do 10. dubna 1426. Dvakrát půjčka dosahuje 3 kopy gr., jednou činí 5 kop a 10 gr. Obě půjčky ve výši 3 kopy gr. jsou úročené, a to obvyklou sazbou 1 gr. z kopy gr. týdně. Pouze nejstarší půjčka je mřežovaná, tedy splacená. Půjčka

³⁴⁵ Takto vysoké číslo je dané půjčkou devíti lidí u Žida Nachima.

³⁴⁶ Judenbuch III, fol. 39b–40a <127>, <131>, <133>.

z prosince i z dubna následujícího roku zůstala bez splacení. Jiné půjčky v tomto roce u Andreho nenacházím. V jednom případě je však Andre zmíněn jako ručitel v dluhu Hanse Spacha ze Sedlešovic, který vznikl také u Žida Muschela.³⁴⁷ Podobně třeba Cristan Rudl ze Znojma – Pukentalu dluží dvakrát, vždy Židu Lessirovi.³⁴⁸ Stejně tak se ale setkáváme s tím, že jsou půjčky rozloženy mezi více věřitelů. Například Gorig, starý rychtář z Chvalovic figuruje jako dlužník ve třech případech, jednou si půjčuje od Isserla, dvakrát od Muschela. Přesto však lze usuzovat, že osobní vazba na jednoho věřitele nebyla neobvyklá. K jejímu posouzení by však bylo nutná detailní prozkoumání všech sedmi židovských knih.

³⁴⁷ Judenbuch III, fol. 58b <257/M106>.

³⁴⁸ Judenbuch III, fol. 29a–29b <104>, <108>.

V. Závěr

Následující řádky nemohou být shrnutím stavu židovského finančnictví ve středověkém Znojmě, neposkytnou ani přehled o půjčování peněz a úvěrovém obchodě středověkého města. Jak jsem v práci několikrát zmínil, byl by to úkol vyžadující zpracování celého korpusu židovských knih, berních rejstříků, knih počtů a dalšího písemného materiálu. Shrnu zde tedy především trendy, které jsem studiem úvěrů znojenských Židů během jednoho roku vypožoroval. Pouze v několika případech jsem přistoupil ke srovnání dat z let 1425–26 s daty z let jiných, i tehdy však pouze v nezbytně omezené šíři.

Na židovském úvěrovém podnikání se v roce 1425–26 aktivně podílelo maximálně 20 osob. Odhady početnosti židovské komunity ve Znojmě počítají se 120–150 osobami, což mohlo reálně znamenat přibližně 30 rodin. S jistou dávkou tolerance lze považovat jednotlivé Židy půjčující peníze za hlavy rodin. Je nutné odmyslet si blízké příbuzné (manželky a děti) ve chvíli, kdy manželé podnikají společně a děti ještě nemají založené vlastní rodiny. Takto z celkového počtu Židů – finančníků v roce 1425–26 odpadá například Židovka Beluše, dále třeba manželka Žida Davida, avšak počet jednotlivých zástupců rodin se výrazně nesnižuje. Lze tedy usuzovat, že na úvěrovém podnikání ve Znojmě se alespoň v minimální míře podílela většina zdejších židovských rodin. Jak jsem však již zmínil několikrát, pouze přibližně ve třech či čtyřech případech lze připustit, že úvěrové podnikání generovalo takový zisk, aby z něj mohla být rodina živa jako z hlavního zdroje příjmů. S velkou dávkou jistoty to tak bylo u Židů Nachima, Judlmana, Gansla a Abrahama Lammela. Ani v těchto případech bych však nezastával názor, že úvěrový obchod byl jediným zdrojem obživy těchto rodin, již pro značnou nevyzpytatelnost tohoto hospodářského odvětví a s tím spojenou legislativou.

I pozici žen v úvěrovém podnikání je nutné nazírat právě optikou sdílené rodinné obživy. Pokud se s ženami setkáváme, pak se jedná buď o vdovy, které převzaly podnik za své zesnulé manžely, nebo o manželky, které buď podnikají společně s manžely, nebo je zastupují v době jejich nepřítomnosti ve městě. Na celkovém obrazu židovských úvěrů a jejich role v městské společnosti ženy nic nemění. Skutečnými podnikateli v této oblasti byla početně velmi marginální skupina lidí, která ovšem navěky zformovala zkratkovitý obraz o hlavním zdroji obživy Židů ve středověku. Za srovnání by však bezpochyby stál podíl Židovek a křesťanek na půjčování peněz ve

vzájemné korelaci. Zde by se případně mohly objevit nové a cenné informace o této hospodářské sféře.

Ve znojenských půjčkách výrazně dominuje Žid Nachim, objem jím poskytnutých půjček převyšuje 13 000 grošů. Lze chápat tento princip extrémně movitého židovského finančníka ve městě jako symptomatický pro židovský úvěrový obchod jako takový? Nachim jednak pocházel velmi pravděpodobně z bohaté rodiny, dokládá to výrazná aktivita jeho otce, zároveň se ale dokázal vypracovat do pozice reprezentanta znojenských Židů, což dokládá jeho žádost z roku 1436, stejně tak do pozice emisara krále Zikmunda k Židům ve Svaté říši římské. Zda lze klást Nachimovu vazbu na krále Zikmunda do souvislosti s královým pobytem ve Znojmě roku 1421, na to odpověď nenalezneme, vyloučit to však nelze a je to jedna z mnoha otázek, které za sebou tyto prameny zanechávají. Nahlédneme-li do pramene analogického k pramenům znojenským – tedy do olomouckých židovských register – narážíme na podobnou situaci: neaktivnějším, a tedy patrně i nejbohatším poskytovatelem půjček, byl žid Salomon, který stál za 490 kontrakty, což činilo 42 % všech olomouckých židovských úvěrů. V těsném závěsu za ním stál jeho otec se 109 kontrakty.³⁴⁹ Jakkoli ošidné je pracovat s analogiemi napříč jednotlivými zeměmi, nahlédneme-li do podrobné analýzy židovského půjčování peněz ve středověké Anglii z pera Julie Mell, narážíme v podstatě na tentýž fenomén: valná většina židovské populace stála za minimem kontraktů, dominantní počet půjček byl v rukou přibližně deseti procent židovské populace.³⁵⁰ Julie Mell navíc zasadila tuto otázku do kontextu movitosti celkové židovské populace v jednotlivých anglických městech, kde dochází na základě údajů o výběru daní k závěru, že většina majetku židovských komunit tkvěla v rukou několika málo jedinců.³⁵¹ Znojenské prameny takto detailní analýzu neumožňují, přesto naznačují, že i zde mohla být situace obdobná: největší majetek jistě držela rodina Nachimova, ostatní rodiny pak stály až v dalekém odstupu. Z této hospodářské dominance pak zákonitě vyplývala i dominance v zastupování obce. Bohužel však z této doby chybí jakékoli údaje o reprezentantech židovské samosprávy – o starších a dalších hodnostářích – které by tuto hypotézu mohly podepřít. Interpretaci neusnadňuje ani absence údajů o případných Nachimových potomcích, známá jsou pouze jména jeho

³⁴⁹ ZAORAL, *Financial Conditions*, s. 135.

³⁵⁰ MELL, *The Myth I*, s. 198–208.

³⁵¹ MELL, *The Myth I*, s. 174–187.

dvou manželek, nelze tedy odvozovat, jak se vyvíjela pozice jeho rodiny od posledních zmínek o Nachimovi z roku 1438 do vypovězení Židů ze Znojma v roce 1454.

Znojenské židovské knihy nesloužily jen pro pojištění kontraktů obyvatel Znojma a jeho okolí. Jak jsem doložil na příkladu Nerela z Hostěradic a Josefa z Retzu, sloužily tyto úřední knihy i pro Židy, kteří ve Znojmě nežili a peníze půjčovali obyvatelům svých domovských měst. Je to velmi cenná zmínka pro chápání kontextu celého pramene, tím spíše, že překračovala i zemskou hranici. Nakolik lze tyto případy chápat symptomaticky a nakolik se jednalo spíše o výjimečné případy, nelze posoudit, zde je výpověď znojenských dokumentů velmi omezená, komparace by musela proběhnout s případy z jiných měst.

Valná většinu židovských půjček byla krátkodobá, maximálně na půl roku až rok, nejčastěji o obejmu od 1 do 3 kop grošů. Souvisí to s povahou půjček, neboť byly spíše překlenovacího charakteru. Antonín Verbík je přímo klade do souvislosti s rozvinutým vinařstvím v této lokalitě, které potřebovalo velké množství námezdních sil, především v době sklizně.³⁵² Otázkou však je, zda lze tuto hypotézu účinně obhájit s ohledem na termín uzavření půjček: jak jsem již prezentoval v Grafu I, většina půjček ve třetí židovské knize byla roku 1425 uzavřena v březnu (17), červnu (19) a červenci (14), naopak podzim je vysloveně slabý (září: 5, říjen: 4 a listopad: 13⁵³). Abnormální (v porovnání s rokem 1425) se jeví počet půjček uzavřených v dubnu 1426, kdy jich je uzavřeno 21. Je nabíledni, že z údajů z pouhých 62 týdnů nelze vyvozovat nějaké jasné závěry. Zde bude nutné provést komplexní zhodnocení termínů, na jejichž základě bude teprve možné vyřknout verdikt o možné souvztažnosti termínů půjček a zemědělských období. Údaje z třetí židovské knihy jsou však velmi nejednoznačné.

Kromě těchto překlenovacích, většinou velmi nízkých půjček, se setkáváme naopak i s půjčkami velmi vysokými. Je symptomatické, že tyto půjčky většinou poskytl výše zmíněný Židé ze špice společnosti, a to buď většímu kolektivu osob, nebo movitému jedinci. Z jedinců je možné vypíchnout Petra Ffondla, patrně znojenského kupce, který se opakovaně zadlužoval jednak u Židů, jednak u křesťanů, často také kupců, o čemž svědčí poznámky o původu těchto jedinců (Jeroným ze Štýru; Hans Lerler z Norimberka a jeho požadavek na splacení dluhu na lineckém jarmarku atd.).

Druhou skupinou dlužníků, kteří si půjčili vysoké částky, pak mohly být kolektivy zástupců vesnických samospráv. Tito si půjčovali peníze buď sami pro

³⁵² VERBÍK, Rychtářské knihy, s. 68.

potřebu své vsi, nebo jako zástupci svých pánů. Velmi ilustrativně to odhaluje způsob, jak byly v úvěrovém podnikání využívány jednotlivé skupiny poddaných pro zajištění finančních prostředků pro své pány. Výjimkou však nejsou ani případy, kdy si šlechtic půjčuje peníze od Židů osobně. Nutně vyvstává otázka, zda podobným způsobem nevyužívali možnosti židovského kapitálu i zástupci rady města Znojma pro ukojení finančních potřeb města. Kniha z let 1425–26 to nedokládá, což však neznamená, že tomu tak nebylo v jiných letech. Tuto otázku je tedy pro další bádání nutné vést v patrnosti. Zároveň to vyzdvihuje velmi podstatný aspekt celého úvěrového podnikání, ať již židovského či křesťanského – půjčování peněz nebylo zdaleka určeno pouze obyvatelům města, ani pouze lidem movitým, spíše právě naopak. Pro léta 1425–26 je doložen původ u 139 ze 186 dlužníků u Židů, pouze 25 z nich pocházelo ze Znojma nebo jeho předměstí. Dominantní část klientely tedy tvořili obyvatelé venkova. I tento údaj bude nutné podrobit komplexnímu zkoumání celého korpusu pramenů. Zároveň se zdá, že klientela židovských a křesťanských věřitelů se překrývala jen v omezené míře, bude tedy nezbytné získat poměr o zastoupení městských a venkovských dlužníků u křesťanských věřitelů, aby bylo lze vyslovit přesvědčivý soud o rozvrstvení zákazníků jednotlivých finančníků.

Vazby, které panovaly mezi sousedy na venkově se zákonitě přenášely i do úvěrového podnikání. Velmi často si za sebe ručí jednotliví dlužníci navzájem, případně jeden movitý ručitel dává záruky za vícero dlužníků. Vzájemná provázanost jednotlivců se nutně neomezovala jen na jednu ves, setkáváme se i s případy, kdy si navzájem ručí za dluhy lidé z okolních vesnic. Poskytuje to sice omezený, přesto však cenný vhled do fungování venkovské society a do vazeb, které uvnitř ní existovaly. Informace jsou o to cennější, že se jedná často o jediné zmínky, které jsme o těchto lidech schopni získat. Jestliže v případě měšťanů disponujeme často velmi omezeným korpusem pramenů, oč cennější je jakákoli informace o středověkém obyvateli venkova.

Všechny půjčky byly úročené, zpravidla buď týdenním úrokem nebo úrokem fixním. Pokud je doložena výše týdenního úroku, většinou nevybočovala z obvyklého úroku 1 groš z kopy, případně 8 feniků z kopy, což je suma analogická. Interpretačně problematická je výše fixního úroku, neboť zde chybí jakákoli indicie o tom, jak velký poměr tento úrok zaujímal v zapsané půjčené částce. Ani zde bych však nepředpokládal, že poměrná výše úroku nějak zásadně vybočovala z poměru stanoveného obvyklým týdenním úrokem. Podstatná, nikoliv však překvapivá, je praxe, kdy vysoké částky, pohybující se kolem hodnoty 10 kop grošů a vyšší, nebyly

úročeny týdně, ale fixním úrokem. Z hlediska splatnosti částky je to přirozený tah jak ze strany dlužníka (částka nehrozí vyrůst do nesplacitelných výšek), tak ze strany věřitele (je zde větší šance, že bude částka splacena).

Praxe půjčování na zástavu nebyla v tomto roce výrazněji zastoupena, se uvedením zástavy se setkáváme pouze v necelé třetině případů. Nejčastěji jsou pak zastavovány nemovitosti, zpravidla části vinic, případně domy (ve valné části případů domy ve Znojmě). Velmi často se domy nacházely spíše na periferii města – v České ulici, lemující opevnění, v části Pukental, nacházející se za hradbami u řeky, obývané mj. koželuhy, dále pak u různých bran. Tyto informace by bylo lze interpretovat jako indicie k poznání sociálního postavení dlužníků pocházejících ze Znojma: mohlo se jednat převážně o méně majetné obyvatele města. Zároveň je však třeba zdůraznit, že jsou ojediněle zastoupeni i představitelé bohatších vrstev společnosti. Pro komplexní zhodnocení by tedy bylo nutné prozkoumat celou skupinu židovských knih. Přesto si již v této situaci dovoluji vyřknout soud o tom, že do židovských knih byly zapisovány především dluhy méně majetných vrstev obyvatelstva. Vede mě k tomu jednak výše zmíněný poměr obyvatel venkova a obyvatel Znojma v celkovém počtu židovských dlužníků, jednak původ znojemských dlužníků ve spíše méně prestižních částech města. Pokud poskytovali Židé půjčky šlechticům a dalším příslušníkům společenských elit, nemusely být nutně zapsány do městských knih, spíše lze předpokládat zápis na separátní list, jak o tom svědčí například dluh markraběte Prokopa a dalších šlechticů z roku 1397. Tato domněnka však musí zůstat pouze ve sféře hypotéz, neboť případ Prokopovy půjčky pochází z doby, kdy ještě nebyly židovské knihy vedeny, a žádná taková listina pojišťující dluh šlechtice u znojemských Židů z let, kdy byly židovské knihy vedeny, dochována není. Hypotézu oslabuje i skutečnost, že se s některými šlechtici ojediněle v židovských knihách setkáváme.

Židovské knihy jsou rozhodně nedocenitelným pramenem pro poznávání hospodářských a sociálních dějin středověkého města. Nabízí pestré informace o ekonomických vazbách uprostřed středověké society, o vazbách mezi městem a venkovem, o vazbách mezi křesťany a Židy. Finance, poskytované znojemskými Židy sloužily na jednu stranu jako nezbytný pohon středověkého hospodářství, stejně tak ale hnaly vodu na mlýn mezilidských záští a sporů. Se stížnostmi na židovské úroky a na jejich neúměrnou zátěž pro obyvatele města se intenzivně setkáváme od husitských válek a ony jsou nakonec jedním z důvodů, proč museli Židé město opustit. Na jednu

stranu byli tedy židovští finančníci důležitou součástí středověkého hospodaření, na druhou stranu bylo právě finanční podnikání zdrojem jejich zkázy ve městě.

VI. Příloha: Regesta třetí židovské knihy

Pro možné ověření souvislostí jsem připojil na závěr práce též registové zpracování zápisů třetí židovské knihy. Pro snazší orientaci jsem připojil ke každému zápisu v knize vlastní signaturu. První část, vlastní *Judenbuch*, ji má v podobě prostého čísla, zápisy z dalších částí knihy (*Memoriale Christianorum* – v signatuře odlišená písmenem M, *Urchund der Christen* – v signatuře odlišená písmenem C, a *Juden urkund* – v signatuře odlišená písmenem J) jsou pak signovány průběžným číslováním, za něž je zařazeno ještě číslo, sledující pořadí zápisu v dané části knihy – například signatura prvního zápisu části *Memoriale Christianorum* tak má podobu 152/M1 – jedná se o 152. zápis v knize, a 1. zápis v části *Memoriale Christianorum*.

Zápisy jsem se pokusil rámcově ponechat v jejich syntaktické formě, dataci jsem však vyjmul do vlastního sloupce. Jména osob ponechávám většinou v původní podobě, pouze pokud se jednalo o prokazatelně české jméno, přepsal jsem jej česky: např. jméno manželky Isserla Žida, v originále psané jako Belusche, přepisuji Beluše, apod. Přízviska, z nichž by bylo lze odvodit řemeslo či vykonávanou živnost jedinců jsem nicméně překládal, původní formu uvádím *kurzívou* v závorce. *Kurzívou* jsou též uvedeny názvy lokalit, jejichž současný název se mi nepodařilo dohledat.

Signatura	Datum	Obsah	Folio
	Neděle Esto mihi [(18. února 1425]	<i>It[em] Alhie ist v[er]merkt vorden das Judenpuch das mir Joha[n]ni Pat[e]rnostrar dyczeit Stat Richt[e]r mein gnadigen h[er]r[e]n der gesworen Rat geantwurt und geb[e]n nach Cristi gepurt vierczehen ffünf und czwaynczigisten Jar des Su[n]tag Esto mihi in Deum.</i>	1a
1	Čtvrtek po neděli Invocavit me [1. března 1425]	Hans Reisner z Konic je dlužen Nachimu Židovi 4 hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	2a
2	Středa před nedělí Oculi mei [7. března 1425]	Sigel pekař (<i>pok</i>) je dlužen Nachimu Židovi 4 a půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Jiří. Peníze mají být odvedeny z toho, co zaplatil pánům na lozunce za dům, a dům je zástavou Židům. Za to ručí Sigel veškerým svým jměním.	
3	Pondělí po neděli Oculi mei [12. března 1425]	Mert Rabeawp pekař (<i>pek</i>) je dlužen Nachimu Židovi 3 kopy grošů, které má zaplatit půl na sv. Jiří a půl na sv. Jana Křtitele, za což ručí veškerým svým jměním.	

4	Pondělí po neděli Oculi mei [12. března 1425]	Peter Spies ze Šaldorfu je dlužen Nachimu Židovi 3 kopy grošů, které má zaplatit půl na sv. Jiří a půl o Letnicích, za což společně s ním ručí Ulrich, rychtář ze Šaldorfu veškerým svým jměním.	
5	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Hansel Spach, Liphartův syn ze Sedlešovic je dlužen Nachimu Židovi 4 a půl kopy grošů, které má zaplatit o Masopustu, za což ručí veškerým jměním.	2b
6	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Hans Lechner, rychtář z Konic, je dlužen Nachimu Židovi 10 kop grošů, které má zaplatit za 14 dní, za což společně s ním ručí Hans Schilher, také z Konic, veškerým svým jměním.	
7	Neděle Lætare [18. března 1425]	Hans Schilher z Konic je dlužen Nachimu Židovi 3 kopy grošů na týdenní úrok, za což společně s ním ručí Hans Lechner z Konic veškerým svým jměním.	
8	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Otel Hass z Hnanic je dlužen Nachimu Židovi 10 kop grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Simon Krich a Hans Kunkendorfer, všichni z Hnanic, veškerým svým jměním.	
9	Úterý po neděli Judica me [27. března 1425]	Michel Kutler je dlužen Nachimu Židovi 5 kop grošů, které má zaplatit 2 kopy na sv. Martina a 3 kopy o Masopustu, za což společně s ním ručí Lucas, farář z Harde, ³⁵⁴ veškerým svým jměním.	
10	Pondělí po neděli Quasi modo geniti [16. dubna 1425]	Niklas Antt z Konic je dlužen Nachimu Židovi 24 kop grošů, které má zaplatit o Vánocích, za což dává do zástavy svůj příbytek a veškeré jmění.	3a
11	Středa na sv. Marka [25. dubna 1425]	Hansl, zvaný Delší ze Šatova je dlužen Nachimu Židovi 6 kop grošů, které má zaplatit 3 kopy na sv. Jakuba a 3 kopy na sv. Martina, za což ručí společně s ním Jacob Mener a Wenczlav Czulwer, rychtář ze Šatova, a Hans Smalczig, také ze Šatova, veškerým svým jměním.	
12	Pondělí před sv. Filipem a Jakubem [30. dubna 1425]	Wenczel Ertl z Unšovic je dlužen Judlmanu Židovi 100 grošů, které má zaplatit na sv. Martina. Dále zůstává dlužen 10 kop grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	
13	Středa po Letnicích [30. května 1425]	Model Schantl a Mert Korenbipl, oba z Retzu, jsou dlužni Judlmanu Židovi 9 liber feniků, které mají zaplatit na sv. Martina, za což společně s nimi ručí Hans Tirs, kovář (<i>smid</i>), veškerým svým jměním.	
14	V týdnu po Letnicích [28. května – 2. června 1425]	Thoman Lendorfer z Konic je dlužen Judlmanu Židovi 2 a půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	

³⁵⁴ Možná se mohlo jednat o rakouský Hardegg, nebo o Hrádek u Znojma.

15	Pondělí po Božím Těle [11. června 1425]	Hans, Merteinův zeť, je dlužen Judlmanu Židovi 2 kopy grošů od čtrnácti dnů před letnicemi, nyní již na týdenní úrok, za což dal do zástavy svůj dům vedle Ješkova dvora, a k tomu ručí veškerým svým jměním.	3b
16	Pondělí po Božím Těle [11. června 1425]	Hans, Merteinův zeť, je dlužen Judlmanu Židovi 2 zlaté od Velikonoc, nyní již na týdenní úrok. K tomu zůstává dlužen 80 grošů, které má zaplatit na sv. Jana Křtitele, za což ručí veškerým svým jměním.	
17	Pondělí po Božím Těle [11. června 1425]	Hansel Phlec z Hnanic je dlužen Judlmanu Židovi 1 a půl kopy grošů a 2 groše, které má zaplatit o Vánocích, za což společně s ním ručí Anderl Poyr z Hnanic veškerým svým jměním.	
18	Na sv. Jana Křtitele [24. června 1425]	Gilig Schrefl z Hnanic je dlužen Nachimu Židovi 3 hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Anderl Poyr, také z Hnanic, veškerým svým jměním.	
19	Na sv. Rozeslání apoštolů [15. července 1425]	Gorig Glacz z Chvalovic a Hans Drailin, také z Chvalovic, ručí za dluh Anderleina Drailina ve výši 76 grošů u Nachima Žida, které mají zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	
20	Na sv. Rozeslání apoštolů [15. července 1425]	Gorig Glacz a Thoman Tahenhawp, ³⁵⁵ oba z Chvalovic, jsou dlužni Nachimu Židovi 2 a půl kopy grošů a 2 groše, které mají zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	4a
21	Na sv. Rozeslání apoštolů [15. července 1425]	Andre Geschehenswol, pekař (<i>pek</i>) je dlužen Nachimu Židovi 2 a půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což dal do zástavy svou chlebnou lavici vedle Andreho, pekaře (<i>pek</i>), a svůj příbytek před Horní branou vedle Nikleinova [domu], a k tomu ručí veškerým svým jměním.	
22	Úterý před sv. Máří Magdalenou [17. července 1425]	Michel, hrnčíř (<i>haffner</i>), je dlužen Nachimu Židovi 17 kop grošů, které má zaplatit 4 kopy o Vánocích, 4 kopy o Velikonocích a 9 kop na sv. Jana Křtitele. Dále zůstává dlužen 9 kop grošů, a to tak dlouho, dokud mu v té hodnotě nezhotoví kachlová kamna, hrnce či neodvede jinou práci, a za to ručí on a jeho manželka veškerým svým jměním.	
23	Na sv. Jakuba Apoštola [25. července 1425]	Nikel Dayczenhawsser a Thoman, jeho bratr, oba z Dyjákovic, jsou dlužni Judlmanu Židovi 1 a půl kopy grošů, které mají zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	

³⁵⁵ Nadepsán za přeškrtnuté jméno Hanse Dralina

24	Pondělí po sv. Jakubu [30. července 1425]	Gorig, popravčí (<i>nachrichter</i>), je dlužen Nachimu Židovi 5 kop grošů na týdenní úrok, za což dal do zástavy svůj dům v České ulici vedle [domu] Petra Umzrina a k tomu ručí veškerým svým jméním.	
25	Pondělí po sv. Nalezení sv. Štěpána [6. srpna 1425]	Hans Lechner, rychtář z Konic, je dlužen Nachimu Židovi 22 kop grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Hans Raisner a Hans Gustingner, starý rychtář z Konic, dále Hans Schilher z Konic a Kateřina, manželka Václava Fischera ze Sedlešovic, a to veškerým svým jméním.	4b
26	Pondělí po sv. Nalezení sv. Štěpána [6. srpna 1425]	Hans Schilher z Konic je dlužen Nachimu Židovi 6 kop grošů, které má zaplatit 3 kopy na sv. Martina a 3 kopy o Vánocích, za což společně s ním ručí Hans Lechner, rychtář z Konic, a to veškerým svým jméním.	
27	Neděle po Nanebevzetí P. Marie [19. srpna 1425]	Nikel Schraml, toho času rychtář z Hnanic, Hansl Gutjar, Peter Stettner, Anderl Ayrrer, Hans Ayssenkechk, Paul Pucher, Jakel Tanczsichwol, Hans Gunkendorffer, Stephil Storbel, všichni z Hnanic, jsou dlužni Nachimu Židovi 15 kop grošů, které mají zaplatit na svátek Očišťování Panny Marie, za což ručí veškerým svým jméním. Osm kop grošů dali na Popeleční středu roku 1426, 5 a půl kopy grošů dali o neděli Oculi, 1 a půl kopy grošů dali ve čtvrtek před Květnou nedělí. ³⁵⁶	
28	Středa před sv. Matoušem apoštolem a evangelistou [19. září 1425]	Simon Kweleffl z Jiřic je dlužen Nachimu Židovi 2 zlaté na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	
29	Středa před sv. Matoušem apoštolem a evangelistou [19. září 1425]	Nikel Czuchkspratel, rychtář z Unšovic, Venczl Ertel, Thoman Bugar, Jakel Grnet, Stephil Feldczagl, přísežní z Unšovic, a Nikel Rurenars a Hans Kolman, Stephil Subenweiber, Michel Aycharen, všichni z Unšovic, jsou dlužni Judlmanu Židovi 10 liber feniků na týdenní úrok ve výši 1 groše z 1 libry. Za to ručí veškerým svým jméním. Osm liber feniků splatili v neděli před sv. Kolumbánem téhož roku (19. listopadu 1425) ³⁵⁷	5a
30	Středa před sv. Šimonem a Judou, apoštoly [24. října 1425]	Simon Krich a Hansl Kunkendorffer z Hnanic jsou dlužni Nachimu Židovi 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	

³⁵⁶ Přípis.

³⁵⁷ Přípis.

31	Čtvrtek před sv. Martinem biskupem [8. listopadu 1425]	Petr Fondel je dlužen Nachimu Židovi 6 kop grošů na týdenní úrok, za což dal do zástavy dvě zelená a jedno červené plátno a k tomu ručí veškerým svým jměním.	
32	Středa před sv. Tomášem apoštolem [19. prosince 1425]	Mert Suker z Havraníků a jeho manželka jsou dlužni Nachimu Židovi a Iserleinovi, jeho bratru, 21 hřiven grošů, které má zaplatit příští rok o Vánocích. Za to dali do zástavy polovinu lánu vinice v Havraníkách, a táž polovina lánu vinice je Puczkenova, a k tomu ručí veškerým svým jměním.	
33	Úterý před sv. Lucíí [11. prosince 1425]	Nikusch, rychtář z Budějovic, ³⁵⁸ je dlužen Judlmanu Židovi 2 kopy a 3 groše na týdenní úrok od dnešního dne bez čtyř týdnů na celý rok, za což ručí celým svým jměním.	5b
34	Čtvrtek před Zjevením Páně [3. ledna 1426]	Sigismund, Schulerinův syn, je dlužen Nachimu Židovi 3 kopy a 10 grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	
35	Středa po sv. Vincencovi mučedníku [23. ledna 1426]	Gilig Schrefl z Hnanic je dlužen Nachimu Židovi 3 a půl hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Anderl Poyr z Hnanic veškerým svým jměním.	
36	Středa před Očišťováním P. Marie [30. ledna 1426]	Johannes, zvaný Malý z Pergu je dlužen Judlmanu Židovi 15 kop a 48 grošů, které má zaplatit osm dní po Velikonocích. Za to dává do zástavy feřtatové hedvábí (<i>forstaten saidel</i>) s kuním kožichem (<i>madrem pelcz</i>) a černé hedvábí s liščím kožichem a pestrý tkaný oděv a ručí za to veškerým svým jměním.	
37	Středa před Očišťováním P. Marie [30. ledna 1426]	Hansel Jostingner z Konic je dlužen Judlmanu Židovi 5 kop grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	
38	Pátek před nedělí Lætare [8. března 1426]	Wenczlav Fischer a jeho manželka ze Sedlešovic a Hans Lechner z Konic jsou dlužni Nachimu Židovi 8 kop grošů, které mají zaplatit na sv. Jana Křtitele, za což ručí veškerým svým jměním. Základ půjčky je zaplacen a úrok až do 3 kop je ke splacení na sv. Jiří. Dáno v úterý před Květnou nedělí (23. března) roku 1428. ³⁵⁹	6a
39	Čtvrtek před nedělí Lætare [7. března 1426]	Petr Fondel je dlužen Nachimu Židovi 16 kop grošů, 8 kop které má zaplatit na sv. Jakuba a 8 kop které má zaplatit na sv. Martina. Za to dal do zástavy svůj dvůr, vinici a veškeré jměním.	

³⁵⁸ Snad Moravských.

³⁵⁹ Přípis.

40	Neděle Lætare [10. března 1426]	Thoman Player, Hans Swarczel a Fridl, všichni ze Stošíkovic na Louce jsou dlužni Nachimu Židovi 5 a půl kopy grošů, které mají zaplatit na sv. Michala, za což společně s nimi ručí Jacob pekař a Petr Pawrel, také ze Stošíkovic, a to veškerým svým jméním. Dále zůstává Hans Swarczel dlužný Nachimu Židovi 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což společně s ním ručí výše zmínění ze Stošíkovic veškerým svým jméním.	
41	Středa po Velikonocích [3. dubna 1426]	Jacob Slutrer, Larencz ze Stošíkovic na Louce a Lucas, Saidbatův syn z Oblekovic jsou dlužni Nachimu Židovi 6 kop grošů, které mají zaplatit na sv. Michala, za což ručí veškerým svým jméním.	
42	Středa po Velikonocích [3. dubna 1426]	Larencz ze Stošíkovic na Louce je dlužen Nachimu Židovi půl kopy grošů na týdenní úrok, za což společně s ním ručí Jacob Slutrer také ze Stošíkovic, a to veškerým svým jméním.	6b
43	Neděle po Velikonocích [7. dubna 1426]	Hans Drailling a Gorig Glacz, oba z Chvalovic, jsou dlužni Judlmanu Židovi 2 a půl kopy a 20 grošů, které mají zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jméním.	
44	Neděle po Velikonocích [7. dubna 1426]	Thoman Tahanhawp a Nikel, jeho švagr, oba z Chvalovic, jsou dlužni Judlmanu Židovi 5 a půl kopy grošů, které mají zaplatit na sv. Martina, za což společně s nimi ručí Gorig zvaný Glacz také z Chvalovic, a to veškerým svým jméním.	
45	Pondělí po Oktávu Velikonočním [8. dubna 1426]	Jacob Slutrer ze Stošíkovic na Louce, Andrusch z Milifronu, ³⁶⁰ Jakel Nagel a Jakel, rychtář z Milifronu, jsou dlužni Nachimu Židovi 2 kopy grošů, které mají zaplatit na sv. Michala, za což ručí veškerým svým jméním.	
46	Neděle v Oktávu Velikonočním [7. dubna 1426]	Wenczlav Ertel, Thoman Unger, Stepheľ Feldczagel, Jakel Gnet(?), všichni z Unšovic, jsou dlužni Nachimu Židovi 2 kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	7a
47	Pondělí po Oktávu Velikonočním [8. dubna 1426]	Wenczlav Ertel z Unšovic je dlužen Nachimu Židovi 4 kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jméním.	
48	Neděle Misericordia Dei [14. dubna 1426]	Adam ze Stošíkovic na Louce je dlužen Judlmanu Židovi 2 kopy a 10 grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Fridel a Thoman Player, oba ze Stošíkovic, a to veškerým svým jméním.	

³⁶⁰ Dnes obec Dyje.

49	Středa před sv. Jiřím [17. dubna 1426]	Matel, Hans Swarczel, Wanko, Adam, Poyrův syn, všichni z Bohumilic, jsou dlužni Judlmanu Židovi 2 kopy a 10 grošů, které má zaplatit na sv. Michala, za což ručí veškerým svým jméním.	
50	Čtvrtek před sv. Jiřím [18. dubna 1426]	Andre Czwoysch, Hansel Schatawer a Adamym, všichni ze Stošíkovic na Louce, jsou dlužni Judlmanu Židovi 2 a půl kopy grošů na týdenní úrok, za což společně s nimi ručí Jacob pekař, Larencz, Thoman Player, Fridel a Peter Pawrel, všichni ze Stošíkovic, a to veškerým svým jméním.	
51	Středa před sv. Jiřím [17. dubna 1426]	Niklin Fischerin ze Sedlešovic je dlužna Nachimu Židovi 1 a půl hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jméním.	7b
		Fol. 8a – 10b vakátní	
52	Neděli Oculi mei [11. března 1425]	Nikel Valther ze Šaldorfu je dlužen Abrahamu Lammelovi Židovi 1 a půl kopy a 5 grošů, které má zaplatit na sv. Jana Křtitele, za což společně s ním ručí Peter Schilher, jeho zeť z Načeratic, a to veškerým svým jméním.	11a
53	Pondělí po neděli Judica me [26. března 1425]	Nikel zvaný Menší ze Sedlešovic je dlužen Abrahamu Lammelovi Židovi půl hřivny grošů, které má zaplatit o Letnicích. Dále mu zůstává [dlužen] 70 grošů, které má zaplatit na sv. Michala, za což společně s ním ručí Martin zvaný Černý ze Sedlešovic, a to dvěma čtvrtinami vinice v <i>Altenpergu</i> , vedle vinice Hanuse Tirssena, a další vinicí vedle Stephila ševce (<i>schuster</i>), a dále veškerým svým jméním.	
54	Neděle před Obřezáním Páně [30. prosince 1425]	Mathes Gwalt ze Chvalovic je dlužen Abrahamu Lammelovi Židovi 3 a půl kopy a 12 grošů na týdenní úrok, za což společně s ním ručí Gorig zvaný Gnetpawer a Mert zvaný Stwem, oba z Chvalovic, a to veškerým svým jméním.	
55	Neděle Oculi mei [3. března 1426]	Larencz ze Šatova je dlužen Abrahamu Lammelovi Židovi 100 grošů, které má zaplatit na sv. Jana Křtitele, za což společně s ním ručí Hundel Gutgesell a Blahet z Popic, a to veškerým svým jméním.	
56	Středa před nedělí Domine ne longe [20. března 1426]	Larencz ze Šatova je dlužen Abrahamu Lammelovi Židovi 1 a půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Hoyndel Gutgesell a Blahet z Popic, a to veškerým svým jméním.	11b
		Fol. 12a – 14b vakátní	

57	Neděle Lætare [18. března 1425]	Philip Dankel z Načeratic je dlužen Ganslu Židovi 2 kopy grošů na týdenní úrok ve výši 3 gr., za což společně s ním ručí Hans Gindra a Hans Pschich, oba z Načeratic, a to veškerým svým jméním.	15a
58	Neděle Judica me [25. března 1425]	Petr, Bentleinův syn z Načeratic, je dlužen Ganslu Židovi a Abrahámu Židovi, jeho zeti, 8 hřiven grošů, které má zaplatit 2 hřivny na sv. Jana Křtitele, a 6 hřiven na sv. Michala, za což společně s ním ručí Anderl Pachanders, Peter Sundel a Hans, zvaný Hawswyrt, všichni z Načeratic, a to veškerým svým jméním.	
59	Neděle Judica me [25. března 1425]	Anderl Pachanders z Načeratic je dlužen Ganslu Židovi 70 grošů, které má zaplatit na sv. Michala, za což společně s ním ručí Peter, Bentleinův syn, také z Načeratic, a to veškerým svým jméním	
60	Pondělí po Judica me [26. března 1425]	Jaxs koželuh (<i>ledrer</i>) je dlužen Ganslu Židovi 3 a půl kopy grošů, které má zaplatit o Letnicích, za což ruší veškerým svým jméním.	
61	Neděle před sv. Filipem a Jakubem [29. dubna 1425]	Erasmus, Lerleinův syn ze Džbánic, je dlužen Ganslu Židovi 2 a půl kopy a 10 grošů, které má zaplatit na sv. Michala, za což společně s ním ručí Anderl, zvaný Naithart z Trstěnic, a to veškerým svým jméním.	15b
62	Na sv. Jiří [23. dubna 1425]	Cristan, syn Thomana Taibleina ze Šaldorfu, je dlužen Ganslu Židovi 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což společně s ním ručí Peter Spies také ze Šaldorfu, a to veškerým svým jméním.	
63	Na sv. Filipa a Jakuba [1. května 1425]	Niklas Kayrninger je dlužen Ganslu Židovi 4 hřivny grošů, které jsou vypůjčeny od Masopustu na týdenní úrok. Za to dal do zástavy Hansl, Moyrův syn, svůj dům v Pukentalu vedle domu Liphartova, a dvě poloviny vinice ve Skalkách vedle Eliase Hawera, a oba společně ručí veškerým svým jméním.	
64	Na sv. Filipa a Jakuba [1. května 1425]	Hansl, Moyrův syn je dlužen Ganslu Židovi 2 kopy a 3 groše, které jsou půjčeny od Masopustu na týdenní úrok, za což společně s ním ručí Niklas Kayrninger a to veškerým svým jméním.	
65	Na Nalezení sv. Kříže [3. května 1425]	Matel z Ybbs an der Donau je dlužen Ganslu Židovi 2 hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina. Za to dal Stephil Trapel tesař (<i>czimerman</i>) do zástavy svou vinicí ve Skalkách vedle [vinice] Jakleina z Ivančic, a dále ručí oba společně veškerým svým jméním.	

66	Neděle po sv. Zikmundu [6. května 1425]	Petr Ferstel ze Hnanic je dlužen Ganslu Židovi 2 kopy grošů, které má zaplatit 1 kopu na Letnice a 1 kopu na sv. Jana Křtitele za což společně s ním ručí Anderl Poyr z Hnanic a Erhart Mulner z Aug, a to veškerým svým jméním.	16a
67	Vigilie Nanebevstoupení Páně [16. května 1425]	Gorig Nimerfol z <i>Baidnic</i> ³⁶¹ je dlužen Ganslu Židovi 20 grošů na týdenní úrok. Dále dotyčný vyznává, že ručí za dluh Trepische z Bantic ve výši 1 a půl kopy grošů, půjčených od svátku sv. Michala na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	
68	Středa před Božím Tělem [6. června 1425]	Hans Lechner z Konic ručí Ganslu Židovi za svou sestru z Popic za půjčku 18 hřiven grošů na týdenní úrok půjčenou na Letnice, a za to ručí veškerým svým jméním. K tomu již dal 1 kopu grošů.	
69	Středa před Božím Tělem [6. června 1425]	Hans Lechner z Konic je dlužen Ganslu Židovi 3 kopy grošů, půjčených na týdenní úrok od svátku sv. Martina před třemi lety, a od té doby na úrok. Také je Hans Lechner dlužen 10 grošů již šest let na úrok, a za to ručí veškerým svým jméním.	
70	Neděle po Božím Těle [10. června 1425]	Thoman Czuks koželuh (<i>ledrer</i>) z Oblekovic je dlužen Ganslu Židovi 2 a půl kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	
71	Na sv. Jana Křtitele [24. června 1425]	Berenhart z Neslovic je dlužen Ganslu Židovi 2 hřivny grošů, které má zaplatit 1 hřivnu na sv. Martina a 1 hřivnu na Masopust, za což společně s ním ručí Michel Payr z Neslovic a Erhart z Krhovic, a to veškerým svým jméním.	16b
72	Na sv. Jana Křtitele [24. června 1425]	Michel Payr z Neslovic je dlužen Ganslu Židovi 70 grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Mert Puchtel z Neslovic, a to veškerým svým jméním. Splatil 33 grošů a zbytek zůstává splatný na Velikonoce. Dáno v pátek před sv. Valentinem (8. února) roku 1426. ³⁶²	
73	Na sv. Petra a Pavla [29. června 1425]	Peter Puchtel z Neslovic je dlužen Ganslu Židovi 47 grošů, které má zaplatit na Vánoce, za což ručí veškerým svým jméním. Půjčka zrušena ve středu před sv. Jiřím 1428. ³⁶³	
74	Pondělí po sv. Bartoloměji [27. srpna 1425]	Hansel zvaný Delší ze Šatova je dlužen Ganslu Židovi 7 kop grošů, které má zaplatit 4 kopy o Vánocích a 3 kopy o Velikonocích, za což společně s	

³⁶¹ Snad Vitonice.

³⁶² Přípis.

³⁶³ Přípis.

		ním ručí Nikl Kitel, Michel Hamerl ze Šatova a Nikel Hager z Havraníků, a to veškerým svým jméním.	
75	Neděle po Povýšení sv. Kříže [16. září 1425]	Michel Spigel a Jacob, jeho syn, oba ze Sedlešovic, jsou dlužni Ganslu Židovi půl kopy grošů, které mají zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jméním.	
76	Středa před Obrácením sv. Pavla [23. ledna 1426]	Philip bečvář (<i>pinter</i>) z Těšetic je dlužen Ganslu Židovi 3 kopy a 4 groše, které má zaplatit na sv. Michala, za což společně s ním ručí Jakel, Moyrův syn, také z Těšetic, a to veškerým svým jméním.	17a
77	Neděle po Očišfování Panny Marie [3. února 1426]	Stephil Trapel tesař (<i>czimerman</i>) je dlužen Ganslu Židovi 3 a půl kopy a 8 grošů, které má zaplatit na sv. Martina. Za to dal do zástavy čtvrtinu vinice, položenou vedle vinice Auffenzezellovy, a k tomu ručí veškerým svým jméním.	
78	Neděle Judica me [17. března 1426]	Smalcziger Jakel z Vrbovce je dlužen Ganslu Židovi 2 hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Hans Flader z Načeratic, a to veškerým svým jméním.	
79	Pondělí před Lætare [4. března 1426]	Hansel Nimmenchnecht je dlužen Ganslu Židovi půl kopy a 4 groše, které má zaplatit na sv. Martina, a ručí veškerým svým jméním.	
80	Středa po Oktávu velikonočním [10. dubna 1426]	Hansel zvaný Delší ze Šatova je dlužen Ganslu Židovi 2 a půl kopy a 16 grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Nikel Kitel a Hamerl, oba ze Šatova, a to veškerým svým jméním.	17b
81	Středa po Oktávu velikonočním [10. dubna 1426]	Hansel, zvaný Dlouhý ze Šatova je dlužen Ganslu Židovi 1 kopu grošů, kterou je dlužen od Velikonoc na úrok, za což společně s ním ručí Nikel Kitel a Hammerl ze Šatova, a to veškerým svým jméním.	
82	Středa před sv. Jiřím [17. dubna 1426]	Hansel Czuchks koželuh (<i>ledrer</i>) z Oblekovic je dlužen Ganslu Židovi 1 kopu a 17 grošů, které má zaplatit na sv. Jakuba, za což společně s ním ručí Hansl, Peschkův syn z Oblekovic a dal zástavu za půl kopy grošů a ručí veškerým svým jméním.	
		Fol. 18a – 22b vakátní	
83	Neděle Lætare [18. března 1425]	Simon Krich z Hnanic je dlužen Isserlu Židovi 7 a půl kopy grošů, které má zaplatit 14 dní po sv. Martinu, za což společně s ním ručí Otel Hass a Hansel Kunkendorfer, oba z Hnanic, a dávají do zástavy svou vinici u Hnanic ve <i>Mitermfeld</i> vedle Hassovy [vinice] a ručí veškerým svým jméním.	23a
84	Středa před nedělí Judica me [21. března 1425]	Hans Schraye z Vrbovce je dlužen Beluši, Isserlově manželce, 2 kopy grošů na týdenní úrok 20 denárů, za což společně s ním ručí Andre Snudl a Peter,	

		Bentleinův syn, oba z Načeratic, a Lucas, zvaný Pauer z Krhovic, a to veškerým svým jméním.	
85	Středa po Velikonocích [11. dubna 1425]	Hans prýmkař (<i>snurer</i>) je dlužen Beluši, Isserlově manželce, 100 grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což dává do zástavy svůj dům v Pukentalu, položený vedle [domu] Mertena z [Moravských] Budějovic, a ručí veškerým svým jméním.	
86	Neděle po sv. Zikmundovi [6. května 1425]	Wenczlav, Liphartův zeť, je dlužen Isserlu Židovi 50 grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což dává do zástavy svůj dům v Pukentalu, položený vedle [domu] Firnaissleina. Za dluh ručí společně s ním také Liphart a to veškerým svým jméním.	
87	Neděle po sv. Zikmundovi [6. května 1425]	Liphart je dlužen Isserlu Židovi 2 kopy a 4 groše, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jméním.	23b
88	Sv. Jan Křtitel [24. června 1425]	Gorig sedlák (<i>pauer</i>) z Chvalovic je dlužen Isserlu Židovi 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což společně s ním ručí Mathes Gwalt také z Chvalovic, a to veškerým svým jméním. Muschel Žid, Isserlův bratr, je od dluhu osvobozuje. ³⁶⁴	
89	Neděle po sv. Petru a Pavlu [1. července 1425]	Hans prýmkař (<i>snurer</i>) je dlužen Isserlu Židovi 100 grošů, které má zaplatit o Vánocích, za což ručí veškerým svým jméním.	
90	Navštívení P. Marie [2. července 1425]	Hans Raisner z Konic je dlužen Isserlu Židovi 1 a půl kopy grošů, které má zaplatit o Vánocích, za což ručí veškerým svým jméním.	
91	Pátek před sv. Markétou [6. července 1425]	Philip Praschl, Jacob Smalcziger a Mert Mysslaber, všichni z Vrbovce, jsou dlužni Beluši, Isserlově manželce, 1 a půl kopy grošů, které mají zaplatit na sv. Michala, za což společně ručí veškerým svým jméním.	
92	Sv. Bartoloměj [24. srpna 1425]	Mikeš, rychtář z Mašovic, Vítek, Matěj, Adam a Martin, všichni z Mašovic, jsou dlužni Isserlu Židovi 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což společně s nimi ručí Jacob Wundel, a to veškerým svým jméním.	
93	Neděle po sv. Bartoloměji [26. srpna 1425]	Paul Jass z Havraníků je dlužen Isserlu Židovi 1 kopu grošů, kterou má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jméním.	24a
94	Pondělí po Narození P. Marie [10. září 1425]	Anderl Poyr z Hnanic je dlužen Isserlu Židovi 1 kopu grošů, kterou má zaplatit na sv. Michala, za což ručí veškerým svým jméním.	

³⁶⁴ Mladší, nedatovaný přípis.

95	Středa před sv. Tomášem [19. prosince 1425]	Merten Suker a jeho manželka, oba z Havraníků, jsou dlužni Isserlu Židovi 2 kopy a 15 grošů, které mají zaplatit o příštím Masopustu, za což společně ručí veškerým svým jměním.	
96	Pondělí před Očišťováním P. Marie [28. ledna 1426]	Paul Jass z Havraníků je dlužen [Beluši], Isserlově manželce, 3 a půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	
97	Na sv. Dorotu [6. února 1426]	Niklas Hogscharer je dlužen Beluši, Isserlově manželce, 70 grošů, které má zaplatit na sv. Michala, za což ručí veškerým svým jměním.	
98	Neděle Reminiscere [24. února 1426]	Hunczel Rabel vinař (<i>haver</i>) je dlužen Beluši, Isserlově manželce, 2 kopy a 12 grošů, které má zaplatit na sv. Martina. Za to dal do zástavy čtvrtinu vinice, položenou na Šibeníku vedle [vinice] Jakela pekaře (<i>pek</i>) a čtvrtinu vinice u Dyje, položenou vedle Gradhanssenovy [vinice]. K tomu ručí veškerým svým jměním.	24b
99	Neděle Oculi mei [3. března 1426]	Liphart ponocný (<i>nachtwachter</i>) je dlužen Isserlu Židovi 25 hřiven grošů, které má zaplatit polovinu na sv. Martina a polovinu za rok, za což ručí čtvrtinou vinice u Popic, položenou vedle [vinice] Stramayrovy, a dále veškerým svým jměním.	
100	Středa po Oktávu velikonočním [10. dubna 1426]	Gorig, starý rychtář z Chvalovic, je dlužen Beluši, Isserlově manželce, 3 hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním. ³⁶⁵	
101	Středa před sv. Jiřím [17. dubna 1426]	Paul Jass z Havraníků je dlužen Beluši, Isserlově manželce, 68 grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	
102	Neděle před sv. Jiřím [21. dubna 1426]	Petr Ryemer je dlužen Beluši, Isserlově manželce, 1 a půl kopy a 14 grošů, které má zaplatit na sv. Michala. Za to dal do zástavy tři čtvrtiny vinice, dvě se nacházející se mezi Russenovou [vinicí], vedle [vinice] Pavlíka, zv. Moudrý (<i>mudry Pabliken</i>), jedna čtvrtina je položena vedle [vinice] Eliášovy. K tomu ručí veškerým svým jměním.	25a
		Fol. 25b – 26b vakátní	
103	Neděle Domine ne longe [1. dubna 1425]	Philip Frissching z Retzu je dlužen Davidu Židovi a jeho manželce 4 libry feníků, které má zaplatit na sv. Jana Křtitele, za což společně s ním ručí Anderl, zvaný mladší Schelm z Nesachlebů, Gangel Newhold a Gangel řezník (<i>flasschiker</i>) a Caspar,	27a

³⁶⁵ Připojen nečitelný přepis z roku 1428.

		zvaný mladší Frissching, všichni z Retzu, a to veškerým svým jméním.	
		Fol. 27b – 28b vakátní	
104	Neděle Q[uas]i m[od]o ge[n]iti [15. dubna 1425]	Cristan Rudel ³⁶⁶ je dlužen Lesseru Židovi 3 kopy a 20 grošů, které má zaplatit na sv. Martina. Za to dal do zástavy svůj dům v Pukentalu, položený vedle jatek (<i>kutlhof</i>) a čtvrtinu své vinice, položenou vedle vinice Michela koláře (<i>vagner</i>). K tomu ručí veškerým svým jméním.	29a
105	Pondělí po Božím Těle [11. června 1425]	Gorig Vagendrussel je dlužen Lesseru Židovi 1 a půl kopy grošů, které má zaplatit 14 dní po sv. Janu Křtiteli, za což ručí veškerým svým jméním.	
106	Středa po Božím Těle [13. června 1425]	Niklas Gugelweit je dlužen Lesseru Židovi 2 kopy grošů na týdenní úrok. Za to dal do zástavy svou vinici v <i>Guglen</i> , položenou vedle [vinice] Jakoba Rokenpurgera a Jaxse, Lucasova syna, a k tomu ručí veškerým svým jméním.	
107	Pondělí po sv. Bartoloměji [27. srpna 1425]	Andre Dynshaitel ze Šatova je dlužen Lesseru Židovi 2 kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Wenczlav, rychtář ze Šatova, a Mert Jaschk, také ze Šatova, a to veškerým svým jméním.	
108	Čtvrtek před Obrácením sv. Pavla [24. ledna 1426]	Cristan Rudel ³⁶⁷ je dlužen Lesseru Židovi 2 a půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina. Za to dal do zástavy svůj dům v Pukentalu, položený vedle jatek (<i>kutlhof</i>) a svou vinici, položenou vedle vinice Michela koláře (<i>vagnera</i>). K tomu ručí veškerým svým jméním.	29b
109	Úterý po Květné neděli [26. března 1426]	Larencz ze Stošíkovic na Louce je dlužen Lesseru Židovi 5 kop grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což společně s ním ručí Hansel Schatawer a Jakel Slutrer, oba ze Stošíkovic, a to veškerým svým jméním.	
		Fol. 30a – 31b vakátní	
110	Neděle před sv. Jiřím [22. dubna 1425]	Gorig Naleber z Krhovic je dlužen Lebu Židovi půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Jiljí, za což společně s ním ručí Paul, syn zmíněného Goriga, a to veškerým svým jméním, a z toho, co nezaplatí do zmíněného termínu má platit úrok 1 groš týdně.	32a
		Fol. 32b – 33b vakátní	

³⁶⁶ Za jméno připojena fráze *für uns über*, jejíž význam se mi v kontextu zápisu nepodařilo objasnit.

³⁶⁷ Za jméno připojena fráze *für uns über*, jejíž význam se mi v kontextu zápisu nepodařilo objasnit.

111	Neděle před sv. Filipem a Jakubem [29. dubna 1425]	Peter Mayxner švec (<i>schuster</i>) je dlužen vdově po Židu Jakobu Maschlovi 5 a půl kopy grošů, které jsou půjčeny od svátku sv. Martina a od nynějška již na úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	34a
112	Středa po Božím Těle [13. června 1425]	Peter švec (<i>schuster</i>) <i>pey dem Loch</i> je dlužen vdově po Židovi Jakobu Maschlovi 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	
113	Středa před sv. Janem Křtitelem [20. června 1425]	Kathery Plumenschaynin ze Šaldorfu je dlužna vdově po Židovi Jakobu Maschlovi 1 kopu a 24 grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	
114	Neděle před sv. Markétou [8. července 1425]	Niklas Haiden ze Šatova je dlužen vdově po Židovi Jakobu Maschlovi 100 grošů, které má zaplatit o Vánocích, za což ručí veškerým svým jměním.	
115	Sv. Máří Magdalena [22. července 1425]	Marsch z <i>Fflischpicz</i> je dlužen vdově po Židovi Jakobu Maschlovi 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což ručí Mert kolář (<i>vagner</i>), a to veškerým svým jměním.	
116	Čtvrtek před nedělí Domine ne longe [21. března 1426]	Gorig pekař (<i>pek</i>) a jeho manželka jsou dlužni vdově po Židovi Jakobu Maschlovi 1 kopu grošů na týdenní úrok. Za to dali do zástavy svůj domek vedle tržnice (<i>kaufhaus</i>) a k tomu ručí veškerým svým jměním.	
117	Pondělí před sv. Tomášem [17. prosince 1425]	Nikel Tenk ručí vdově po Židovi Jakobu Maschlovi za dluh svého zetě Michela krejčího (<i>snaider</i>) ve výši půl kopy grošů, půjčených na týdenní úrok od svátku sv. Šimona a Judy. Dále zůstává on sám dlužen půl kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	34b
118	Pondělí po Obrácení sv. Pavla [28. ledna 1426]	Beneš zedník (<i>mawrer</i>) je dlužen vdově po Židovi Jakobu Maschlovi 44 grošů, které má zaplatit na sv. Jana Křtitele, za což ručí veškerým svým jměním.	
		Fol. 35a – 35b vakátní	
119	Pondělí po Božím Těle [11. června 1425]	Niklas Scheler ze Šatova je dlužen Danielu Židovi z <i>Ffren</i> půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Jana Křtitele, za což ručí veškerým svým jměním.	36a
		Fol. 36b vakátní	
120	Středa před sv. Janem Křtitelem [20. června 1425]	Janek, Ješkův syn je dlužen Židu Isserlovi, bratru starého Izáka, 3 kopy grošů na týdenní úrok 8 feniků z kopy, za což ručí veškerým svým jměním.	37a
121	Sv. Jan Křtitel [24. června 1425]	Janek, Ješkův syn, je dlužen Židu Isserlovi, bratru starého Izáka, 4 kopy grošů na týdenní úrok 8 feniků z kopy, za což ručí veškerým svým jměním.	
		Fol. 37b vakátní	

122	Na sv. Prokopa [4. července 1425]	Farel, starý cechmistr z Hostěradic je dlužen Nerlu Židovi 12 kop grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním a dává do zástavy svou vinici u Hostěradic, vedle vinice Dripanchovy.	38a
123	Pátek před Nalezením sv. Štěpána [27. července 1425]	Sigel, Ottentalerův švagr z Miroslavi, je dlužen Nerlu Židovi 3 hřivny grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	
124	Na sv. Vavřince [10. srpna 1425]	Philip Fischel z Miroslavi je dlužen Nerlu Židovi 54 grošů, které má zaplatit o Vánocích, za což ručí veškerým svým jměním.	
125	Čtvrtek před sv. Jiljím [30. srpna 1425]	N. Pabstl je dlužen Nerlu Židovi 10 zlatých a 19 grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	
		Fol. 38b – 39a vakátní	
126	Pondělí před Judica me [11. března 1426]	Mert Stwrm, Gorig sedlák (<i>pawr</i>), Peter Mawricz, Peter Rotpolt a Niklas, Simonův syn, všichni z Chvalovic, a Andre krejčí (<i>snaider</i>), jsou dlužni Muschelu Židovi 2 kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	39b
127	Středa po Oktávu velikonočním [10. dubna 1426]	Andre švec (<i>schuster</i>) ze Sedlešovic je dlužen Muschelu Židovi 3 kopy grošů na týdenní úrok 1 groš z kopy, za což ručí veškerým svým jměním.	
128	Neděle na konci Oktávu [7. dubna 1426]	Hansel z Retzu je dlužen Muschlu Židovi 2 kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	
129	Středa po sv. Jiří [24. dubna 1426]	Niklas Fridperger kramář (<i>kromer</i>) a jeho manželka jsou dlužni Muschelu Židovi 2 a půl kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	
130	Neděle před sv. Markétou [8. července 1425]	Gorig, starý rychtář, a Mert Stwrm, oba z Chvalovic, jsou dlužni Muschelu Židovi 1 a půl kopy a 5 grošů, které má zaplatit na sv. Michala, za což ručí veškerým svým jměním.	40a
131	Neděle před sv. Havlem [14. října 1425]	Andre švec (<i>schuster</i>) ze Sedlešovic je dlužen Muschelu Židovi 3 kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jměním.	
132	Neděle před sv. Šimonem a Judou [21. října 1425]	Gorig, starý rychtář z Chvalovic, je dlužen Muschelu Židovi 1 kopu grošů, splatnou na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	
133	V úterý na sv. Barboru [4. prosince 1425]	Andre švec (<i>schuster</i>) ze Sedlešovic je dlužen Muschelu Židovi 5 kop a 10 grošů, které má zaplatit od příštích Vánocích za celý rok, za což ručí veškerým svým jměním.	
134	Neděle před Narozením Páně [23. prosince 1425]	Mert Olrer, Gilig Huter a Hans, jeho zeť, a Hansel Newkum jsou dlužni Muschelu Židovi 1 hřivnu	

		grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	
135	Čtvrtek po Zjevení Páně [10. ledna 1426]	Cristof Mitkrewich a Hirs Tukczer a Wenczlaws mladší Scheler, všichni z Havraníků, jsou dlužni Muschelů Židovi 2 a půl kopy grošů na týdenní úrok 8 feníků z kopy, za což ručí veškerým svým jméním.	40b
136	Středa před Obrácením sv. Pavla [23. ledna 1426]	Stephil mlynář (<i>mulner</i>) z Aw a Gorig, jeho syn, a Michel Czach z Niederretzbachu, jsou dlužni Muschelů Židovi 1 a půl kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	
137	Středa před Obrácením sv. Pavla [23. ledna 1426]	Pabstel je dlužen Muschelů Židovi 4 kopy a 13 grošů, které má zaplatit o Masopustu, za což ručí veškerým svým jméním.	
138	Pondělí před Popeleční středou [11. února 1426]	Manželka Václava Opatka je dlužna Muschelů Židovi půl kopy grošů, za což ručí veškerým svým jméním.	
139	Středa před Oculi mei [27. února 1426]	Gorig sedlák (<i>pawer</i>) z Chvalovic je dlužen Muschelů Židovi 1 a půl kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	
140	Středa před sv. Bartolomějem [22. srpna 1425]	Michel Kutler řezník (<i>glasschiker</i>) je dlužen Mandlu Židovi, Jacobovu synovi, 1 kopu grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním.	41a
141	Pondělí před sv. Lucií [10. prosince 1425]	Niklas Pabstel je dlužen Mandlu Židovi, Jacobovu synovi, 5 a půl kopy grošů, které má zaplatit na Zjevení Páně, za což ručí veškerým svým jméním.	
142	Pátek po Zjevení Páně [11. ledna 1426]	Philip Probstel je dlužen Mandlu Židovi 1 a půl kopy grošů na týdenní úrok, za což ručí Mert Schraye z Vrbovce, a to veškerým svým jméním.	
143	Na Obrácení sv. Pavla [25. ledna 1426]	Hanko Lainholcz a jeho manželka jsou dlužni Mandlu Židovi, Jacobovu synovi, 13 kop a 12 grošů na týdenní úrok, za což ručí veškerým svým jméním, a dále dávají do zástavy svých domů.	
		Fol. 41b – 42b vakátní	
144	Úterý po sv. Jiljí [4. září 1425]	Peter Flander je dlužen Rachimu Židovi 1 kopu grošů na týdenní úrok 1 groš, za což ručí svým domem vedle soukenického dvora (<i>romhof</i>) a veškerým svým jméním.	43a
145	Středa před Očišťováním P. Marie [30. ledna 1426]	Mathes Swertfeger je dlužen Rachimu Židovi 31 grošů od sv. Jiří na týdenní úrok, za což ručí čtvrtinou vinice ve Skalkách, vedle vinice Petra kramáře (<i>kramera</i>), a veškerým svým jméním.	
		Fol. 43b vakátní	
146	Pátek před sv. Šimonem a Judou [26. října 1425]	Niklas kožišník (<i>kursner</i>), zvaný Menší, je dlužen Maistrin Židovce z Pergu 50 grošů, které má zaplatit za 14 dnů, za což ručí veškerým svým jméním.	44a

		Fol. 44b vakátní	
147	Pondělí před sv. Tomášem [17. prosince 1425]	Hans Haberler je dlužen Rachel Židovce, dceře Slahrin, půl kopy grošů na týdenní úrok. Za to dává do zástavy svou vinici vedle vinice Krotena kováře (<i>smid</i>), a k tomu ručí veškerým svým jměním.	45a
		Fol. 45b vakátní	
148	Úterý po Zjevení Páně [8. ledna 1426]	Hans Pechter bečvář (<i>pinter</i>) je dlužen Židu Jacobovi, vnuku Davidovu, 2 kopy a 18 grošů, které má zaplatit polovinu na sv. Martina a polovinu o Masopustu příštího roku, za což ručí on a jeho manželka veškerým svým jměním.	46a
		Fol. 46b vakátní	
149	Čtvrtek před Oculi mei [28. února 1426]	Larencz barvíř (<i>forber</i>) je dlužen Židovce Sarel 41 grošů, které má zaplatit na sv. Martina. Za to dal do zástavy svůj půllán vedle Petra Olera a k tomu ručí veškerým svým jměním.	47a
150	Pondělí po Květné neděli [25. března 1426]	Jaklín Durin ze Stošíkovic na Louce je dlužna Židovce Sarel půl kopy grošů na týdenní úrok, za což společně s ní ručí Hansel Schatawer a Jakel Slutrer, oba ze Stošíkovic, a to veškerým svým jměním. Dále s nimi ručí Larencz ze Stošíkovic.	
151	Pondělí po Oktávu velikonočním [8. dubna 1426]	Wenczlav ponocný (<i>nachtwachter</i>) a jeho manželka jsou dlužni Židovce Sarel 3 hřivny grošů, které má zaplatit o Vánocích, za což ručí svým domem vedle soukenického dvora (<i>romhof</i>) a veškerým jměním.	
		Fol. 47b – 48b vakátní	
		<i>Item Memoriale Christianorum anno etc. XXV° pey mir Johanni Paternostrar</i>	49a
152/M1		Wenczlav z Mikulova se přiznal jako ručitel za Michela koláře (<i>vagner</i>) a Hansela.	
153/M2	Čtvrtek po neděli Esto mihi [22. února 1425]	Gorig Hakel ze Stošíkovic na Louce ručí Rachimu Židovi k zástavě, kterou již od něj má za půjčku 70 gr. na týdenní úrok od Vánoc, ještě celým svým jměním.	
154/M3	Středa před nedělí Oculi mei [7. března 1425]	Henreich pekař (<i>pek</i>) je dlužen kvardiánovi „Od Naší Paní“ ³⁶⁸ 3 kopy a 6 grošů, které mu má splatit na sv. Michala, za což společně s ním ručí Mert Rabenhawp a to veškerým svým jměním.	
155/M4	Neděle Oculi mei [11. března 1425]	Jan Písař, usedlý ve Stošíkovicích na Louce je dlužen Cristanu Spicznelovi 4 kopy grošů, které má splatit na sv. Jana Křtitele, za což společně s ním ručí Mikšík, také ze Stošíkovic, a to veškerým svým jměním.	

³⁶⁸ Jedná se o znojemský klášter minoritů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie.

156/M5	Úterý před nedělí Lætare [13. března 1425]	Margreth od Haslusche zedníka (<i>mawer</i>) osvobodila Els Schatawerin od dluhu 3 kop grošů, protože je zapsala v knize Merta Plumleina, kterou již nemáme k dispozici.	
157/M6	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Nachim Žid vyznal, že koupí víno, které mu od Hanse Spacha ze Sedlešovic dá Sailer za 1 a půl kopy grošů.	49b
158/M7	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Mert cihlář (<i>czigler</i>) osvobodil dům Mathese Melharena [od dluhu] a dále vyznal, že mu Mathes za dům zaplatil.	
159/M8	Neděle Lætare [18. března 1425]	Pawel a Peter Stamdel se svým synem jsou dlužni Gichovi od Přední brány 2 a půl kopy grošů, které má zaplatit půl kopy na sv. Jiří a 2 kopy na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jméním.	
160/M9	Neděle Lætare [18. března 1425]	Hansel Moyr je dlužen manželce Kundla Dlouhého, ševce (<i>schuster</i>) 1 kopu grošů s úrokem 10 grošů. Základ půjčky má zaplatit spolu s úrokem o Vánocích, za což společně s ním ručí Ulreich, rychtář ze Šaldorfu, a to veškerým svým jméním.	
161/M10	Neděle Lætare [18. března 1425]	Židé Nachim a Judlman osvobozují Hammleina řezníka (<i>flaschiker</i>) od všech dluhů, které jim je dlužen a též od veškerého ručení.	
162/M11		Philip z Mašovic ručí za Andreho z Mašovic a za Hanse Schustera od Napajedelské brány, podle městského práva.	
163/M12	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Hanus Hanakomp přede mnou vyznal panu Košatovi, že se vyrovná s farářem od sv. Michala ohledně dluhu 2 kop a 12 grošů, které mu je dlužen, co nejdříve bude moci. Za to ručí on a jeho žena veškerým svým jméním.	50a
164/M13	Pondělí po neděli Judica [26. března 1425]	Andre, starý hospodář ve Špitálu a jeho syn jsou dlužni Jacobovi od Střední brány 4 kopy grošů, které má zaplatit 2 kopy na sv. Martina a 2 kopy o Vánocích. Za to dávají do zástavy svůj domek před Střední branou a svou vinici na <i>Miternval</i> , položenou vedle vinice Janka koláře (<i>vagnera</i>), a také šestinu vysetého obilí ve Špitálu, a též ručí veškerým svým jméním.	
165/M14	Neděle Judica me [25. března 1425]	Stephil švec (<i>schuster</i>) přede mnou slíbil Anně kramářce, že jí zbaví [dluhu] 10 hřiven grošů, za který ručili její potomci do příštího kvatemburu. Za [tento slib] ručí společně s ním Kiczolt a Ostoj koželuh (<i>ledrer</i>) veškerým svým jméním.	
166/M15	Středa po neděli Judica me [21. března 1425]	Anna, manželka Marczina krejčího (<i>snaider</i>) přede mnou vyznala, že prodala svůj dům v České ulici Els	

		Schatawerin za 11 kop a 5 grošů, které jí měla [Els] zaplatit: 3 kopy okamžitě, 5 kop na sv. Jakuba a zbytek o Vánocích. K tomu jí také měla dát 2 kantnýře ³⁶⁹ a 1 <i>mestaig</i> a lavici? a všechny věci jí měla přenechat podle městského práva. Za to jí ručila veškerým svým jměním a také měla Anna platit příští lozunku.	
167/M16		Larencz valchář (<i>balher</i>) z Třebíče ručí za Jacoba od Soukenického dvora (<i>romhof</i>) podle městského práva.	50b
168/M17		Hans kramář (<i>kromer</i>) z [Moravských] Budějovic ručí za Medriczera pekaře (<i>pek</i>).	
169/M18	Středo po Velikonocích [11. dubna 1425]	Stephan mlynář (<i>mulner</i>) z <i>Aug</i> vyznal přede mnou a před Jaxsem kramářem (<i>kromerem</i>) že je dlužen Stephanovi kaplanovi 10 kop grošů, z čehož mu má každoročně odvádět úrok ve výši 1 kopy grošů, rozdělený následovně: na sv. Jiří půl kopy a na sv. Michala půl kopy. Za to společně s ním ručí Jacob Mener veškerým jejich jměním.	
170/M19		Niclas Frispyr ručí za Philipa Smerbera a Jacoba Tucha.	
171/M20	Středa před sv. Jiřím [18. dubna 1425]	Vavřinec řezník (<i>flasschiker</i>) ze Štítar koupil od Erasma, mého písaře, soudek vína, jedno vědro za 8 grošů, o 3 groše dražší. Zaplatit má polovinu na sv. Jiljí a polovinu na sv. Michala, soudek má poté vrátit. Za to společně s ním ručí Philo Jancz a Janek Tesko, oba ze Štítar, a to veškerým svým jměním.	
172/M21	Sobota před sv. Jiřím [21. dubna 1425]	Vávra, náš spoluměšťan je dlužen své manželce Anně 20 kop grošů jitřního daru, za což dává do zástavy svou vinici vedle půllánu, a dále ručí veškerým svým jměním. Anna dále zbavuje ručení za tuto částku Stephla ševce (<i>schustra</i>), Mixena, jeho nevlastního otce a Hafflusche.	
173/M22	Neděle před sv. Jiřím [22. dubna 1425]	Hans Dewrer krejčí (<i>snaider</i>) je dlužen Niklasi Tenkovi 2 kopy grošů, které má zaplatit na sv. Martina, za což ručí veškerým svým jměním.	51a
174/M23	Úterý po sv. Jiřím [24. dubna 1425]	Andre Stetner ručí Lerleinovi z Hnízda za 1 kopu grošů, půjčenou od Judlmana Žida na úrok od letního slunovratu.	
175/M24	Úterý před sv. Markem [24. dubna 1425]	Václav Opatěk je dlužen Erasmovi, mému písaři, 70 grošů, které mu má zaplatit na sv. Michala, za což dává do zástavy svou zahradu a stráň vedle	

³⁶⁹ Kantnýř: trámecový podklad pod sudy.

		Komárovy [zahrady] pod Hradištěm sv. Hipolyta a ručí za to veškerým svým jměním.	
176/M25	Čtvrtek po sv. Jiří [26. dubna 1425]	Petr, Swachanův zeť je dlužen Petrovi, Pableinovu bratrovi 68 grošů, které má zaplatit na sv. Jakuba, za což dává do zástavy čtvrtinu vinice na <i>Altenpergu</i> vedle <i>Spies</i> a ručí veškerým svým jměním.	
177/M26	Pátek před sv. Vitalem mučedníkem [27. dubna 1425]	Žid Gansl osvobodil Hamerleina kováře (<i>smid</i>) a Nikleina, Retleina syna z Prosiměřic od dluhu 1 a půl hřivny grošů, které si půjčili před osmi lety a zápis o dluhu není dohledatelný ani v židovských knihách.	
178/M27	Neděle před sv. Filipem a Jakubem [29. dubna 1425]	Václav, Sprynův vnuk, a jeho manželka jsou dlužní Hanusovi Pesschmeistrovi 3 a půl kopy grošů, které mají splatit půl na sv. Martina a půl o Vánocích, za což ručí veškerým svým jměním movitým i nemovitým. A pokud se [Václav] vyhýbal [splacení], nemají on ani jeho manželka svobodnou vůli nad sebou, ani nad svým majetkem, který mají ve městě, na trhu nebo ve vesnicích, a mají být zadrženi tak dlouho, a jemu [Hanusovi?] své jmění <i>přinést</i> , dokud z něj nezaplatí hodnotu [půjčky].	51b
179/M28	Pondělí po sv. Zikmundu [7. května 1425]	Niklas Raissner <i>auf der Stig</i> je dlužen Komárovým dětem, které [zastupuje] Jacob Wundl 2 kopy grošů, z čehož jim má platit úrok ve výši 12 grošů ročně, jak je obvyklé. Základ i úroky má zaplatit na sv. Martina, za což dává do zástavy svůj příbytek u Horní brány <i>auff der Stig</i> a svou osminu [vinice?] na <i>Leskaw</i> vedle Chaniny, a ručí veškerým svým jměním.	
180/M29	Pondělí po sv. Zikmundu [7. května 1425]	Žid Issirl se předal Niklasu Stableinovi pekaři chlebnou lavici vedle Václava pekaře, která byla <i>částí [lavice] Spraycenovy</i> a zaručuje mu <i>odpuštění dluhu</i> podle městského práva.	
181/M30	Neděle před sv. Stanislavem [6. května 1425]	Nikolasch Pabian je dlužen Hanslu Orlerovi, knechtovi, 2 kopy grošů, které mu má zaplatit půl kopy na sv. Jana Křtitele a 1 a půl kopy na sv. Martina, za což dává do zástavy čtvrtinu vinice Na Valech, vedle Marczina Tarbartela a ručí veškerým svým jměním.	
182/M31	Pátek před Nanebevstoupením Páně [11. května 1425]	Gacz Tendlin zastavila Hansi zlatníkovi (<i>goldsmidovi</i>) za 3 kopy a 18 grošů, proto on se osvobodil od promeškaného úroku, který Tendl sám promeškal panu Niclasovi, svému kaplanovi a Tendlin ručí Hanusovi za osvobození od [dluhu] 3 kop a 18 grošů veškerým svým jměním a jměním své	52a

		dcery a dále přiznává, že dluží svému synu Jacobovi 10 hřiven grošů a 5 a půl kopy.	
183/M32		Niklas z Mašovic ručí Petrovi z <i>Paymil</i> .	
184/M33	Nanebevstoupení Páně [17. května 1425]	Pacha z Přímětic je dlužen Sigmundu Suchopalovi 20 kop grošů, z čehož má odvádět úrok, jak je obvyklé. Základ i úrok má splatit na sv. Martina, za což ručí Matěj, Dytleinův zeť, Michel Kiognicz a Marczin Rekule rukou společnou veškerým svým jméním.	
185/M34	Úterý po Nanebevstoupení Páně [22. května 1425]	Cristan ze Štěkně je dlužen Paulu Hostradiczerovi 12 kop grošů, z čehož mu má odvádět úrok každoročně 72 grošů a dále mu má jako poplatek dávat při každé lozunce 14 grošů v hotovosti, ale 1 a 1/2 nebo 2 [groše] k lozunce mu má pokaždé dávat jako poplatek za soudní náklady ze 7 hřiven grošů. Za to dává [Cristan] do zástavy své pole u Špitálského pole, lán vedle Melharnova v <i>Prukerfeldu</i> a ručí za to veškerým svým jméním.	
186/M35		Larencz švec (<i>schuster</i>) z Hodonic ručí za Pachela a Hanse kožišníka (<i>kursner</i>).	
187/M36		Jacob Raiprecht z Hodonic ručí za Francze z Hodonic.	
188/M37	Boží Tělo [7. června 1425]	Ulrich kovář (<i>smid</i>) je dlužen Jacobu Menerovi 4 kopy grošů, které mu má zaplatit na sv. Jakuba, za což ručí Hans zv. Delší a Nikel z Načeratic, oba z Tasovic, a to rukou společnou veškerým svým jméním.	52b
189/M38	Středa před Božím Tělem [6. června 1425]	Žid Judlman se vzdal zástav Jana II. z Kunštátu: hermelínového pláště podšitého hedvábím, zlatého zrcadla a dvou zlatých prstenů.	
190/M39		Marczin řezník (<i>flasschiker</i>) z Třebíče ručí za Nicolase, rychtáře z Třebíče.	
191/M40		Václav z Přibyslavi ručí za Petra Steynera od Prostřední brány.	
192/M41	Středa po Božím Tělem [13. června 1425]	Niklas zvaný Menší, kožišník (<i>kursner</i>) je dlužen Mathesovi Michálkovi, zvanému „z Horního trhu“ 3 a půl kopy grošů, které má zaplatit na sv. Michala. Za to dává do zástavy čtvrtinu vinice na Šibeníku vedle Wulczka a ručí k tomu veškerým svým jméním.	
193/M42		Menší Nikl z <i>Crudain</i> ručí za Yaispiczera soukeníka (<i>tuchmacher</i>).	
194/M43	Středa po Božím Tělem [13. června 1425]	Niklas zvaný Menší, kožišník (<i>kursner</i>) je dlužen Gorigu cihlářovi (<i>czigler</i>) 9 kop grošů, které má zaplatit 5 kop na sv. Martina a 4 kopy na sv. Jiří. Za	

		to dává do zástavy svůj dům v České ulici vedle Petra Umzrina a k tomu ručí veškerým svým jméním.	
195/M44		[Fragment] Paul Oler z Hostěradic ručí za	
196/M45	Pondělí před Janem Křtitelem [18. června 1425]	Andre, syn Ungera zlatníka (<i>goldsmid</i>) osvobodil švagrovou Francze z Hodonic od částky 1 a půl kopy grošů, kterou jí předal podle práva od své manželky.	53a
197/M46		Vaněk, kuchař z kláštera a Jacob z Budějovic ručí za sebe navzájem.	
198/M47		Sigmund nabídl své hedvábné šaty, které ho stály hřivnu grošů.	
199/M48		Hansel povozník (<i>furmon</i>) ručí za Petra mlynáře (<i>mulner</i>) podle městského práva.	
200/M49	Pondělí před Máří Magdalenou [16. července 1425]	Peter Scherhaiffl koupil od Nachima Žida dům vedle kostela sv. Petra za 10 kop grošů. Pět kop má zaplatit od neděle za 14 dní a zbylých pět kop na sv. Jiří, za což ručí veškerým svým jméním.	
201/M50	Pondělí po sv. Markétě [16. července 1425]	Hartl soukeník (<i>tuchmacher</i>) a Hans z Prahy vyznali, že Vít z Prahy nedal draze čtvery nůžky, které mu dal pan Pavluš, když je dal za 3 kopy grošů, což říkají při své poctivosti.	
202/M51		Procop z Třebíče ručí za Míchka z Jiroměřic.	
203/M52		Cristl Ffullensak ručí za Andreho Satlera.	
204/M53		Jacob povoník (<i>fürman</i>) z Jihlavy ručí za Andre Korenthewera podle městského práva.	
205/M54		[Fragment] Mawrer Mert ručí	
206/M55	Pondělí po sv. Jakubu [30. července 1425]	Gorig popravčí (<i>nachrichter</i>) předal svůj dům před Prostřední branou svobodně a bez závazků Nachimu Židovi, a ten ho na oplátku zprostil pohledávky 14 kop grošů, protože od něj dům koupil.	53b
207/M56	Pondělí po Nalezení sv. Štěpána [6. srpna 1425]	Hans Hanakomp je dlužný Vítovi z Prahy 2 kopy a 17 a půl grošů, které mu má zaplatit, když bude Vít z Prahy chtít. Také když [Hans] již nebude mít ani den [na zaplacení], má Vít jako zástavu plášť z hrubého hedvábí s liščím kožichem.	
208/M57	Středa v oktávu Nanebevzetí P. Marie [22. srpna 1425]	Cristan, syn Thomana Tableina ze Šaldorfu přede mnou vyznal, že pronajal svou zahradu v Šaldorfu od sv. Michala na tři roky, z čehož poplyne příjem panu Larenczovi, kaplanovi od sv. Mikuláše ve výši 6 kop grošů, každý rok 2 kopy, a zahrada bude Thomana, vnuka starého rychtáře z Šaldorfu. Za to ručí Ulrich, bratr zmíněného Cristana, Nikl Koller a Ul[rich] Romhart, všichni ze Šaldorfu, rukou společnou veškerým svým jméním.	

209/M58		Nicolaus, písař z [Moravských] Budějovic ručí za měšťana Nicolasche.	
210/M59		W. Falk převádí [dluh] Nicolase Schyrmera ve výši 2 a půl kopy grošů na W. Sprynova vnuka k dispozici.	
211/M60		[Fragment] N. Gruynigel ručí	
212/M61		Peter Rud z <i>Harrais</i> ručí za Johannese, zv. Malého z Pergu podle městského práva.	
213/M62		Mert cihláč (<i>czigler</i>) předal svou řemeslnickou dílnu vedle Czigela k dispozici Nikleinovi Pokleinovi.	54a
214/M63	Úterý na sv. Havla [16. října 1425]	Jacob Haker Žid předal veškerý svůj finanční dluh Jacobu Židovi, vnukovi Davida Žida, ať už zapsaný či nezapsaný.	
215/M64		Hans z <i>Rraysch</i> ručí za Andre Hostradiczera.	
216/M65	Pondělí po sv. Šimonu a Judovi [29. října 1425]	Petr Fondel a jeho manželka vyznali přede mnou a před Matušem z [Moravských] Budějovic, že dluží panu Janu Smetanovi z Vrbovce a jeho dědicům 18 kop grošů, které mu mají zaplatit 6 kop o Masopustu a 12 kop o Letnicích. Za to dávají do zástavy 5 věder vína od Hanuse, zetě Petra Fondela a ručí Janu Smetanovi a jeho dědicům veškerým svým jměním. Pokud by pan Sigmund z <i>Placz</i> Petra upomenul ohledně peněz, které mu Petr dluží, mají postupovat Sigmund i Jan společně.	
217/M66		Nikl Freleich ručí za Lewpolta z Brodu.	
218/M67		Nikolasch Sedlaczko Fidler ručí za Oczika, svého pána.	
219/M68		Michel švec (<i>schuster</i>) ručí za svého švagra z Micmanic.	
220/M69		Ayn Kathrey ručí za Hawnczwaye nožíře (<i>messrer</i>).	
221/M70	Středa před sv. Martinem [7. listopadu 1425]	Hans Hawswirt, rychtář z Načeratic ručí za Hansleina, Moyrova syna z Načeratic za 6 kop grošů, půjčených před třemi lety od Tebleina Žida na úrok, což by měl zaplatit podle městského práva. K tomu Hans Hawswirt ještě vyznal, že ručí Tebleinu Židovi za Anderla Pachandera za čtyři roky starý dluh vy výši 1 a půl hřivny grošů, za což dále ručí Gansl Žid, Andre Pachanders, Peter Peczman a Philip, zvaný Tenkl, všichni z Načeratic, aby byl dluh do 14 dnů splacen. Pokud se tak stane, budou všichni osvobozeni.	54b
222/M71	Pátek před sv. Martinem [9. listopadu 1425]	Petr Fondel, jeho manželka a Casper, jeho syn jsou dlužni Hansovi Lerlerovi z Norimberka 10 kop grošů, které mu mají zaplatit na lineckém jarmarku,	

		za což ručí veškerým svým jméním. Pokud mu na tomto jarmarku nezaplatí, pak mu mají dohromady zaplatit veškeré výdaje, které utratil vloni, když sem [do Znojma?] jel kvůli penězům.	
223/M72		Manželka Geschehenswola pekaře převedla svou chlebnou lavici na Staibleina mladšího, pekaře.	
224/M73		Franz z Hodonic osvobodil svou švagrovou, Mathesin z Tasovic, ode všech nároků, které u ní má.	
225/M74	Neděle před sv. Lucíí [9. prosince 1425]	Petr, Hableinův syn a Elska, jeho manželka, jsou dlužni Erasmovi, mému písaři 71 grošů, které mu mají zaplatit na sv. Michala. Za to dávají do zástavy čtvrtinu své vinice na Horních Lescích vedle Olpaitela a Suky, a k tomu ručí veškerým svým jméním.	55a
226/M75	Neděle před sv. Tomášem apoštolem [16. prosince 1425]	Dorothea, manželka Hanse Messchena je dlužná Harthmanovi kramářovi (<i>kramer</i>) 3 kopy grošů, které má zaplatit o Masopustu. Za to zastavuje svůj dům vedle domu Hanse Zelticzera a ručí k tomu veškerým svým jméním. Dále ručí Hans Slossch a slibuje, že mu peníze splatí na sv. Jiří a má stejnou pravomoc, jako Harthman sám.	
227/M76	Pondělí před sv. Tomášem apoštolem [17. prosince 1425]	Hanikein pekař (<i>pek</i>) je dlužen Komárovým dětem a Wendelovi, jejich poručníku, 3 kopy a 4 groše, z čehož jim má každoročně odvést úrok 6 grošů z kopy. Ručí za to Thoman Gangel, Niklas Raisner <i>auf der Stig</i> a to za základ i jistinu rukou společnou veškerým svým jméním. Úrok mají Wendelovi předat vždy na sv. Martina.	
228/M77		Schilhender Wenczlav ručí za Petera Krendla.	
229/M78	Neděle před sv. Lucíí [9. prosince 1425]	Casper Tarbartel je dlužen Komárovým dětem 1 kopu grošů, z čehož má každoročně odvádět úrok 6 grošů, a to vždy Jacobu Wendlovi. Za to dává do zástavy veškeré své jmění a čtvrtinu vinice v <i>Longen Ffirtailen</i> vedle Hartleina.	
230/M79	Neděle před sv. Lucíí [9. prosince 1425]	Vdova Michelin ze Slepíčího trhu je dlužná Anné Pocherliczerin a jejímu synovi 10 kop grošů, z čehož jí má odvádět každoroční úrok 1 kopu grošů vždy do sv. Michala. Základ i jistinu mají splatit do pěti let, nebo k tomu odevzdají svůj dům na Slepíčím trhu vedle domu Fricze Egerera. K tomu dává do zástavy Cristan Suntag svou vinici ve Skalkách vedle vinice Hanse Fisschera a ručí veškerým svým jméním. Po pěti letech má být Cristanova vinice osvobozena.	55b

231/M80	Neděle před sv. Tomášem apoštolem [16. prosince 1425]	Hans prýmkař (<i>snurer</i>) a Matel z Ybbsu jsou dlužní Petrovi z <i>Poymil</i> 5 kop grošů, z čehož mají každý kvatembr po dobu tří let platit úrok 7 a půl grošů. Pokud jim po třech letech již nebude chtít Petr dát odklad, pak mají dlužníci zaplatit jak základ, tak úrok. Za to ručí společně s nimi Mathes ze Stošíkovic na Louce veškerým svým jměním.	
232/M81	Neděle před sv. Tomášem apoštolem [16. prosince 1425]	Matel z Ybbsu zastavuje Mathesovi ze Stošíkovic na Louce svůj majetek ve Skalkách vedle majetku Jakleina z <i>Gwenczicz</i> , protože je [Mathes] jeho ručitelem a zaručil se za něj veškerým jměním.	
233/M82	Neděle před Narozením Páně [23. prosince 1425]	Hansel Moyr přede mnou předal 5 rolí (?) vyseté pšenice v <i>Prukerfeldu</i> na poli faráře od sv. Mikuláše k obdělávání Ostožovi koželuhovi (<i>ledrer</i>) tak, že může být na sklizni první.	56a
234/M83	Sobota před Obřezáním Páně [29. prosince 1425]	Hansl, syn Peschkin z Bohumilic zastavil Nikleinovi, synovi Poyrin z Oblekovic 7 rolí (?) vyseté pšenice a žita v <i>Prukerfeldu</i> vedle pole Ješkova za 2 kopy a 16 grošů tak, že může být na sklizni první, na tak dlouhou dobu, dokud mu nezaplatí zmíněnou sumu. Dále zastavil výše zmíněný Hansl vyseté obilí také Thomanovi Czuchksovi koželuhovi (<i>ledrer</i>) z Oblekovic tak, že může být na sklizni hned po Nikleinovi na tom, co po něm zbude.	
235/M84	Sobota před Obřezáním Páně [29. prosince 1425]	Thoman Czuchks koželuh (<i>ledrer</i>) z Oblekovic je dlužen Hanusovi Kostemjewch z Nesachlebů 48 grošů, které má zaplatit na sv. Jiří. Za to ručí Niklas, zeť Peschkin z Oblekovic a to rukou společnou veškerým svým jměním. Dále Thoman zastavil Niklasovi čtvrtinu vinice vedle vinice Petra Fischera, který má jeho vinici užívat, dokud nebude osvobozen od ručení.	
236/M85	Sobota před Zjevením Páně [5. ledna 1426]	Václav Opatek je dlužen Benešovi Stubenwalovi a Jankovi, jeho příbuznému z Jemnice 5 kop grošů, které má zaplatit 2 a půl kopy na sv. Martina a 2 a půl kopy na sv. Jakuba v příštím roce. Za to dává do zástavy svůj dům u hřbitova sv. Michala vedle domu Vaita Vebera a k tomu ručí veškerým svým jměním.	
237/M86	Čtvrtek před Zjevením Páně [3. ledna 1426]	Hans Raich z Prahy vymáhá dva stříbrné poháry od Simona krejčího (<i>snaider</i>) z Prahy a tato věc má být zapsána do účetních knih; také Hans vymáhá 2 kopy grošů, dokud nepřipadnou Vítovi z Prahy, a také Hansi Raichovi z Prahy pomůže a až oba učiní vyúčtování.	56b

238/M87	Čtvrtek před Zjevením Páně [3. ledna 1426]	Vít z Prahy dal na vědomí Janu Maiselovi z <i>Leffelu</i> , že [pohledávku na] jeho dluh přebírá Hans Raich z Prahy.	
239/M88	Středa před Zjevením Páně [2. ledna 1426]	Janne zedník (<i>mawrer</i>) je dlužen Erasmovi, mému písaři 2 kopy a 15 grošů, které má zaplatit půlku na sv. Jakuba a půlku na sv. Martina. Za to společně s ním ručí Beneš zedník (<i>mawrer</i>) veškerým svým jměním.	
240/M89	Středa po Zjevení Páně [9. ledna 1426]	Blascho povozník (<i>ffurman</i>) ze Six je dlužen Simonu Schilherovi kolomazníkovi (<i>smerber</i>) 4 kopy grošů, které mu má zaplatit 1 kopu na Hromnice, 1 kopu o Letnicích a 2 kopy na sv. Michala. Za to ručí veškerým svým jměním movitým i nemovitým v zemi i v zahraničí.	
241/M90	Pátek před Zjevením Páně [4. ledna 1426]	Beneš Stubenwal a Janek, jeho příbuzný z Jemnice osvobodili Vávru od Horní brány od Philinova [dluhu] 4 kop grošů.	
242/M91	Obrácení sv. Pavla [25. ledna 1426]	Stephil Trapel zastavil čtvrtinu vinice vedle Aufenzezelovy vinice Kuncovi Pumeleinovi za 1 kopu grošů a roční úrok 2 liber vosku, které má dávat na sv. Michala.	57a
243/M92	Pondělí před sv. Anežkou [14. ledna 1426]	Jakel Schantel z Retzu a Helena, jeho manželka, Els Koxin a Petr kovář (<i>smid</i>) z Perenharcztallu vymáhají 18 kop grošů před Ganglem kovářem (<i>smid</i>) od Petra Plumleina a také osvobodili Petra Plumleina od všech nároků.	
244/M93		Matel z Cholupic ručí za Merta z Hostěradic.	
245/M94		Stephel bečvář (<i>pinter</i>) ručí za Thomana Tantera za 12 grošů, za které osvobodil Philipa kolomazníka (<i>smerber</i>) u Slaherin Židovky.	
246/M95	Středa na sv. Dorotu [6. února 1426]	Eberl Prensburstel a Niclas, Opatkův zeť, přede mnou oznámili, že si pronajali od Židovky Jacobin její pozemek pod Rabensteinem na čtyři roky k obdělávání způli za víno a způli za to, co tam zrovna bude. Každý rok pak mají zasadit 200 sazenic [vinné révy]. Také jim [Jacobin] půjčuje 1 kopu grošů na víno, které tam bude na jejím dílu a každý <...> ³⁷⁰ za 11 grošů, za což oni ručí veškerým svým jměním.	
247/M96	Neděle před Očišťováním P. Marie [27. ledna 1426]	Johannes z Pergu zastavil svůj dům, dva koně a tři drajlinky vína Jacobovi Kutelmeisterovi a Thomanovi Strawssenovi dokud je on neuvolní z ručení u Wunderwaynna.	

³⁷⁰ Nečitelné.

248/M97	Pondělí po Obrácení sv. Pavla [28. ledna 1426]	Peter Scherhaiffel je dlužen kvardiánovi „Od naší Paní,“ ³⁷¹ 3 a půl kopy grošů, které mu má zaplatit na sv. Jana Křtitele. Za to ručí Hans Schayr rukou společnou veškerým svým jměním.	57b
249/M98		[Fragment] Stephil Heydler z Havraníků, toho času rychtář, a jeho dědicové, jsou dlužni Janovi z Hostěradic, druhému městskému písaři ve Znojmě, za polovinu vinice na <i>Tawrsperig</i> u Havraníků 12 kop grošů, které mu mají zaplatit 1 kopu o příštím Masopustu, 1 kopu o Velikonocích a 10 kop spolu s ročním úrokem 1 a půl kopy na sv. [...] ³⁷²	
250/M99	Středa před nedělí Reminiscere [20. února 1426]	Žid Nachim vymáhá od Hanse Lechnera další dluh, protože se mu dotýčný upsal v této knize k jednomu dluhu ve výši 22 kop grošů, ³⁷³ který již zaplatil. Nový dluh 16 kop grošů má zaplatit 14 kop o Velikonocích bez týdenního úroku a 2 kopy do Vánoc na týdenní úrok.	
251/M100		Hans Cziker z Tešetic ručí za Els ze Šatova.	
252/M101	Pondělí před sv. Dorotou [4. února 1426]	Stephil Heydler z Havraníků, toho času rychtář, a jeho dědicové, jsou dlužni Janovi z Hostěradic, druhému městskému písaři a nyníjšímu spoluměšťanovi ze Znojma, za polovinu vinice na <i>Tawrsperig</i> u Havraníků, 12 kop grošů, které mu mají zaplatit 1 kopu o příštím Masopustu, 1 kopu o Velikonocích neprodleně a v hotovosti a 10 kop spolu s ročním úrokem 1 kopy grošů výše zmíněnému Janovi a jeho dědicům. Dále pak panu Jakubovi, kaplanovi, jako důvěrníkovi, z pěti kop grošů půl kopy [úroku] vždy na sv. Michala, a to po tři po sobě jdoucí roky. Od nadcházejícího svátku sv. Michala do tří let má [Stephil] Janovi zaplatit základ i úrok a za to zastavil výše zmíněnou vinici a též za to ručí on i jeho dědicové veškerým svým jměním, k tomu ručí ještě za tentýž dluh Mert Tulman z Havraníků.	58a
253/M102		Wachek z Přímětic ručí za Václava, Qwirinova strýce.	
254/M103	Pondělí před Popeleční středou [11. února 1426]	Jan Smetana přede mnou předal Vítovi z Prahy [pohledávku na] 4 kopy a 21 grošů, které má [půjčené] Petr Ffondl do příštích Letnic a Vít má na peníze nárok jako první. ³⁷⁴	

³⁷¹ Jedná se o znojemský klášter minoritů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie.

³⁷² Viz zápis 252/M100.

³⁷³ Viz zápis 25.

³⁷⁴ Viz zápis 216/M65.

255/M104	Pátek před nedělí Judica [15. března 1426]	Thoman, bratr Johannese, zv. Malý, z Pergu, dluží Sigmundovi z <i>Rartoby</i> 30 hřiven grošů, které má zaplatit na sv. Jakuba. K tomu dal 3 kopy grošů a stříbrný pohár a jeden kožich a cokoliv dalšího by chtěl dát před sv. Jakubem, to má být odečteno z dluhu, za což ručí veškerým svým jméním.	58b
256/M105		Peter mlynář (<i>mulner</i>) z Nejdku ručí za Andre Hostradiczera.	
257/M106	Čtvrtek před nedělí Domine ne longe [21. března 1426]	Hans Spach ze Sedlešovic zastavil čtvrtinu své vinice u Sedlešovic mezi [vinicemi] Runssena Liphartova a Andre ševce (<i>schustera</i>) a Michala z Bohumilic za 1 kopu grošů, protože mu ručí [výše zmínění vlastníci vinic?] za dluh u Muschela Žida.	
258/M107	Pondělí po Květné neděli [25. března 1426]	Hansel Rabel vyznal, že si pronajal od Tebleina Žida půl lánu vinice u Popic, aby na ní jeden rok pěstoval vinnou révu. Rabel má zaplatit všechny práce, jen staré křoví na půl lánu má nechat vykopat ještě Teblein. Co by byly staré kmeny [vinné révy], to mají nechat vykopat oba. Mzdy za sklizeň mají platit oba společně, pokud by tam vznikl nějaký úrok, na jedné či druhé půli lánu, to má onen Žid platit sám. Dále má Žid půjčit Rabelovi 3 kopy grošů na sklizeň, při sklizni má Rabel Židovi dát v této hodnotě víno. Poplatek za hlídání vinice mají platit společně.	59a
259/M108	Úterý po Oktávu velikonočním [9. dubna 1426]	Nachim Žid předal Muschelu Židovi pohledávku vůči Fridpergrin kramářce (<i>kromerín</i>) ve výši 2 a půl kopy grošů a pohledávku vůči Czachraisovi z Oleksovic ve výši 1 a půl kopy grošů.	
		Fol. 59b – 68a vakátní	
		<i>Dy urchund d[e]r Cristen pey mir Johan[n]i Pat[er]nost[e]r anno etc. XXV.</i>	69a
260/C1	Úterý po neděli Invocavit me [27. února 1425]	Andre Geschehenswol vznesl nárok na Jacoba pekaře (<i>pek</i>), na jeho dům a na veškeré jeho jmění pro [dluh] 100 zlatých.	
261/C2	Čtvrtek po neděli Esto mihi [22. února 1425]	Thomas Purkner z Pasova vznesl nárok na Henrica Teglera a na jeho jmění pro dluh 168 kop grošů.	
262/C3	Čtvrtek před nedělí Reminiscere [1. března 1425]	Johannes, Sigmundův syn, vznesl nárok na Paulusche na místě Anderleina povozníka (<i>furman</i>) a na veškeré jeho jmění pro dluh 24 kop grošů.	
263/C4	Neděle Oculi mei [11. března 1425]	Jacob, vedoucí jatek (<i>kutlmeister</i>) a Thoman Straws vznesli nárok na Johannese, zv. Malý z Pergu a na jeho bratra a na veškeré jejich jmění kvůli [nejmenované] sumě peněz.	
264/C5	Neděle Oculi mei [11. března 1425]	Michko z Jaroměřic vznesl nárok na Hanse Pechtera bečváře (<i>pinter</i>) a na veškeré jeho jmění.	

265/C6	Úterý před nedělí Lætare Jerusalem [13. března 1425]	Thoman Straws vznesl nárok na jeden a půl vědra vína, a na <i>Czucker</i> , které má teď vedoucí jatek (<i>kutlmeister</i>).	
266/C7	Neděle Lætare Jerusalem [18. března 1425]	Newmeistrin vznesla nárok na Hanse, Moyrova syna a na veškeré jeho jmění pro dluh 15 kop grošů.	69b
267/C8	Neděle Lætare Jerusalem [18. března 1425]	Haindel vinař (<i>hawer</i>) vznesl nárok na N. Phawsera a na jeho dědice, na jeho vinici a dům a na veškeré jeho jmění pro dluh 2 kop a 5 grošů a také Phawserin toto před mnou uznala, že mají zaplatit 1 kopu na sv. Jakuba a zbytek peněz o Vánocích.	
268/C9	Čtvrtek před nedělí Judica me [22. března 1425]	Pan Niclas, kaplan a starý kazatel u sv. Mikuláše, vznesl nárok na Czepana zedníka (<i>mawrer</i>) a na jeho dům a na veškeré jeho jmění pro dluh 11 kop a 10 grošů.	
269/C10	Sobota před nedělí Judica me [24. března 1425]	Cristan Spicznagel vznesl nárok na H. Troppawera a na veškeré jeho jmění movité i nemovité pro 50 kop a 40 grošů.	
270/C11	Úterý po Velikonocích [10. dubna 1425]	Petr Salczher vznesl nárok na mistra Goriga kameníka (<i>steymecz</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli kamennému oknu.	
271/C12	Úterý po Velikonocích [10. dubna 1425]	Mert kameník (<i>staynmecz</i>) vznesl nárok na mistra Goriga kameníka (<i>steymecz</i>) a na veškeré jeho jmění pro dluhy ve výši 9 liber denárů, 10 grošů, 2 kop grošů a 4 a půl grošů.	
272/C13	Středa po Velikonocích [11. dubna 1425]	Mert Plumel vznesl nárok na mistra Goriga kameníka (<i>steymecz</i>) a na veškeré jeho jmění pro 1 kopu a 3 groše a pro 9 kusů kamene.	
273/C14	Středa po Velikonocích [11. dubna 1425]	Převor od sv. Kříže ³⁷⁵ vznesl nárok na mistra Goriga kameníka (<i>steymecz</i>) a na veškeré jeho jmění pro dluh půl kopy grošů.	
274/C15	Středa po Velikonocích [11. dubna 1425]	Jaxs kramář (<i>kromer</i>) vznesl nárok na N. Fridpergera a jeho manželku a na jejich jmění pro dluh 9 kop grošů.	70a
275/C16	Na Zelený čtvrtek [5. dubna 1425]	Niklas Raisner <i>auf der Stig</i> vznesl nárok na Hanikeina pekaře (<i>pek</i>) a na veškeré jeho jmění pro 2 a půl kopy a 6 grošů.	
276/C17	Neděle Quasi modo geniti [15. dubna 1425]	Andre Unger zlatník (<i>goldsmid</i>) vznesl nárok na Petra Fondla a na veškeré jeho jmění.	
277/C18	Úterý před sv. Jiřím [17. dubna 1425]	Niclas, Pauluschův strýc vznesl nárok na Moyrhoffera, postřihače sukna (<i>scherer</i>) a na veškeré jeho jmění pro dluh 3 kop grošů.	

³⁷⁵ Klášter dominikánů ve Znojmě.

278/C19	Úterý před sv. Jiřím [17. dubna 1425]	Sunko z <i>Pollen</i> vznesl nárok na Thomana Wurina a na V. Rose a na veškeré jeho jmění pro dluh 5 kop grošů a ručitelem je Tepler.	
279/C20	Úterý před sv. Jiřím [17. dubna 1425]	Hans kramář (<i>kromer</i>) vznesl nárok na Jaxse koželuha (<i>ledrer</i>) a na veškeré jeho jmění pro dluh 10 liber denárů.	
280/C21	Pátek před sv. Jiřím [20. dubna 1425]	Anna Swellasschin vznesla nárok na Jacoba pekaře (<i>pek</i>) a na veškeré jeho jmění a na jeho dům pro 20 grošů.	
281/C22		[Fragment] Pan Niklas, starší kazatel vznesl nárok [...]	
282/C23	Čtvrtek po neděli Quasimodo [19. dubna 1425]	Pan Simon, kaplan od sv. Michala, vznesl nárok na Henreicha pekaře (<i>pek</i>) a na jeho dům a na jeho vinici a na veškeré jeho jmění pro 14 kop grošů.	70b
283/C24	Čtvrtek před sv. Jiřím [19. dubna 1425]	Jeronime ze Štýru vznesl nárok na Petra Fondla a na jeho dvůr a na veškeré jeho jmění pro dluh 16 zlatých.	
284/C25	Čtvrtek před sv. Jiřím [19. dubna 1425]	Hans Lerler z Norimberka vznesl nárok na Petra Fondla a na jeho dvůr a na veškeré jeho jmění pro dluh 16 kop grošů.	
285/C26	Pátek po sv. Jiří [27. dubna 1425]	Jacob, vedoucí jatek (<i>kutelmaister</i>) a Thoman Straws vznesli nárok na Johannese, zv. Malý z Pergu a na víno v jeho sklepě a na veškeré jeho jmění pro dluh nejmenované sumy peněz.	
286/C27	Pátek po sv. Jiří [27. dubna 1425]	Elias, Hanslikinův syn vznesl nárok na Johannese, zv. Malý a na veškeré jeho jmění pro dluh nejmenované sumy peněz.	
287/C28	Pátek po sv. Jiří [27. dubna 1425]	Ulmanin vznesla nárok na Johannese, zv. Malý a na veškeré jeho jmění pro dluh 12 a půl kopy grošů.	
288/C29	Pátek před sv. Vitalem [27. dubna 1425]	Vdova Ulmanin vznesla nárok na Petra výrobce kuší (<i>pogner</i>) a na veškeré jeho jmění pro dluh 26 kop grošů.	
289/C30	Pátek před sv. Vitalem [27. dubna 1425]	Hanus zlatník (<i>goldsmid</i>) vznesl nárok na Tendlina a na jeho dceru a na veškeré jejich jmění, dům a vinici pro dluh 18 a půl kopy grošů.	
290/C31	Neděle před sv. Filipem a Jakubem [29. dubna 1425]	Hanus Pessschmeister vznesl nárok na Sprynova vnuka a na veškeré jeho jmění.	71a
291/C32	Pondělí před sv. Zikmundem [30. dubna 1425]	Kunrat Perausch ze Štýru vznesl nárok na Petra Fondla a na veškeré jeho jmění, a na jeho vinici položenou mezi vinicí Runsenovou vedle vinice Ulreicha Pognera pro dluh 80 liber [feniků?].	
292/C33	Pondělí před sv. Filipem a Jakubem [30. dubna 1425]	Sigmund, Haymonův písař vznesl nárok namísto Hermana z Lince na Erharta Hawbnera a jeho	

		manželku a na veškeré jejich jmění pro dluh 100 zlatých.	
293/C34	Na sv. Zikmunda [2. května 1425]	Jacob vedoucí jatek (<i>kutlmeister</i>) a Thoman Straws vznesli nárok na Johannese zv. Malý a na peníze, které získal šenkováním vína, které měl.	
294/C35	Pondělí po sv. Zikmundovi [7. května 1425]	Petr, Harthmanův strýc vznesl nárok na Nicolase kramáře (<i>kromer</i>) z Hostěradic a na veškeré jeho jmění kvůli dluhu 9 kop [grošů?].	
295/C36	Pondělí po sv. Zikmundovi [7. května 1425]	Petr kramář (<i>kromer</i>) vznesl nárok na Modela koželuha (<i>ledrer</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli dluhu 1 kopy grošů.	
296/C37	Středa po Letnicích [30. května 1425]	Pan Jaxs vznesl nárok na Sigmunda řezníka (<i>flasschhauer</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli dluhu 5 kop grošů.	
297/C38	Pondělí před Božím Tělem [4. června 1425]	Kasschawer malíř / mlynář (<i>moler</i>) vznesl nárok na Kuncze malíře / mlynáře (<i>moler</i>) a na veškeré jeho jmění.	
298/C39	Na Boží Tělo [7. června 1425]	Els Salczpurgerin vznesla nárok na Mokin svíčkařku (<i>kerczenmacherin</i>) a na veškeré její jmění.	
299/C40	Pátek před Božím Tělem [1. června 1425]	Johannes, Sigmundův syn vznesl nárok na Pabstla z [Německého] Brodu a na veškeré jeho jmění kvůli dluhu 42 kop grošů.	
300/C41	Pátek po Božím Těle [8. června 1425]	Andre pekař (<i>pek</i>), Andre zlatník (<i>goldsmid</i>), W. Grichtler a další ručitelé vznesli nárok na Linharta krejčího a na veškeré jeho jmění.	71b
301/C42	Pátek před Božím Tělem [1. června 1425]	Partl řezník (<i>flasschhauer</i>) vznesl nárok na Jacoba pekaře (<i>pek</i>) a na peníze, které má nyní Jaxs kramář (<i>kromer</i>) ve výši 40 grošů.	
302/C43	Úterý před Narozením Jana Křtitele [19. června 1425]	Měšťan Nicolasch vznesl nárok na Huntel brašnářku (<i>taschnarin</i>) a na veškeré její jmění kvůli dluhu 2 kopy grošů na stavební práce v [kostele] Naší Paní. ³⁷⁶	
303/C44	Na Narození Jana Křtitele [24. června 1425]	Hansl řezník (<i>flasschiker</i>) ze Šatova vznesl nárok na dům Paula Hanifogla a jeho vinici a na veškeré jeho jmění.	
304/C45	Středa po Narození Jana Křtitele [27. června 1425]	Vochenswonezin kramářka (<i>kromerin</i>) z Vídně vznesla nárok na Ginalacha, na Fridpergerin a na jejich jmění kvůli 10 kopám grošů.	
305/C46	Na sv. Petra a Pavla [29. června 1425]	Hanus švec (<i>schuster</i>) vznesl nárok na Hansla Reczera a na jeho veškeré jmění kvůli 2 a půl kopám grošů.	

³⁷⁶ Kostel Nanebevzetí Panny Marie při klášterech minoritů a klarisek.

306/C47	Na svátek Rozeslání apoštolů [15. července 1425]	Petr švec (<i>schuster</i>) vznesl nárok na Goriga popravčího (<i>nachrichter</i>) a na jeho syna kvůli 6 kopám grošů, na jejich dům v České ulici vedle domu Petra Umzrina.	
307/C48	Úterý po svátku Rozeslání apoštolů [17. července 1425]	W. Varmund vznesl nárok na Johannese zv. Malý a na veškeré jeho jmění kvůli 10 kopám grošů.	
308/C49	Úterý po svátku Rozeslání apoštolů [17. července 1425]	Suchepal vznesl nárok na Johannese, zv. Malý a na veškeré jeho jmění kvůli 7 kopám grošů.	72a
309/C50	Na Nanebevzetí P. Marie [15. srpna 1425]	Sigmund, Hajmonův písař vznesl nárok na N. Kappela povozníka (<i>furmon</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 3 kopám grošů.	
310/C51	Na sv. Bartoloměje [24. srpna 1425]	Herman Saxenfeld a Mathes Rawber z Kolína [nad Rýnem] vznesli nárok na Erharta Hawbnera a na veškeré jeho jmění movité i nemovité, v zemi i v zahraničí, kvůli 1000 zlatým k vyúčtování.	
311/C52	Neděle po sv. Bartoloměji [26. srpna 1425]	Andre Korenthewer a Smalczl vznesli nárok na Erharta Hawbnera a na veškeré jeho jmění kvůli 60 kopám grošů.	
312/C53	Čtvrtek před Narozením P. Marie [6. září 1425]	Johannes, starší městský písař vznesl nárok na Niclase Kayrningnera, na jeho vinici a na víno, které na ní roste a na veškeré jeho jmění kvůli 1 a půl kopě grošů.	
313/C54	Na sv. Jiljí [1. září 1425]	Pan Mert, starší kvardián „Od Naší Paní, ³⁷⁷ vznesl nárok na Mathuschův dům kvůli 5 hřivnám grošů.	
314/C55	Středa před Povýšením sv. Kříže [12. září 1425]	Pan Niclas Swarczman vznesl nárok na Tendlin a na její dům a na veškeré její jmění kvůli 10 hřivnám grošů.	
315/C56	Na Povýšení sv. Kříže [14. září 1425]	Sigmund písař vznesl nárok na vídeňského kupce a na veškeré jeho jmění kvůli 2 kopám grošů.	
316/C57	Na sv. Michala [29. září 1425]	Andre sedlář (<i>satler</i>) vznesl nárok na N. Guglweita, na jeho víno a na veškeré jeho jmění kvůli nejmenované sumě peněz.	72b
317/C58	Středa po sv. Michalovi [3. října 1425]	Sigmund, Hajmonův písař, vznesl nárok na Kappela povozníka (<i>furmon</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 5 kopám grošů.	
318/C59	Na sv. Jiljí [1. září 1425]	Jane platněř (<i>plotner</i>) vznesl nárok na Jana koláře (<i>vagner</i>) a na veškeré jeho jmění.	
319/C60	Neděle před sv. Martinem [4. listopadu 1425]	C. Spiczmagl vznesl nárok na Niklase Pabstla a na veškeré jeho jmění kvůli 13 kopám grošů.	
320/C61	Středa před sv. Martinem [7. listopadu 1425]	Janko Larskramel vznesl nárok na Petra povozníka (<i>furman</i>), Aysnerova zete, a na veškeré jeho jmění.	

³⁷⁷ Jedná se o znojemský klášter minoritů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie.

321/C62	Čtvrtek před sv. Alžbětou [15. listopadu 1425]	Janko Larskramel vznesl nárok na Petra, Aysnerova zeté a na veškeré jeho jmění kvůli 40 grošům.	
322/C63	Pondělí před sv. Alžbětou [19. listopadu]	Andre krejčí vznesl nárok na Ludela a na jeden drajlink vína.	
323/C64	Úterý po sv. Alžbětě [20. listopadu 1425]	Pan Lucas z <i>Hard</i> vznesl nárok na hofrychtěře a na jeho víno.	
324/C65	Na sv. Kateřinu [25. listopadu 1425]	Petrman, Cristanův syn, vznesl nárok na Řehoře, výrobce šlojířů (<i>sloyrer</i>) a na veškeré jeho jmění.	
325/C66	Neděle po sv. Ondřeji [2. prosince 1425]	Nikel Tenk vznesl nárok na Michela krejčího (<i>snaider</i>) a na osminu jeho vinice, položenou v zahraničí, vedle vinice Mixse koželuha (<i>ledrer</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli půl kopy grošů.	73a
326/C67	Středa před sv. Ondřejem [28. listopadu 1425]	Stephel bednář (<i>pinter</i>), Cristan hrnčíř (<i>haffner</i>) a Martin z <i>Henreichs</i> vznesli nárok na Andre pekaře (<i>pek</i>) od Přední brány, na jeho vinici, položenou vedle vinice Michela Vaigla a na veškeré jeho jmění kvůli 7 kopám grošů.	
327/C68	Středa před sv. Ondřejem [28. listopadu 1425]	Stephel bednář (<i>pinter</i>) vznesl nárok na Andre pekaře (<i>pek</i>) od Přední brány, na jeho vinici a na veškeré jeho jmění kvůli 3 kopám grošů.	
328/C69	Čtvrtek před sv. Ondřejem [29. listopadu 1425]	Manželka Petra ševce z Budějovic vznesla nárok na manželku Hanse Messrera kramáře a na veškeré její jmění kvůli 1 kopě a 6 grošům.	
329/C70	Na sv. Ondřeje [30. listopadu 1425]	Ulreich, výrobce kuší (<i>pogner</i>) vznesl nárok na 6 kop grošů, které měl od kvatembu dát rychtář panu opatovi.	
330/C71	Neděle před sv. Lucíí [9. prosince 1425]	Pan Niclas, farář z <i>Hestings</i> , vznesl nárok na peníze, které měl rychtář dát panu opatovi.	
331/C72	Na Neposkvrněné početí P. Marie [8. prosince 1425]	Thoman Czuchks koželuh (<i>ledrer</i>) vznesl nárok na Peškova syna z Bohumilic a na 6 rolí (?) vyšetého obilí v <i>Prukerfeldu</i> kvůli 3 a půl kopám.	
332/C73	Neděle před sv. Lucíí [9. prosince 1425]	Niclas Ginalach vznesl nárok na jmění Johannese, výběřčího mýta ze soli (<i>salczmawtner</i>), které má nyní Kasschawer, kvůli 1 a půl kopě grošů.	73b
333/C74	Neděle před sv. Tomášem [16. prosince 1425]	Jacob koželuh (<i>ledrer</i>) z Hostěradic a Bartolome vznesli nárok na Johannese, zv. Malý a na 6 drajlinků vína, které koupil, za což oni ručili Climovi, a na veškeré jeho jmění, kvůli 24 kopám grošů.	
334/C75	Pondělí před sv. Tomášem [17. prosince 1425]	Newhausserin vznesla nárok na víno svého bratra a na 6 sudů, které má nyní manželka Jeschka Hoffola.	
335/C76	Pondělí před sv. Tomášem [17. prosince 1425]	Mathes Malharen vznesl nárok na Hanka Lainholcze a na veškeré jeho jmění kvůli 9 kopám grošů.	

336/C77	Na sv. Lucii [13. prosince 1425]	Johannes, Sigmundův syn, vznesl nárok na Niclase Pabstla z Německého Brodu a na veškeré jeho jmění kvůli 42 kopám grošů.	
337/C78	Na Zjevení Páně [6. ledna 1426]	Michel Ponczrer vznesl nárok na Thomana Teplera a na veškeré jeho jmění kvůli 13 a půl kopám grošů a na víno, které má.	
338/C79	Čtvrtek před Obrácením sv. Pavla [24. ledna 1426]	Mathes ze Stošíkovic na Louce vznesl nárok na Matla z Ybbsu a na jeho vinici ve Skalkách kvůli 5 kopám grošů.	
339/C80	Na Obrácení sv. Pavla [25. ledna 1426]	Krendl popravčí (<i>nachrichter</i>) vznesl nárok na Sigela pekaře (<i>pok</i>) a na jeho vůz a na veškeré jeho jmění kvůli 46 grošům.	74a
340/C81	Neděle před sv. Anežkou [20. ledna 1426]	Jacob, bratr Rosmulnerin, vznesl nárok na Giliga kloboučníka (<i>huter</i>) a na čtvrtinu jeho vinice a na veškeré jeho jmění.	
341/C82	Čtvrtek před Obrácením sv. Pavla [24. ledna 1426]	N. Herel z Prešpurku vznesl nárok na Thomana Teplera a na veškeré jeho jmění kvůli 6 kopám grošů.	
342/C83	Sobota po Obrácení sv. Pavla [26. ledna 1426]	Andre Korenthewer vznesl nárok na Thomana Teplera a na veškeré jeho jmění kvůli 19 kopám grošů.	
343/C84	Úterý před Očišťováním P. Marie [29. ledna 1426]	Beneš a Erasmus zedník (<i>mawrer</i>) vznesli nárok na Janne zedníka (<i>mawrer</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 2 kopám grošů a dvěma měřicím žita.	
344/C85	Pondělí před sv. Dorotou [4. února 1426]	Mladší Magerspugel vznesl nárok na Hanka Lainholcze a na veškeré jeho jmění kvůli 5 kopám grošů.	
345/C86	Pondělí po neděli Invocavit [18. února 1426]	Walton švec (<i>schuster</i>) vznesl nárok na menšího Nikela kožešníka (<i>kursner</i>), a na veškeré jeho jmění kvůli 3 kopám grošů.	74b
346/C87	Pondělí po neděli Oculi [4. března 1426]	Troppawer vznesl nárok na Susmana Žida a na veškeré jeho jmění kvůli 3 zlatým.	
347/C88	Pondělí po neděli Oculi [4. března 1426]	Wenczlav Schalk vznesl nárok na menšího Nikela kožišníka a na veškeré jeho jmění kvůli 1 kopě grošů.	
348/C89	Úterý před nedělí Domine ne longe [19. března 1426]	Mert Plumel vznesl nárok na Metherna Fudnitleina a na veškeré jeho jmění.	
349/C90	Pondělí po neděli Lætare [11. března 1426]	Hans Hyrs vznesl nárok na Hanuse, Merteinova zetě a na veškeré jeho jmění.	
350/C91	Úterý před nedělí Domine ne longe [19. března 1426]	Qwidt z Lukova vznesl nárok na Hanse, Merteinova zetě a na veškeré jeho jmění.	
351/C92	Pondělí po Květné neděli [25. března 1426]	Hansel Schatawer a Jakel Slutrer ze Stošíkovic na Louce vznesli nárok na Larencze ze Stošíkovic na Louce a na veškeré jeho dědictví i veškeré jeho jmění kvůli 5 kopám grošů, za které ručili Lessiru	

		Židovi, a to na tak dlouho, dokud nebudou Larenczem z ručení uvolnění.	
352/C93	Úterý po Velikonocích [2. dubna 1426]	Pan Lucas, farář v <i>Hardu</i> ³⁷⁸ vznesl nárok na Ulreicha Lainbotera a na veškeré jeho jmění kvůli 1 kopě grošů.	75a
353/C94	Pondělí po Oktávu velikonočním [8. dubna 1426]	Mika a Janko, jeho syn, vznesli nárok na Niklase Pabstla a na veškeré jeho jmění kvůli 47 kopám a 15 grošům.	
354/C95	Úterý po neděli Misericordiæ Domini [16. dubna 1426]	N. Pewgennast švec (<i>schuster</i>) vznesl nárok na Valtona ševce (<i>schuster</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 3 kopám a 20 grošům.	
		Fol. 75b – 80b vakátní	
		<i>Der Juden urkund anno etc. XXV°</i>	81a
355/J1	Středa po neděli Invocavit [28. února 1425]	Moka Žid vznesl nárok na Jacoba pekaře (<i>pek</i>) a na jeho dům a veškeré jmění kvůli 20 grošům.	
356/J2	Středa po neděli Invocavit [28. února 1425]	Nachim Žid vznesl nárok na Petra, výrobce kuší (<i>pogner</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 20 kopám grošů a úroku.	
357/J3	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Nachim Žid vznesl nárok na Niklase Larrera a na veškeré jeho jmění kvůli 4 a půl kopám grošů, za které ručil Larenczi Trappelovi z Tasovic. Dáno roku 1425, ve středu před nedělí Lætare, ve třetím roce půjčky na týdenní úrok. Dotyčný slíbil, že dluh vyrovná do osmi dnů, a pokud se tak nestane, propadnou peníze Židovi.	
358/J4	Středa před nedělí Lætare [14. března 1425]	Nachim Žid vznesl nárok na Michela hrnčíře (<i>haffner</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 14 kopám grošů, v šestém roce půjčky na úrok.	
359/J5	Čtvrtek po sv. Jiří [26. dubna 1425]	Gansl Žid vznesl nárok na Jaxse koželuha (<i>ledrer</i>), na jeho dům a veškeré jeho jmění kvůli 4 a půl kopám a 6 grošům.	
360/J6	Neděle před sv. Filipem a Jakubem [29. dubna 1425]	Manželka Jacoba Maschela Žida vznesla nárok na Petra Mayxnera ševce (<i>schuster</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 5 a půl kopám grošů, půjčených na úrok od svátku sv. Martina.	
361/J7	Pondělí před Letnicemi [21. května 1425]	Slahrin Židovka vznesla nárok na Jacoba Klawbensina a na veškeré jeho jmění kvůli 50 grošům a půl kopě grošů na úrok.	
362/J8	Pondělí po Božím Těle [11. června 1425]	Judlman Žid vznesl nárok na Hanse, Merteinova zetě, a na veškeré jeho jmění, kvůli nejmenované sumě peněz.	81b

³⁷⁸ Možná Hardegg?

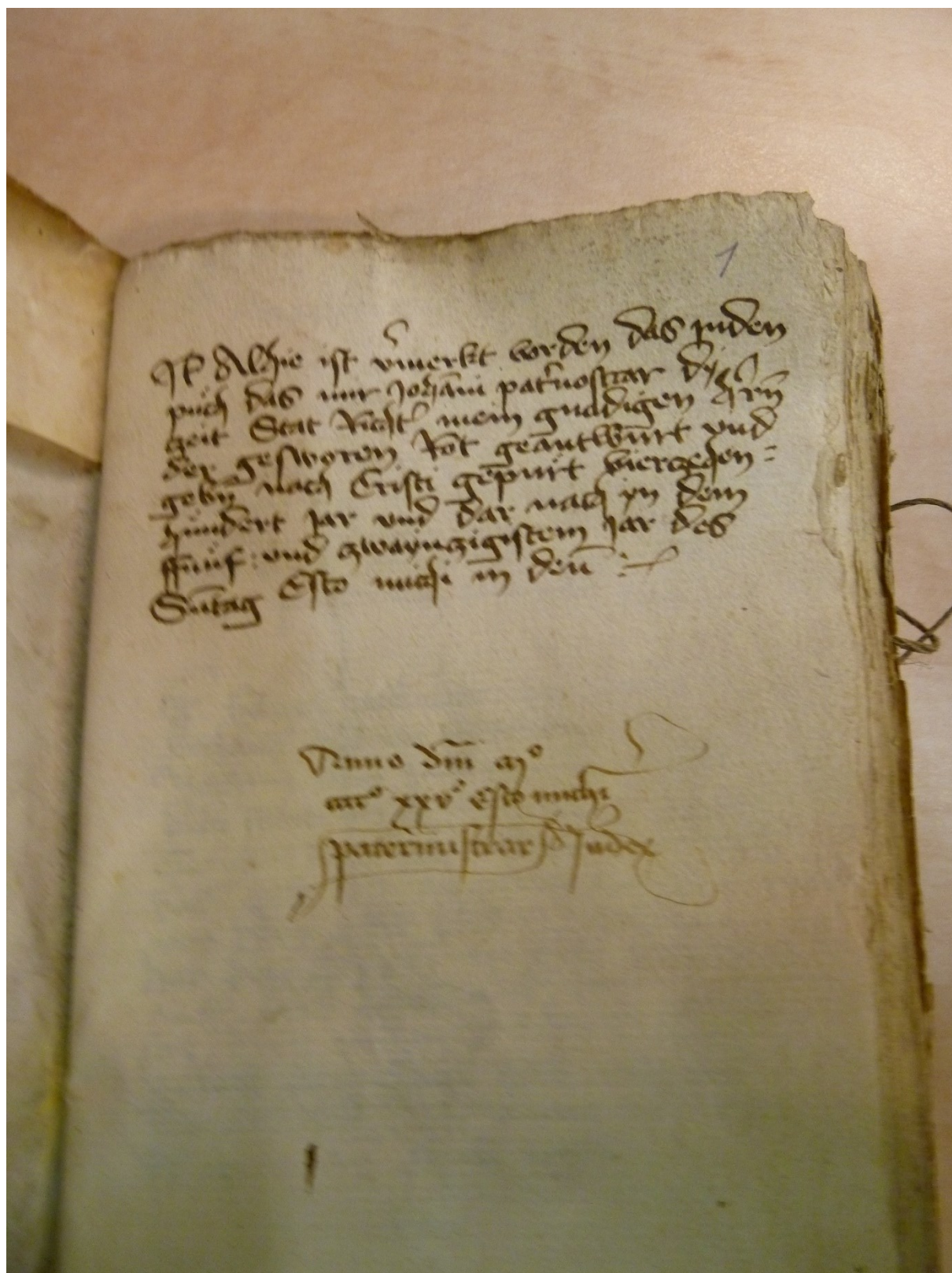
363/J9	Úterý po Nalezení sv. Štěpána [31. července 1425]	Jacobin Židovka vznesla nárok na Michela koláře (<i>vagner</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 3 kopám grošů a úroku.	
364/J10	Na sv. Antonína Poustevníka [17. ledna 1426]	Gansl Žid vznesl nárok na Fridpergra kramáře (<i>kromer</i>) a na jeho manželku a na veškeré jejich jmění kvůli 3 kopám grošů a úroku.	
365/J11	Čtvrtek před Obrácením sv. Pavla [24. ledna 1426]	Nachim Žid vznesl nárok na Matla z Ybbsu a na jeho lány (?) vinic ve Skalkách a na veškeré jeho jmění kvůli 3 a půl kopám grošů a úroku.	
366/J12	Pátek na Obrácení sv. Pavla [25. ledna 1426]	Gansel Žid vznesl nárok na Niklase Kayrningera, na jeho švagra Hansla, Moyrova syna, a na jejich jmění kvůli 6 hřivnám grošů a úroku.	
367/J13	Pátek na Obrácení sv. Pavla [25. ledna 1426]	Gansel Žid vznesl nárok na Stephila Trapela tesaře (<i>czimerman</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 2 hřivnám grošů a úroku a na Matela z Ybbsu a na jeho lány (?) vinic ve Skalkách.	
368/J14	Na Obrácení sv. Pavla [25. ledna 1426]	Mandl Žid vznesl nárok na Hanka Lainholcze a na veškeré jeho jmění kvůli 13 kopám a 12 grošům.	82a
369/J15	Středa před Obrácením sv. Pavla [23. ledna 1426]	Jacobin Židovka vznesla nárok na Czeckenprellera a na veškeré jeho jmění kvůli půl kopě grošů.	
370/J16	Pátek před Očišťováním P. Marie [1. února 1426]	Gansl Žid vznesl nárok na Merta koláře (<i>vagner</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 2 hřivnám a 8 grošům a úroku.	
371/J17	V předvečer Očišťování P. Marie [1. února 1426]	Gansl Žid vznesl nárok na Kuncze Slymmmera a na veškeré jeho jmění kvůli 2 kopám a 10 grošům a úroku.	
372/J18	O Masopustu [12. února 1426]	Mandl Žid vznesl nárok na Eberla soukeníka (<i>tuchmacher</i>) a na jeho švagra a na veškeré jejich jmění.	
373/J19	O Masopustu [12. února 1426]	Rachim Žid vznesl nárok na Eberla soukeníka (<i>tuchmacher</i>) a na jeho švagra a na veškeré jejich jmění kvůli 2 kopám a 1 zlatému.	
374/J20	Na Popeleční středu [13. února 1426]	Nachim Žid vznesl nárok na Eberla soukeníka (<i>tuchmacher</i>) a na jeho švagra a na veškeré jeho jmění kvůli 8 kopám grošů.	
375/J21	Pátek před Popeleční středou [8. února 1426]	Sarel Židovka vznesla nárok na Nikla kožešníka (<i>kursner</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 1 a půl kopě grošů a úroku.	82b
376/J22	Středa před nedělí Lætare [6. března 1426]	Slaherin Židovka vznesla nárok na Jacoba Klawbensyna a jeho manželku a na veškeré jejich jmění.	
377/J23	Čtvrtek před nedělí Domine ne longe [21. března 1426]	Jacobin Židovka vznesla nárok na Goriga pekaře (<i>pek</i>) a na veškeré jeho jmění kvůli 1 kopě grošů.	

378/J24	Pondělí po Květné neděli [25. března 1426]	Lesser Žid vznesl nárok na Larencze ze Stošíkovic na Louce a na veškeré jeho jmění kvůli 50 grošům, kvůli 15 grošům a 13 grošům.	
379/J25	Čtvrtek po Velikonocích [4. dubna 1426]	Nachim Žid vznesl nárok na Hanse Tírse kováře (<i>smid</i>) a na veškeré jeho jmění movité i nemovité.	
380/J26	Čtvrtek po Velikonocích [4. dubna 1426]	Nachim Žid vznesl nárok na Petra Scherhaiffa a na veškeré jeho jmění kvůli nejmenované sumě peněz.	
381/J27	Pondělí po Oktávu velikonočním [8. dubna 1426]	Menší Sarel Židovka vznesla nárok na Wenczela ponocného (<i>nachtvachter</i>) a na veškeré jeho jmění a na jeho dům kvůli 3 hřivnám grošů.	

VII. Obrazová příloha

Obr. 1: Třetí židovská kniha, přední desky.

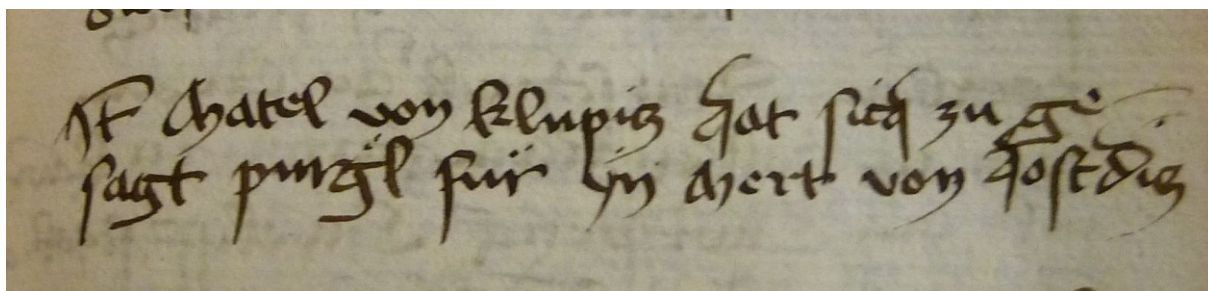
Obr. 2: Úvodní proklamace rychtáře s jeho podpisem, fol. 1a.

Ich hand lechne fied zu
 vor mein bechur das er schuldig
 ist machin dem juden
 Di so set an gesuch freitag
 chustig do fur ist purg hand
 her auch von Gornis und gelob
 yn mit gesampf handt mit all
 yr hab das anno 25 ffv ffv
 an Sincas letac Irin

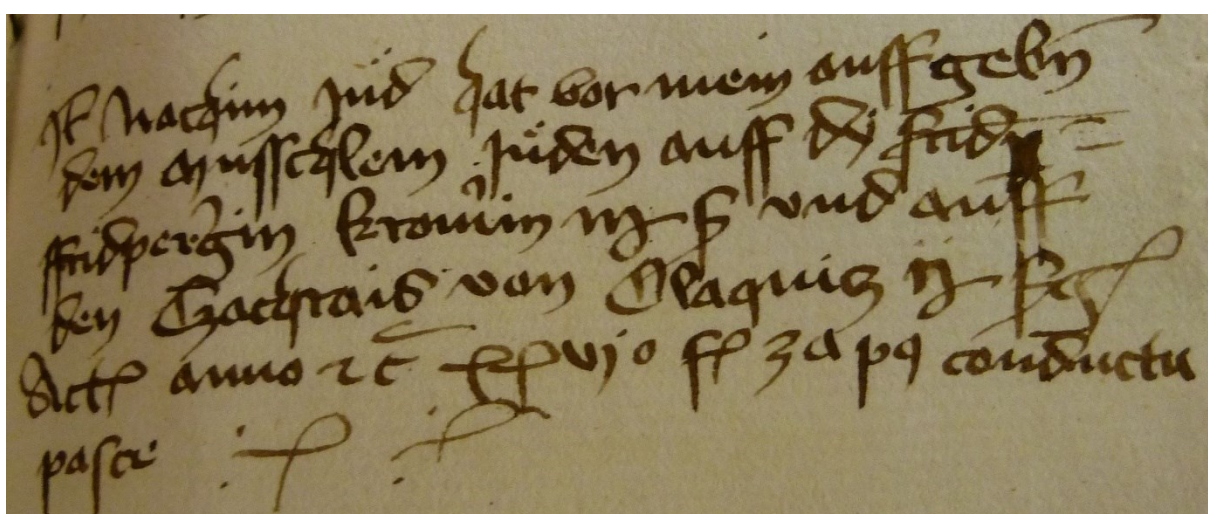
Obr. 3: Zápis dluhu z první části knihy (tzv. *judenpuch*), fol. 2b <6>

Ich Blascho firmen vom die hat
 vor mein bechur das er schuldig
 ist dem Simon schelger puerbs
 in set dy er yn begollen scholt
 1 set auff dy licht mess schrist
 chustig und 1 set auff dy phingsten
 dar nach chustig und dy dy yn set
 auff sandt nicholstag auch schrist
 chustig darub gelobt er yn mit
 all seiner hab vorud und vnderud
 in der laut ad auf laut das anno
 25 ffvjo ffvta p9 Gpiaz dui

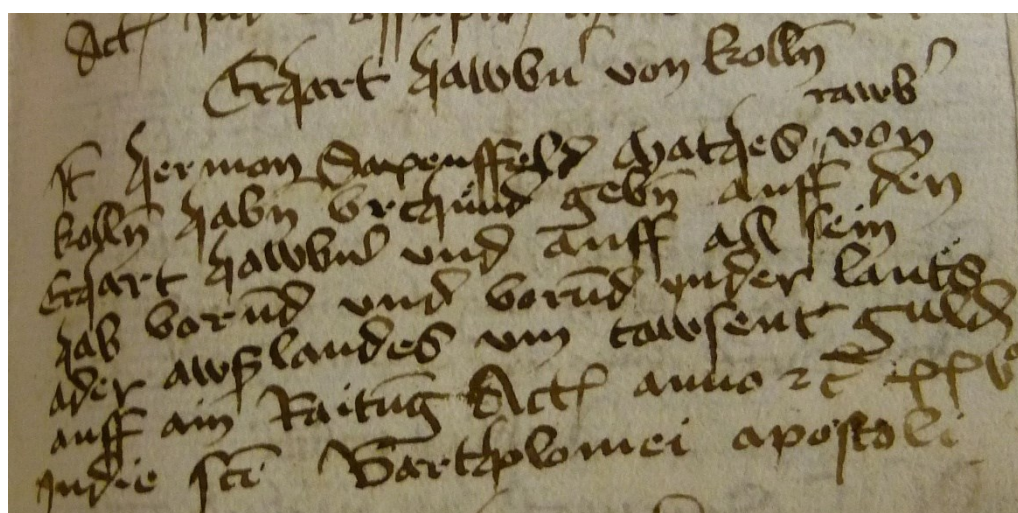
Obr. 4: Zápis o dluhu z druhé části knihy (tzv. *Memoriale Christianorum*), fol. 56b
<240/M89>

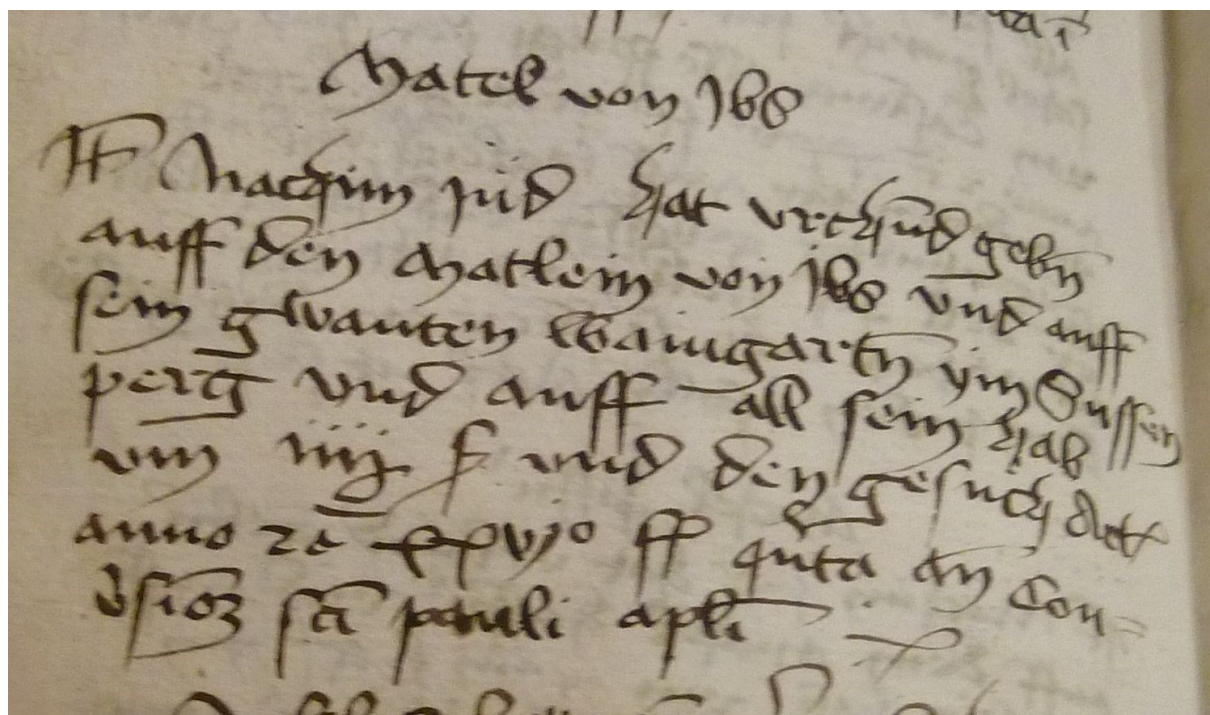
Obr. 5: Zápis o ručení z druhé části knihy (tzv. *Memoriale Christianorum*), fol. 57a <244/M93>

Obr. 6: Zápis o převedení dluhu mezi věřiteli z druhé části knihy (tzv. *Memoriale Christianorum*), fol. 59a <259/M108>

Obr. 7: Zápis o vyhlášení nároku na nesplacený dluh z třetí části knihy (*Urchund der cristen*), fol. 72a <310/C51>

Obr. 8: Zápis o vyhlášení nároku na nesplacený dluh ze čtvrté části knihy (*Juden urkund*), fol. 81b <365/J11>

VIII. Bibliografie

VIII. 1. Seznam zkratek

AČ	Archiv Český
BD	BONDY, Bohumil – DVORSKÝ, František, <i>K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku 1 (906–1576)</i> , Praha: Bohumil Bondy, 1906.
CIB	Codex iuris Bohemici
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviæ
Codex Jacobi	JACOBI, Theodor (ed.), <i>Codex epistolaris Johannis regis Bohemiæ</i> , Berlin: Verlag von T. Trautwein, 1841.
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
GJ	Germania Judaica
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiæ et Moraviæ
Regesten Österreich	Regesten zur Geschichte der Juden in Österreich
MGH SS	Monumenta Germaniæ Historica: Scriptores

VIII. 2. Rukopisné archivní prameny

Moravský zemský archiv:

Eo6 – Benediktini Rajhrad (1045-1908), listiny č. 127
(<https://www.monasterium.net/mom/CZ-MZA/Eo6/127/charter>), č. 132
(<https://www.monasterium.net/mom/CZ-MZA/Eo6/132/charter>), č. 133
(<https://www.monasterium.net/mom/CZ-MZA/Eo6/133/charter>).

E 43 - Klarisky ve Znojmě, listina č. 4.

Státní okresní archiv Jihlava:

Městská kniha I soudní, fond Archiv města Jihlavy, inv. č. 1 (dostupné online
http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPD_IG-SOAJ_ARCHIVMESTAJ33TOYB2-cs [poslední přístup 21. září 2020]);

Městská kniha II soudní a radní, fond Archiv města Jihlavy, inv. č. 2 (dostupné online http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-SOAJ_ARCHIVMESTAJ0Q9WNC8-cs [poslední přístup 21. září 2020])

Městská kniha III radní, fond Archiv města Jihlavy, inv. č. 3 (dostupné online http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-SOAJ_ARCHIVMESTAJ1M3NNLE-cs [poslední přístup 21. září 2020]).

Státní okresní archiv Olomouc:

Knihy zápůjček židovských, 1413–1428, fond Archiv města Olomouce, sign. 36, inv. č. 1822.

Státní okresní archiv Znojmo:

Berní rejstřík města Znojma, 1439, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 242a, inv. č. 306.

Knihy práv města Znojma z konce 14. stol. (tzv. Ortholfův kodex), fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 287/2, inv. č. 1.

Knihy testamentů, 1421–1529, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ II 96, inv. č. 292.

Knihy znojemských Židů (obligací), 1417–1419, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 328, č. knihy 173.

Knihy znojemských Židů (obligací), 1425–1426, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 329, č. knihy 174.

Knihy znojemských Židů (obligací), 1427–1428, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 329/1, č. knihy 175.

Knihy znojemských Židů (obligací), 1428–1429, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 330, č. knihy 176.

Knihy znojemských Židů (obligací), 1435–1436, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 331, č. knihy 177.

Knihy znojemských Židů (obligací), 1437–1438, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 331/1, č. knihy 178.

Malý rejstřík příjmů a vydání, 1408, fond Archiv města Znojma, sign. AMZ-II 238, inv. č. 301.

VIII. 3. Edice pramenů

- ANDERNACHT, Dietrich (ed.), *Regesten zur Geschichte der Juden in der Reichsstadt Frankfurt am Main (1401–1519), Band 1/1*, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1996 (=Forschungen zur Geschichte der Juden, Abteilung B: Quellen 1/1).
- AVNERI, Zvi, *Germania Judaica. Band II: von 1238 bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts*, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1968.
- BLECHOVÁ, Lenka – DOLEŽALOVÁ, Eva – MUSÍLEK, Martin – ZACHOVÁ, Jana (eds.), *Prameny k dějinám Židů v českých zemích*, Praha: Historický ústav AV ČR – Filosofie, 2015. (=Archiv Český 41).
- BLÁHOVÁ, Marie (trans.), *Kronika Františka Pražského*, in: BLÁHOVÁ, Marie (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 55–172
- BLÁHOVÁ, Marie (trans.), *Kronika Pražského kostela Beneše z Weitmile*, in: BLÁHOVÁ, Marie (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 173–268.
- BONDY, Bohumil – DVORSKÝ, František, *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku 1 (906–1576)*, Praha: Bohumil Bondy, 1906.
- BRANDL, Vincenz (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IX (1356–1366)*, Brno: Verlag des Mährischen Landes–Ausschusses, 1875.
- BRANDL, Vincenz (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XI (1375–1390)*, Brno: Verlag des Mährischen Landes–Ausschusses, 1885.
- BRANDL, Vincenz (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIII (1400–1407)*, Brno: Verlag des Mährischen Landes–Ausschusses, 1897.
- BRETHOLZ, Bertold, *Quellen zur Geschichte der Juden in Mähren vom 11. bis zu 15. Jahrhundert 1 (1067–1411)*, Prag: Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Čechoslovakischen Republik, 1935.
- BRUGGER, Eveline – WIEDL, Birgit, *Regesten zur Geschichte der Juden in Österreich, Band 4: 1387–1404*, Innsbruck – Wien – Bozen: Institut für Geschichte der Juden in Österreich, 2018.
- EMLER, Josef (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum. Tom III. = Prameny dějin českých. Díl III*, Praha: Nadání Františka Palackého, 1882.
- EMLER, Josef (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum. Tom IV. = Prameny dějin českých. Díl IV*, Praha: Nadání Františka Palackého, 1884.
- EMLER, Josef (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars II. Annorum 1253–1310*, Pragæ: Typis Grégerianis, 1882.

- EMLER, Josef (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiæ et Moraviæ. Pars III. Annorum 1311–1333*, Pragæ: Typis Grégerianis, 1890.
- EMLER, Josef (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiæ et Moraviæ. Pars IV. Annorum 1333–1346*, Pragæ: Typis Grégerianis, 1892
- FLODR, Miroslav (ed.), *Pamětní kniha města Brna z let 1343–1376 (1379)*, Brno: Matice moravská, 2005 (=Prameny dějin moravských 8).
- FLODR, Miroslav (ed.), *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století. I. Úvod a edice. II. Komentář. III. Rejstříky a přehledy*, Brno: Blok, Archiv města Brna, 1990 (I), 1992 (II), 1993 (III).
- GOLDMANN, Artur, *Judenbuch der Scheffstrasse zu Wien (1389–1420)*, Wien – Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1908 (=Quellen und Forschungen zur Geschichte der Juden in Deutsch-Österreich 1).
- CHYTIL, Josef (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviæ VI (1307–1333)*, Brno: Nitsch & Grosse, 1854.
- CHYTIL, Josef (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviæ VII (1334–1349)*, Brno: Nitsch & Grosse, 1858.
- JACOBI, Theodor (ed.), *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiæ*, Berlin: Verlag von T. Trautwein, 1841.
- JIREČEK, Hermenegild (ed.), *Codex juris Bohemici. Tomus Primus, ætatem Přemyslidarum continens*, Praha: I. L. Kober, 1867.
- KÖPL, Karl (ed.), *Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen, I. Band, 1. Hälfte (1251–1391)*, Prag: Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1901 (=Städte- und Urkundenbücher aus Böhmen 4).
- KRZENCK, Thomas (ed.), *Böhmische Bürgertestamente des 15. Jahrhunderts*, Marburg: Verlag Herder-Institut, 2017.
- MAIMON, Arye – BREUER, Mordechai – GUGGENHEIM, Yakov, *Germania Judaica, Band III: 1350–1519*, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1995
- PÁTKOVÁ, Hana (ed.), *Liber vetustissimus antiquæ civitatis Pragensis*, Praha: Scriptorium, 2011.
- POLESNÝ, Karel, *Dědické knihy (liber hereditatum) města Znojma z r. 1363 a z r. 1397*, Znojmo: nákladem vlastním, 1928, s. 103.
- POLESNÝ, Karel, *Znojmo v r. 1442, (statistická studie.) Otištěn rejstřík městské daně ke sv. Alžbětě r. 1442*, Znojmo: nákladem vlastním, 1932.

- REJCHRTOVÁ, Noemi (ed.), *Václav Koranda mladší (1493), O lichvě*, in: MOLNÁR, Amadeo (ed.), *Acta Reformationem Bohemicam Illustrantia I: příspěvky k dějinám utrakvismu*, Praha: Kalich v ÚCN, 1978, s. 153–164.
- SALFELD, Siegmund (ed.), *Das Martyrologium des Nürnberger Memorbuches*, Berlin: Verlag von Leonhard Simion, 1898 (=Quellen zur Geschichte der Juden in Deutschland 3).
- SCHLESINGER, Ludwig (ed.), *Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526*, Prag: Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1876 (=Beiträge zur Geschichte Böhmens, Abteilung IV, Städtebücher 1).
- SPÁČIL, Vladimír – SPÁČILOVÁ, Libuše (ed.), *Míšeňská právní kniha. Historický kontext, jazykový rozbor, edice*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2010.
- SÜSSMAN, Arthur, *Das Erfurter Judenbuch (1357–1407)*, in: *Mitteilungen des Gesamtarchivs der deutschen Juden* 5 (1914), s. 3–126.
- VISI, Tamas – KRAPPMANN, Marie – DREXLEROVÁ, Alžběta, *Vybrané hebrejské a jidiš prameny k dějinám Židů na Moravě: středověk a raný novověk*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013 (=Judaica Olomucensia 5).
- WATTENBACH, Wilhelm, *Annales Austriæ*, in: PERTZ, Georg Heinrich (ed.), *Monumenta Germaniæ Historica, Scriptores* 9, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1851, s. 479–843.
- ZACHOVÁ, Jana (ed.), *Kronika Františka Pražského*, Praha: Historický ústav AV ČR (1998) (=Fontes rerum Bohemicarum. Series nova 1).
- ZACHOVÁ, Jana (trans.), *Kronika Neplachova*, in: BLÁHOVÁ, Marie (ed.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987, s. 525–553.

VIII. 4. Monografie, studie a články

- ANTONÍN, Robert a kol., *Čtvrtý lateránský koncil a české země ve 13. a 14. století*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020.
- BLECHOVÁ, Lenka, *Die Institution des Judenrichters in mittelalterlichen Quellen böhmisch-mährischen Provenienz*, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857-1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 97–127.

- BRETHOLZ, Bertold, *Geschichte der Juden in Mähren im Mittelalter: Erster Teil – Bis zum Jahre 1350*, Brünn – Prag – Leipzig – Wien: Verlag von Rudolf M. Rohrer, 1934.
- BRUGGER, Eveline, The political and economic relevance of Jewish loans for the dukes of Austria during the late Middle Ages, in: SLAVÍČKOVÁ, Pavla (ed.), *A History of the Credit Market in Central Europe: the Middle Ages and Early Modern Period*, London – New York: Routledge, 2021, s. 75–85, zde s. 79–80.
- CIHLÁŘ, Jan, *Příběh pražského groše: stručný přehled historie a mincovnictví zemí Koruny české v době grošové*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020.
- ČÁDA, František, Rukopisy města Znojma, in: *Studie o rukopisech* 5 (1966), s. 97–144.
- ČECHOVÁ, Jiřina, Znojemská rychta v období předhusitském, in: *Jižní Morava* 5 (1969), s. 79–83.
- ČORNEJ, Petr, *Jan Žižka: život a doba husitského válečníka*, Praha: Paseka, 2019.
- DE VOOUGHT, Paul, *Jacobellus de Stříbro (†1429), premier théologien du husitisme*, Louvain: UCL, 1972.
- DOLEŽALOVÁ, Eva, Der böhmischen Könige und die erneute Ansiedlung der Juden, in: TÁŽ a kol. (eds.), *Juden im mittelalterlichen Stadt. Der städtische Raum im Mittelalter – Ort des Zusammenlebens und des Konflikt = Jews in the Medieval Town. Urban Space in the Middle Ages – a Place of Coexistence and Conflicts*, Praha: Filosofia, 2015 (=Colloquia Mediaevalia Pragensia 7), s. 27–37.
- FLODR, Miroslav, *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (–1359)*, Brno: Matice moravská, 2001.
- FUHRMANN, Horst, *Středověk je kolem nás*, Jinočany: H & H, 2006.
- GAŽÍKOVÁ FEČOVÁ, Rostislava, *Teologické pojednání Mistra Jakoubka ze Stříbra „De usura iudeorum et christianorum“ a jeho reflexe postavení Židů ve společnosti*, diplomová práce, Katedra historické teologie a církevních dějin, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2017.
- GILOMEN, Hans-Jörg, Wucher und Wirtschaft im Mittelalter, in: *Historische Zeitschrift* 250 (1990), s. 265–301.
- GOLIŃSKI, Mateusz, *Wrocławskie spisy zastawów, długów i mienia żydowskiego z 1453 roku. Studium z historii kredytu a kultury materialnej*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006.
- GRAUS, František, *Český obchod se sukнем ve 14. a počátkem 15. století*, Praha: Melantrich, 1950.

- GRAUS, František, *Mor, flagelanti a vraždění Židů: 14. století jako období krize*, Praha: Argo, 2020.
- GRÜNBAUMOVÁ, Iva, *Lidé na okraji ve středověkém Brně (Za vlády Lucemburků)*, diplomová práce, Historický ústav, Filosofická fakulta Masarykovy University v Brně, 2006.
- HLAVÁČEK, Ivan, Znojemští a král Zikmund v počátcích husitské revoluce: skromný příspěvek k typologii městských písemností pozdního středověku, in: MIKULEC, Jiří – POLÍVKA, Miloslav, *Per sæcula ad tempora nostra: sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Praha: Historický ústav AV ČR, 2007, s. 94–99.
- HOFFMANN, František, *Jihlava v husitské revoluci*, Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1961.
- HOFFMANN, František, K oblastem českých práv městských, in: *Studie o rukopisech 14* (1975), s. 27–67.
- HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
- HOLTMANN, Annegret, *Juden in der Grafschaft Burgund im Mittelalter*, Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 2003 (=Forschungen zur Geschichte der Juden A: 12).
- HUBÁČKOVÁ, Ivana, Městská kancelář ve Znojmě v první třetině 15. století, in: *Ročenka státního okresního archivu ve Znojmě* (2002), s. 10–23.
- KAPRAS, Jan, *Právní dějiny zemí koruny České I*, Praha: Česká grafická akciová společnost Unie, 1913.
- KAVKA, František, Jakoubkův spis ‚Contra usuram‘ a židovská otázka, in: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 40 (2000), s. 17–24.
- KEIL, Martha, Erfolgsgeschichten? Die jüdische Einwanderung aus Böhmen und Mähren in den österreichischen Länder des Spätmittelalters, in: TEUFEL, Helmut – KOČMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857–1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 347–361.
- KESTENBERG, Ruth, Hussitentum und Judentum, in: *Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in der Čechoslovakischen Republik* 8 (1936), s. 1–25.

- KIRSCHENBAUM, Aaron, Jewish and Christian Theories of Usury in the Middle Ages, in: *The Jewish Quarterly Review* 75/3 (1985), s. 270–289.
- KISCH, Guido, *The Jews in Medieval Germany. A Study of Their Legal and Social Status*, New York: Ktav Publishing House, 1970.
- KOCMAN, Pavel, Die Ausweisung der Juden aus den mährischen königlichen Städten 1426–1514: Verlauf, Anlässe, Folgen, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857–1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 269–345.
- KOČÍ, Jan, *Zaniklé sakrální stavby královského města Znojma a blízkého okolí*, diplomová práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2015.
- KRZENCK, Thomas, Böhmische Testamente aus der Hussitenzeit, in: *Bohemia* 34/1 (1993), s. 7–28.
- KUX, Johann, Das Olmützer Judenregister vom Jahre 1413–1420, in: *Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens* 9 (1905), s. 385–423.
- LE GOFF, Jacques, *Peníze a život: ekonomika a zbožnost ve středověku*, Praha: Argo, 2005.
- MARCUS, Ivan G., Mothers, Martyrs, and Moneymakers: Some Jewish Women in Medieval Europe, in: *Conservative Judaism* 38/3 (1986), s. 34–45.
- MAREK, Jaroslav, *Společenská struktura moravských královských měst v 15. – 16. století*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.
- MELL, Julie L., *The Myth of the Medieval Jewish Moneylender I*, London: Palgrave Macmillan, 2017.
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk, Morava za husitských válek ve světle archeologických nálezů a výzkumů, in: *Archeologia historica* 5 (1980), s. 31–68.
- MEZNÍK, Jaroslav, *Lucemburská Morava (1310–1423)*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- MUSÍLEK, Martin, Odras dvorské kultury v městském prostředí ve 13. a 14. století, in: DVOŘÁČKOVÁ, Dana – ZELENKA, Jan (ed.), *Dvory a rezidence ve středověku 2: skladba a kultura středověké společnosti*, Praha: Historický ústav, 2008, s. 475–505.
- MUSÍLEK, Martin, *Patroni, klienti, příbuzní. Sociální svět Starého Města pražského ve 14. století*, Praha: Casablanca, 2015.

- NEČADA, Václav – POLAKOVIČ, Daniel, Copies of Inscriptions on Medieval Jewish Tombstones from Znojmo (Znaim) Made by Moravian Historian Joseph Edmund Horky, in: *Judaica Bohemiae* 55/2 (2020), s. 53–68.
- NEUMANN, Max, *Geschichte des Wuchers in Deutschland bis zur Begründung der heutigen Zinsgesetze (1654)*, Halle: Verlag der Buchhandlung des Weisenhauses, 1865.
- NOVÝ, Rostislav (ed.), *Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310–1526: katalog*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. (=Acta Univesitatis Carolinae, Philosophica et Historica 4)
- OSTRÝ, Ctibor, Platby „per judem“ do brněnské městské sbírky v druhé polovině 14. století a poplatníci, kteří je využívali, in: CHOCHOLÁČ, Bronislav – MALÍŘ, Jiří – REITINGER, Lukáš – WIHODA, Martin, *Pro pana profesora Libora Jana k životnímu jubileu*, Brno: Matice moravská, 2020, s. 411–422.
- PELZEL, Franz Martin, *Lebensgeschichte des Römischen und Böhmischen Königs Wenceslaus. Zweiter Theil*, Prag – Leipzig: Schönfeldisch – Meissnerischen Buchhandlung, 1790.
- PETER, Thomas, Familienbasierte Geschäftsbeziehungen mährischen Juden während des Spätmittelalters, in: MÜLLER, Jörg R. (ed.), *Beziehungsnetze aschkenasischer Juden während des Mittelalters und der frühen Neuzeit*, Hannover: Verlag Hahnsche Buchhandlung, 2008 (=Forschungen zur Geschichte der Juden, Abteilung A: Abhandlungen, 20), s. 149–162.
- PETER, Thomas, Judenbücher als Quellengattung und die Znaimer Judenbücher. Typologie und Forschungsstand, in: KIESSLING, Rolf – RAUSCHER, Peter – ROHRBACHER, Stefan – STAUDINGER, Barbara, *Räume und Wege. Jüdische Geschichte im Alten Reich 1300–1800*, Berlin: De Gruyter, 2007 (=Colloquia Augustana 25), s. 307–334.
- PLETZER, Karel, Jan Žižka z Trocnova spoludlužníkem u budějovických Židov: úvaha nad dlužní listinou, in: *Jihočeský sborník historický* 68 (1999), s. 249–254.
- POLESNÝ, Karel, Znojemští Židé ve 14. století, in: *Od Horácka k Podýjí* 5 (1927–28), s. 103–107.
- POLLAK, Josef Chajim, Zikaron ba-sefer, in: *Hanescher* 3 (1863), s. 113–114.
- REJCHRTOVÁ, Noemi, Administrátor Václav Koranda o lichvě, in: MOLNÁR, Amadeo (ed.), *Acta Reformationem Bohemicam Illustrantia I: příspěvky k dějinám utrakvismu*, Praha: Kalich v ÚCN, 1978, s. 129–152.

- RICHTER, Václav – SAMEK, Bohumil – STEHLÍK, Miloš, *Znojmo*, Praha: Odeon, 1966.
- SCHNUR, David, Wirtschaftliche Beziehungen zwischen jüdischen Geldverleihern und christlichen Handwerkern im spätmittelalterlichen Frankfurt am Main, in: FOUQUET, Gerhard – RABELER, Sven, *Ökonomische Glaubensfragen: Strukturen und Praktiken jüdischen und christlichen Kleinkredits im Spätmittelalter*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2018 (=Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte – Beihefte 242), s. 63–98
- SOUKUP, Daniel, Kterak Židé mučili Boží Tělo – edice a komentář, in: *Česká literatura: časopis pro literární vědu* 59/5 (2011), s. 697–712.
- SPEER, Christian, Kleriker als „Bankiers“ im mittelalterlichen Görlitz (1380 – 1440), in: *Görlitzer Magazin* 19 (2006), s. 51–64.
- STEFFES-MAUS, Claudia, Das "Judenbuch III" der Reichsstadt Rothenburg ob der Tauber, in: HIRSCHMAN, FRANK G. – MENTGEN, GERD, *Campana pulsante convocati. Festschrift anlässlich der Emeritierung von Prof. Dr. Alfred Haverkamp*, Trier, Kliomedia: 2005, s. 545–561.
- SÜSSMANN, Arthur, *Die Judenschuldentilgungen unter König Wenzel*, Berlin: Verlag von Louis Lamm, 1907.
- ŠMAHEL, František, *Husitské Čechy: struktury – procesy – ideje*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.
- ŠTĚPÁN, Václav, Die gesellschaftliche und rechtliche Stellung der Juden in Mähren in der vorhussitischen Zeit, in: *Judaica Bohemica* 28/1–2 (1992), s. 3–21.
- TOCH, Michael, Die jüdische Frau im Erwerbsleben des Spätmittelalters, in: CARLEBACH, Julius (ed.), *Zur Geschichte der jüdischen Frau in Deutschland*, Berlin: Metropol-Verlag, s. 37–48, (přetištěno v TOCH, Michael, *Peasants and Jews in Medieval Germany: Studies in Cultural, Social and Economic History*, Aldershot: Ashgate, 2003).
- TOCH, Michael, Geldleiher und sonst nichts? Zur wirtschaftlichen Tätigkeit der Juden im deutschen Sprachraum des Spätmittelalters, in: *Tel Aviver Jahrbuch für deutsche Geschichte* 22 (1993), s. 117–126 (přetištěno v TOCH, Michael, *Peasants and Jews in Medieval Germany: Studies in Cultural, Social and Economic History*, Aldershot: Ashgate, 2003).
- UHLÍŘ, Zdeněk, Lichva v českých předhusitských a husitských polemikách, in: *Poohří* 4 (2014), s. 9–25.

- UHLÍŘ, Zdeněk, Traktát Jana z Příbrami *De usura*, in: HLAVÁČEK, Petr (ed.), *O felix Bohemia! Studie k dějinám české reformace*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze – Filosofía, 2013, s. 105–118.
- URFUS, Valentin, Jakoubek ze Stříbra a Mikuláš z Drážďan jako teoretikové úroku a lichvy, in: *Jihočeský sborník historický* 35 (1966), s. 199–204.
- URFUS, Valentin, *Právo, úvěr a lichva v minulosti: Uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva*, Brno: Universita J. E. Purkyně, 1975.
- VERBÍK, Antonín, Rychtářské knihy města Znojma z první poloviny 15. století, in: *Sborník archivních prací* 31/1 (1981), s. 53–74.
- VISI, Tamas, Jüdische liturgische Traditionen des mittelalterlichen Mährens, in: TEUFEL, Helmut – KOCMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857-1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 363–372.
- VISI, Tamas, Rabbinic Sources about Jews in Medieval Moravia, in: DOLEŽALOVÁ Eva a kol. (eds.), *Juden im mittelalterlichen Stadt. Der städtische Raum im Mittelalter – Ort des Zusammenlebens und des Konflikt = Jews in the Medieval Town. Urban Space in the Middle Ages – a Place of Coexistence and Conflicts*, Praha: Filosofía, 2015 (=Colloquia Mediaevalia Pragensia 7), s. 103–123.
- VISI, Tamas, *Words of Power: Studies in Rabbinic Authority and Literature*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 (=Judaica Olomucensia 6).
- VOJTÍŠEK, Václav, O právních rukopisech města Německého Brodu, in: TÝŽ, *Výbor rozprav a studií*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 116–138.
- VOREL, Petr, *Od pražského groše ke koruně české: průvodce dějinami peněz v českých zemích*, Praha: Havran, 2004.
- WIEDL, Birgit, Die angebliche Hostienschändung in Pulkau 1338 und ihre Rezeption in der christlichen und jüdischen Geschichtsschreibung, in: Medaon: Magazin für jüdisches Leben in Forschung und Bildung 6 (2010), dostupné online <https://www.medaon.de/en/artikel/die-angebliche-hostienschaendung-in-pulkau-1338-und-ihre-rezeption-in-der-christlichen-und-juedischen-geschichtsschreibung/> [poslední přístup 14. září 2020].

- WIEDL, Birgit – SOUKUP, Daniel, Die Pulkauer Judenverfolgungen (1338) im Spiegel österreichischer, böhmischer und mährischer Quellen, in: TEUFEL, Helmut – KOČMAN, Pavel – ŘEPA, Milan (eds.), *Avigdor, Benesch, Gitl. Juden in Böhmen, Mähren und Schlesien im Mittelalter. Samuel Steinherz zum Gedenken (1857-1942)*, Brno – Praha – Essen: Společnost pro dějiny židů v České republice, 2016, s. 129–158.
- WODZIŃSKI, Marcin, Středověké židovské náhrobky na Moravě, in: *Židé a Morava* 6 (1999), s. 8–17.
- ZACHOVÁ, Jana, Un privilège de Přemysl Otakar II, in: *Judaica Bohemiae* 14/2 (1978), s. 71–74.
- ZAORAL, Roman, Financial Conditions in Early 15th-Century Olomouc in the Light of the Jewish Register, in: DOLEŽALOVÁ Eva a kol. (eds.), *Juden im mittelalterlichen Stadt. Der städtische Raum im Mittelalter – Ort des Zusammenlebens und des Konflikt = Jews in the Medieval Town. Urban Space in the Middle Ages – a Place of Coexistence and Conflicts*, Praha: Filosofia, 2015 (=Colloquia Mediævalia Pragensia 7), s. 131–139.